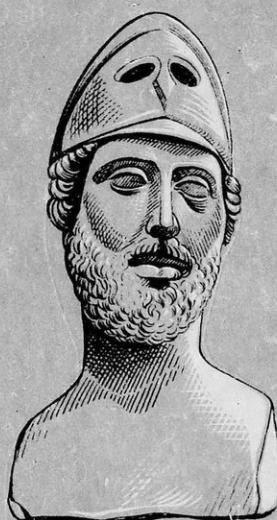

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

12.12
07

Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Α

ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΑΛΔΙΑΡΟΥ

18463

ΙΣΤΟΡΙΑ

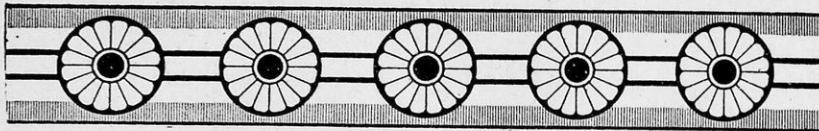
ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΛΑΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΜΗΔΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΔΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΔΙΑ ΤΗΝ Β' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΛΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1953

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

✓ I. ΟΙ ΧΩΡΑΙ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ

‘Ο ἀρχαιότερος πολιτισμός, ὁ ὅποιος ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶναι ὁ πολιτισμὸς τῶν Αἰγαίων. Τὸν πολιτισμὸν αὐτὸν ἀνέπτυξεν εἰς τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου μὲ κέντρον τὴν Κρήτην λαός μεσογειακὸς ζένος πρὸς τοὺς Ἑλληνας. Πολὺ ύστερώτερα παρουσιάσθη εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα μὲ κέντρον τὰς Μυκῆνας ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμός, τὸν ὅποιον ἐκαλλιέργησαν οἱ ἐγκατασταθέντες εἰς τὰς ἐλληνικὰς χώρας πρῶτοι “Ἐλληνες, οἱ Ἀχαιοί.

‘Αλλὰ καὶ οἱ Αἰγαῖοι δὲν ἀντιπροσωπεύουν τὸν ἀρχαιότερον πολιτισμόν. Καὶ αὐτοὶ ἐδέχθησαν τὴν ἐπίδρασιν παλαιοτέρου καὶ πολὺ προηγμένου λαοῦ τῆς νοτιοανατολικῆς Μεσογείου, τῶν Αἰγυπτίων. Πλὴν τῶν Αἰγυπτίων ἀνέπτυξαν πολὺ ἐνωριὲς ἰδιοκύς των πολιτισμούς καὶ λαοὶ ἀσιατικοί. Οἱ σπουδαιότεροι ἔξ αὐτῶν ἦσαν οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Ἀσσύριοι, οἱ ‘Ἐβραῖοι, οἱ Φοίνικες, οἱ Χετταῖοι καὶ οἱ Πέρσαι. Οἱ ἀσιατικοὶ αὐτοὶ λαοὶ μαζὶ μὲ τοὺς Αἰγυπτίους ὀνομάζονται ‘Ανατολικοὶ λαοὶ. Μὲ τοὺς λαούς τούτους ἥλθον εἰς σχέσεις ἀργότερον οἱ “Ἐλληνες καὶ ἐδέχθησαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πολιτισμοῦ των. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἴστορίαν των.

1. ΟΙ ΑΙΓΥΠΤΙΟΙ

“Η Αἴγυπτος καὶ δ Νεῖλος.

‘Η Αἴγυπτος παρουσιάζει ἔξαιρετικόν ἐνδιαφέρον, διότι εἶναι χώρα μὲ πολὺ παλαιάν ιστορίαν καὶ σπουδαιότατον καὶ ἀρχαιότατον πολιτισμόν. Γνωρίζομεν δτι οἱ Ἀχαιοὶ μὲ τὰς ἐπιδρομάς των εἰχον φθάσει μέχρι τῆς Αἰγύπτου. ’Αλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Παλαιάν Διαθήκην ἡ Αἴγυπτος μᾶς εἶναι γνωστή.

‘Η Αἴγυπτος κατέχει τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν τῆς Ἀφρικῆς. Εἶναι μεγάλη στενόμακρος πεδιάς εἰς τὸ μέσον ἐρήμων. ‘Η χώρα θὰ ἦτο ἔρημος, ἀν ἔλειπεν δ ποταμὸς Νεῖλος, δ ὅποιος τὴν διαρρέει ἀπὸ τὸ ἐν ἄκρον ἔως τὸ ἄλλο.

‘Ο Νεῖλος εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ποταμούς τοῦ κόσμου. “Εχει τὰς πηγάς του εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν καὶ χύνεται εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Κάθε χρόνον, ἀπὸ τὸν Ιούλιον μέχρι τέλους Ὁκτωβρίου, πλημμυρίζει καὶ τότε σκεπάζει μὲ τὰ νερά του ὅλην τὴν χώραν.

Αἱ πλημμυραι τοῦ Νείλου εἶναι πολὺ ὠφέλιμοι. ‘Η Ἰλὺς τὴν ὅποιαν ἀφήνουν τὰ νερά, δταν ἀποσύρωνται, καθιστᾶ τὸ ἔδαφος γονιμώτατον. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δ Ἡρόδοτος ὀνομάζει τὴν Αἴγυπτον δῶρον τοῦ Νείλου. «*Ἐίναι φανερόν, λέγει, εἰς πάντα νοήμορα ἄνθρωπον, δ ὅποιος εἶδε τὴν Αἴγυπτον καὶ χωρὶς τὰ ἔχει ἀκούσει τίποτα προηγουμένως, δτι ἡ χώρα αὐτῆ, εἰς τὴν ὅποιαν ταξιδεύοντα μὲ τὰ πλοῖα των οἵ Ἐλληνες, εἶναι γῆ ἐπίκητης τῶν Αἰγυπτίων καὶ δῶρον τοῦ ποταμοῦ*».

Οἱ κάτοικοι ἐφέροντισαν ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους νὰ χρησιμοποιήσουν κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ. Διὰ νὰ διοχετεύεται τὸ ὄδωρ εἰς δσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν ἔκτασιν, κατεσκεύασαν ὄδραυλικὰ ἔργα, τὰ ὅποια προκαλοῦν καὶ σήμερον τὸν θαυμασμόν. Πελώριαι δεξαμεναὶ ἔχρησίμευον διὰ τεχνητὰς πλημμύρας κατὰ τὰ ἔτη τῆς ξηρασίας. Ἐπίσης κατεσκεύασαν ὄδατοφράκτας καὶ διώρυχας εἰς πλεῖστα μέρη διὰ τὴν κανονικὴν διανομὴν τῶν ὄδάτων. Ἐκαλλιέργουν δύο φοράς τὸ ἔτος δημητριακὰ καὶ λαχανικά. Πολλὰ δπωροφόρα δένδρα εύδοκιμοῦν εἰς τὴν χώραν. ’Εκεῖ ἐφύετο καὶ

ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΘΑΛΑΣΣΑ

ΚΑΤΩ ΑΙΓΥΠΤΟΣ

ΑΙΓΑΙΟΝ
"ΕΡΗΜΟΣ"

ΜΕΣΗ
ΑΙΓΥΠΤΟΣ

ΑΡΧΑΙΑ
ΑΙΓΥΠΤΟΣ

Μεγάλη
Όασις

τὸ πολυτιμότατον φυτόν, ὁ πάπυρος, ἀπὸ τὴν κατεργασίαν τοῦ ὅποιου παρήγετο ὁ ὁμώνυμος χάρτης τῶν ἀρχαίων. Καὶ ἡ

κτηνοτροφία ἥτο ἔξ ἴσου ἀνέπτυγμένη. Ἀγέλαι βοῶν καὶ προβάτων ἔβοσκον εἰς τὰ ἀπέραντα λιβαδία.

Αιγύπτιος
(ξύλινος ἀνδριάς)

Οι Αιγύπτιοι εἶχον κοινωνικὴν ὄργανωσιν. Τὴν ἀριστοκρατίαν ἀπετέλουν οἱ μεγάλοι γαιοκτήμονες. Οἱ γεωργοὶ ἥσαν δουλοπάροικοι εἰς τὰ κτήματα τῶν γαιοκτημόνων καὶ ἀνῆκον

Οἱ κάτοικοι. Κοινωνικὴ ὄργανωσις.

Οἱ Αιγύπτιοι ἥλθον πιθανώτατα ἀπὸ τὴν Ἀσίαν διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ. Τοὺς προσείλκυσεν ὁ πλοῦτος τῆς χώρας. Εἶχον τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς σημιτικῆς φυλῆς, εἰς τὴν ὅποιαν ἀνῆκον. Ἡσαν μελαχροινοί, μετρίοι ἀναστήματος, μὲ πλατεῖς ὠμούς καὶ μαῦρα καὶ σγουρά μαλλιά. Ὁμοίαζον πρὸς τοὺς σημερινούς Φελλάχους, οἱ ὅποιοι εἶναι ἀπόγονοι των.

Κύριον ἐπάγγελμα εἶχον τὴν γεωργίαν. Ἡσαν ἔξυπνοι, ἐργατικοὶ καὶ δραστήριοι καὶ διὰ τοῦτο προώδευσαν πολύ. Ἀνέπτυξαν τὸ ἐμπόριον. Κατεσκεύασαν πλεῖστα ἀντικείμενα χρήσιμα εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν καὶ ἔργα μὲ καλλιτεχνικὴν ἀξίαν. Διεκρίνοντο ἀκόμη διὰ τὸν βαθὺν σεβασμὸν πρὸς τὴν θρησκείαν των καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν εἰρήνην.

εις τὴν τελευταίαν τάξιν. Οἱ Ἱερεῖς ἥσαν ἄνδρες σοφοὶ μὲν μεγάλην θέσιν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ ἀπετέλουν ἰδαιτέραν τάξιν.

Ἄνωτατος ἄρχων ἦτο δὲ βασιλεὺς, δὲ δόποιος ἐθεωρεῖτο ὡς θεὸς μὲν ἀνθρωπίνην μορφήν. Ὁ βασιλεὺς ἐκυβέρνα τὸ κράτος ὡς ἀπόλυτος μονάρχης καὶ ὀνομάζετο Φαραώ.

Ἴστορικαι πηγαι. Τὰ Ἱερογλυφικά.

Οἱ Ἡρόδοτος περιηγήθη τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὸν 5ον π.χ. αἰῶνα. Ἡ ἴστορία τοῦ Ἡροδότου καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἥσαν παλαιότερον αἱ μόναι πηγαι διὰ τὴν ἀρχαίαν ἴστορίαν τῆς Αἴγυπτου.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς ὅμως τοῦ 19ου αἰῶνος Γάλλοι σοφοὶ κατώρθωσαν νὰ ἀναγνώσουν τὴν γραφὴν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων. Ἡ γραφὴ αὐτὴ εἶναι παράδοξος, διότι ὡς γράμματα

Ἴερογλυφικὰ

Εἰκόνες ἔγχαρακτοι ἢ ἀνάγλυφοι ἀποτελοῦν τὴν Ἱερογλυφικὴν γραφήν.

Ἐδῶ σημαίνουν: Πτολεμαῖος, Βερενίκη, Κλεοπάτρα.

ἐχρησιμοποίει εἰκόνας. Οἱ Αἴγυπτοι δηλαδὴ παρίστανον μὲν εἰκόνας τὰ ὕδια τὰ πράγματα, τὰ δόποια ἥθελον νὰ φανερώσουν. Τὰ γραπτὰ αὐτὰ μνημεῖα ὀνομάσθησαν Ἱερογλυφικά.

Τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ἱερογλυφικῶν κατέστησε δυτατὴν ἡ ἀνακάλυψις τῆς περιφήμου στήλης τῆς Ροζέττης (παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁμωνύμου βραχίονος τοῦ Νείλου) κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν Αἴγυπτον (1798). Ἐπὶ τῆς στήλης ύπάρχει ἐπιγραφὴ εἰς γλῶσσαν αἰγυπτιακὴν (ἱερογλυφικὴν καὶ δημοτικὴν) καὶ εἰς ἑλληνικὴν συνταχθεῖσα ύπὸ Αἴγυπτίων Ἱερέων πρὸς τιμὴν Πτολεμαίου τοῦ Ἐπιφανοῦς. Τὴν ἐπιγραφὴν αὐτὴν κατώρθωσε νὰ ἀναγνωσῃ κατόπιν μακρᾶς προσπαθείας δὲ Γάλλος ἀρχαιολόγος Champollion. Όλόκληρον τὸ ἀρχαῖον αἰγυπτιακὸν ἀλφάβητον ἔγινε πλέον γνωστόν.

Πλεῖσται ἐπιγραφαὶ εὑρέθησαν εἰς ἀρχαῖα αἰγυπτιακὰ

μνημεῖα. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῶν καθὼς καὶ τὰ πλούσια ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν εὑρήματα διεφώτισαν πολὺ τὴν ἴστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου.

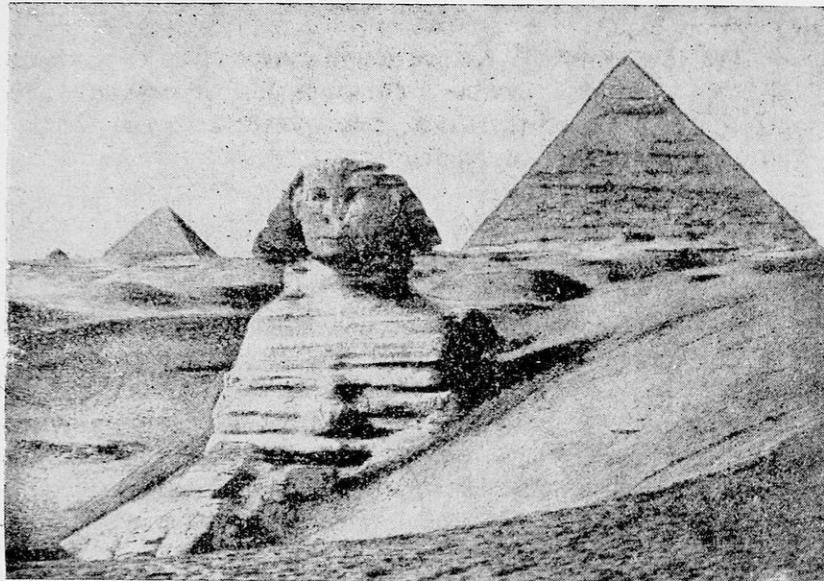
Ἴστορία τῆς Αἰγύπτου.

Ἡ Αἰγυπτος κατ' ἀρχὰς ἦτο διηρημένη εἰς πολλὰ κρατήδια. Μὲ τὸν καιρὸν τὰ μικρὰ αὐτὰ κράτη συνηνώθησαν εἰς δύο βασίλεια, τὸ βασίλειον τῆς κάτω Αἰγύπτου καὶ τὸ βασίλειον τῆς ἄνω Αἰγύπτου. Τέλος τὰ δύο αὐτὰ βασίλεια 4000 π.Χ. συνεχωνεύθησαν εἰς ἓν καὶ τοιουτορόπως ἔσχηματίσθη τὸ ἀρχαιότερον κράτος τοῦ κόσμου. Τὴν ἔνωσιν ὀλοκλήρου τῆς Αἰγύπτου εἰς ἓν κράτος ἐπέτυχον οἱ βασιλεῖς τῆς Μέμφιδος, ἡ ὁποίᾳ ἔκειτο βορειοδυτικῶς τοῦ σημερινοῦ Καΐρου. Τὸ παλαιότερον αὐτὸ διασύνοιαν τῆς Αἰγύπτου ὀνομάσθη ἀρχαῖον κράτος τῆς Μέμφιδος.

Πρώτη πρωτεύουσα τῶν Αἰγυπτίων ἦτο ἡ Μέμφις. Εἰς αὐτὴν εἶχον τὴν ἔδραν τῶν οἱ παλαιότεροι βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι ἦσαν ίκανοι καὶ δραστήριοι ἡγεμόνες. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς των ἐβασίλευσεν ἡ εἰρήνη καὶ ἡ χώρα ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν. Ἐφρόντισαν διὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν καὶ ηὔξησαν τὸν πλοῦτον τοῦ κράτους. Οἱ ἴδιοι ἦσαν δυνατοί καὶ πλούσιοι, ὅπως ἀποδεικνύουν οἱ σωζόμενοι πλησίον τῆς Μέμφιδος βασιλικοὶ τάφοι τῆς ἐποχῆς των, αἱ περίφημοι πυραμίδες.

Ἄπο τοὺς ἴσχυροτέρους καὶ σπουδαιοτέρους Φαραώ τῶν χρόνων αὐτῶν ἦτο ὁ Χέοντος. Οὗτος ἔκτισε τὴν μεγαλυτέραν ἐξ ὅλων τῶν πυραμίδων. Ὁ Ἡρόδοτος τὴν περιγράφει λεπτομερῶς διὰ νὰ δείξῃ ὅτι πρόκειται περὶ ἔργου γιγαντιαίου, ἀληθινοῦ θαύματος. «Διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς πυραμίδος αὐτῆς, λέγει, ἡ ὁποίᾳ εἶναι τετράγωνος, ἐχρειάσθησαν 20 ἔτη. Αἱ πλευραὶ ἔχουν μῆκος 8 πλέθρων καὶ ἵσον ὅψος, εἴναι δὲ κατασκευασμέναι ἀπὸ πελεκητὸν λίθον τελείως ἀρμολογημένον. Ἐχουν σημειωθῆ μὲ αἰγυπτιακὰ γράμματα εἰς τὴν πυραμίδα τὰ δαπανηθέντα ποσὰ διὰ τὴν ἐργασίαν. Ὅπως καλῶς ἐνθυμοῦμαι, σύμφωνα μὲ τὴν ἐξήγησιν τοῦ διερμηνέως, ἐδαπανήθησαν 1600 τάλαντα μόνον δὲ τὴν διατροφὴν τῶν ἐργατῶν». Περὶ τὸ 2100 π.Χ. ὁ ἀρχων τῶν Θηβῶν εἰς τὴν ἄνω Αἰγυ-

τον ἔγινεν ἀνεξάρτητος καὶ κατώρθωσε νὰ ἐνώσῃ τὴν ἄνω καὶ κάτω Αἴγυπτον ύπὸ τὴν ἔξουσίαν του. Πρωτεύουσα τῆς Αἴγυπτου ἔγιναν αἱ Θῆβαι καὶ τὸ κράτος, τὸ ὅποῖον ἴδρυθη, ὡνομάσθη μέσον κράτος τῶν Θῆβων. Οἱ βασιλεῖς τῶν Θηβῶν εἶχον δύναμιν καὶ πλοῦτον, διεξήγαγον νικηφόρους πολέμους καὶ ἔκτισαν μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα.

Αἱ πυραμίδες καὶ ἡ μεγάλη Σφίγξ

Διὰ τὴν κατασκευήν των ἔχρειάσθησαν δεκάδες ἑτῶν καὶ εἰργάσθησαν χιλιάδες ἀνθρώπων. Τὸ ὑψὸς τῆς μεγάλης πυραμίδος εἶναι 150 μ. καὶ τῆς κεφαλῆς τῆς Σφιγγὸς 5 μ.

Αλλὰ περὶ τὸ 1800 π. Χ. οἱ ‘Υκσώς, λαὸς νομαδικός, ὁ δόποῖος ἥλθεν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, ύπεταξαν τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐκουριάρχησαν εἰς αὐτὴν ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας. Οἱ ύποτελεῖς εἰς τοὺς ‘Υκσώς ἡγεμόνες τῶν Θηβῶν κατώρθωσαν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου νὰ γίνουν ἀνεξάρτητοι καὶ νὰ ἐκδιώξουν τοὺς κατακτητὰς (1530 π.Χ.).

Αἱ Θηβαὶ ἔγιναν πάλιν πρωτεύουσα τοῦ κράτους. Τοιουτοτρόπως ίδρυθη τὸ νέον κράτος τῶν Θηβῶν. Ἡ περίοδος αὐτὴ τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου εἶναι ἡ λαμπροτέρα. Κατ’ αὐτὴν ἡ δύναμις τῶν Φαραών μὲ τὰς μεγάλας κατακτήσεις εἰς τὴν Ἀσίαν ἥτο μεγίστη. Ἐνδοξότερος ἐξ ὅλων εἶναι ὁ Ραμσῆς Β’ (1292 - 1225 π.Χ.), τὸν ὁποῖον οἱ “Ἐλληνες ὠνόμασαν Σέσωστριν. Ἐπ’ αὐτοῦ τὸ νέον κράτος τῶν Θηβῶν ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν.

Μετὰ τὸν Ραμσῆν Β’ ἡ δύναμις τῆς Αἰγύπτου καταπίπτει. Οἱ ιερεῖς ἀπέκτησαν μεγάλην ἐπιρροὴν καὶ μετέβαλον τοὺς βασιλεῖς εἰς ὅργανα τῆς τάξεως των. Τέλος ὁ ἀρχιερεὺς τοῦ Ἀμμωνος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον.

’Απὸ τότε ἥρχισεν ἐποχὴ παρακμῆς. Ἐμφύλιοι πόλεμοι ἔξησθένησαν τὴν χώραν καὶ υπέσκαψαν τὴν ἐλευθερίαν της. Ἡ Αἴγυπτος ὑπετάχθη εἰς τοὺς Ἀσσυρίους (670 π. Χ.). Μετ’ δλίγον ὁ Ψαμμήτιχος, ἡγεμὼν τῆς Σάιδος εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου, ἔξεδιώξει τοὺς Ἀσσυρίους. Ἡ Σάις ἔγινε πρωτεύουσα τοῦ κράτους. Ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς διαδόχους του, ὁ Ἀμασίς, ἔδειξε μεγάλην εὔνοιαν πρὸς τοὺς Ἐλληνας. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἐκτίσθη εἰς τὴν Αἴγυπτον πόλις ἐλληνική, ἡ Ναύκρατις. Ἡ δύναμις ὅμως τῶν Φαραών τῆς ἐποχῆς αὐτῆς δὲν ἥτο μεγάλη. Δι’ αὐτὸν δὲν ἥδυν ἡθησαν νὰ ἀντιστα-

525 π.Χ. θοῦν εἰς τὴν κατακτητικὴν ὅρμην τῶν Περσῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Καμβύσης ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον, ἡ ὁποία παρέμεινεν ὑπὸ τὴν περσικὴν κυριαρχίαν μέχρι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ἡ Θρησκεία.

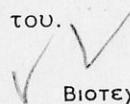
Οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον πολλοὺς θεούς. Ἐλάτρευσαν διάφορα ζῷα, ίδιως τὸν ταῦρον. Ἐλάτρευσαν ἀκόμη τὸν ποταμὸν Νεῖλον. Πρὸ πάντων ὅμως ἐθεοποίησαν τὰς φυσικὰς δυνάμεις. Ἀνώτατος θεός των ἥτο ὁ ἥλιος, ὁ Ρά, εἰς τὸν ὁποῖον ἥσαν ἀφιερωμένοι οἱ ὀβελίσκοι. Μεγάλοι θεοὶ ἐπίσης ἥσαν ὁ Φθά (”Ηφαιστος”), ὁ ὄποιος ἐλάτρευετο ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Μέμφιν, καὶ ὁ Ἀμμων (Ζεύς), ὁ θεὸς τῶν Θηβῶν, μὲ πέριφημον μαν-

τετον εις θελκτικήν δασιν τῆς λιβυκῆς ἔρημου. Μεταξὺ τῶν ἄλλων θεῶν ἐλατρεύοντο πολὺ ὁ "Οσιρις καὶ ἡ σύζυγός του Ισις, οἱ δποῖοι ἐσυμβόλιζον τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῆς φύσεως.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευον καὶ τοὺς νεκρούς τῶν καὶ ἐφρόντιζον νὰ διατηροῦνται ἄφθαρτα τὰ νεκρὰ σώματα. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν οἱ νεκροὶ ἐταριχεύοντο καὶ διετηροῦντο ὡς μούμιαι εἰς ἀσφαλεῖς τάφους. Πολλαὶ τοιαῦται μούμιαι ἀνευρέθησαν μέχρι σήμερον κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἀρχαίων αἰγυπτιακῶν τάφων.

Διὰ τὴν ψυχήν, τὴν ὅποιαν ἔθεώρουν δμοίωμα του ἀνθρώπου, οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίστευον, ὅτι ἔξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ, ἐφόσον τὸ σῶμα δὲν καταστρέφεται. Ὁ νεκρὸς ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἄφθαρτος, διὰ νὰ ζῇσῃ καὶ ἡ ψυχή, ἡ ὅποια περιπλανᾶται εἰς ἄλλα σώματα ζώων ἢ ἀνθρώπων καὶ κατόπιν ἐπιστρέφει εἰς τὸ παλαιὸν σῶμα. Ὁ αἰγυπτιακὸς λαός δηλαδὴ πρῶτος ἐπίστευσεν εἰς τὴν λεγομένην μετεμψύχωσιν.

Οἱ Αἰγύπτιοι μαζὶ μὲν τοὺς νεκρούς ἔθαπτον καὶ τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὅποια μετεχειρίζοντο εἰς τὴν ζωήν των, διότι ἐπίστευον, ὅτι ἡ ψυχὴ διατηρεῖ τὰς ύλικὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὴν πίστιν αὐτὴν ὀφείλεται ὁ πλοῦτος, τὸν δποῖον εύρισκομεν εἰς τοὺς αἰγυπτιακούς τάφους. Ὁ τελευταῖος ἀνακαλυφθεὶς τάφος τοῦ βασιλέως Τουταγχαμῶν (1350 π.Χ.) προεκάλεσε τὸν θαυμασμὸν ὅλων διὰ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν πολυτέλειάν του.

Βιοτεχνία καὶ ἐπιστῆμαι.

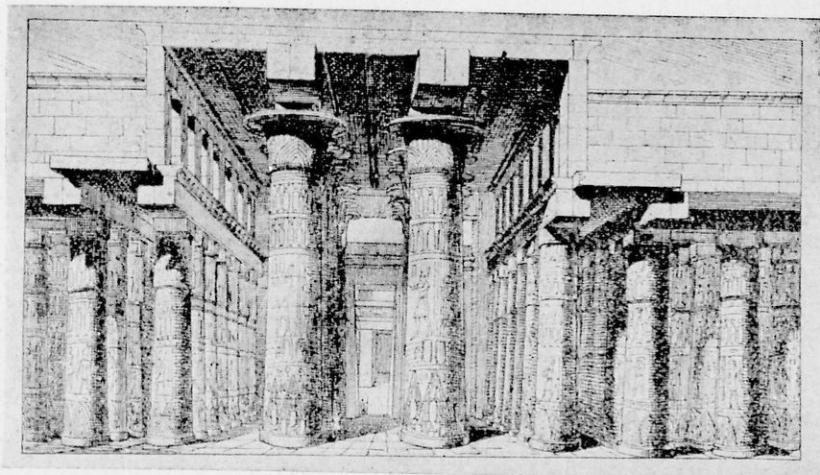
Ἡ ἀρχαία Αἴγυπτος εἶχε σπουδαίους τεχνίτας, οἱ ὅποιοι εἰς πολλὰς πρακτικὰς τέχνας ἔγιναν διδάσκαλοι τῶν ἄλλων λαῶν. Εἰς τὴν ὑφαντικήν, τὴν βαφικήν, τὴν μεταλλουργίαν καὶ τὴν ύαλουργίαν ἡ πρόοδός των ὑπῆρξε μεγάλη.

Ἄλλα καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὴν ἱατρικήν, τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὰ μαθηματικά, ἡ ἐπίδοσίς των εἶναι ἀξία θαυμασμοῦ. Εἶχον εἰδικούς ἱατρούς τῶν διαφόρων ἀσθενειῶν (δδοντιάτρους, δφθαλμολόγους κλπ.). Ἀνεκάλυψαν τὴν γραφήν,

τὸ ἡλιακὸν ἔτος τῶν 365 ἡμερῶν, τὸν τρόπον διὰ τὴν καταμέτρησιν τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους. Τέλος, πρῶτοι οἱ Αἰγύπτιοι κατεσκεύασαν χάρτην ἐκ παπύρου, μὲ τὸν ὄποιον διηυκόλυναν τὴν διάδοσιν τῆς γραφῆς εἰς τοὺς γειτονικοὺς λαούς.

Αἱ καλαὶ τέχναι. Μνημεῖα.

’Απὸ τὴν ἀρχαίαν Αἴγυπτον ἐσώθησαν πολλὰ μνημεῖα ἀριτεκτονικῆς, γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς. Οἱ τάφοι, οἱ ναοὶ καὶ

‘Υπόστυλος αἴθουσα τοῦ ναοῦ τοῦ Καρνάκ (ἀναπαράστασις)

Η αἴθουσα ἔχει 134 κίονας, τῶν ὄποιών τὰ κιονόκρανα δύμοιάζουν μὲ ἄνθη παπύρου.

τὰ ἀνάκτορα εἶναι κτίρια τεράστια. Εύρεθησαν καὶ ἀγάλματα κολοσσιαῖα. ’Εξ ὅλων αὐτῶν φαίνεται ἡ ἀγάπη τοῦ αἰγυπτιακοῦ λαοῦ πρὸς τὰς ὁγκώδεις διαστάσεις.

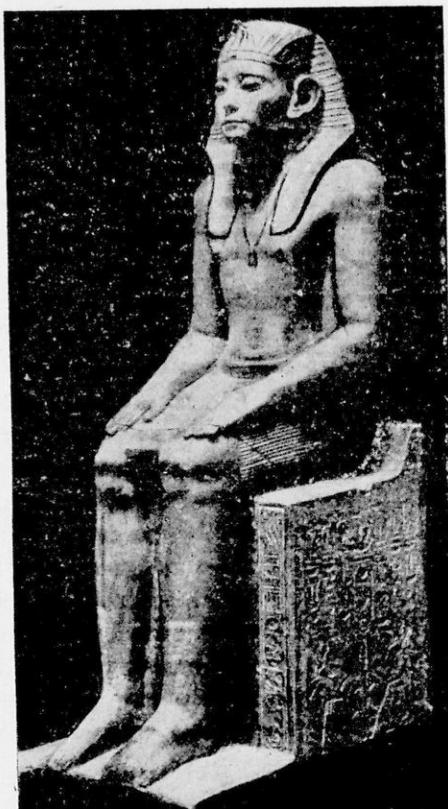
Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀρχαίου κράτους ἀνήκουν οἱ κολοσσιαῖοι λίθινοι τάφοι, αἱ πυραμίδες. Τὰ πελώρια αὐτὰ λίθινα μνημεῖα ύψωνονται ώς ὅρη εἰς τὴν ἔρημον καὶ ρίπτουν ἐπὶ τῆς ἃμμου τὴν κωνικήν των σκιάν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν πυρα-

μίδων ύπηρχε σειρά διαδρόμων καὶ δωματίων διὰ τοὺς τάφους τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης.

Εἰς μὲν κράνη ἀπόστασιν ἀπὸ τὰς πυραμίδας ύπάρχει ἐν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα μνήμεῖα τῆς αἰγυπτιακῆς γλυπτικῆς. Αἰγύπτιοι τεχνῖται ἐσκάλισαν ἐνα πελώριον βράχον, εἰς τὸν διποῖον ἔδωκαν σχῆμα καθημένου λέοντος μὲ κεφαλὴν γυναικός. Τὸ κολοσσιαῖον αὐτὸν ἔργον εἶναι ἡ Μεγάλη Σφίγξ.

Εἰς τὸ κράτος τῶν Θηβῶν ἀνήκουν τὰ μεγαλοπρεπῆ ἔρείπια τῶν ναῶν τοῦ Λούξορ καὶ τοῦ Καρνάκ. Ὁ ναὸς τοῦ "Αμμωνος" εἰς τὸ Καρνάκ τῶν Θηβῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ σειρᾶν αἴθουσῶν. Ἡ πρώτη ὑπόστυλος αἴθουσσα περιλαμβάνει δάσος κιόνων. Εἶναι ἡ μεγαλύτερα εἰς τὸν κόσμον αἴθουσσα μὲ κίονας. Τὰ χρώματα, ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἔδιδον εἰς τὴν αἴθουσαν αὐτὴν ἔξαιρετικὴν λαμπρότητα.

Μεταξὺ τῶν μεγάλων ἔργων, τὰ ὅποια κατεσκεύασσαν οἱ Φαραώ, ἥτοι καὶ ἐν τεράστιον οἰκοδόμημα νοτίως τῆς Μέμφιδος. Οἱ "Ἐλληνες" τὸ ὠνόμασαν λαβύρινθον. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο θεωρεῖ ὁ Ἡρόδοτος ἀνώτερον καὶ ἀπὸ τὰς πυραμίδας. Ἰδοὺ τί

Αἱ ἐνεμχετ Γ
(ἀρδηὶς ἐξ ἀσβεστολίθου)

Ἄπὸ τοὺς σπουδαιοτέρους Φαραὼ τοῦ μέσου κράτους τῶν Θηβῶν.

λέγει περὶ αὐτοῦ: « Ἡσαν μὲν καὶ αἱ πυραμίδες λόγου καὶ πολλῶν ἐλληνικῶν ἔογων καὶ μεγάλων ἀντάξιαι, δὲ δὴ λαβύρινθος καὶ τὰς πυραμίδας ὑπερβάλλει. Τούτου γὰρ δώδεκα μέν εἰσιν αὐλαὶ κατάστεγοι ἀντίπυλοι ἀλλήλαις, ἕξ μὲν πρὸς βιορρᾶν, ἕξ δὲ πρὸς νότον τετραμέναι συνεχεῖς· τεῖχος δὲ ἔξωθεν αὐτὰς περιείσει. Οἰκήματα δὲ ἔνεστι διπλᾶ, τὰ μὲν ὑπόγεια, τὰ δὲ μετέωρα ἐπ' ἐκείνοις τρισκίλια ἀριθμόν. »

Ἐπιγραφαί, ἀγάλματα, ἀνάγλυφα καὶ τοιχογραφίαι στολίζουν τὰ αιγυπτιακά μνημεῖα. Τὰ ἀγάλματα εἶναι γεμάτα ἔκφρασιν καὶ ἀπεικονίζουν τὰς πραγματικάς μορφὰς τῶν προσώπων. Τὰ ἀνάγλυφα καὶ αἱ τοιχογραφίαι παριστάνουν τὴν ζωὴν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, αἱ δὲ ἐπιγραφαί ἔξιστοροῦν τὰ κατορθώματα τῶν Φαραώ.

Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἡσχολήθησαν καὶ μὲ τὴν μικροτεχνίαν. Κατεσκεύασαν ἰδίως σφραγῖδας καὶ δακτυλιολίθους θαυμασίας τέχνης. Εἰς τὰ μικροτεχνήματα αὐτὰ ἔδιδον συνήθως τὸ σχῆμα σκαραβαίου (κανθάρου), τὸν δόποιον ἐλάτερευσαν εἰς τὴν Αἴγυπτον περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔντομον.

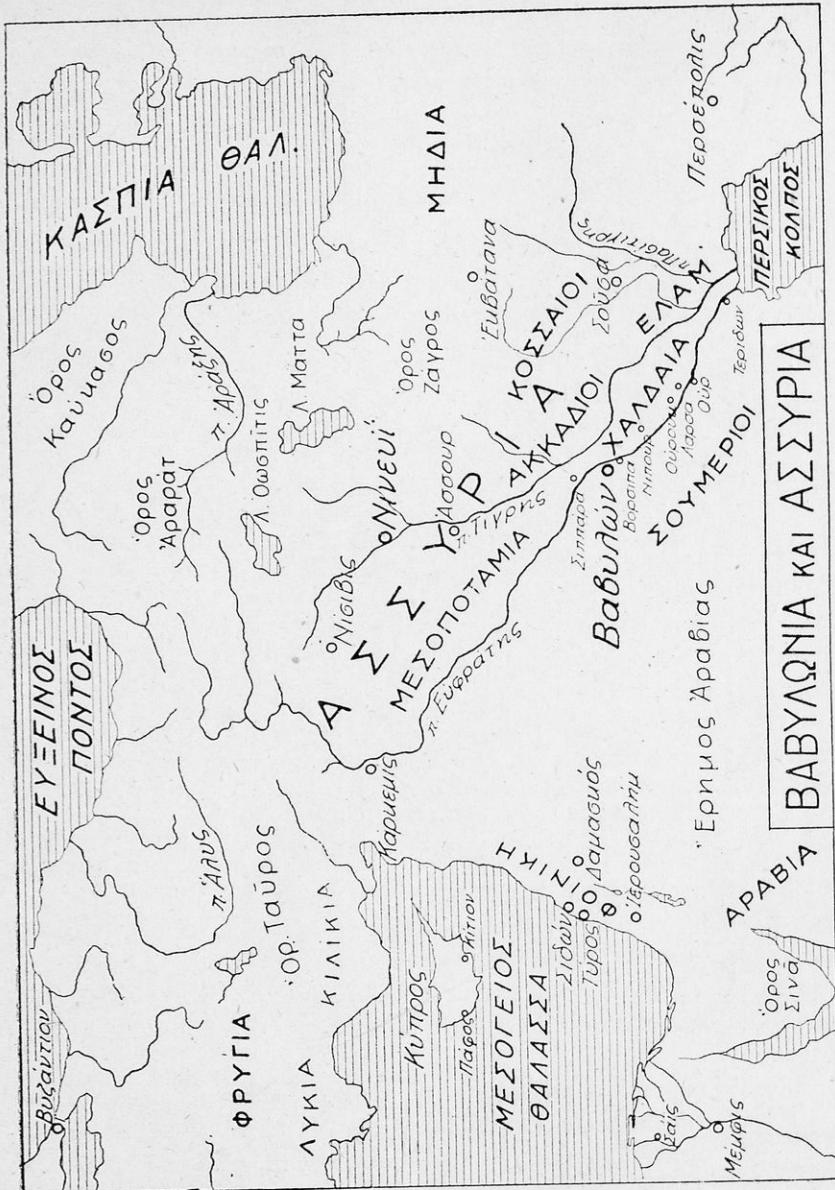
“Ολα τὰ σφραγίδες ἔργα τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων μεγάλα καὶ μικρὰ προξενοῦν ἔξαιρετικὴν ἐντύπωσιν καὶ παρέχουν εἰς ἡμᾶς ζωηράν εἰκόνα τοῦ παναρχαίου ἐκείνου πολιτισμοῦ.

Ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς πολλὰ ἔδιδάχθη ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Περίφημοι “Ελληνες σοφοί, δῆπος δὲ Θαλῆς, δὲ Σόλων, δὲ Πυθαγόρας, δὲ Πλάτων, ἐπεσκέψθησαν τὴν χώραν τῶν Αἰγυπτίων, διὰ νὰ συμπληρώσουν τὰς γνώσεις των καὶ διὰ νὰ γνωρίσουν τὸν πολυθρύλητον αἰγυπτιακὸν πολιτισμόν.

2. ΒΑΒΥΛΩΝΙΟΙ ΚΑΙ ΑΣΣΥΡΙΟΙ

Οἱ ἀρχαιότεροι λαοὶ τῆς Μεσοποταμίας.

Ἡ χώρα, ἡ δόποια ἔκτείνεται μεταξὺ δύο μεγάλων ποταμῶν τῆς Ἀσίας, τοῦ Εύφρατού καὶ τοῦ Τίγρητος, λέγεται Μεσοποταμία. Εἰς αὐτὴν ἀνεπτύχθη σπουδαῖος πολιτισμός, δῆπος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Νείλου. Αἱ πλήμμυραι τῶν

δύο ποταμῶν ἔκαμνον τὸ ἔδαφος εὐφορώτατον. Ἐδῶ ἡ καλλιέργεια τοῦ σίτου ἀπέδιδεν ἐκατονταπλάσια.

Ἡ εὐφορος πεδιάς, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὸ μέρος, ὅπου ὁ Εύφρατης καὶ ὁ Τίγρης πλησιάζουν περισσότερον, καὶ φθάνει μέχρι τῶν ἐκβολῶν τῶν λέγεται κάτω Μεσοποταμία. Τὸ νότιον τμῆμα τῆς κάτω Μεσοποταμίας κατώκησαν εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν οἱ Σουμέριοι, λαός γεωργικός, ὃ ὁποῖος δὲν ἀνήκειν οὔτε εἰς τοὺς Ἰνδοευρωπαίους οὔτε εἰς τοὺς σημίτας. Οἱ Σουμέριοι εἰς ἀμφοτέρας τὰς ὅχθας τοῦ Εύφρατου ἴδρυσαν 4000 π.Χ. Οὐρούκ, τὴν Λαγκάσην. Τὰ εύρήματα ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς ἀπεκάλυψαν πολὺ προηγμένον πολιτισμόν, ὃ ὁποῖος φθάνει πέραν τοῦ 4000 π.Χ. Αἱ πόλεις τῶν Σουμερίων δὲν εἶχον ἐνιαίαν διοίκησιν, ἀλλ' ἀπετέλουν μικρὰ ἵερατικά κράτη, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ἀρχιερεὺς τοῦ ναοῦ ἦτο καὶ ἡγεμὼν τῆς περὶ τὸν ναὸν πόλεως. “Ομοια κράτη ἀπετέλεσαν καὶ αἱ βόρειαι πόλεις τῆς κάτω Μεσοποταμίας, ἡ Ἀγάδη, ἡ Κίς, τὰ Σίππαρα. Ἐδῶ κατώκουν οἱ Ἀκκάδιοι, σημιτικῆς καταγωγῆς. Ἐκτὸς τῶν Ἀκκαδίων καὶ ἄλλα φῦλα σημιτικά ἐπέδραμον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, ὅπως οἱ Ἀμορῖται καὶ οἱ Χαναναῖοι.

Μερικοὶ ἴσχυροὶ ἡγεμόνες τῶν πόλεων τῆς κάτω Μεσοποταμίας προσεπάθησαν νὰ ἐπεκτείνουν τὴν ἀρχὴν τῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πρὸς δημιουργίαν ἐνιαίου κράτους. Ὁ Σαργών, ἡγεμὼν τῆς Ἀγάδης, περὶ τὸ 2630 π.Χ. ὑποτάσσει ὀλόκληρον τὴν κάτω Μεσοποταμίαν, προσέτι δὲ καὶ τὰς χώρας δυτικῶς τοῦ Εύφρατου μέχρι τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Εἶναι δὲ πρῶτος ἡγεμὼν, ὃ ὁποῖος ἴδρυσε μέγα ἐνιαῖον κράτος. Βραδύτερον ἐπικρατοῦν ἡγεμόνες σουμερικῶν πόλεων. Αἱ ἀπόπειραι αὐταὶ τῶν ἡγεμόνων τῶν Σουμερίων καὶ τῶν Ἀκκαδίων πρὸς δημιουργίαν μεγάλου ἐνιαίου κράτους παροδικῶς μόνον ἐπέτυχον.

Ἡ διαρκὴς πολιτικὴ ἐνότης τῆς Βαβυλωνίας κατωρθώθη διὰ 2000 π.Χ. τῆς πόλεως Βαβυλῶνος, ἡ ὁποία αὐξηθεῖσα εἰς δύναμιν ἤνωσεν ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τῆς περὶ τὸ 2000 π.Χ. τοὺς Ἀκκαδίους καὶ τοὺς Σουμερίους. Τοιουτοτρόπως ἔλαβε

τὴν ἀρχήν του τὸ ἀρχαῖον βαβυλωνιακὸν κράτος. Οἱ πολιτι-
σμὸς τοῦ κράτους αὐτοῦ καὶ ὁλοκλήρου τῆς Μεσοποταμίας,
ὅπως θὰ τὸν γνωρίσωμεν κατωτέρω, ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ
πολιτισμοῦ τῶν Σουμερίων.

Τὸ ἀρχαῖον βαβυλωνιακὸν κράτος.

Οἱ Βαβυλωνιοὶ, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο καὶ Χαλδαῖοι, ἥσαν λαός σημιτικῆς καταγωγῆς. Τὸ κράτος τῶν, ὅπως εἴδομεν, ἔξε-
τείνετο εἰς δύο κληρον τὴν νότιον Μεσοποταμίαν, ἡ ὅποια ὡνο-
μάζετο Βαβυλωνία ἢ Χαλδαία.

Μέγας βασιλεὺς τοῦ κράτους αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Χαμμούρ-
ρα μπὶ, ὁ ὅποιος ἦτο Ἀμορίτης (1958 - 1917 π.Χ.). Οὗτος ἥνω-
σεν δῆλας τὰς πόλεις τῆς Βαβυλωνίας ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν του
καὶ ἔγινεν ὁ πραγματικὸς ἰδρυτὴς τοῦ ἀρχαίου βαβυλωνιακοῦ
κράτους. Ἡ φροντίς του ἐστράφη κυρίως εἰς τὴν ἐσωτερικὴν
δργάνωσιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς χώρας. Ἀλλὰ τὸ σπουδαι-
ότερον ἔργον τοῦ Χαμμούρραμπὶ εἶναι ἡ νομοθεσία του, ἡ ὅποια
εὑρέθη χαραγμένη εἰς λιθίνην στήλην. Οἱ νόμοι τοὺς ὅποιους
ἔθεσε φανερώνουν ἀνωτέραν περὶ δικαιοσύνης ἀντίληψιν διὰ
τὴν ἐποχήν του. Διὰ τοῦτο ὁ Χαμμούρραμπὶ θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς
μεγαλυτέρους νομοθέτας τοῦ κόσμου, ὅπως ὁ Μωϋσῆς. Αἱ δια-
τάξεις τῆς νομοθεσίας του ἥσαν πολὺ αὐστηραί. Ἰδού μερικαὶ
ἀπὸ αὐτάς:

"Ἄν νιὸς ἐκτύπησε τὸν πατέρα, νὰ τοῦ ἀποκόψουν τὰς χεῖρας.

"Ἄν κανεὶς ἐξώρυξε τὸν ὀφθαλμὸν ἐλευθέρουν ἀνθρώπουν, νὰ ἐξο-
ρύξουν τὸν ἴδικόν του.

"Ἄν λατρὸς τις ἐνοσήλευσεν ἀνθρώπον ἐλεύθερον, πάσχοντα ἀπὸ
βαρεῖαν πληγὴν, μὲν χάλκον ἐργαλεῖον καὶ ἐπέφρερε τὸν θάνατόν του,
νὰ τοῦ ἀποκόψουν τὰς χεῖρας.

"Ἄν ἀξιωματικὸς ἢ στρατιώτης, διαταχθεὶς νὰ μεταβῇ εἰς τὸν
στρατόν, δὲν μετέβῃ, καὶ ἀν ἀκόμη ἐστειλεν ὡς ἀντικαταστάτην του
μισθόφόρον, δ ἀξιωματικὸς ἢ στρατιώτης θεωρεῖται ἔνοχος θανάτου.
"Ο ἀντικαταστάτης θὰ λάβῃ τὴν οἰκίαν του.

"Ἄν κανεὶς ὡς μάρτυς κατηγορίας εἰς δίκην περὶ ζωῆς δὲν δύνα-
ται νὰ ἀποδείξῃ ὅσα κατέθεσε, πρέπει νὰ θανατωθῇ.

"Αν κανεὶς ληστευθῆ καὶ δὲ ληστὴς δὲν συλληφθῆ, ή πόλις καὶ δὲρχων τῆς περιοχῆς, ὅπου διεποάχθη ἡ ληστεία, ὑποχρεοῦνται νὰ καταβάλλουν πλήρη ἀποζημίωσιν εἰς τὸν ληστευθέντα.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χαμμουραμπὶ ἥρχισεν ἡ παρακμή. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς δυναστείας του οἱ Χετταῖοι, φοβερὸς ἔχθρος τῶν Βαβυλωνίων, ἐπέδραμον ἐκ δυ-
1731 π.Χ. σμῶν κατ' αὐτῶν. Οἱ ἐπιδρομεῖς κατέλυσαν τὴν δυ-
ναστείαν τοῦ Χαμμουραμπὶ καὶ ἡρήμωσαν τὴν χώ-
ραν. Ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν, εἰς τὴν ὁποίαν περιῆλθον οἱ Βαβυ-
λώνιοι ἐνεκα ἡ περιοχῆς, ἐπωφελήθησαν οἱ Κοσσαῖοι, λαός
ὅρεινός, κατοικῶν ἀνατολικῶς τοῦ Τίγρητος. Οὗτοι εἰσέ-
βαλον εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, κατέλαβον τὴν Βαβυλῶνα καὶ
κατέλυσαν τὸ ἀρχαῖον βαβυλωνιακὸν κράτος. Οἱ κατακτηταὶ
ἐκυβέρνησαν τὴν χώραν περὶ τὰ 600 ἔτη, κατὰ τὴν διάρκειαν
τῶν ὁποίων ἐδέχθησαν τὴν γλώσσαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν
Βαβυλωνίων καὶ ἀφωμοιώθησαν πρὸς αὐτούς.

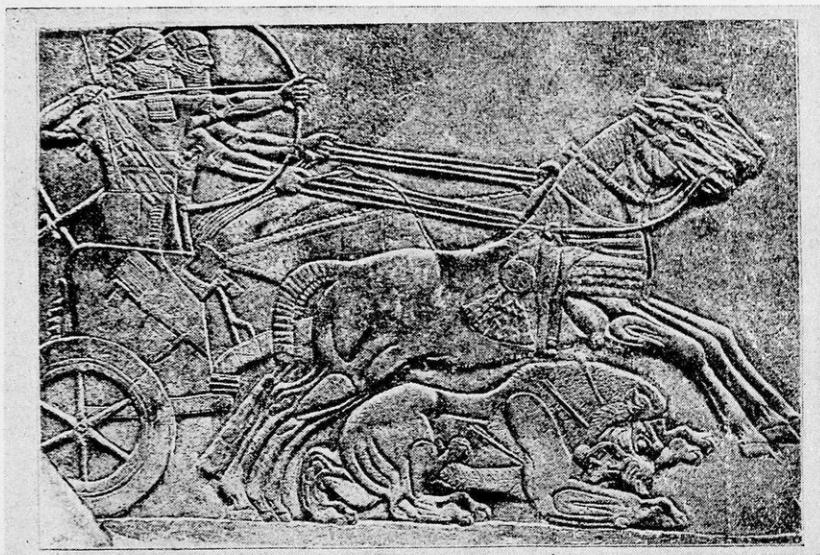
Τὸ ἀσσυριακὸν κράτος.

Οἱ Ἀσσύριοι ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν βόρειον Μεσοποτα-
μίαν, ἡ ὁποία ἀπὸ αὐτοὺς ὠνομάσθη Ἀσσυρία. Ἡ χώρα εἶναι
ὅρεινή καὶ εἰς αὐτὴν ζοῦν σήμερον οἱ Κοῦρδοι. "Ἐνεκα τῆς φύ-
σεως τῆς χώρας οἱ κάτοικοι ἡσχολοῦντο περισσότερον μὲ τὴν
κτηνοτροφίαν καὶ μὲ τὸ κυνήγιον καὶ ἐφημίζοντο ὡς καλοὶ πο-
λεμισταί. Εἶχον τὴν ἴδιαν γλώσσαν, τὴν ἴδιαν γραφὴν καὶ τὸν
ἴδιον πολιτισμὸν μὲ τοὺς Βαβυλωνίους.

Κατ' ἀρχὰς οἱ Ἀσσύριοι ἔγιναν ὑπήκοοι τῶν Βαβυλωνίων. Ἀργότερα ἡ δύναμίς των ηὔξηθη καὶ τότε ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξ-
αρτησίαν των. Πρῶτος μέγας κατακτητὴς βασιλεὺς τῶν Ἀσσυ-
ρίων ὑπῆρχεν δὲ γλαυκόποιος Ἀρτάρης περὶ τὸ 1100 π.Χ. Οὗτος ἐνίκησεν εἰς τὸν ἄνω Εύφρατην τοὺς ἔχθρούς του καὶ
τοὺς κατεδίωξε μέχρι τοῦ Εύξείνου πόντου. Κατόπιν ἐνίκησε τοὺς
Βαβυλωνίους, κατέλαβε τὴν Βαβυλῶνα καὶ ὑπέταξε τὴν χώ-
ραν των. Πρὸς δυσμάς ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Φοινίκης, εἰς τὴν
ὁποίαν ἐπέβαλε τὴν κυριαρχίαν του. Τὸ μέγα ἀσσυριακὸν κρά-

τος, τὸ δποῖον ἐδημιούργησεν, ἔφθανεν ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν μέχρι τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου.

’Αλλ’ ἡ μεγαλυτέρα ἀκμὴ τῆς ἀσσυριακῆς αὐτοκρατορίας συμπίπτει μὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀσσούρμπανιμπάλ (668–626 π.Χ.). Τὸν βασιλέα αὐτὸν οἱ “Ἐλληνες ὀνόμασαν Σαρδανάπαλλον καὶ ἔπλασαν πολλοὺς μύθους διὰ τὴν τρυφηλήν

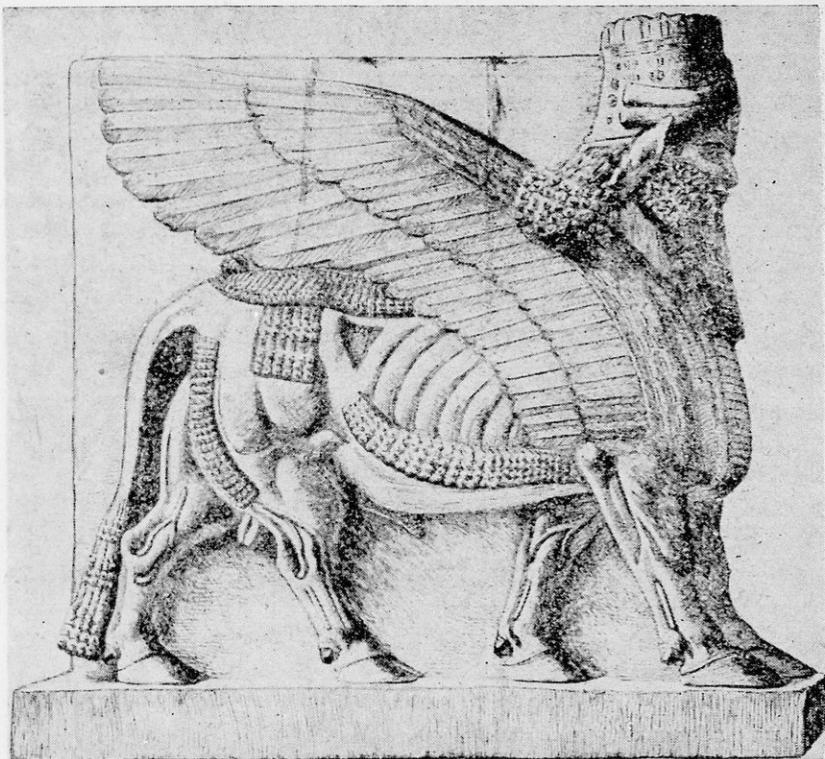

Κυνήγιον λεόντων (ἀσσυριακὸν ἀνάγλυφον)

ζωὴν του. Ὁ Ἀσσούρμπανιμπάλ ὑπῆρξε μέγας πολεμιστὴς καὶ προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Ὅπεταξε τὴν Αἴγυπτον καὶ διεξήγαγε πολλοὺς νικηφόρους πολέμους. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἡ ἀσσυριακὴ αὐτοκρατορία ἔλαβε τὴν μεγαλυτέραν ἔκτασιν. “Οταν συνεπλήρωσε τὰ πολεμικόν του ἔργον, ἐστόλισε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους Νινευὴν μὲ λαμπρούς ναούς καὶ ἀνάκτορα. Τὴν ἀγάπην του πρὸς τὰ γράμματα ἔδειξε μὲ τὴν ἕδρυσιν τῆς περιφήμου βιβλιοθήκης τῶν ἀνακτόρων, ἡ ὁποία ἀπετελέσθη ἀπὸ χιλιάδας πλίνθων μὲ σφηνοειδῆ γράμματα.

Τὸ νέον βαβυλωνιακὸν κράτος.

Μετὰ τὸν Ἀσσουρμπανιμπάλ τὸ ἀσσυριακὸν κράτος παρήκμασε. Τοῦτο ἐπωφελήθησαν οἱ Βαβυλώνιοι καὶ ἀνέκτησαν

Πτερωτὸς ταῦρος

Κολοσσιαῖον δγαλμα μὲν μορφὴν Ἀσσυρίου βασιλέως, δ ὁποῖος φορεῖ τιάραν καὶ ἔχει γενειάδα. Οἱ πτερωτοὶ ταῦροι ἐτοποθετοῦντο πρὸ τῶν πυλῶν τῶν ἀνακτόρων ὡς φρουροί.

τὴν ἀνεξαρτησίαν των. "Ιδρυσαν τότε τὸ λεγόμενον νέον βαβυλωνιακὸν κράτος. 'Ο βασιλεὺς τῶν Μήδων Κυαξάρης, μὲ τὸν ὁποῖον ἦσαν σύμμαχοι οἱ Βαβυλώνιοι, κατέλυσε τὸ κρά-

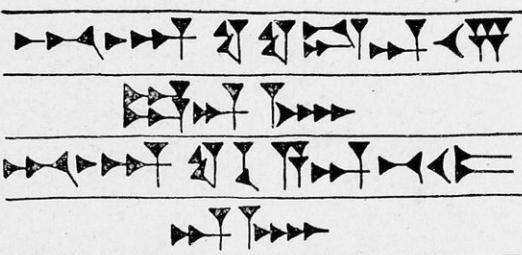
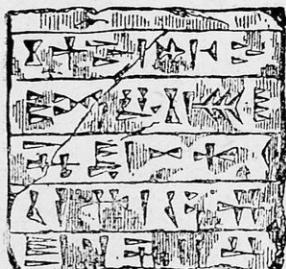
τος τῶν Ἀσσυρίων καὶ κατέστρεψε τὴν Νινευή (612 π.Χ.).

Περίφημος βασιλεὺς τοῦ νέου βαβυλωνιακοῦ κράτους ὑπῆρχεν δὲ Ναβουχόδονός ὁ σωρ (604–561 π.Χ.). Οὗτος ἐνίκησε τὸν Φαραὼ Νεκώ πλησίον τοῦ Εύφρατού, ὑπέταξε τὴν Τύρον μετὰ πολυετῆ πολιορκίαν, ἐκυρίευσε τὴν Ἱερούσαλην καὶ ἀπήγαγε τοὺς Ἐβραίους εἰς τὴν ἑβδομηκονταετῆ βαβυλώνιον αἰχμαλωσίαν. Ἐστόλισε τὴν Βαβυλώνα μὲν μεγαλοπρεπῇ ἀνάκτορα καὶ ἄλλα σπουδαῖα μνημεῖα καὶ τὴν ωχύρωσε μὲ τείχη.

Τὸν νέον βαβυλωνισκὸν κράτος ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ναβουχοδονόσορος παρήκμασε καὶ τὸ 539 π. Χ. κατελύθη ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Κύρον.

Ιστορικαὶ πηγαί. Σφηνοειδής γραφή.

Οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι ἦσαν λαοὶ συγγενεῖς καὶ ἥλθον πιθανῶς ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν. Διὰ τοὺς λαούς αὐτούς αἱ παλαιότεραι γνώσεις μας περιωρίζοντο εἰς ὅσα γράφουν ὁ Ἡ-

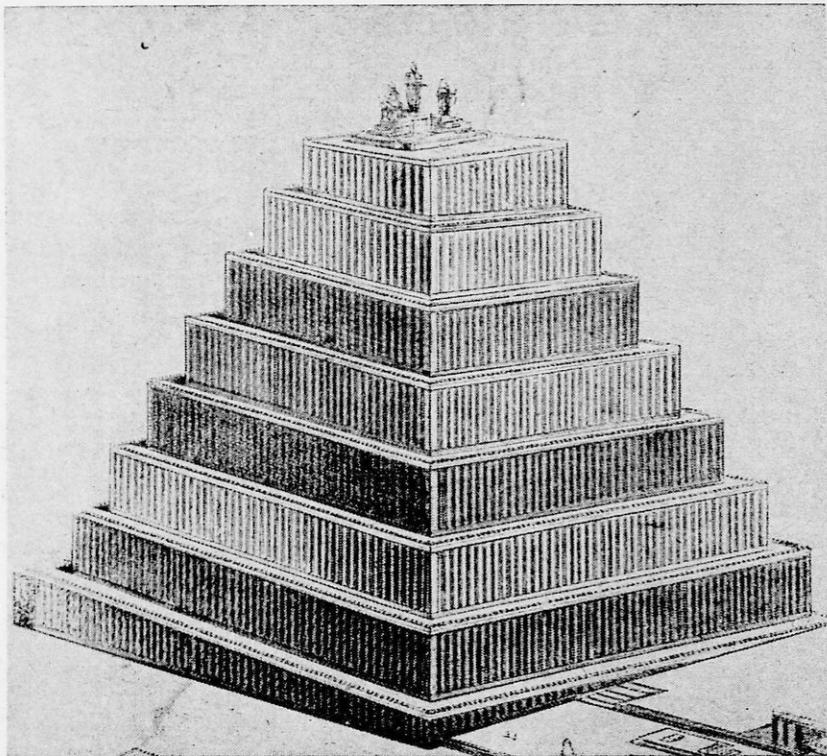

Σφηνοειδής γραφή

ρόδοτος καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη. Κατὰ τὰ μέσα διμως τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εὑρωπαῖοι σοφοὶ κατώρθωσαν νὰ ἀναγνώσουν τὴν περίεργον καὶ πολὺ δύσκολον γραφήν των. Ἡ γραφὴ αὐτὴ εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα ἐφεύρεσις τῶν Σουμερίων. Οἱ Σουμέριοι ἔθεσαν τὰς βάσεις τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ δοποῖος ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Μεσοποταμίαν.

Οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἔχαρασσον τὰ γράμματά των μὲ δέξι ἐργαλεῖον ἐπάνω εἰς χλωράς πλίνθους. Αἱ πλίνθοι

κατόπιν ἐψήνοντο καὶ τὰ γράμματα ἔμενον ἀνεξάλειπτα.³ Επειδὴ τὰ γράμματα αὐτὰ ὅμοιάζουν μὲ σφῆνας, ἡ γραφὴ τοῦ εἴδους αὐτοῦ ὡνομάσθη σφῆνοειδής. Βιβλιοθῆκαι ὀλόκληροι εὑρέθησαν ἀπό πλίνθους μὲ σφηνοειδῆ γράμματα. Ἡ ἀνάγνωσις τῆς παραδόξου αὐτῆς γραφῆς καὶ αἱ ἀνασκαφαὶ μᾶς ἀπεκάλυψαν τὴν ζωὴν καὶ τὸν σπουδαῖον πολιτισμὸν τῶν δύο αὐτῶν λαῶν.

Ἄσσυριακὸς ναὸς

Πύργος μὲ πολλὰ πατώματα. Εἰς τὴν κορυφὴν ἐτοποθετοῦντο τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν.

‘Η θρησκεία τῶν Βαβυλωνίων καὶ τῶν Ἀσσυρίων ἦτο κυρίως ἀστρολατρία. Ἀνώτατος θεός των ἦτο ὁ Βῆλος (ἥλιος), δοκύριος τοῦ κόσμου, ἢ δὲ Μύλιττα, γυναικεία θεότης (‘Αφροδίτη), τὸ σύμβολον τῆς γονιμότητος. Πρός τιμὴν τοῦ Βήλου κατεσκεύασσαν μεγάλους ναοὺς καὶ ψηλούς πύργους. Ναὸς τοῦ θεοῦ τούτου ἦτο τὸ περίφημον οἰκοδόμημα τῆς Π. Διαθήκης, ὁ πύργος τῆς Βαβέλ. Ἐθνικός θεός τῶν Ἀσσυρίων, κυρίως δὲ θεὸς τοῦ πολέμου, ἦτο ὁ Ἀσσούρ.

Οἱ ιερεῖς τῶν Βαβυλωνίων (Χαλδαίων) ὡνομάζοντο Μάγοι καὶ ἡσχολοῦντο μὲ τὴν ἀστρολογίαν. Παρετήρουν δηλαδὴ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὰς κινήσεις τῶν ἀστέρων, διότι ἐπίστευον, ὅτι δι’ αὐτῶν ἡδύναντο νὰ προΐδουν τὸ μέλλον. Ἐνῷ κατεγίνοντο εἰς τὴν ἀστρολογίαν, εὑρον τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἀστρονομίας.

Πολιτισμὸς τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν Βαβυλωνίων.

Οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι εἶχον ἀνεπτυγμένην διοικητικὴν καὶ στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν. Ἀνώτατος ἄρχων ἦτο ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἔθεωρεῖτο ἀντιπρόσωπος τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. ‘Ο στρατὸς ἀπετέλει τὸ στήριγμα τοῦ βασιλέως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας.

‘Η δύναμις τῶν βασιλέων ἦτο ἀνάλογος μὲ τὴν ἀξίαν των καὶ μὲ τὴν ἱκανότητά των νὰ ἐπιβληθοῦν ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων, τῶν ιερέων καὶ τῶν εὐγενῶν. Οἱ ιερεῖς, οἱ ὁποῖοι ἡσχολοῦντο καὶ μὲ τὴν μαντικήν, εἶχον μεγίστην δύναμιν. Οἱ βασιλεῖς διέτρεξαν κινδύνους, ὁσάκις ἀντετάχθησαν εἰς τὸ ιερατεῖον. Οἱ εὐγενεῖς κατεῖχον ἐπίσης σημαντικωτάτην θέσιν εἰς τὴν πολιτείαν. Αὐτοὶ ἐλάμβανον τὰ ἀξιώματα καὶ εἰς αὐτοὺς ἀνήκον τὰ μεγάλα κτήματα. Εἰς τὴν τελευταίαν τάξιν ἀνῆκεν ὁ λαός, δοκύριος εἰργάζετο διὰ τὸν βασιλέα, τοὺς ιερεῖς καὶ τοὺς εὐγενεῖς.

Οἱ Βαβυλώνιοι προώδευσαν πολὺ εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης. Απὸ τὰς ἐπιστήμας ἐκαλλιέργησαν τὴν ἀστρονομίαν καὶ

τὰ μαθηματικά. 'Η καταμέτρησις τῶν ἀπεράντων γαιῶν, τὸ ἐμπόριον, ἡ παρατήρησις τῶν ἀστέρων τοὺς ἡγάκυασσαν εἰς τοῦτο. 'Ἐγνώριζον τὴν διαφορὰν τοῦ σεληνιακοῦ ἔτους ἀπὸ τὸ ἥλιακὸν καὶ σύμφωνα μὲ τὰς γνώσεις τῶν αὐτὰς ἐκανόνιζον τὸ ἡμερολόγιον. Αὕτοι ὅρισαν ὡς μίαν τῶν διαιρέσεων τοῦ χρόνου τὴν ἐβδομάδα. Εἰς τοὺς Βαβυλωνίους ἐπίσης ὁφείλεται ἡ διαιρεσις τῆς ὥρας εἰς 60' καὶ τοῦ λεπτοῦ εἰς 60''.

Οἱ Ἀσσύριοι ἡσχολήθησαν περισσότερον μὲ τοὺς πολέμους. 'Η σκληρότης τῶν ᾧτο μεγάλη. Εἰς τὰς ἐπιγραφὰς οἱ βασιλεῖς τῶν ἀναφέρουν μὲ ὑπερηφάνειαν τὰς πόλεις τὰς ὅποιας ἔκαυσαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τοὺς ὅποιους ἐφόνευσαν. Εἰς τὰ ἀνάγλυφά τῶν παριστοῦν σκηνάς πολεμικάς. Πρῶτοι αὐτοὶ κατεσκεύασαν πολεμικά ὅρματα καὶ πολεμικάς μηχανάς.

'Η ἀπασχόλησις τῶν Ἀσσυρίων εἰς τοὺς πολέμους δὲν ἡμπόδισεν αὐτοὺς νὰ διακριθοῦν καὶ ὡς τεχνῖται. Περίφημοι ἦσαν οἱ κεντητοὶ τάπητές τῶν μὲ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ φανταστικὰ τέρατα.

'Ο καλλιτεχνικὸς πολιτισμὸς τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων φανερώνεται κυρίως εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν γλυπτικήν. Οἱ Χαλδαῖοι κατεσκεύαζόν τὰ κτίρια τῶν μὲ πλίνθους, διότι ἡ χώρα τῶν εἶναι ἀμμώδης. Οἱ Ἀσσύριοι τοὺς ἐμιμήθησαν.

Μνημεῖα τῆς τέχνης τῶν εἶναι ναοί, ἀνάκτορα καὶ τείχη. Οἱ ναοὶ καὶ τὰ ἀνάκτορα ἦσαν κτίρια κολοσσιαῖα μὲ παχεῖς τοίχους. 'Απὸ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν λείπει ὁ κίων, λόγω τοῦ μαλακοῦ υλικοῦ τῶν πλίνθων. 'Αλλ' οἱ Ἀσσύριοι εἰσήγαγον μίαν σπουδαίαν καινοτομίαν. Πρῶτοι αὐτοὶ κατεσκεύασαν θόλους καὶ ἀψίδας.

Εἰς τὴν γλυπτικὴν ἀνέπτυξαν πρωτοτυπίαν καὶ διεκρίθησαν εἰς τὴν παράστασιν τῶν θηρίων καὶ ἰδίως τοῦ ἴσχυροτέρου καὶ ὥραιοτέρου ἐξ αὐτῶν, τοῦ λέοντος. Οἱ βασιλεῖς ἐστόλισαν τὰ ἀνάκτορά τῶν μὲ πολλὰ ἀγάλματα καὶ ἀναγλύφους παραστάσεις.

Κέντρον τοῦ ἀσυροβαθυλωνιακοῦ πολιτισμοῦ ὑπῆρξεν ἡ Βαβυλών, τὴν δόποίαν διέρρεε καὶ ἔχωριζεν εἰς δύο μέρη ὁ Εὔφρατης. Κειμένη εἰς τὸ μέσον τῆς δόδοι, ἡ δόποία φέρει ἀπὸ τὴν Μεσόγειον εἰς τὰς Ἰνδίας, ἥτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς της ἡ πολυανθρωποτέρα πόλις τοῦ κόσμου καὶ εἶχε στολισθῆ μὲν ὠραῖα κτίρια καὶ ἐπιβλητικούς ναούς. Ὀνομαστοὶ ἔγιναν οἱ κρεμαστοὶ κῆποι τῆς Βαβυλῶνος. Εἶχον κατασκευασθῆ ἐπὶ ἐπιπέδων, τὰ δόποια ὑψώνοντο τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου καὶ ἔβαστάζοντο διὰ θόλων.

Διὰ τῶν πλωτῶν ποταμῶν, τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγρητος, ἥρχοντο εἰς τὴν Βαβυλῶνα ἀπὸ τὸν Περσικὸν κόλπον τὰ προϊόντα τῶν Ἰνδῶν. Ἐξ ἄλλου μὲν καραβάνια μετεφέροντο ἐκεῖ τὰ φοινικικά, συριακὰ καὶ αἴγυπτιακά βιομηχανικά εἴδη. Ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἀσίας μετεκομίζοντο μέταλλα καὶ πολύτιμοι λίθοι.

Ὀνομαστὰ ὑπῆρξαν καὶ τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα τῆς Βαβυλῶνος. Ἀπὸ αὐτὰ ἐθαυμάζοντο Ἰδίως τὰ λινᾶ καὶ ἐριοῦχα ύφασματα, τὰ δόποια ἔστελλον εἰς τὰ παράλια τῆς Φοινίκης καὶ τὰ ἐπώλουν εἰς τοὺς Φοίνικας. Δι’ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ Βαβυλών κατέστη παγκόσμιος ἀγορά καὶ συνεκέντρωσε μέγαν πλοῦτον.

Ο ‘Ηρόδοτος ἐπεσκέφθη τὴν Βαβυλῶνα καὶ τὴν περιγράφει εἰς τὴν ἴστορίαν του. Αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι ἐπηλήθευσαν τὴν περιγραφήν, τὴν δόποίαν μᾶς δίδει ὁ ‘Ἐλλην ἴστορικος: «*H Baβυλών, λέγει, κεῖται εἰς μεγάλην πεδιάδα καὶ σχηματίζει τετράγωνον. Ἐκάστη πλευρὰ τοῦ τετραγώνου εἶναι 120 στάδια καὶ ἐπομένως ἡ περίμετρος τῆς πόλεως εἶναι 480 στάδια. Καμμία ἄλλη πόλις ἐξ ὅσων γνωρίζομεν δὲν εἶχε τοιαύτην διζύρωσιν καὶ διακόσμησιν. Περιβάλλεται ἀπὸ τάφρον βαθεῖαν, πλατεῖαν καὶ πλήρην ὕδατος. Ενδὺς μετ’ αὐτὴν ὑψοῦται τεῖχος πλάτους 50 καὶ ὕψους 200 πήχεων....*» Ἐπάνω εἰς τὸ τεῖχος ἔχουν κτισθῆ πύργοι ἀπέναντι ἀλλήλων. Τὸ διάστημα μεταξὺ τῶν πύργων ἥτο τόσον, ὡστε νὰ δύναται νὰ κυκλοφορῇ ἄρμα τέθριππον. Εἰς τὸ τεῖχος κατεσκευάσθησαν 100 πύλαι ὅλαι γάλικαι,

μὲ παραστάδας καὶ ὑπέρθυρα ἐπίσης ἀπὸ γαλκόν. Τὸ τεῖχος ἔχει δύο βραχίονας, οἱ δποῖοι φθάνουν ἥως τὸν ποταμόν».

Τὰ ὡραιότερα οἰκοδομήματα τῆς Βαβυλῶνος ἦσαν τὰ πολυτελῆ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων εἰς τὸ ἐν τμῆμα τῆς πόλεως καὶ ὁ ναὸς τοῦ Βήλου ἀπὸ ὅκτω ἑπαλήλους πύργους εἰς τὸ ἄλλο. Γενικῶς δλόκληρος ἡ πόλις μὲ τὰ μεγαλοπρεπῆ κτίρια καὶ τὰ τείχη, τὴν τεραστίαν ἐμπορικὴν κίνησιν καὶ τὸν πλοῦτόν της ἔκαμνε καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ξένους. Τοῦτο φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰς διηγήσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἴστορικῶν, οἱ δποῖοι ἀποδίδουν εἰς μυθικὰ πρόσωπα τὰ ἔργα καὶ τὴν ύλικὴν καὶ πνευματικὴν ἀκμὴν τῆς πόλεως.

3. ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ

Χώρα καὶ κάτοικοι.

Οἱ Ἐβραῖοι εἶναι σημῆται ἀπὸ τὴν Μεσοποταμίαν. Κατ' ἀρχὰς ἔζων βίον νομαδικόν, ἀλλὰ περὶ τὸ 2000 π. Χ. ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἔγιναν γεωργοί. 2000 π.Χ. Ἡ Ἀγία Γραφὴ ὀνομάζει τὴν Παλαιστίνην Γῆν Χαναὰν ἢ Γῆν τῆς Ἐπαγγελίας.

Ἡ Παλαιστίνη εἶναι μικρὰ χώρα. Κεῖται εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου θαλάσσης μεταξὺ τῆς Συρίας καὶ τῆς Αιγύπτου. Φυσικῶς χωρίζεται εἰς τρία μέρη: τὴν παραλιακὴν πεδιάδα, τὸ δροπέδιον τῆς Χαναὰν πρὸς δυσμὰς τοῦ ποταμοῦ Ἰορδάνου καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰορδάνου. Εἶναι χώρα δρεινὴ μὲ πολλὰς κοιλάδας. Λόγω τῶν ἐδαφικῶν διαφορῶν παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν κλίματος. Τὰ ὅρη της εἶναι συνέχεια τοῦ Ἀντιλιβάνου, ἀπὸ τὸν δποῖον πηγάζει ὁ Ἰορδάνης ποταμός. Ὁ Ἰορδάνης διασχίζει τὴν ἔξ αὐτοῦ ὀνομαζομένην κοιλάδα τοῦ Ἰορδάνου καὶ φθάνει εἰς τὴν λίμνην τῆς Γενησαρέτ. Ἀπὸ ἑκεῖ προχωρεῖ δρμητικός καὶ χύνεται εἰς τὴν Νεκράν θάλασσαν, ἡ δποία εἶναι λίμνη 394 μέτρα ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Τὰ ὅδατά της ἔχουν ἄφθονον ἀλας καὶ πίσσαν. Ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην μανθάνομεν ὅτι εἰς τὴν παραλίαν της εύρισκοντο αἱ πόλεις Σόδομα καὶ Γόμορα, τὰς

δποίας ὁ Θεός κατέκαυσε διὰ τὰς πολλὰς ἀμαρτίας τῶν κατοίκων.

Οἱ Ἐβραῖοι, ἃν καὶ ἡσαν λαός μικρός, κατέλαβον σπουδαίων θέσιν μεταξὺ τῶν ἔθνων, διότι αὐτοὶ ἐφθασαν πρῶτοι εἰς τὴν Ἰδέαν τοῦ μονοθεϊσμοῦ. Ἡ ἐπίδρασις τῆς μονοθεϊστικῆς θρησκείας τῶν εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων ὑπῆρξε μεγάλη. Ὁ ἐβραϊκὸς λαός ἦτο μυστικοπαθής καὶ εὐφάνταστος. Τοῦτο διφείλεται εἰς τὴν φύσιν τῆς χώρας, εἰς τὴν δποίαν ἔξη. Τὰ γραφικὰ τοπία, αἱ εὑφοροὶ πεδιάδες καὶ τὰ βαθύσκια ὅρη ἥσκουν μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν Ἐβραίων. Ὁ ἴδιορρυθμος πολιτισμός, τὸν δποῖον οὗτοι ἀνέπτυξαν, ὡς κύριον σκοπὸν εἶχε τὴν ἔξυπηρέτησιν τῆς θρησκείας.

Ίστορία τῶν Ἐβραίων.

Πηγὴ τῆς ἐβραϊκῆς ιστορίας εἶναι ή Παλαιὰ Διαθήκη, ή δποία ἀποτελεῖται ἀπὸ 49 βιβλία διαφόρων ἐποχῶν μὲ ποικίλον περιεχόμενον. Ἐξ αὐτῶν ἄλλα εἶναι ιστορικά, ἄλλα περιέχουν ψαλμούς, δηλαδὴ ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν, τὸν δημιουργὸν τοῦ κόσμου, καὶ ἄλλα περιλαμβάνουν τὴν νομοθεσίαν τῶν Ἐβραίων.

Τὰ βιβλία αὐτὰ ἔχουν μεγάλην ιστορικὴν καὶ φιλολογικὴν ἀξίαν. Ἀπὸ αὐτὰ μανθάνομεν, δτι οἱ Ἐβραῖοι ἔξεκίνησαν ἀπὸ τὴν Μεσοποταμίαν, ὅπου ἦσαν διηρημένοι εἰς φυ-**2000 π.Χ.** λάς. Ὁ ἀρχηγὸς ἑκάστης φυλῆς ἐλέγετο πατριάρχης. Πρῶτος καὶ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς πατριάρχας ὑπῆρξεν δ 'Αβραάμ, δ ὁ δποῖος ἔφυγε μὲ τὴν φυλῆν του ἀπὸ τὴν Μεσοποταμίαν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν γῆν Χαναάν. Τὰς φυσικὰς καλλονάς, τὴν πλούσιαν βλάστησιν καὶ γονιμότητα τῆς χώρας περιγράφει ή Παλαιὰ Διαθήκη ὡς πραγματικὸν παράδεισον.

* Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἅβρααμ οἱ Ἐβραῖοι ἐπανήρχισαν τὴν παλαιὰν νομαδικὴν ζωήν, ἔως ὅτου κατέληξαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἐγκατεστάθησαν. Οἱ Φαραὼ κατ' ἀρχὰς ἐδείχθησαν εύμενεῖς πρὸς αὐτούς. Ἄλλα κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον διαμονὴν τῶν, ἡ δποία διήρκεσε περὶ τὰ 500 ἔτη, ἐπολλαπλασιά-

σθησαν καὶ ἔγιναν λαδές ισχυρός. Τοῦτο ἐνέβαλεν εἰς ἀνησυχίαν τοὺς Φαραώ, οἱ δόποιοι ἥρχισαν νὰ πιέζουν καὶ νὰ καταδιώκουν αὐτοὺς σκληρῶς. Εἰς τὴν δύσκολον αὐτὴν περίοδον τοῦ ἔθνικοῦ των βίου παρουσιάσθη μεταξύ των ἔξαιρετικὸς ἀνήρ, ὁ Μωϋσῆς. Μὲ τὴν σοφίαν καὶ δραστηριότητά του ἔσωσε τοὺς Ἐβραίους ἀπὸ τὴν ἀγρίαν καταδυνάστευσιν τῶν Φαραώ. Ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ τοὺς ὡδήγησε πρὸς βιορᾶν διά μέσου τῆς ἀραβικῆς ἐρήμου. Ἀφοῦ ἐπὶ 40 ἔτη περιεπλανήθησαν καὶ ἐδοκίμασαν πολλάς ταλαιπωρίας, ἔφθασαν εἰς τὰ σύνορα τῆς Χαναὰν ἀνάτολης· 1400 π.Χ. λικῶς τοῦ Ἰορδάνου. Ἀλλ' ὁ Μωϋσῆς ἀπέθανε πρὶν πατήσῃ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τὴν δόποιαν μόνον μακρόθεν εἶδεν ἀπὸ τὴν κορυφὴν ὅρους ἀπέναντι τῆς Ἱεριχοῦ.

‘Ο Μωϋσῆς ὑπῆρξε καὶ μέγας νομοθέτης. “Ἐθεσε νόμους συμφώνως μὲ τὰς ἐντολάς, τὰς δόποιας ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸ ὅρος Σινᾶ κατὰ τὴν πορείαν πρὸς τὴν Παλαιστίνην. Οἱ νόμοι αὐτοὶ ἐρρύθμιζον τὴν κοινωνικὴν συμβίωσιν τῶν Ἐβραίων. Ἰδοὺ μερικαὶ ἀπὸ τὰς περιφήμους διατάξεις τοῦ Μωϋσέως:

“Οποιος καταρασθῇ τὸν πατέρα του ἢ τὴν μητέρα του ἢ ὅποιος τοὺς κτυπήσῃ, θὰ τιμωρῆται μὲ θάνατον.

Χήραν καὶ δοφανὸν νὰ μὴ στενοχωρήσῃς.

Νὰ μὴ γίνης αἰτία νὰ τιμωρηθῇ ἀθῶος.

Νὰ μὴ καταπατήσῃς τὸ δίκαιον τοῦ πτωχοῦ.

“Οποιος κάμῃ ζημίαν εἰς ξένον χωράφι ἢ εἰς ξένον ἀμπέλι, θὰ τὴν πληρώσῃ μὲ τὸν καλύτερον καρπὸν ἀπὸ τὸ χωράφι του ἢ ἀπὸ τὸ ἀμπέλι του.

Οἱ Ἐβραῖοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωϋσέως διέβησαν τὸν Ἰορδάνην παρὰ τὴν Ἱεριχώ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναοῦ καὶ κατέλαβον εὐκόλως τὴν Παλαιστίνην. Μέγαν κίνδυνον διέτρεξαν ἀπὸ τὸν πολεμικὸν λαὸν τῶν Φιλισταίων, οἱ δόποιοι κατεῖχον τὴν νοτίαν παραλίαν. Μετὰ μακρούς πολέμους ἐνίκησαν τοὺς Φιλισταίους καὶ συνέτριψαν τὴν δύναμίν των. Τοῦτο ἐπέτυχεν δ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς· 1010 π.Χ. οιλεῖς τῶν Ἐβραίων, ὁ Δαυΐδ. Οὗτος ἔξετεινε τὰ

σύνορα τοῦ κράτους καὶ ἔκτισε τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν ὁποίαν κατέστησε πρωτεύουσαν. Ὁ Δαυΐδ ἦτο καὶ ἔξοχος ποιητής, ὅπως δεικνύουν οἱ ἐμπνευσμένοι ψαλμοί του.

Ο Σολομῶν, υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Δαυΐδ, ὀνομαστός διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην του, ἔξηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ πατρός του. Ἐκτὸς ἀλλών σημαντικῶν ἔργων κατεσκεύασε καὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ, τὸν ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὁ ναὸς οὗτος πολλάκις ἐλεηματήθη καὶ εἰς τὸ τέλος κατεστράφη κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Τίτου (70 μ. Χ.).

Μετὰ τὸν Σολομῶντα ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῶν Ἑβραίων. Οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Πέρσαι ὑπὸ τὸν Κύρον, οἱ Μακεδόνες κατόπιν κατέκτησαν ἀλληλοιδιαδόχως τὴν χώραν.

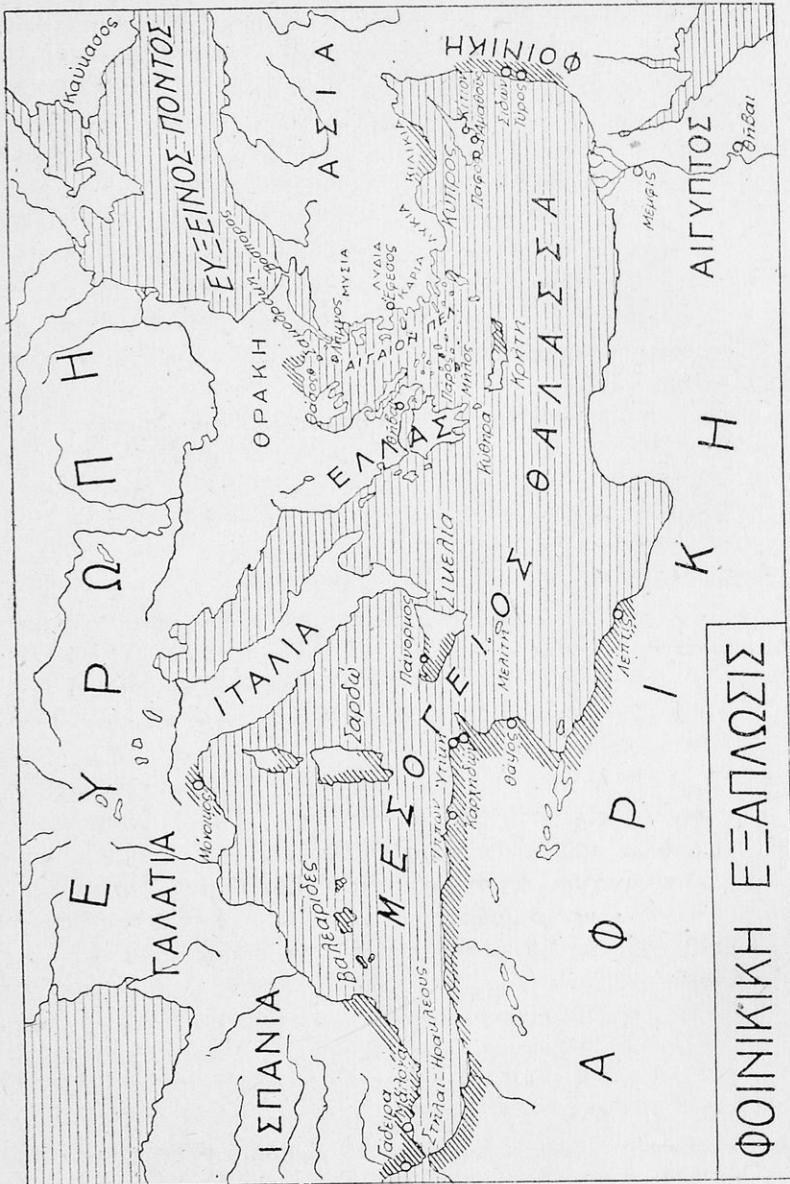
4. ΟΙ ΦΟΙΝΙΚΕΣ

Χώρα καὶ κάτοικοι.

Φοινίκην ὀνόμαζον οἱ "Ἐλληνες τὴν στενὴν λωρίδα γῆς, ἡ ὁποία ἐκτείνεται μεταξὺ τῆς παραλίας τῆς Συρίας καὶ τῆς δασῶδους ὁροσειρᾶς τοῦ Λιβάνου. Ἡ χώρα εἶναι πλουσία εἰς λιμένας καὶ ἀσφαλεῖς ὅρμους. Σπουδαιότεραι πόλεις τῆς Φοινίκης ἦσαν ἡ Ἀραδος, ἡ Βύβλος, ἡ Βυρητός, ἡ Σιδῶν καὶ ἡ Τύρος.

Οι Φοίνικες εἶχον πολλὰς σχέσεις μὲ τοὺς "Ἐλληνας. Οἱ μῦθοι, οἱ ὁποῖοι σώζονται, μαρτυροῦν, ὅτι πλεῖστα στοιχεῖα πολιτισμοῦ εἰσήγαγον εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ὁ σπουδαιότερος ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ μῦθος τοῦ Κάδμου. Ὁ πρῶτος "Ἐλλην Ιστορικός" Ἡρόδοτος λέγει περὶ αὐτοῦ τὰ ἔξῆς: «Οἱ Φοίνικες, οἱ σὺν Κάδμῳ ἀφικόμενοι, ἄλλα τε πολλὰ οἰκήσαντες ταύτην τὴν χώραν εἰσήγαγον μαθήματα εἰς τὸν "Ἐλληνας καὶ δῆ καὶ γράμματα οὐκ ὄντα ποτὲ "Ἐλλησιν». Διὰ τοῦτο τὸ ἀλφάβητον ὀνομάσθη φοινικικόν.

Οι Φοίνικες ἦσαν σημῆται. Ἡ φύσις τῆς χώρας τοὺς ἔκαμενὰ στραφοῦν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Τὸ ὅρος Λίβανος ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς ἀφθονον καὶ ἀρίστην ξυλείαν διὰ τὴν κα-

τασκευὴν πλοίων. Μὲ αὐτὰ ἐπεχείρουν μακρινὰ καὶ ἐπικίνδυνα ταξίδια χάριν τοῦ κέρδους. ‘Η εύφυΐα, ἡ πονηρία, ἡ τόλμη καὶ ἡ δραστηριότης των κατέστησαν αὐτοὺς περιφήμους ναυτικούς καὶ ἐμπόρους. ’Αλλ’ ὡς ἔμποροι ταξιδεύουν μόνον διὰ τὸ κέρδος καὶ ἀποκρύπτουν ἐπιμελῶς ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὰς θαλασσίας ὁδούς καὶ τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἀνακαλύπτουν.

Οἱ Φοίνικες ἐλάτρευσαν τὰ οὐράνια σώματα. Κυριώτεροι θεοί των ἦσαν ὁ Βάσαλ (ἥλιος), θεός τοῦ φωτός, καὶ ἡ ’Αστράρτη (σελήνη), θεά τῆς γονιμότητος, τὴν ὁποίαν οἱ “Ελληνες ἐταύτιζον μὲ τὴν Ἀφροδίτην. ’Η λατρεία τῶν Φοινίκων ἦτο βάρβαρος, διότι ἐξιλέωνον τοὺς θεούς μὲ τὴν θυσίαν τῶν τέκνων των.

Οἱ Φοίνικες οὐδέποτε ἀπετέλεσαν ἐνιαῖον κράτος. Αἱ πόλεις των ἔμειναν αὐτόνομοι καὶ ἐκυβερνῶντο κατ’ ἀρχὰς ἀπὸ βασιλεῖς καὶ ἀργότερα ἀπὸ πλουσίους ἐμπόρους. ’Η Σιδῶν καὶ ἡ Τύρος προώδευσαν περισσότερον τῶν ἄλλων καὶ κατέλαβον ἔξεχουσαν θέσιν μεταξὺ αὐτῶν.

Κατ’ ἀρχὰς ἀνεπτύχθη ἡ Σιδῶν (1100 π.Χ.), ἡ ὁποία ἔγινε σπουδαία ἐμπορικὴ ἀγορά καὶ ἀπέκτησε μέγαν πλοῦτον. Τὰ πλοιά της ἐταξίδευσαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, περιέπλευσαν τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ασίας καὶ ἔφθασαν εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον. ’Απὸ ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη μετέφερον εἰς τὴν Σιδῶνα πολύτιμα ἐμπορεύματα.

Πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν Σιδῶνα ἀνεδείχθη ἀργότερα ἡ Τύρος. Οἱ Τύριοι διηγούνθησαν πρὸς τὴν δυτικὴν Μεσόγειον, ὅπου ἔδρυσαν πολυαριθμούς ἀποικίας. Διὰ τῶν πλοίων των διεξῆγον τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς μὲ τὰς χώρας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ ἔγιναν πλουσιώτατοι. ’Η Τύρος ἔφθασεν εἰς μεγίστην ἀκμὴν κατὰ τὸν 8ον π.Χ. αἰώνα.

‘Η θαλασσοκρατορία τῶν Φοινίκων.

Πρῶτοι ναυτικοὶ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ὑπῆρξαν οἱ Κρῆτες. ’Απὸ σύτοὺς ἐδιδάχθησαν τὴν ναυτικὴν τέχνην οἱ Φοίνικες καὶ οἱ “Ελληνες. Μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων εἰς τὴν Ελλάδα, ἡ κατὰ θάλασσαν κυριαρχία περιήλθεν εἰς τοὺς Φοί-

νικας, οι δποιοι ανεδείχθησαν άπό τους σπουδαιοτέρους δποι-
κιακούς λαούς του κόσμου.

Οι Φοίνικες περί το 1100 π.χ. κατέλαβον τὴν Κύπρον, τὴν
νήσον του χαλκοῦ, δπου Ἰδρυσαν ἀποικίας. Κατά τους ἰδίους
χρόνους ἔγιναν κύριοι τῆς Ρόδου καὶ ἥλθον εἰς ἐμπορικάς σχέ-
σεις μὲ τους Ἑλληνας. Τότε διήλθον τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὸν
Βόσπορον καὶ ἐπροχώρησαν μέχρι του Εὔξεινου πόντου.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τῆς Τύρου οι Φοίνικες ἐστρά-
φησαν πρὸς τὴν δυτικὴν Μεσόγειον. Ἡλθον εἰς τὴν Σικελίαν,
ἐπροχώρησαν εἰς τὰς Βαλεαρίδας νήσους καὶ ἔφθασαν μέχρι
τῶν Ἡρακλείων στηλῶν (Γιβραλτάρ). Παντοῦ Ἰδρυσαν ἐμπορι-
κούς σταθμούς καὶ ἀποικίας. Πλησίον τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλ-
τάρ ἔκτισαν τὰ Γάδειρα. Τὰς περισσοτέρας ἀποικίας ἔγκα-
τέστησαν εἰς τὰ παράλια τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Ἐδῶ, πλησίον
τῆς σημερινῆς Τύνιδος, ἐκτίσθη ἡ σπουδαιοτέρα ἐξ ὅλων τῶν
ἀποικιῶν τῆς Φοινίκης, ἡ Καρχηδὼν (800 π.χ.).

Τολμηροὶ θαλασσοπόροι οἱ Φοίνικες ἐπέρασαν τὸν πορ-
θμὸν τοῦ Γιβραλτάρ καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Μεγάλης Βρετα-
νίας. Ἀπό Φοίνικας ναυτικούς ἔγινε καὶ ὁ περίπλους τῆς Ἀφρι-
κῆς κατὰ παραγγελίαν τοῦ Φαραὼ Νεκῶ.

Ἐμπόριον — Βιομηχανία — Τέχνη.

Οι Φοίνικες δὲν ύπηρξαν μόνον ἀπό τους μεγαλυτέρους
ἀποικιακούς λαούς του ἀρχαίου κόσμου, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐμποροὶ
ἀνεδείχθησαν ἀσύγκριτοι. Ἀπὸ τὸν Εὔξεινον πόντον μέχρι τοῦ
Γιβραλτάρ ἐγέμισαν ὅλα τὰ παράλια καὶ πολλάς νήσους μὲ
ἐμπορικούς σταθμούς. Οἱ ἐμπορικοὶ σταθμοὶ ἦσαν θέσεις ὡχυ-
ρωμέναι πλησίον τῆς ἀκτῆς φυσικοῦ λιμένος. Εἰς αὐτοὺς ἐξε-
φόρτων τὰ ἐμπορεύματά των, τὰ ὄποια ἀντῆλλασσον μὲ τὰ
προϊόντα τῶν ιθαγενῶν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ ξηρὰν εἶχον ὀργανώ-
σει καραβάνια, μὲ τὰ ὄποια συνεκέντρων εἰς τὴν χώραν των
δλόκληρον τὸ ἐμπόριον τῆς Βαβυλῶνος καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς
Ἀσίας.

Οι Φοίνικες ἐδημιούργησαν καὶ βιομηχανίαν σημαντικήν.
Κατεσκεύασαν διάφορα εἴδη χρήσιμα εἰς τὴν ζωήν, οἰκιακὰ

σκεύη, πήλινα άγγεια, μικρά άγάλματα και λεπτά ύφασματα, τὰ ὄποια ἔζητο μόντο πολύ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μεγάλη ζήτησις ἐπέβαλε τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς, ὕδρυσαν πολυάριθμα ἔργαστήρια, εἰς τὰ ὄποια εἰργάζοντο πολλοί και ἔμπειροι τεχνῖται. Τὰ ἔργαστήρια αὐτά ἦσαν πραγματικά ἔργοστάσια και παρήγον αἴφθονα και εύθηνά βιομηχανικά εῖδη.

Οἱ Φοίνικες διεκρίθησαν ίδιως εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν μετάλλων, τῆς ύάλου και τὴν κατασκευὴν τῆς πορφύρας. Πορφύρα ὀνομάζετο τὸ κόκκινον χρῶμα καθὼς και τὸ κογχύλιον, ἀπὸ τὸ ὄποιον ἔξηγετο. Αἱ ἀκταὶ τῆς Φοίνικης ἦσαν γεμάται ἀπὸ τοιαῦτα κογχύλια. Μὲ τὸ χρῶμα, τῆς πορφύρας ἔβαφον τὰ πολυτελέστερα ύφασματα.

Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν και τὴν γλυπτικὴν δὲν ἀνέπτυξαν ίδικόν των σχέδιον, ἀλλ' ἐδέχθησαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν γειτονικῶν λαῶν. Εἶχον δῆμος σπουδαίους καλλιτέχνας. Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἐβραίων Σολομῶν μὲ Φοίνικας τεχνῖτας κατεσκεύασε τὸν περίφημον ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ.

5. ΟΙ ΧΕΤΤΑΙΟΙ

Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ὅμιλει περὶ τοῦ λαοῦ τῶν Χετταίων. Αἱ πληροφορίαι, τὰς ὄποιας δίδει, ἐπεβεβαιώθησαν ἀπὸ νεώτερα σπουδαῖα εὑρήματα και ἀπὸ ἐπιγραφὰς τῶν Ἀσσυρίων, τῶν Βαβυλωνίων και τῶν ίδιων τῶν Χετταίων. Ἐξ αὐτῶν μανθάνομεν, δτὶ οἱ Χετταῖοι ἦσαν ἀρχαῖος ἀνατολικὸς λαὸς μὲ ἀξιόλογον και ίδιόρρυθμον πολιτισμόν. Ὁ λαὸς οὗτος ἔζησεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μικρὰν Ἀσίαν και εἰς τὴν Συρίαν και οἱ ἀρχαίτεροι βασιλεῖς του φθάνουν ἔως τὸ 2000 π.Χ. 2000 π.Χ. Οἱ Χετταῖοι δὲν εἶναι οὕτε Ἰνδοευρωπαταῖοι οὕτε σημῖται, ἀλλ' ἀνήκουν εἰς τοὺς καλούμενους Μικρασιάτας, ὅπως οἱ Λυδοί, Κᾶρες, Λυκάονες, Καππαδοκες κλπ.

Πρωτεύουσα τοῦ κράτους των ἦτο ἡ Χαττούσα, ἡ ὄποια ἔκειτο εἰς τὸ σημερινὸν χωρίον Μπογάζκιοϊ ἀνατολικῶς τοῦ "Αλυσος ποταμοῦ. Τὸ κράτος τῶν Χετταίων ἀπέκτησε δύναμιν κατὰ τὸν 18ον αἰώνα καί, ὅπως εἰδομεν, κατὰ τὸ 1731 π. Χ. ἔκαμε μεγάλην ἐπιδρομὴν κατὰ τοῦ ἀρχαίου βαβυλωνιακοῦ

κράτους. 'Ολόκληρος ή Μικρά 'Ασία περὶ τὸ 1500 π.Χ. εἶχε περιέλθει εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν Χετταίων. Πρὸς δυσμάς ἐπεκράτουν κατὰ θάλασσαν οἱ Κρῆτες καὶ ἥκμαζεν ὁ Κρητομυκηναϊκὸς πολιτισμός. 'Η Χαττούσα ἦτο ὡχυρωμένη μὲν ἵσχυρὰ τείχη, στρατιωτικαὶ δὲ ὅδοι ἤνωνον αὐτὴν μὲν τὰς ἐπικαίρους θέσεις τῶν συνόρων πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμάς.

Τὸ κράτος τῶν Χετταίων ἔφθασεν εἰς ἔξαιρετικὴν ἀκμὴν κατὰ τὸν 14ον π.Χ. αἰῶνα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Χετταῖοι ἤλθον εἰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἀχαιούς. Εύρεθη σχέδιον ἐπιστολῆς, τὴν ὅποιαν ὁ τότε βασιλεὺς τῶν Χετταίων ἔστειλεν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Μυκηνῶν πρὸς διακανονισμὸν διαφόρων πολιτικῶν ζητημάτων.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 13ου π.Χ. αἰῶνος οἱ Χετταῖοι δὲν ἤδυνήθησαν νὰ ἀντιστοῦν εἰς τὴν πίεσιν μεσογειακῶν λαῶν, οἱ ὅποιοι ἔκ τῶν παρασλίων ἐκινήθησαν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς 'Ασίας. Πρὸ τῆς ὀρμῆς των ὑπέκυψαν οἱ Χετταῖοι καὶ τὸ κράτος των κατελύθη περὶ τὰ 1200 π. Χ.

6. ΜΗΔΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΣΑΙ

Τὸ δροπέδιον τοῦ 'Ιράν. Οἱ λαοὶ τοῦ δυτικοῦ 'Ιράν.

'Ανατολικῶς τῆς Μεσοποταμίας καὶ παραλλήλως τοῦ ποταμοῦ Τίγρητος ὑψώνεται τὸ ὄρος Ζάγρος, τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ τὰ δυτικὰ ὅρια τοῦ δροπεδίου τοῦ 'Ιράν. Τὸ δροπέδιον τοῦτο καταλαμβάνει τεραστίαν ἔκτασιν. Φθάνει πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τοῦ ποταμοῦ 'Ινδοῦ, πρὸς βορρᾶν μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τῆς λίμνης Ἀράλης καὶ πρὸς νότον μέχρι τοῦ 'Ινδικοῦ ὥκεανοῦ καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου. "Ολη ἡ χώρα τοῦ 'Ιράν λέγεται 'Αριανή.

Τὸ κέντρον τοῦ 'Ιράν εἶναι ἀκατοίκητος ἔρημος, ἡ ὅποια ἐκτείνεται μέχρι τῆς θαλάσσης. Τὸ πρὸς δυσμάς τῆς ἔρημου μέρος ἔχει γόνιμον ἔδαφος μὲν πλουσίαν βλάστησιν καὶ ἀποτελεῖ τὸ δυτικὸν 'Ιράν. Τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ δυτικοῦ 'Ιράν κατέχει ἡ Μηδία καὶ τὸ νότιον ἡ Περσία. 'Η Μηδία εἶναι χώρα πλήρης ἀγρίων ὁρέων μὲν πολλὰς εύφόρους κοιλάδας. 'Η

Περσία, όρεινή και αύτή, έχει μεγάλας πεδιάδας, αἱ δποῖαι ποτίζονται ἀπὸ πολλοὺς ποταμούς καὶ εἶναι εύφορώταται.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν Ινδοευρωπαίων, λαοὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν ὁμοφυλίαν κατῆλθον πρὸς νότον ἀπὸ τὰς ρωσικὰς στέππας. Ἀπὸ αὐτοὺς ἔν τμῆμα, τὸ ὄποιον ἀπετέλουν οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι, ἐγκατεστάθη εἰς τὸ δυτικὸν Ἰράν καὶ ἔν ἄλλῳ εἰσέβαλεν εἰς τὰς Ἰνδίας. Οἱ Μῆδοι, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἰνδοὶ ἀποτελοῦν ἔνα κλάδον τῆς μεγάλης Ινδοευρωπαϊκῆς οἰκογενείας λαῶν, τοὺς λεγομένους Ἀρίους.

Τὸ Μηδικὸν κράτος.

Οἱ Μῆδοι κατ’ ἀρχὰς ἦσαν διηρημένοι εἰς μικρὰς ἡγεμονίας καὶ ἐπλήρωνον φόρον εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων ὡς ὑποτελεῖς. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 7ου π.Χ. αἰῶνος ἤνωθησαν καὶ ἐσχημάτισαν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὰ Ἐκβάτανα. Εἶς ἐκ τῶν ἡγεμόνων ἀνεγνωρίσθη τότε ὡς βασιλεύς. Ὁλίγον βραδύτερον ἤναγκασαν καὶ τοὺς ὁμοφύλους τῶν Πέρσας νὰ ὑποταχθοῦν εἰς αὐτούς.

“Οταν ἔγινε βασιλεύς τῶν Μῆδων ὁ Κυαξάρης, συνενοήθη μὲ τοὺς Βαβυλωνίους καὶ οἱ δύο λαοὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀσσυρίαν. Κατόπιν πολιορκίας ἐκυρίευσαν καὶ κατέστρεψαν τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ἀσσυρίων Νινευῆ (612 π.Χ.). Ἡ Μηδία ἀπέκτησε τότε μεγάλην δύναμιν. Ἡ Ἀσσυρία καθὼς καὶ δλαι αἱ χῶραι πρὸς βορρᾶν, τὰς ὁποίας κατεῖχον ἄλλοτε οἱ Ἀσσύριοι, περιῆλθον εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Μῆδων. Πρὸς δυσμὰς τὸ μηδικὸν κράτος ἐφθασε μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀλυος, μὲ τὸν ὄποιον ἔχωρίζετο ἀπὸ τὸ βασίλειον τῶν Λυδῶν.

‘Ο υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Κυαξάρου Ἀστυάγης (534–550 π.Χ.) ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Μῆδων. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἀνεφάνη μεταξὺ τῶν Περσῶν σπουδαῖος ἀνήρ, ὁ Κῦρος. ‘Υπὸ τὴν ἀρχηγίαν του οἱ Πέρσαι ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Μῆδων, κατέλυσαν τὴν ἔξουσίαν των καὶ ἀνεκήρυξαν αὐτὸν βασιλέα. Ἀπὸ τότε Μῆδοι καὶ Πέρσαι συνεχωνεύθησαν, τὸ δέ κράτος, εἰς τὸ ὄποιον ἔζησαν ἥνωμένοι, ὧνομάσθη ἀδια-

φόρως μηδικὸν ἢ περσικὸν κράτος. Παλαιοτέρα πρωτεύουσα τοῦ νέου κράτους ἦσαν αἱ Πασαργάδαι, κατόπιν ἡ Περσέπολις καὶ τέλος τὰ Σοῦσα.

Κῦρος ὁ Ἰδρυτὴς τοῦ περσικοῦ κράτους.

‘Ο Κῦρος (556–528 π.Χ.), ἀφοῦ ύπέταξε τοὺς Μήδους, ἐστράφη κατὰ τοῦ ἴσχυροτέρου ἐκ τῶν λαῶν τῆς Μικρᾶς’ Ασίας, τῶν Λυδῶν. Βασιλεὺς τῆς Λυδίας ἦτο διερίφημος διὰ τὸν πλοιούτόν του Κροῖσος. Οὗτος εἶχεν ἐνώσει ύπό τὴν ἔξουσίαν του ὅλην σχεδὸν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὰς ἐκεῖ ἐλληνικὰς πόλεις.

Οι στρατοί τῶν δύο ἀντιπάλων Κύρου καὶ Κροίσου συνηγ-
τήθησαν εἰς τὴν Καππαδοκίαν. Ἐκεῖ συνήφθη αἱματηρὰ μάχη,
κατὰ τὴν ὁποίαν ἡττήθη ὁ Κροῖσος καὶ ύπερχώρησεν εἰς τὴν πρω-
τεύουσάν του τὰς Σάρδεις. Ὁ Κύρος ἐκυρίευσε τὰς
Σάρδεις καὶ συνέλαβε τὸν Κροῖσον αἰχμάλωτον. 546 π.Χ.
Τὸ πλούσιον βασίλειον τῶν Λυδῶν καθὼς καὶ ὅλη ἡ
Μικρά Ασία μὲ τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις περιῆλθον εἰς τὴν ἔξου-
σίαν τῶν Περσῶν.

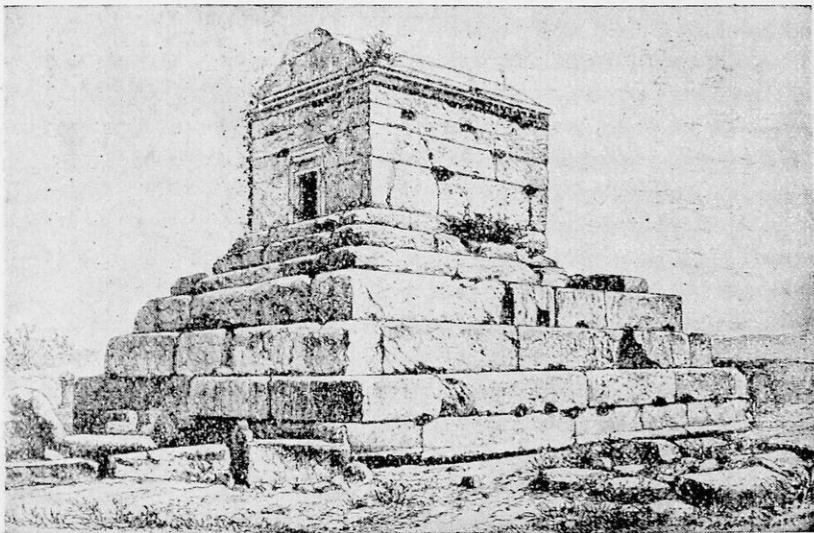
‘Ο Κύρος ἐστράφη κατόπιν ἐναντίον τῶν Βαβυλωνίων καὶ κατέλαβε τὴν Βαβυλῶνα ἀμαχητί. Τότε αἱ ἄλλαι ἐπαρχίαι τοῦ βαβυλωνιακοῦ κράτους μέχρι τῆς Αιγύπτου παρεδόθησαν εἰς αὐτόν. Εἰς τοὺς Ἐβραίους, οἱ όποιοι τὸν 538 π.Χ. ἔχαιρετισαν ὡς ἐλευθερωτήν, ἐπέτρεψε νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν πατρίδα των καὶ νὰ ἀνοικοδομήσουν τὴν Ἱερουσαλήμ. ‘Ο Κύρος ἀνέβαλε τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Αιγύπτου καὶ ἐβάδισε πρὸς ἀνατολάς. ’Αλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, τὸν όποιον ἐπεχείρησεν ἐναντίον λαῶν τῆς Σκυθίας, ἐφονεύθη (528 π.Χ.).

‘Ο νεκρὸς τοῦ Κύρου ἐτέθη εἰς τάφον, τὸν ὅποιον ὁ Ἰδιος
εἶχεν ἀνεγείρει εἰς τὰς Πασαργάδας. Ο τάφος σώζεται μέχρι¹
σήμερον. ’Επ’ αὐτοῦ ύπάρχει ἐπιγραφὴ μὲν σφηνοειδῆ γράμ-
ματα, ἡ δποια λέγει: «²Ω ἄνθρωπε, ἐγὼ Κῦρος εἰμι ὁ Καμβύσου,
δ τὴν ἀρχὴν Πέρσαις καταστησάμενος καὶ τῆς Ἀσίας βασιλεύσας. Μὴ
οὖν φθονήσῃς μοι τοῦ μηματος».

Τὰ ιστορικά γεγονότα καὶ αἱ παραδόσεις διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ Κύρου μαρτυροῦν, δτὶ ύπῆρξε μέγας στρατηγός, ἔξοχος πολιτικός καὶ φιλάνθρωπος πρὸς τοὺς ήττημένους ἐχθρούς του. 'Ο 'Αθηναῖος ιστορικὸς Ξενοφῶν ἔγραψεν ὀλόκληρον σύγγραμμα ἀναφερόμενον εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὰς ἀρετὰς του.

Τὸ περσικὸν κράτος μετὰ τὸν Κύρον.

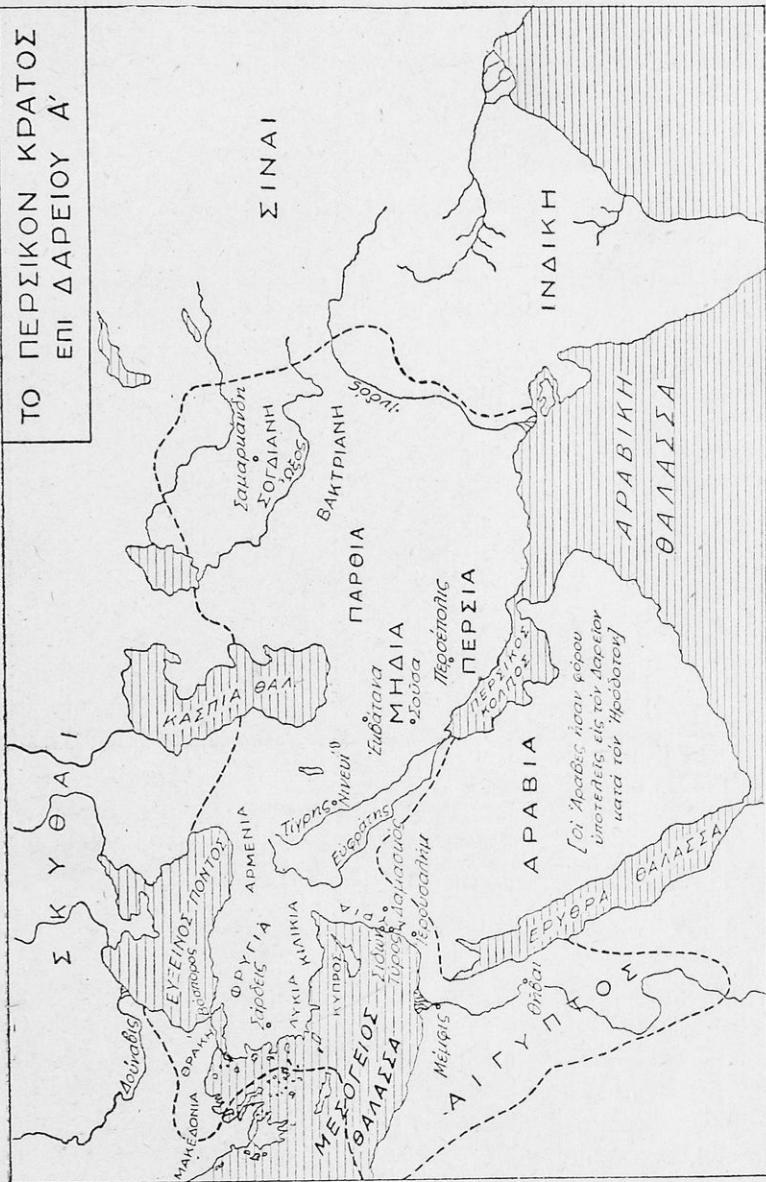
Τὸ κατακτητικὸν ἔργον τοῦ Κύρου συνεπλήρωσεν ὁ υἱὸς του Καμβύσης (528–521 π.Χ.). 'Ο ἡγεμὼν οὗτος ύπέταξε τὴν

Ο τάφος τοῦ Κύρου εἰς τὰς Πασαργάδας

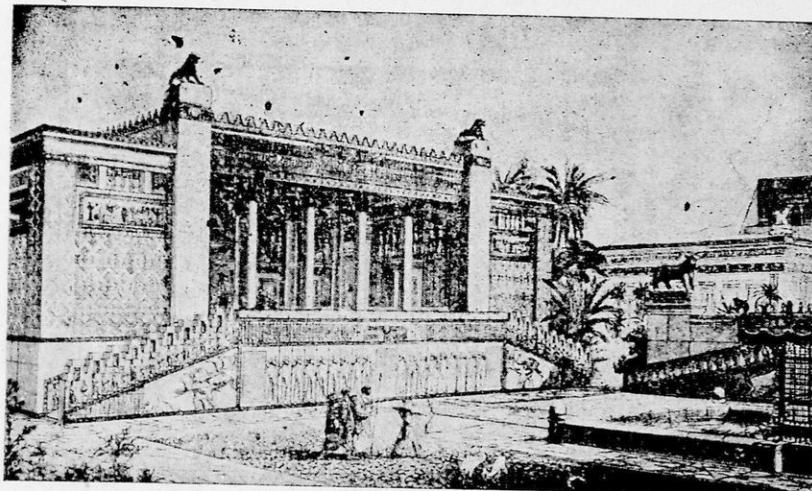
Αἴγυπτον, τὴν Λιβύην καὶ τὴν Κυρηναϊκήν. 'Εν τῷ μεταξὺ ἐπανάστασις ἔξερράγη εἰς τὴν Περσίαν. 'Ο Καμβύσης ἤναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀφρικῆς εἰς τὴν χώραν του, καθ' ὅδὸν ὅμως ἀπέθανεν αἰφνιδίως. Μετὰ τὸν Καμβύσην δονομαστὸς βασιλεὺς τῶν Περσῶν ύπῆρξεν ὁ Δαρεῖος Α' ὁ 'Υστάσπος (521–485 π.Χ.), ὅπως τὸν ἀναφέρουν οἱ παλαιοί. Εἰς αὐτὸν τὸ περσικὸν κράτος ὀφείλει τὴν διοικητικήν του ὁρ-

ΤΟ ΠΕΡΣΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ
ΕΠΙ ΔΑΡΕΙΟΥ Α'

γάνωσιν, τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων του, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δύναμίν του. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἥρχισεν ἡ ἐπίθεσις τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, τὴν δποίαν ἔξηκολούθησεν διύλος καὶ διάδοχός του Ξέρξης Α'.

Τὸν Ξέρξην διεδέχη δὲ Ἀρταξέρξης Α' καὶ αὐτὸν διαδέχεται Β'. Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν διύλος του Ἀρταξέρξης Β'. Τὸν Ἀρταξέρξην Β' διεδέχθη διύλος του Ἀρτα-

Περσικὸν ἀνάκτορον (ἀραπαράστασις)

Μία πρόσωψις ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῶν Σούσων. Οἱ ὑψηλοὶ καὶ λεπτοὶ κίονες δίδουν εἰς τὸ οἰκοδόμημα κομψότητα καὶ ἐλαφρότητα.

Ξέρξης Γ', δὲ δποῖος κατώρθωσε νὰ καταστείῃ πολλάς ἐπαναστάσεις εἰς τὸ βασίλειόν του.

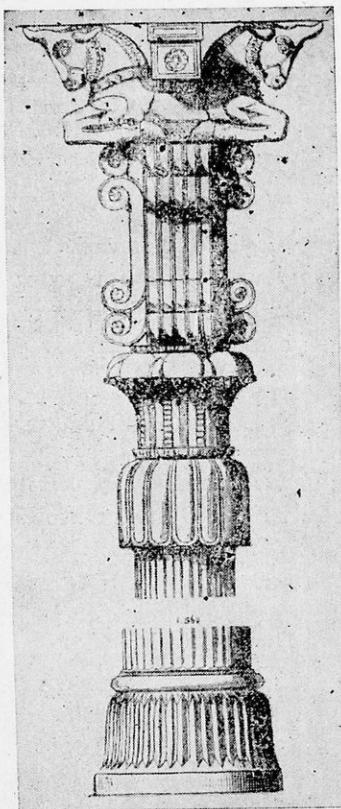
‘Αλλ’ ἡ μοιραία ὡρα διὰ τὴν κατάλυσιν τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας ἐπλησίαζεν. ‘Ο διάδοχος τοῦ Ἀρταξέρξου Γ' Διαδέχεται Γ' δὲ Κοδομανὸς (336 – 330 π.Χ.) ὑπῆρξεν 330 π.Χ. ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς δυναστείας τῶν Ἀχαιμενιδῶν. ‘Επ’ αὐτοῦ τὸ περσικὸν κράτος κατελύθη ύπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ο πολιτισμός των Περσῶν.

Οἱ Πέρσαι ὡς ἵνδοι ευρωπαῖοι εἶχον τὰ χαρίσματα τῶν λαῶν τῆς μεγάλης αὐτῆς ὁμοεθνίας. Διεκρίνοντο διὰ τὴν ὁξεῖαν ἀντίληψιν, τὸ ἀνήσυχον πνεῦμα καὶ τὴν ἀγάπην τῶν πρὸς τὸ ὥρατον. Ἀπὸ τοὺς διαφόρους λαούς, τοὺς ὅποιους κατέκτησαν, παρέλαβον ὅ,τι ἦτο χρήσιμον εἰς αὐτούς.

Εἰς τὴν θρησκείαν διαφέρουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνατολικούς λαούς. Πιστεύουν, δτὶ ὁ κόσμος εἶναι ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, αἱ δόποιαι εὑρίσκονται εἰς αἰώνιον πόλεμον μεταξύ των. Ὁ θεὸς τοῦ ἀγαθοῦ, ὁ Ἄχουρα Μάσδα, εἶναι ὁ πλάστης τοῦ κόσμου καὶ ἔχει ὡς βοηθοὺς τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἐναρέτους ἀνθρώπους. Ὁ θεὸς τοῦ κακοῦ, ὁ Ἀριμάν, ἀκολουθεῖται ἀπὸ πλῆθος πονηρῶν πνευμάτων καὶ προσπαθεῖ νὰ καταστρέψῃ τὸν κόσμον. Νικητὴς ἀπὸ τὴν πάλην αὐτὴν θὰ ἔξελθῃ ὁ ἀγαθὸς θεὸς τοῦ φωτός.

Κύριον στοιχεῖον τῆς λατρείας τῶν Περσῶν εἶναι τὸ πῦρ καὶ διὰ τοῦτο ἡ θρησκεία αὐτὴ ὠνομάσθη. Πυρολατρία. Οἱ θεοὶ τῶν δὲν εἶχον ναοὺς καὶ ἀγάλματα. Αἱ προσευχαὶ ἐγίνοντο εἰς τὸ ὑπαιθρον ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὁρέων. Ἰδρυτὴς

Περσικὸς κίονας

(ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῶν Σούσων)

*Ἐχει ὕψος 20 μ. Τὸ κιονόκρανον εἶναι δύο μέτρων ὕψους καὶ κοσμεῖται μὲ δύο ταύρους ἡνωμένους.

τῆς θρηκείας εἶναι ὁ Ζαρατούστρας (Ζωροάστρης, 7ος π.Χ. αἰών), ἡ δὲ διδασκαλία του περιέχεται εἰς τὸ ιερὸν βιβλίον τῶν Περσῶν, τὴν Ζὲνδ - 'Αβέσταν.

Οἱ Πέρσαι ἥσαν διηρημένοι εἰς δύο κοινωνικὰς τάξεις, τοὺς γαιοκτήμονας εὐγενεῖς καὶ τοὺς δουλοπαροίκους γεωργούς. 'Η πρώτη τάξις ᾧτο προνομιούχος καὶ κατελάμβανεν δλας τὰς ἀνωτέρας θέσεις. 'Εξ ἄλλου μεγάλην δύναμιν εἶχον οἱ ιερεῖς, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο μάγοι. 'Ο βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἦτο ἀπόλυτος μονάρχης καὶ εἶχε τὴν ἀπαίτησιν νὰ τὸν προσκυνοῦν οἱ ὑπήκοοί του.

"Οσα ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα διεσώθησαν, μᾶς ἐκπλήσσουν μὲ τὴν μεγαλοπρέπειάν των. Θαυμάσιαι αἴθουσαι τελετῶν καὶ ὑποδοχῶν, ἀνάγλυφοι παραστάσεις, πλήθος κομψῶν κιόνων, πλουσία διακόσμησις μαρτυροῦν τὸν πλοῦτον, τὴν δύναμιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν Περσῶν βασιλέων.

II. ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

'Εγνωρίσαμεν εἰς τὰ προηγούμενα τοὺς σπουδαιοτέρους λαοὺς τοῦ ἀρχαίου ἀνατολικοῦ κόσμου. Εἴδομεν τὴν προέλευσιν, τὴν πρόοδον καὶ τὴν παρακμήν των. Πρῶτοι αὐτοὶ ἀνέπτυξαν κοινωνίαν μὲ σαφῶς διακρινομένας τάξεις. Πρῶτοι ἐδημιούργησαν κράτη μεγάλα καὶ ἰσχυρά. Εἰς τὰς τέχνας, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν προώδευσαν σημαντικῶς. Πολλὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιστήμης ὀφείλονται εἰς αὐτούς. 'Ἐν τούτοις δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ἐπιζήσουν καὶ νὰ δημιουργήσουν ἔνα ἀνώτερον καὶ μόνιμον πολιτισμόν.

Τοῦτο συνέβη, διότι τὰ κράτη αὐτὰ πολιτικῶς καὶ κοινωνικῶς παρέμειναν στάσιμα. Διετήρησαν μέχρι τέλους τὸ ἀπολυταρχικὸν πολίτευμα καὶ τὴν ἴδιαν κοινωνικὴν ὄργανωσιν. 'Ο βασιλεὺς εἶχεν ἀπόλυτα δικαιώματα ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν ὑπηκόων του. Οἱ γαιοκτήμονες εὐγενεῖς ἐπίεζον τὸν λαὸν καὶ ὁ κλῆρος ἡμπόδιζε τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξίν του.

Οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ δὲν εἶχον ἀποκτήσει συνείδησιν τῆς ἀξίας των καὶ τῆς ἀξίας τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας. Τὸ φρόνημά των παρέμεινε πολὺ χαμηλόν. Αἱ πρόοδοι των εἰς τὰς ἐπιστή-

μας καὶ τὰς τέχνας καὶ γενικῶς εἰς τὸν πολιτισμὸν δὲν ὁφείλονται εἰς τὴν προσπάθειαν νὰ καλυτερεύσουν τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ’ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ίκανοποιήσουν τὰς πρακτικὰς ἀνάγκας τῆς ἰδικῆς των ζωῆς. Ὡτομένως φυσικὸν ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς νὰ ἔκλειψῃ μαζὶ μὲ τὸν κόσμον, ὁ ὄποιος τὸν ἔδημοιούργησε.

Διάφοροι τῶν ἀνατολικῶν λαῶν ἦσαν οἱ "Ἐλληνες. Ὁ ἔλευθερος πολιτικός των βίος καὶ αἱ πλούσιαι φυσικαὶ ἀρεταὶ τῶν ἐνέπνευσαν εἰς αὐτοὺς ὑψηλὸν καὶ γενναῖον φρόνημα. "Ο, τι κυρίως τοὺς ἀπησχόλει ἡτο ἡ διατήρησις τῆς ἔλευθερίας των καὶ ἡ βελτίωσις τοῦ πνευματικοῦ καὶ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου καὶ δχι ἡ ἔξυπηρέτησις τῶν ύλικῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς. "Ἐνεκα τούτου ὁ πολιτισμός, τὸν ὄποιον ἀνέπτυξαν, δὲν ἀνήκει εἰς μίαν μόνον ἐποχὴν οὔτε ἐνδιαφέρει ὥρισμένον. ἔθνος, ἀλλ’ εἶναι αἰώνιος καὶ πανανθρώπινος.

"Η συναίσθησις αὐτῆς τῆς ὑπεροχῆς ἀπέναντι τῶν ἄλλων συγχρόνων λαῶν ἔδωκεν εἰς τοὺς "Ἐλληνας θάρρος καὶ ἐνέβαλεν εἰς αὐτοὺς μεγάλην αὐτοπεποίθησιν. Διὰ τοῦτο ὅταν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος εύρεθησαν οἱ "Ἐλληνες εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διεξαγάγουν ἀγῶνα φοβερὸν καὶ ἀνισον ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἔκαμαν ἀληθινὰ θαύματα. Κατέφεραν ἐναντίον τῶν συντριπτικὸν κτύπημα, ἀπὸ τὸ ὄποιον ούδεποτε κατόπιν κατώρθωσαν νὰ συνέλθουν.

Τὴν μεγαλειώδη αὐτὴν καὶ τιτανικὴν πάλην 'Ἐλλήνων καὶ Περσῶν θὰ παρακολουθήσωμεν εἰς τὰ ἐπόμενα μαθήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΑΚΜΗ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. ΜΗΔΙΚΟΙ Ἡ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Τά αίτια τῆς συγκρούσεως Ἐλλήνων καὶ Περσῶν.

‘Αφ’ ὅτου τὸ περσικὸν κράτος μετὰ τὰς κατακτήσεις τοῦ Κύρου καὶ τῶν διαδόχων του ἔξηπλώθη μέχρι τῶν παραπλίων τῆς Μ. Ἀσίας, αἱ βλέψεις τῶν Περσῶν βασιλέων ἐστράφησαν πρὸς τὴν Μεσόγειον. Εἶχον τὴν γνώμην ὅτι, διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλές τὸ ἀπέραντον κράτος των, ἔπρεπε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἡ δοποία περιέβρεχε τὰ δυτικὰ παράλια τῆς αὐτοκρατορίας.

Κατὰ τὴν ἑποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν Μεσόγειον ἐκυριάρχουν οἱ ‘Ἐλληνες’. Ο μικρὸς ἀλλὰ δραστήριος αὐτὸς λαὸς εἶχεν εἰσχωρήσει εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς μεγάλης αὐτῆς θαλασσίας λεκάνης καὶ τὰ πλοῖα του τὴν διέσχιζον ἀπ’ ἄκρου εἰς ἄκρον. Ὅτο ἀνάγκη ἐπομένως νὰ ἔξαφανισθῇ ἢ νὰ συγχωνευθῇ μὲ τοὺς διαφόρους ἄλλους λαούς, οἱ δοποίοι ἀπήρτιζον τὴν ἴσχυρὰν περσικὴν αὐτοκρατορίαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν οἱ Πέρσαι ἐκινητοποίησαν ὅλας τὰς ύλικάς των δυνάμεις, τὰς δοποίας οἱ ‘Ἐλληνες’ ἀντιμετώπισαν μὲ ἀνεπαρκῆ πολεμικὴν προπαρασκευήν, ἀλλὰ μὲ ψυχὴν καὶ φρόνημα ἀκατάβλητον.

Μὲ τοὺς μηδικοὺς ἡ περσικοὺς πολέμους, ὅπως λέγεται εἰς τὴν ἴστορίαν ἡ ἐπίθεσις τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς ‘Ἐλλάδος’, ἀρχίζει ἡ λαμπροτέρα περίοδος τῆς ἐθνικῆς μας

Ιστορίας. Οι μεγάλοι πρόγονοι μας μὲ τὴν ἀποφασιστικότητα καὶ τὸν ἀπαράμιλλον ἡρωισμόν των ἔσωσαν τότε τὴν Ἑλλάδα καὶ δλην τὴν Εύρωπην ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τοὺς Ἀσιάτας. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ αὐτὴ θεωρεῖται σπουδαιότατος σταθμὸς διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν δλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος. Τὰ μεγάλα γεγονότα, τὰ δποῖα συνέβησαν κατ' αὐτὴν, ἀποτελοῦν σημαντικώτατον μέρος τῆς παγκοσμίου ιστορίας.

Οἱ Πέρσαι κατὰ τὸ τέλος τοῦ δου π.Χ. αἰῶνος.

·Ο Δαρεῖος.

Τὸ περσικὸν κράτος ἦτο ἀπέραντον, δταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Δαρεῖος Α'. Ἀπὸ τὰ σύνορα τῶν Ἰνδιῶν ἔφθανε μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τῆς Λιβυκῆς ἐρήμου. Ὁ Δαρεῖος ὑπῆρξεν ὁ ὄργανωτὴς τοῦ ἀχανοῦς κράτους του. Διήρεσεν αὐτὸν εἰκοσι διοικητικάς περιφέρειας, αἱ δποῖαι ἐλέγοντο σατραπείαν διώρισε διοικητὴν, τὸν σατράπην, εἰς τὸν δποῖον ἔδωσε μεγάλα δικαιώματα. Ἐφήρμοσε δηλαδὴ τὸ σύστημα διοικήσεως, τὸ ἐποίον σήμερον λέγομεν ἀποκειτρωτικόν. Ὁ σατράπης ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ συναθροίζῃ καὶ νὰ ἀποστέλλῃ εἰς τὰ Σοῦσα τοὺς φόρους, τοὺς δποίους ἐπλήρωνον οἱ πολῖται διὰ τὸν βασιλέα. Ἀλλο σοβαρὸν καθῆκον τοῦ σατράπου ἦτο νὰ ἔχῃ πάντοτε ἔτοιμον στρατὸν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ αὐθέντου του. Αἱ παράλιοι πόλεις ὑπεχρεοῦντο νὰ ἔχουν ἔτοιμον ναυτικόν. Φοινικικά, αἴγυ-

Δαρεῖος Α'
(ἀπὸ περσικὸν ἀνάγλυφον)

πιακά καὶ πλοῖα τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπετέλουν τὸν ἴσχυρὸν στόλον, ὁ ὅποιος ἦτο ύπό τὴν ἔξουσίαν τοῦ Πέρσου μονάρχου.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου ἡ διοίκησις τοῦ κράτους ἦτο θαυμαστή. Οὗτος εἶχε καθιερώσει τὸ σύστημα τῶν ἐπιθε-

Πέρσαι πολεμισταὶ
(Παράστασις ἐπὶ βερυτωμένων πλίνθων εἰς τὰ
ἀνάκτορα τῶν Σούσων)

μῆκος τῶν ὁδῶν καὶ εἰς ὡρισμένας ἀποστάσεις ὑπῆρχον καταλύματα, οἱ λεγόμενοι σταθμοί. Εἰς αὐτοὺς ἔμενον πάντοτε ὑπάλληλοι τοῦ κράτους, εἶδος ταχυδρόμων, οἱ ὅποιοι μετέδιδον τὰς διαταγὰς τοῦ βασιλέως.

Διὰ νὰ διευκολύνῃ τὸ ἐμπόριον, ἔκοψε χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ

νομίσματα. Μεγάλην κυκλοφορίαν είχον καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τὰ χρυσᾶ νομίσματα, τὰ ὅποια ἔφερον τὴν προτομὴν τοῦ Δαρείου καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάζοντο δαρεικοί.

Ο Δαρεῖος ὑπῆρξεν ὁ σπουδαιότερος βασιλεὺς τῆς Περσίας μετὰ τὸν Κύρον. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἡ Περσία ἦτο ἡ μεγαλυτέρα καὶ ἴσχυροτέρα δύναμις. Δι’ αὐτὸν οἱ Ἑλληνες ὠνόμασαν τὸν Δαρεῖον «μέγαν βασιλέα», ἐξηκολούθησαν δὲ νὰ ὀνομάζουν τοιουτοτρόπως δόλους τοὺς μετ’ αὐτὸν Πέρσας βασιλεῖς.

Αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις ὑπὸ τοὺς Πέρσας.

Αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις, καθὼς εἴδομεν, μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Λυδίας ὑπὸ τοῦ Κύρου ἔγιναν καὶ αὐταὶ ὑπῆκοοι τῶν Περσῶν. Ἡκμαζον τότε εἰς τὸ ἐμπόριον, εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὰ γράμματα. Αἱ ἐπισημότεραι μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν ἡ Φώκαια, ἡ Ἔφεσος, ἡ Μίλητος καὶ ἡ Σμύρνη.

Οι Ἑλληνες τῶν Ἰωνικῶν πόλεων ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τοῦ Κροίσου είχον αὐτονομίαν, διότι ὁ Κροῖσος ἔξετίμα αὐτοὺς διὰ τὸν πολιτισμόν των. Ὁταν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας, αἱ πόλεις των ἀπετέλεσαν μετὰ τῆς Λυδίας μίαν σατραπείαν μὲ πρωτεύουσαν τὰς Σάρδεις καὶ εἶχον τὰς Ἰδίας ὑποχρεώσεις μὲ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τοῦ περσικοῦ κράτους. Τοιουτοτρόπως ἔχασαν τὴν αὐτονομίαν των, τὴν δοποίαν εἶχε σεβασθῆ ὁ Κροῖσος, καὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τοὺς περσικοὺς νόμους.

Ο Δαρεῖος διώρισεν εἰς τὰς Ἰωνικὰς πόλεις ἐμπίστους του Ἑλληνας ὡς διοικητὰς μὲ ἀπόλυτον ἔξουσίαν, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο τύραννοι. Οὗτοι διὰ νὰ διατηροῦν τὰς θέσεις των, ἐφρόντιζον νὰ ἐκτελοῦν πιστῶς τὰς ἐντολὰς τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ νὰ ἐξυπηρετοῦν τὰ συμφέροντά του. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις ἔφερον βαρέως τὸν περσικὸν ζυγὸν καὶ ἐζήτουν εὔκαιρίαν νὰ τὸν ἀποτινάξουν.

Ο Δαρεῖος δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν ὁργάνωσιν καὶ τὴν καλὴν διοίκησιν τοῦ ἀπεράντου κράτους του, ἀλλ’ ἐπεχειρησε νὰ τὸ ἐπεκτείνῃ μὲν νέας κατακτήσεις. Κατὰ τὸ ἔτος 514 π.Χ. ἔξεστρατευσεν ἐναντίον τῶν Σκυθῶν, οἱ δοποῖοι ἔζων πέραν τοῦ Δουνάβεως εἰς τὴν σημερινὴν νότιον Ρωσίαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν συνήθροισεν 700000 πεζῶν καὶ ἵππεων καὶ 600 πλοία. Τῆς τεραστίας αὐτῆς δυνάμεως τὴν διοίκησιν ἀνέλαβε προσωπικῶς ὁ Δαρεῖος. Ο Σάμιος ἀρχιτέκτων Μανδροκλῆς κατεσκεύασε κατ’ ἐντολὴν του γέφυραν ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, διὰ τῆς ὁποίας ὁ μέγας βασιλεὺς ἐπέρασεν ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην. Ο στόλος του, ἀποτελούμενος 514 π.Χ. καθ’ ὀλοκληρίαν ἀπὸ Ιωνικὰ καὶ νησιωτικὰ σκάφη, ἐπλευσεν εἰς τὸν Δούναβιν, διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ ἐκεῖ ἄλλην γέφυραν. Ἐπὶ τοῦ στόλου ἐπέβαινον οἱ τύραννοι τῶν Ιωνικῶν πόλεων. Μὲ αὐτοὺς συνεστράτευσεν ἀναγκαστικῶς καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς θρᾳκικῆς χερσονήσου Ἀθηναῖος Μιλιάδης.

Ο Δαρεῖος διῆλθε διὰ τῆς Θράκης, καθυπέταξε τὰς θρᾳκικὰς φυλὰς καὶ ἐφθασεν εἰς τὸν Δούναβιν. Ἐκεῖ εὗρεν ἑτοίμην τὴν γέφυραν καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Σκυθίαν. Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις, τὰς ὁποίας διεξήγαγε, διέτρεξε μέγαν κίνδυνον καὶ ἡναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Οἱ “Ἐλληνες, οἱ φυλάσσοντες τὴν γέφυραν εἰς τὸν Δούναβιν, ἐπληροφορήθησαν τὴν ἄτακτον ὑποχώρησιν τοῦ Δαρείου ἀπὸ Σκύθας, οἱ δοποῖοι εἶχον φθάσει μέχρι τοῦ ποταμοῦ. Οἱ Σκύθαι μάλιστα συνεβούλευσαν τούς “Ἐλληνας νὰ διαλύσουν τὴν γέφυραν καὶ νὰ φύγουν. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἔλεγον, θὰ ἐπετύγχανον τὴν τελείαν καταστροφὴν τοῦ Δαρείου καὶ τὴν ἴδικήν των ἀπελευθέρωσιν. Τὴν πρότασιν αὐτὴν ὑπεστήριξεν ὁ Μιλιάδης, ἀλλ’ ἀντέδρασεν ὁ τύραννος τῆς Μιλάτου Ἰστιαῖος καὶ ἡ γέφυρα διετηρήθη.

Ο Δαρεῖος καταδιωκόμενος ἀπὸ τοὺς Σκύθας διέβη τὴν γέφυραν καὶ διὰ τῆς Θράκης ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἰς τὴν Θράκην ἀφῆκε τὸν στρατηγὸν του Μεγάβαζον, διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν κατάκτησίν της. ‘Ολόκληρος ἡ Θράκη, αἱ ἐλλη-

νικαὶ ἀποικίαι τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Ἐλλησπόντου, καθὼς
καὶ ἡ Μακεδονία ἔγιναν φόρου ύποτελεῖς εἰς τοὺς Πέρσας.

Η ιωνική ἐπανάστασις.

Ο 'Ιστιαῖος ἐκέρδισε τὴν εὕνοιαν τοῦ Δαρείου διὰ τὴν ἀφοσίωσιν, τὴν ὅποιαν ἔδειξε πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν του εἰς τὴν Σκυθίαν. 'Επειδὴ ὅμως κατόπιν ἐθεωρήθη ἐπικληδυνος ἔνεκα τῆς μεγάλης δυνάμεως, τὴν ὅποιαν ἀπέκτησεν, δ Δαρεῖος ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὰ Σοῦσα καὶ τὸν ἐκράτησεν ἐκεῖ, διὰ νὰ τὸν ἔχῃ δῆθεν σύμβουλόν του. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ 'Ιστιαίου ἐκυβέρνα τὴν Μίλητον ὡς ἐπίτροπος ὁ γαμβρός του 'Αρισταγόρας.

Ο 'Αρισταγόρας παρέσυρε τὸν Δαρεῖον εἰς ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Νάξου, ἡ ὅποια ἀπέτυχε. Κατόπιν τούτου περιῆλθεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ ἐσκέφθη νὰ ἔξεγείρῃ τοὺς 'Ιωνας εἰς ἐπανάστασιν. Εἰς τὰς σκέψεις του αὐτὰς τὸν ἐνίσχυσε καὶ ὁ πενθερός του 'Ιστιαῖος μὲν μυστικὴν ἐντολὴν. "Ἐπεισε λοιπὸν τὰς ιωνικὰς πόλεις νὰ ἐπαναστατήσουν. Κατὰ συμβουλήν του ἔξεδίωχαν τοὺς τυράννους καὶ ἥρχισαν νὰ ἔτοιμάζουν στρατόν. Συγχρόνως ἐσκέφθη ὁ 'Αρισταγόρας νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα. 499 π.Χ. Κατ' ἀρχὰς ἥλθεν εἰς τὴν Σπάρτην. 'Εξέθεσεν εἰς τὸν βασιλέα Κλεομένην τὴν κατάστασιν τῶν ιωνικῶν πόλεων καὶ τὸν ἔξωρκισε νὰ τὰς συνδράμῃ διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν των ἀπὸ τὸν περσικὸν ζυγόν. «'Ιώνων παῖδας, εἶπε, δούλους εἴναι ἀντ' ἐλευθέρων ὅνειδος καὶ ἄλγος μέγιστον μὲν ἡμῖν αὐτοῖς, ἔτι δὲ τῶν λοιπῶν ὑμῖν, οὐ προῖστασθε τῆς Ἐλλάδος. Νῦν οὖν πρὸς θεῶν τῶν Ἑλληνικῶν δύσασθε 'Ιωνας ἐκ δουλοσύνης, ἀνδρας ὁμαίμορας». 'Απηρίθμησε κατόπιν. τὰς ὡφελείας, τὰς ὅποιας θὰ εἶχον οἱ 'Ελληνες ἀπὸ τὴν ἐπέκτασίν των εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἥπειρον. 'Αλλ' οἱ διστακτικοὶ Σπαρτιάται ἥρνηθησαν τὴν ζητουμένην συνδρομήν. Τότε ὁ 'Αρισταγόρας ἐστράφη πρὸς τοὺς 'Αθηναίους. Αὐτοὶ ὡς ὁμόφυλοι τῶν Ιώνων καὶ ὡς φίλοι καὶ ύπερασπισταὶ τῆς ἐλευθερίας ἔστειλαν πρὸς βοήθειάν των 20 πλοῖα μὲ δλίγον

στρατόν. Εις αύτὰ προσέθεσαν ἄλλα 5 οἱ Ἐρετριεῖς τῆς Εύβοιάς.

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἥλθον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἡνώθησαν μὲ τοὺς ἐπαναστάτας. "Ολοὶ μαζὶ ἐβάδισαν κατὰ τῶν Σάρδεων, τῆς πρωτευούσης τῆς σατραπείας, καὶ τὰς ἐκυρίευσαν εὐκόλως. Ἡ ἀκρόπολις ὅμως ἀντέστη. Ἐνῷ οἱ ἐπαναστάται ἐποιιόρκουν τὴν ἀκρόπολιν, αἰφνιδίᾳ πυρκαϊὰ κατέκουσε τὴν πόλιν. Οἱ Ἑλληνες ἡναγκάσθησαν νὰ ἀποχωρήσουν. Κατὰ τὴν ἀποχωρησίν των ἐνικήθησαν πλησίον τῆς Ἐφέσου ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἔγκατέλειψαν τοὺς Ἰωνας, οἱ διοῖοι ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα μόνοι.

'Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐπανάστασις εἶχεν ἐπεκταθῆ εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Βυζαντίου. 'Αλλ' οἱ Πέρσαι ἔλαβον δραστήρια μέτρα.

'Ισχυρός περσικός στόλος συνήντησε τὸν Ἰωνικὸν 494 π.Χ. παρὰ τὴν νῆσον Λάδην πλησίον τῆς Μιλήτου καὶ τὸν κατέστρεψε. Μετ' δλίγον οἱ Πέρσαι ἐκυρίευσαν τὴν Μιλήτον, τὴν διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς Ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς Μιλήτου ύπηρξε μεγάλη. "Οταν ἀργότερα ἐπαίχθη εἰς τὸ θέατρον τὸ δράμα τοῦ ποιητοῦ Φρυνίχου «Μιλήτον ἄλωσις», ἡ συγκίνησίς των ύπηρξε τόση, ὡστε «εἰς δάκρυα ἔπεσε τὸ θέατρον», κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, «καὶ ἔζημίωσαν Φρύνιχον ὡς ἀναμνήσατα οἰκεῖα κακὰ γιλίαις δραζμαῖς καὶ ἐπέταξαν μηνέτι μηδένα κοῆσθαι τούτῳ τῷ δράματι». Μετὰ τὴν Μιλήτον οἱ Πέρσαι ἐκυρίευσαν καὶ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις, τὰς διοίας ἐτιμώρησαν σκληρῶς.

Τοιοῦτον θλιβερὸν τέλος εἶχεν ἡ Ἰωνικὴ ἐπανάστασις. Κατέστρεψε τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, αἱ διοῖαι ἥκμαζον ἔως τότε, καὶ ἔγινεν ἡ ἀφορμὴ τῶν περσικῶν πολέμων.

Ἡ Ἑλλάς πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων.

Γνωρίζομεν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι "Ἑλληνες εἶχον συνείδησιν, ὅτι ἀποτελοῦν ἔνα λαὸν καὶ μάλιστα ἀνώτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς

άλλους, τούς διποίους άδιακρίτως ώνόμαζον βαρβάρους.
Ἐν τούτοις δὲν κατώρθωσαν νὰ ἔνωθοῦν, ἀλλὰ παρέμειναν διηρημένοι εἰς μικρὰ καὶ ἀνεξάρτητα κρατίδια. Κάθε πόλις ἀπετέλει καὶ ἔν κράτος.

Παρ' ὅλην τὴν διαιρεσιν ἴσχυροὶ ἡθικοὶ καὶ κοινωνικοὶ δεσμοὶ ἐκράτουν τοὺς Ἑλληνας ἡνωμένους μεταξύ των. Τοιοῦτοι δεσμοὶ ἥσαν ἡ ἰδία γλῶσσα, ἡ ἰδία θρησκεία, τὰ ἰδια
ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ οἱ Πανελλήνιοι ἀγῶνες.

'Απὸ τὰ πολυάριθμα ἐλληνικὰ κράτη δύο ἥσαν τὰ μεγαλύτερα καὶ σπουδαιότερα, τὸ κράτος τῆς Σπάρτης καὶ τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν μὲν διαφορετικὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν δργάνωσιν.

Τὸ κράτος τῆς Σπάρτης ἦτο στρατιωτικὸν μὲ πολίτευμα δλιγαρχικόν. Ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν ἔξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τῆς πολιτείας καὶ δὲν ἔνδιεφέρετο διὰ τὴν πνευματικὴν ἔξυψωσιν καὶ τὴν ἄνετον ζωὴν τῶν πολιτῶν του. Ἡ Σπάρτη μὲ τὴν δργάνωσιν της αὐτὴν ἔγινεν ἡ μεγαλυτέρα στρατιωτικὴ δύναμις εἰς τὴν Ἐλλάδα. Ἡ πελοποννησιακὴ συμμαχία, ἡ διποία ἐσχηματίσθη ύπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης κατὰ τὸν διον π. Χ. αἰῶνα, ἦτο ἡ μόνη ὀργανωμένη σοβαρὰ δύναμις, δταν παρουσιάσθη ὁ περσικὸς κίνδυνος.

Τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν διέφερεν ἀπὸ τὸ κράτος τῆς Σπάρτης. Χωρὶς νὰ παραμελῇ τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας, ἐφρόντιζε διὰ τὴν πνευματικὴν ἔξυψωσιν τῶν πολιτῶν του καὶ ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς νὰ ζοῦν χωρὶς περιορισμούς. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς Ἀθήνας ἀνεπτύχθη τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Τὸ πολίτευμα τοῦτο μὲ τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Κλεισθένους (507 π.Χ.) ἔλαβε τὴν πλήρη καὶ τελειωτικὴν μορφήν του καὶ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνύψωσιν τοῦ φρονήματος τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς φιλοπατρίας του.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μακρᾶς καὶ πεισματώδους πάλης μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν πρωτηγωνίστησαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιάται. Μὲ αὐτοὺς συνετάχθησαν ὅλοι σχεδὸν οἱ ἄλλοι "Ἑλληνες καὶ τοιουτορόπως κατώρθωσαν νὰ νικήσουν τοὺς βαρβάρους.

2. Ο ΑΜΥΝΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ατυχής ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου κατά τῆς Ἑλλάδος.

Ο Δαρεῖος ὡργίσθη πολὺ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ ἴδιαιτέρως τῶν Ἀθηναίων διὰ τὴν βοήθειαν, τὴν ὅποιαν ἔδωκαν εἰς τοὺς Ἰωνας. Τόση μάλιστα, ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, ἵτο ἡ ὁργὴ του, ὃστε διέταξε ἔνα δοῦλον νὰ λέγῃ εἰς αὐτὸν τρεῖς φοράς κατὰ τὴν ὥραν του δείπνου: «Δέσποτα, μέμνησο τῶν Ἀθηναίων». Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκπτωτος τύραννος τῶν Ἀθηνῶν Ἰππίας, ὁ ὄποιος εὐρίσκετο εἰς τὴν αὐλήν του καὶ ἐφρόντιζε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, διήγειρε συνεχῶς τὸ πάθος τοῦ μεγάλου βασιλέως. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων παρουσίαζεν εἰς τὸν Δαρεῖον ὡς εὔκολον ἐπιχείρησιν τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὄποια θὰ τὸν ἀπῆλλασσεν ἀπὸ κάθε μελλοντικὴν ἀνησυχίαν.

Ο Δαρεῖος λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Τοιουτοτρόπως ἥρχισεν ὁ μέγας ἀγών μεταξὺ Περσῶν καὶ Ἑλλήνων, ὁ ὄποιος εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Περσικοὶ ἢ Μηδικοὶ πόλεμοι.

Τὸ 492 π.Χ. ὁ Δαρεῖος ἔστειλε τὸν γαμβρόν του Μαρδόνιον μὲ ἴσχυρὸν στρατὸν καὶ στόλον κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ο

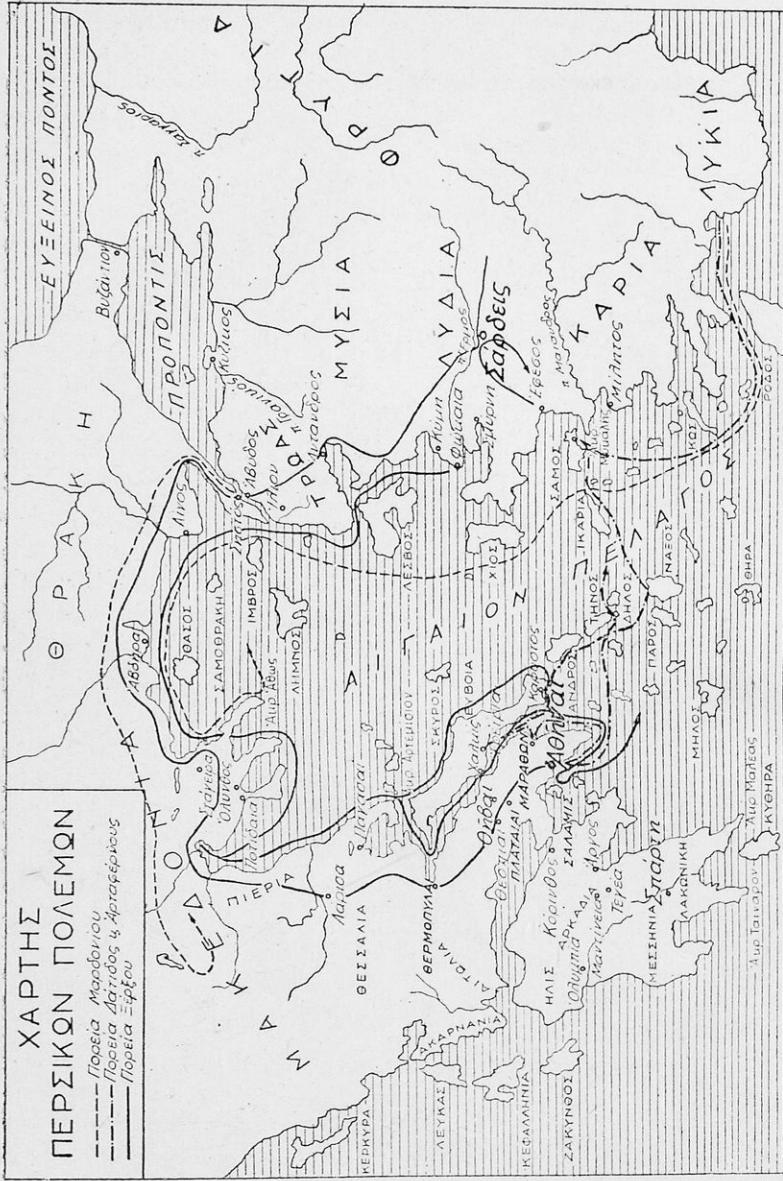
Μαρδόνιος ἐπέρασε τὸν Ἐλλήσποντον καὶ ὑπέταξε 492 π.Χ. τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ο στόλος του ἐπλεε πλησίον τῆς παραλίας. Ἄλλ' εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Ἀθω (ὅπου σήμερον τὰ μοναστήρια τοῦ Ἀγίου Ὁρούς) κατελήφθη ἀπὸ σφοδρὰν τρικυμίαν καὶ ἐπαθε μεγάλην καταστροφήν. Τὰ περισσότερα πλοῖα μὲ τὰ πληρώματά των συνετρίβησαν ἐπὶ τῶν ἀποκρήμνων βράχων τῆς χερσονήσου. Ως ἐκ τούτου ὁ Μαρδόνιος ἤναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω ἀπράκτος, διότι ἐκτὸς τοῦ στόλου καὶ ὁ στρατός του εἶχεν ὑποστῆσιβαράς ἀπωλείας εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Ἐκστρατεία τοῦ Δάτιδος καὶ τοῦ Ἀρταφέρνους.

Ο Δαρεῖος δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του μὲ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μαρδονίου. Κατενόει, δητι, ἐν ὅσῳ ὑπῆρχεν Ἑλλάς ἐλευθέρα, δὲν θὰ ἡσύχαζον αἱ ἔλληνικαὶ πόλεις τῆς

ΧΑΡΤΗΣ
ΠΕΡΣΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

— Πορεία Μανδρού
— Πορεία Δαρδού & Απρασέπιους
— Πορεία Ξηφανού

Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐπέμεινε λοιπὸν εἰς τὴν πραγματιοποίησιν τῶν σχεδίων του νὰ ύποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα.

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν διέταξε νὰ ἔτοιμασθῇ νέος στρατὸς καὶ στόλος. Συγχρόνως ἔστειλε, κατὰ περσικὴν συνήθειαν, κήρυκας εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ζητήσουν γῆν καὶ ὅδωρ ὡς σημεῖα ὑποταγῆς. Πολλαὶ ἐλληνικαὶ πόλεις ἀπὸ φόβον ὑπέκυψαν εἰς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Δαρείου. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως καὶ οἱ Σπαρτιάται τόσον ὡργίσθησαν ἀπὸ τὴν θρασεῖαν ἀξίωσιν τοῦ Δαρείου, ὥστε ἔρριψαν τοὺς πρέσβεις οἱ μὲν πρώτοι εἰς βάραθρον, οἱ δὲ δεύτεροι εἰς φρέαρ, διὰ νὰ λάβουν ἐκεῖθεν γῆν καὶ ὅδωρ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ μέγας βασιλεὺς συνήθροισεν ἵσχυρὸν στρατὸν, τὸν ὁποῖον ἐπεβίβασεν εἰς 600 πλοῖα τὴν ἄνοιξιν τοῦ 490 π.Χ. Ἀρχηγούς τῆς ἐκστρατείας διώρισε τὸν Δᾶτιν καὶ τὸν Ἀρταφέρνην. Αὐτοὶ ἤκολούθησαν διαφορετικὴν ὁδὸν ἀπὸ τὸν Μαρδόνιον. Ἐπλευσαν διὰ τοῦ Αἴγαίου πελάγους καὶ τῶν ἐλληνικῶν νήσων καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Εὔβοιαν. Εἶχον μαζὶ των τὸν γέροντα Ἰππίαν ὡς σύμβουλον καὶ σύμμαχον, διότι ἐστηρίζοντο πολὺ εἰς τὴν ἔξεγερσιν τῶν ὀπαδῶν του.

Εἰς τὴν Εὔβοιαν οἱ Πέρσαι ἐκυρίευσαν τὴν Κάρυστον μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν καὶ κατόπιν διηυθύνθησαν πρὸς τὴν Ἐρέτριαν. Οἱ Ἐρετριεῖς ἀντέστησαν ἐπὶ τινας ἡμέρας, ἀλλ’ εἰς τὸ τέλος ὑπέκυψαν. Οἱ Πέρσαι ἔκαυσαν τοὺς ναοὺς καὶ συνέλαβον τοὺς κατοίκους τῆς Ἐρετρίας, τοὺς ὁποίους ἔστειλαν ὡς δούλους εἰς τὸν Δαρεῖον. "Υστερὸν ἐπλευσαν πρὸς τὴν Ἀττικὴν. Κατὰ συμβουλὴν τοῦ Ἰππίου ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα. Ἐκεῖ ὁ Ἰππίας εἶχε πολλοὺς ὀπαδούς. Οἱ χωρικοὶ τῶν πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς ὀρεινῶν μερῶν τῆς Ἀττικῆς, οἱ δοποῖοι ἐλέγοντο ἀπὸ τὸν τόπον τῆς διαμονῆς των διάκριοι, ἔθεωροιντο φίλοι τῶν Πεισιτρατιδῶν.

Μαραθών.

a) Αἱ προετοιμασίαι διὰ τὴν μάχην.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἡτοιμάσθησαν νὰ ἀποκρούσουν τοὺς Πέρσας, μόλις ἔμαθον τὴν ἀπόβασίν των εἰς τὸν Μαραθῶνα. "Εστειλαν ἀμέσως τὸν ταχυδρόμον Φειδιππίδην εἰς τὴν Σπάρτην, διὰ

νὰ ζητήσῃ βοήθειαν. 'Ο Φειδιππίδης ἔφθασεν ἐκεῖ ἐντὸς 48 ώρῶν καὶ παρουσιάσθη εἰς τοὺς ἑφόρους. 'Ωμίλησεν εἰς αὐτοὺς μὲ πνεῦμα πανελλήνιον. 'Ετόνισεν ἴδιαιτέρως τὴν σημασίαν τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν σωτηρίαν, τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος. « Ὡ Λακεδαιμόνιοι, εἶπεν, 'Αθηναῖοι ὑμῶν δέονται σφίσι βοηθῆσαι καὶ μὴ περιυδεῖν πόλιν ἀρχαιοτάτην ἐν τοῖς Ἑλλησι δούλοσύνῃ περιπεσοῦσαν πρὸς ἀνδρῶν βαρβάρων καὶ γὰρ νῦν Ἐρετριά τε ἡρδαπόδισται καὶ πόλει λογίμῳ ἡ Ἑλλὰς γέγονεν ἀσθενεστέρα».

Οἱ Σπαρτιάται ἐφάνησαν μὲν πρόθυμοι νὰ στείλουν βοήθειαν, ἀλλ' ἀπήντησαν, δτὶ διὰ λόγους θρησκευτικούς δὲν ἤδυναντο νὰ ἐκστρατεύσουν, πρὶν γίνη πανσέληνος. Ἡτο δὲ τότε ἡ σελήνη ἐννέα ἡμερῶν. Μόνον οἱ Πλαταιεῖς ἐστειλαν αύθορμήτως ὅλην τὴν δύναμίν των ἐκ 1000 ὁπλιτῶν πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων.

'Αθηναῖοι καὶ Πλαταιεῖς ἐν ὅλῳ 10000 παρετάχθησαν εἰς τὸν Μαραθώνα ἀπέναντι τῶν Περσῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν δέκα στρατηγῶν, μεταξὺ τῶν ὅποιών ὑπερεῖχεν ὁ Μιλτιάδης. Εἰς πολεμικὸν συμβούλιον, τὸ ὅποιον ἔγινε μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Φειδιππίδου ἐκ τῆς Σπάρτης, αἱ γνῶμαι τῶν στρατηγῶν ἐδιχάσθησαν. 'Ο Μιλτιάδης προέτεινε νὰ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως κατὰ τοῦ ἔχθροῦ καὶ μὲ τὴν γνώμην του συνεφώνησαν ἄλλοι τέσσαρες. Οἱ ύπόλοιποι πέντε ἔλεγον, δτὶ ἐπρεπε νὰ περιμελησουν τοὺς Σπαρτιάτας. 'Ο κίνδυνος ἐκ τῆς ἀναβολῆς ἦτο μέγιστος, διότι ἥρχισαν νὰ κινοῦνται ύπόπτως οἱ ὄπαδοι τοῦ Ἰππίου. Τὴν κατάστασιν ἔσωσεν ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος, δ ὅποιος ἐτάχθη μὲ τὴν γνώμην τοῦ Μιλτιάδου. 'Η ἀπόφασις

"Ἐλλην ὁπλίτης

πλέον ἐλήφθη. Ἡ ἐπίθεσις ἔπρεπε νὰ γίνῃ τὸ ταχύτερον.

Κατὰ πρότασιν τοῦ Ἀριστείδου, ἐνδὸς ἐκ τῶν δέκα στρατηγῶν, δλοι ἀνεγνώρισαν ὡς ἀρχιστράτηγον τὸν Μιλτιάδην. Ὁ Μιλτιάδης ἐφήρμοσε τὸ ἔξῆς στρατηγικὸν σχέδιον, τὸ δποῖον ἀπὸ τότε ἡκολούθησαν μεγάλοι στρατηγοὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Εἰς τὴν ἀριστεράν πτέρυγα τιμῆς ἔνεκεν εἶχε παρατάξει τοὺς Πλαταιεῖς. Διὰ νὰ ἔξισώσῃ τὸ μῆκος τῆς παρατάξεως του πρὸς τὸ ἔχθρικὸν μέτωπον, εἰς μὲν τὸ κέντρον ἐτοποθέτησεν ὀλίγους ἄνδρας, ἀντιθέτως δὲ ἐπύκνωσε τὰς πτέρυγας. Κατόπιν διέταξε τὸν στρατὸν νὰ ἐπιτεθῇ.

β) Ἡ μιάχη.

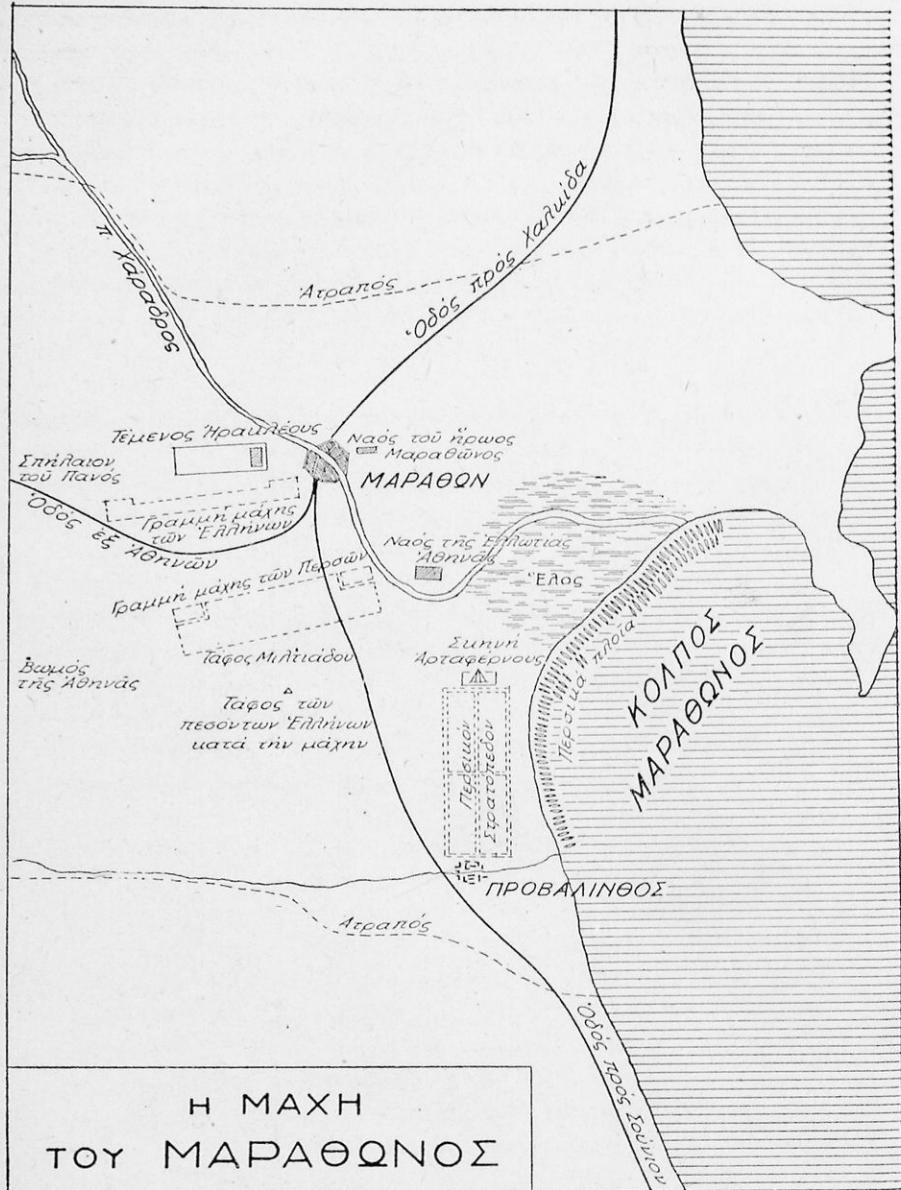
Οταν ἐδόθη τὸ σύνθημα, οἱ Ἀθηναῖοι ὥρμησαν τρέχοντες τόσον, ὥστε οἱ Πέρσαι τοὺς ἐνόμισαν τρελλούς. Ἡ σύγκρουσις ὑπῆρξε φοβερά. Τὸ κέντρον τῶν Περσῶν, εἰς τὸ δποῖον ἐγνώριζεν δι Μιλτιάδης, δτι παρετάσσετο τὸ ἄνθος τοῦ στρατοῦ, ἡνάγκασε τοὺς ἀπέναντί του Ἀθηναίους νὰ ὑποχωρήσουν. Ἀντιθέτως αἱ δύο πτέρυγες τοῦ ἀθηναϊκοῦ στρατοῦ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὰ ἀντίστοιχα ἄκρα τῆς ἔχθρικῆς παρατάξεως. Μετὰ τοῦτο δι Μιλτιάδης ἔστρεψε τὰς δύο πτέρυγας κατὰ τοῦ νικηφόρου περσικοῦ κέντρου. Οἱ Πέρσαι προσβαλλόμενοι ἐκ τῶν ἐμπροσθεν καὶ ἐκ τῶν νώτων φεύγουν πρὸς τὴν θάλασσαν.

Οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τῶν πλοιῶν, εἰς τὰ δποῖα ἐζήτησαν νὰ σωθοῦν. Ἐκεῖ συνήφθη νέος ἀγών αἵματηρότατος.

Οἱ Ἀθηναῖοι προσεπάθησαν νὰ καύσουν τὰ πλοῖα 490 π.Χ. καὶ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Πέρσας νὰ φύγουν, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν. Ἐπέτυχον μόνον νὰ κυριεύσουν ἐπτὰ πλοῖα. Ἔξ χιλιάδες Πέρσαι ἔπεσαν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Οἱ ύπόλοιποι ἐπεβιβάσθησαν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἔφυγον.

Κατὰ τὴν φοβεράν ταύτην πάλην ἐφονεύθη δι πολέμαρχος Καλλίμαχος καὶ δι στρατηγὸς Στησίλαος. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου Κυνέγειρος ἔπεσεν ἡρωικῶς, ἐνῷ προσεπάθει νὰ ἐμποδίσῃ περσικὸν πλοῖον νὰ φύγῃ. Ἐν δλῷ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἐφενεύθησαν 192.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Μαραθῶνος ὁ περσικὸς στόλος

διημούνθη πρός τὸ Φάληρον μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι θὰ εὕρισκε τὰς Ἀθήνας χωρὶς ύπερασπιστὰς καὶ θὰ τὰς κατελάμβανεν εὔκολως. Ἐλλ' ὁ Μιλτιάδης ἐνόησε τὸ σχέδιον τῶν Περσῶν. "Εσπευσεν ἀμέσως μὲ τὸν στρατὸν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ παρετάχθη πλησίον τῆς φαληρικῆς ἀκτῆς. Οἱ Πέρσαι ὅταν εἶδον ἀπὸ μακρὰν νὰ ἀστράπτουν ύπὸ τὸν λαμπρὸν φθινοπωρινὸν ἥλιον τὰ νικηφόρα ὅπλα τῶν Ἀθηναίων, ἔφυγον ἐντροπιασμένοι εἰς τὴν Ἀσίαν.

Τὴν ἴδιαν ἡμέραν ἔφθασαν εἰς τὰς Ἀθήνας 2000 Σπαρτιάται. Ἐλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Ἐν τούτοις ἐξέφρασαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸ πεδίον τῆς μάχης εἰς τὸν Μαραθῶνα. "Οταν εἶδον τοὺς σωρούς τῶν λαφύρων καὶ τὰς τρομερὰς ἀπωλείας τῶν Περσῶν, συνεχάρησαν τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὸ μέγα κατόρθωμα.

Ἐκ τῶν πλουσίων λαφύρων τὸ δέκατον προσέφερον οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τοὺς θεούς. Ἐξαιρετικῶς ἐτίμησαν τὸν Μιλτιάδην, ὃ ὅποιος μὲ τὸ εὐφυές σχέδιόν του ἔγινεν αἴτιος τῆς νίκης. Μοναδικὴν ἐπίσης τιμὴν ἀπένειμαν καὶ εἰς τοὺς πεσόντας Μαραθωνομάχους. Ἐπειδὴ ἔθεωρησαν ύπέροχον τὴν ἀνδρείαν των, ἔθαψαν αὐτοὺς εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Εἰς κοινὸν τάφον ἔθεσαν τοὺς νεκρούς Ἀθηναίους, εἰς ἄλλον τοὺς Πλαταιεῖς καὶ εἰς τρίτον τοὺς φονευθέντας δούλους. Πλησίον τῶν τάφων ἀνήγειραν τρόπαιον ἀπὸ λευκὸν λίθου. Ἐπ' αὐτοῦ ἔχαραξαν ἐπίγραμμα, τὸ ὅποιον ἔγραψεν εἰς αἰώνιον ἐπαίνον τῆς ἀρετῆς των ὃ ποιητὴς Σιμωνίδης ὁ Κεῖος:

Ἐλλήνων προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶν
χρυσοφόρων Μήδων ἐστόρεσαν δύραμιν. ✓

↖ 'Η σημασία τῆς νίκης τοῦ Μαραθώνος. 'Ο Μιλτιάδης.

‘Η σημασία τῆς νίκης τοῦ Μαραθώνος ύπηρξε μεγίστη. Ἐν πρώτοις ἐνέπνευσε θάρρος καὶ αὐτοπεποίθησιν εἰς τοὺς "Ἐλληνας ἀπέναντι τῶν Περσῶν. Δικαίως λοιπὸν ὁ 'Ηρόδοτος ἐπαινεῖ τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὴν ἀνδρείαν των: «Πρῶτοι, λέγει, οἱ Ἀθηναῖοι δούμω ἐς πολεμίους ἔχομσαντο, πρῶτοι δὲ ἤγειροντο ἐσθῆτά τε Μηδικὴν δρῶντες καὶ ἀνδρας τοὺς ταύτην ἐσθημένους· τέως

δὲ ἦν τοῖς Ἕλλησι καὶ τὸ διομα τῶν Μήδων φόβος ἀκοῦσαι». Ἐξ ἄλλου ἡ συναίσθησις τῆς ὑπεροχῆς, τὴν δποίαν ἀπέκτησαν οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὸ λαμπρὸν κατόρθωμα τοῦ Μαραθῶνος, ὡδήγησεν αὐτούς πολλάκις εἰς νέους θριάμβους. Δι’ αὐτὸν τὸν λόγον ἀπέδωκαν μεγάλας τιμάς εἰς τὸν πρωτεργάτην τῆς νίκης Μιλτιάδην.

Οὗτος ἀνῆκεν εἰς ἐπιφανῆ ἀθηναϊκὴν οἰκογένειαν. Ἡτο ἀνεψιός ἄλλου Μιλτιάδου, ὁ δποῖος ἐπὶ Πεισιστράτου ἕδρυσεν ἀθηναϊκὴν ἀποικίαν εἰς τὴν Θρᾳκικὴν χερσόνησον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου του ἔγινεν αὐτὸς κύριος τῆς χερσονήσου, ἀπεχώρησε δὲ ἀπὸ ἑκεῖ καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθηναῖς μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰωνῶν.

Ο Μιλτιάδης ἔγνώριζε τὴν πολεμικὴν τέχνην τῶν Περσῶν, τὴν ὁργάνωσίν των, τὴν δύναμιν καὶ τὰς ἀδυναμίας των ἀπὸ τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν δποίαν ἡ Θρᾳκικὴ χερσόνησος εἶχεν ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Πέρσας. Παρηκολούθησε μάλιστα ἀναγκαστικῶς, δπως εἴδομεν, τὸν Δαρεῖον εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Σκυθῶν, δτε καὶ ἔγινεν ὑποπτος εἰς αὐτὸν, ἐπειδὴ εἶχε συμβουλεύσει τὴν διάλυσιν τῆς γεφύρας τοῦ Ἰστρου. Διὰ τὴν πεῖράν του αὐτὴν καὶ τὴν στρατηγικὴν του ἀξίαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἔξελεξαν ἔνα ἐκ τῶν δέκα στρατηγῶν.

Αλλ’ ἡ ἔξαιρετικὴ τιμὴ καὶ ὑπόληψις, τὴν δποίαν ἀπέκτησε μετὰ τὴν νίκην τοῦ Μαραθῶνος ὁ Μιλτιάδης, ἐμεγάλωσαν τὸν ἔγωισμὸν καὶ τὴν φιλοδοξίαν του. Τὸ τέλος του ὑπῆρξε θλιβερόν. Παρέσυρε τοὺς Ἀθηναίους εἰς ἀτυχῆ ἐκστρατείαν

Μιλτιάδης

έναντιον τῆς νήσου Πάρου, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲ Ἰδιος ἐπληγώθη βαρέως. Οἱ ἔχθροὶ του τὸν κατηγόρησαν τότε, διτὶ ἐξηπάτησε τοὺς συμπολίτας του καὶ ἐζημίωσε τὰς Ἀθήνας. Διὰ τοῦτο ἐζήτησαν νὰ καταδικασθῇ εἰς θάνατον. Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἐπέβαλεν εἰς τὸν Μιλτιάδην ως ποινὴν πρόστιμον πεντήκοντα ταλάντων. Ὁλίγας ήμέρας μετὰ τὴν καταδίκην του ὁ Μιλτιάδης ἀπέθανεν ἐκ τῆς πληγῆς. Τὸ πρόστιμον ἐπλήρωσε βραδύτερον ὁ υἱός του Κίμων.

Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.

Δύο νέοι καὶ ἔξοχοι ἄνδρες κυριαρχοῦν εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου, ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς. Ἡσαν ἀντίπαλοι.

Οἱ Ἀριστείδης ἦτο ἀρχηγὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς τῶν δημοκρατικῶν.

Οἱ Ἀριστείδης ἦτο ἐκ φύσεως συντρρητικός καὶ ἀπεστρέφετο τοὺς νεωτερισμοὺς εἰς τὴν πολιτείαν. Δὲν εἶχε τὴν εύρεταν πολιτικὴν ἀντίληψιν τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀλλὰ διεκρίνετο διὰ τὸν ἥρεμον, εὐθὺν καὶ δίκαιον χαρακτῆρά του. Ἡτο προσέτι ἀφιλοχρήματος καὶ εἰς ἄκρον φιλόπατρις. Υπηρέτησε πάντοτε τὴν πατρίδα του ὅχι ἀπὸ φιλοδοξίαν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν

ὅτι αὐτὸ τοῦ ἐπέβαλλε τὸ καθῆκον. Οὐδέποτε ἐξεμεταλλεύθη τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήλθε, διὰ νὰ πλουτήσῃ. Διὰ τοῦτο ἔμεινε μέχρι τέλους τόσον πτωχός, ὡστε ἐφρόντισε μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ πολιτεία διὰ τὰς θυγατέρας του. Παροιμιῶντος ἦτο ἡ δικαιοσύνη του, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπωνομάσθη δίκαιος. “Οταν εἰς τὸ θέατρον τῶν Ἀθηνῶν ἤκούσθη ὁ στίχος τοῦ τραγικοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου «οὐ γάρ δοκεῖν δίκαιος, ἀλλ' εἶναι θέλει», ὅλοι οἱ θεαταὶ ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των εἰς τὸν

’Αριστείδην. Πράγματι δ ’Αριστείδης δὲν ἦθελε μόνον νὰ φαίνεται δίκαιος ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι. ’Ο ’Αριστείδης διεξήγαγε σφοδρούς ἀλλ’ εύπρεπεῖς πολιτικούς ἀγῶνας μὲ τὸν ἀντίπαλόν του, τὸν Θεμιστοκλέα, δ ὁποῖος εἰς τὸ τέλος κατώρθωσε νὰ τὸν ἔξορίσῃ.

’Αντίθετος πρὸς τὸν ’Αριστείδην ὑπῆρξεν δ Θεμιστοκλῆς, εἰς ἐκ τῶν μεγαλοφυεστέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του. Ὅτο πολὺ φιλόδιοξος καὶ φίλαρχος.

’Ἐπεδίωκε μὲ κάθε μέσον τὴν ἔξουσίαν, διὰ νὰ ἐφαρμόζῃ τὰ σχέδιά του, τὰ ὁποῖα ἀπέβλεπον εἰς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῶν ’Αθηνῶν. ’Ο Θεμιστοκλῆς διεκρίνετο διὰ τὸν πρωβλεπτικὸν νῷον του, τὸν ὁποῖον συνώνευεν ἔκτακτος δραστηριότης. ’Ο μέγας ’Αθηναῖος ιστορικὸς Θουκυδίδης δίδει τὴν ἔξῆς σκιαγραφίαν τοῦ Θεμιστοκλέους: « Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο ἄξιος θαυμασμοῦ περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον, διότι εἰς τὸ πρώτωπόν του ἀπεδείχθη κατὰ τρόπον ἀναμρισθῆται οὐ μεγάλη ἀξία τῆς μεγαλοφυΐας. Ὅτο ἴκανός νὰ σχηματίζῃ κατόπιν μικρᾶς μόνον σκέψεως κρίσιν δρομοτάτην διὰ τὰ ἐκάστοτε παρονοιαζόμενα ζητήματα καὶ νὰ κάμη ἀρίστας προγρώσεις διὰ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Μὲ ἔνα λόγον ἡμπορεῖ καρεὶς νὰ εἴπῃ δτι δ ἄνθρωπος αὐτὸς μὲ τὴν μεγάλην εὐφυΐαν, μὲ τὴν δποίαν τὸν ἐπροίκησεν ἡ φύσις, χωρὶς πολλὴν μελέτην ἥδυνατο περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον νὰ εὑρίσκῃ ἐκ τοῦ προχείρου τὰ δρθὰ καὶ τὰ πρέποντα ».

Μόνον δ Θεμιστοκλῆς ἐθεώρει τὴν μάχην τοῦ Μαραθώνος ως ἀρχὴν νέων ἀγώνων μὲ τοὺς βαρβάρους. Οἱ ἄλλοι ’Αθη-

Θεμιστοκλῆς

ναῖοι ἐπίστευον ὅτι οἱ Πέρσαι μετὰ τὴν ἥττάν των δὲν θὰ ἔτολμων νὰ ἐπανέλθουν. Διὰ τοῦτο ὁ προβλεπτικῶτας πολιτικὸς ἔζητε ἐνίσχυσιν πρωτίστως τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τῆς πόλεως. Μόνον μὲ ἵσχυρὸν στόλον, ἔλεγεν ὁ Θεμιστοκλῆς, θὰ ἡδύναντο οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἀποκρούσουν τὸν μέγαν περσικὸν κίνδυνον.

Εἰς τὸ πρόγραμμά του συνήντησε σφοδρὰν ἀντίδρασιν ἀπὸ τοὺς ἀριστοκρατικούς. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἐφοβοῦντο ὅτι μὲ τὴν στρατολογίαν τῶν θητῶν, τῶν ἀνθρώπων δηλ., τῆς τελευταίας κοινωνικῆς τάξεως, οἱ όποιοι θὰ ἦσαν ἀπαραίτητοι διὰ τὴν δημιουργίαν ἴσχυροῦ στόλου, οἱ ἀνθρωποι τοῦ λαοῦ θὰ ἀπέκτων μεγάλην πολιτικὴν δύναμιν εἰς βάρος τῆς Ἰδικῆς των.

Ο Θεμιστοκλῆς κατώρθωσε νὰ ἔξορίσῃ τὸν Ἀριστείδην καὶ τότε ἔθεσεν εἰς ἑφαρμογὴν τὸ ναυτικόν του πρόγραμμα. Ὡχύρωσε τὸν φυσικὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς. Μὲ τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου κατεσκεύασε 200 τριήρεις καὶ τοιουτοτρόπως ἔκαμε τὰς Ἀθήνας τὴν ἴσχυροτέραν ναυτικὴν δύναμιν τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς μεγαλοφυοῦς πολιτικῆς καὶ τῆς ἔξαιρετικῆς δραστηριότητός του ἔφάνησαν κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμίνος.

Νέαι προετοιμασίαι τῶν Περσῶν. Θάνατος τοῦ Δαρείου.

Ἡ πρόβλεψις τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅτι ὁ ἀγὼν ἐναντίον τῶν βαρβάρων δὲν ἔτελείωσεν, ἀπεδείχθη ὄρθη. Ο Δαρεῖος ἐταράχθη μὲν ἀπὸ τὴν ἥτταν τοῦ στρατοῦ του εἰς τὸν Μαραθῶνα, ἔξηκολούθησεν ὅμως νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὸ ἀρχικόν του σχέδιον περὶ ύποταγῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ἔτοιμάσῃ μεγαλύτερον στρατὸν καὶ στόλον καὶ νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς προσωπικῶς τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν προπαρασκευῶν ἀπέθανε καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Ξέρξης (485 π.Χ.).

Ο θάνατος τοῦ Δαρείου ύπῆρξεν εύτυχές γεγονός διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ο νέος βασιλεὺς ὅχι μόνον δὲν εἶχε τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρετὰς καθώς καὶ τὴν πεῖραν τοῦ πατρός του, ἀλλ’ ἥτο προσέτι ἀλαζών, ἀνόητος καὶ δειλός.

‘Ο Ξέρξης ἐκστρατεύει κατά τῆς Ἑλλάδος.

‘Ο Ξέρξης κατ’ ἀρχὰς δὲν ἐφάνη πρόθυμος νὰ ἐγκρίνῃ καὶ νὰ ἔκτελέσῃ τὰ σχέδια τοῦ πατρός του. Ἐν τούτοις μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς ἐκστρατείας κατώρθωσαν νὰ τὸν παρασύρουν μὲ τὸ μέρος τῶν. Κατόπιν τούτου διέταξε γενικήν καθ’ ὅλον τὸ κράτος στρατολογίαν καὶ ἐτοιμασίαν πολεμικῶν καὶ φορτηγῶν πλοίων μὲ τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια.

Μετὰ τέσσαρα ἔτη, εἰς τὰ ὅποια πρέπει νὰ προστεθοῦν ἄλλα τρία τῶν προπαρασκευῶν τοῦ Δαρείου, συνεκεντρώθη τεραστία δύναμις, μοναδικὴ διὰ τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Κατὰ τὸν ‘Ηρόδοτον ἀπετελεῖτο ἀπὸ 1700000 πεζούς, 80000 ἵππεῖς, 1207 πολεμικὰ πλοῖα καὶ 3000 φορτηγά. Διαφορετικοὶ λαοὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ περσικοῦ κράτους ἔλαβον μέρος εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐπιχείρησιν. “Ολους αὐτοὺς τοὺς λαοὺς μὲ τὰς ποικίλας ἐνδυμασίας καὶ τὰ διαφορετικὰ ὅπλα περιγράφει ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας ‘Ηρόδοτος.

‘Ο Ξέρξης ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς μεγάλης στρατιᾶς καὶ ἔξεκίνησεν ἀπὸ τὰς Σάρδεις μὲ διεύθυνσιν πρὸς τὸν ‘Ελλήσποντον τὴν ἄνοιξιν τοῦ 480 π.Χ. Εἰς τὸ στε- 480 π.Χ. νώτερον μέρος τοῦ ‘Ελλησπόντου, μεταξὺ Ἀβύδου καὶ Σηστοῦ, εἶχον κατασκευασθῆται διαταγὴν του δύο γέφυραι ἀπὸ μικρὰ πλοῖα, ἀλλὰ σφοδρὰ τρικυμία τὰς κατέστρεψεν. ‘Ο Ξέρξης, δταν ἔμαθε τοῦτο, ὠργίσθη πολὺ καὶ εἰς τὴν παραφοράν του διέταξε νὰ φονεύσουν τοὺς μηχανικούς, οἱ ὅποιοι κατεσκεύασαν τὰς γεφύρας, καὶ νὰ μαστιγώσουν τὴν θάλασσαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ νέαι γέφυραι κατεσκευάσθησαν, αἱ ὅποιαι ἥσαν ἔτοιμαι, δταν ἔφθασεν ὁ Ξέρξης. ‘Ἐπτὰ ἡμέρας καὶ ἔπτὰ νύκτας ἔχρειάσθη ὁ στρατός του, διὰ νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν Εύρωπην. Κατόπιν ἔβαδισε διὰ τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας χωρὶς νὰ συναντήσῃ καμμίαν ἀντίστασιν. ‘Η τεραστία στρατιὰ ἐσκόρπιζε τὸν τρόμον καὶ τὴν ἀπόγνωσιν καὶ ὅλοι οἱ λαοί, ἀπὸ τοὺς ὅποιους ἐπέρασεν, ἐπροσκύνησαν τὸν παντοδύναμον βασιλέα.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὅταν ἔμαθον τὰς ἐτοιμασίας τοῦ Ξέρξου, ἔσπευσαν νὰ ἔρωτήσουν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, τὶ ἔπρεπε νὰ κάμουν. Τὸ μαντεῖον ἀπήντησεν ὅτι μόνον τὰ ξύλινα τείχη θὰ σώσουν τοὺς Ἀθηναίους.

Διάφοροι ἔρμηνεῖαι ἐδόθησαν εἰς τὸν χρησμόν. Τέλος ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅτι ξύλινα τείχη ἥσαν τὰ πλοῖα. Ἀπεφάσισαν τότε ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι, ὅσοι ἥδυναντο νὰ φέρουν ὅπλα, νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ πλοῖα, διὰ νὰ ἀγωνισθοῦν κατὰ θάλασσαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος των καὶ ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος.

Συγχρόνως Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιάται συνεκάλεσαν πανελλήνιον συνέδριον εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου μὲ σκοπὸν νὰ ὀργανώσουν κοινὴν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ ἔχθροῦ. “Ολαὶ σχεδὸν αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἔστειλαν ἀντιπροσώπους, οἱ δόποιοι ἀπεφάσισαν νὰ καταπαύσουν τὰς φιλονικίας καὶ ὅλοι ἡνωμένοι νὰ πολεμήσουν τοὺς βαρβάρους.

‘Ο κοινὸς κίνδυνος ἔξύπνησεν εἰς τὰς ψυχάς των τὸ αὐσθηματῆς κοινῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ ἐνιαίου συμφέροντος τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἔθνος παρουσιάσθη διὰ πρώτην φοράν 481 π.Χ. ἡνωμένον εἰς μίαν δύναμιν. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἔνωσις αὐτῇ, οἱ Ἀθηναῖοι ἐθυσίασαν τὰ πρωτεῖά των. Ἐδέχθησαν νὰ γίνουν οἱ Σπαρτιάται ἀρχηγοί τοῦ ἀγῶνος ὅχι μόνον κατὰ Εηράν, ἀλλὰ καὶ κατὰ θάλασσαν, μολονότι αὐτοὶ διέθετον τὸν ἴσχυρότερον στόλον.

“Οταν ἔμαθον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τὸν Ἰσθμὸν ὅτι οἱ Πέρσαι κατέρχονται ἐκ τῆς Μακεδονίας πρὸς νότον, ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν στρατιωτικὴν δύναμιν εἰς τὴν μεταξὺ Ὁλύμπου καὶ Ὅσσης στενοπορίαν, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προέλασίν των. Πράγματι 10000 μαχηταὶ ἐφθασαν ἀπὸ θαλάσσης εἰς τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν καὶ κατέλαβον ἐπικαίρους θέσεις. ‘Αλλ’ ὅταν ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρος Α’, ὁ δόποιος ἡκολούθει διὰ τῆς βίας τὸν Ξέρξην, διεμήνυσε μυστικῶς εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ἑλλήνων, ὅτι εἶναι τόσον τὸ πλήθος τῶν Περσῶν, ὃστε εὔκόλως θὰ τοὺς πλευροκοπήσῃ ἐκ τῶν

Πιερίων, ήναγκάσθησαν νὰ ἔγκαταλείψουν τὴν τοποθεσίαν. 'Ο στρατός ἐπεβιβάσθη ἐκ νέου ἐπὶ τῶν πλοίων καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἰσθμόν.

Τότε οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τὸν Ἰσθμὸν ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν νὰ προβάλουν ἀντίστασιν οἱ "Ἐλληνες εἰς τὴν δευτέραν ἀμυντικὴν γραμμὴν, τὴν ὁποίαν ἀπετέλει ἡ φύσει ὄχυρά θέσις τῶν Θερμοπυλῶν. Συγχρόνως ἔδωκαν ἐντολὴν νὰ πλεύσῃ ὁ ἑλληνικὸς στόλος εἰς τὸ βορειότερον ἀκρωτήριον τῆς Εύβοίας, τὸ Ἀρτεμίσιον, διὰ νὰ ματαιώσῃ τὴν εἰσόδον τοῦ περσικοῦ στόλου εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον.

Θερμοπύλαι.

α) Τὰ πρὸ τῆς μάχης.

'Ο βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωνίδας μὲ 300 Σπαρτιάτας καὶ ἄλλους 7000 "Ἐλληνας κατέλαβε τὸ στενόν τῶν Θερμοπυλῶν, διὰ νὰ σταματήσῃ τὴν περσικὴν προέλασιν συμφώνως πρὸς τὴν ἀπόφασιν τοῦ πανελλήνου συνεδρίου.

'Εξ ἄλλου πολεμικὸς στόλος ἀπὸ 300 πολεμικὰ πλοῖα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 150 ἦσαν ἀθηναϊκά, ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου Εύρυβιάδου περιέμενε τὸν περσικὸν εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον. Ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων ἦτο ὁ Θεμιστοκλῆς.

'Ο Ξέρξης, δταν ἔφθασεν εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἔμαθεν ὅτι ὀλίγοι "Ἐλληνες ύπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Λεωνίδαν κατέχουν τὸ στενόν, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν κάθοδόν του πρὸς νότον. Τὸ στενόν αὐτὸν ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μία δίοδος μεταξὺ τοῦ ὅρους Καλλιδρόμου καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου. Εἰς τὰ δύο ἄκρα ἡ δίοδος ἦτο τόσον στενή, ὥστε μία μόνον ἄμαξα ἥδυνατο νὰ διέλθῃ. 'Ο ἐν τῷ μεταξὺ χωροὶ ἦτο πλατύτερος. Πλησίον τοῦ στενοῦ ὑπῆρχον θερμαὶ πηγαί. 'Εξ αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα Θερμοπύλαι. 'Απὸ τὴν δυσκολοδιάβατον αὐτὴν τοποθεσίαν διὰ τόσον μέγα πλῆθος ἐπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ περάσῃ ὁ Ξέρξης. ?Ητο ἡ μόνη γνωστὴ καὶ εύθεῖα ὁδός, διὰ τῆς διπλαίας ἐγίνετο ἡ συγκοινωνία τῶν πρὸς βορρᾶν καὶ νότον τοῦ στενοῦ 'Ἐλλήνων. Σήμερον δὲν ὑπάρχει πλέον στενόν, διότι μετεβλήθη τὸ σχῆμα τῆς παραλίας ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ.

‘Ο Ξέρξης ἐνόμισεν δτι οἱ δλίγοι “Ελληνες, οἱ δποῖοι ἐφύλασσον τὴν τοποθεσίαν, θὰ ἐτρέποντο εἰς φυγήν, μόλις θὰ ἔβλεπον τὴν μυρμηκιὰν τοῦ στρατοῦ του. ’Ηπατήθη ὅμως εἰς τὰς προβλέψεις τού. Δι’ αὐτὸ ἔστειλεν ἔνα κατάσκοπον ἵππεα νὰ ἵδῃ πόσοι ἦσαν καὶ τι ἔκαμνον. ’Ο ἵππευς εἶδε πράγματα παράδοξα δι’ αὐτόν. ’Ολίγοι Σπαρτιάται ἐφρούρουν τὸ στενόν καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλοι ἐγυμνάζοντο καὶ ἄλλοι ἐκτενίζοντο. ’Ἐπέστρεψε καὶ τὸ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Ξέρξην.

‘Ο Ξέρξης δὲν ἤδυνατο νὰ ἐννοήσῃ ὅσα ἤκουσεν. ’Ἐκάλεσε τότε τὸν ἔξοριστον βασιλέα τῆς Σπάρτης Δημάρατον, δ ὁποῖος εἶχε καταφύγει εἰς τὴν Περσίαν καὶ ἤκολούθει τώρα τὸν περσικὸν στρατὸν ως σύμβουλος τοῦ βασιλέως. “Οταν ὁ Δημάρατος παρουσιάσθη ἐνώπιόν του, δ ἐξέτησε νὰ τοῦ ἐξηγήσῃ ὅσα συνέβαινον εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ελλήνων.

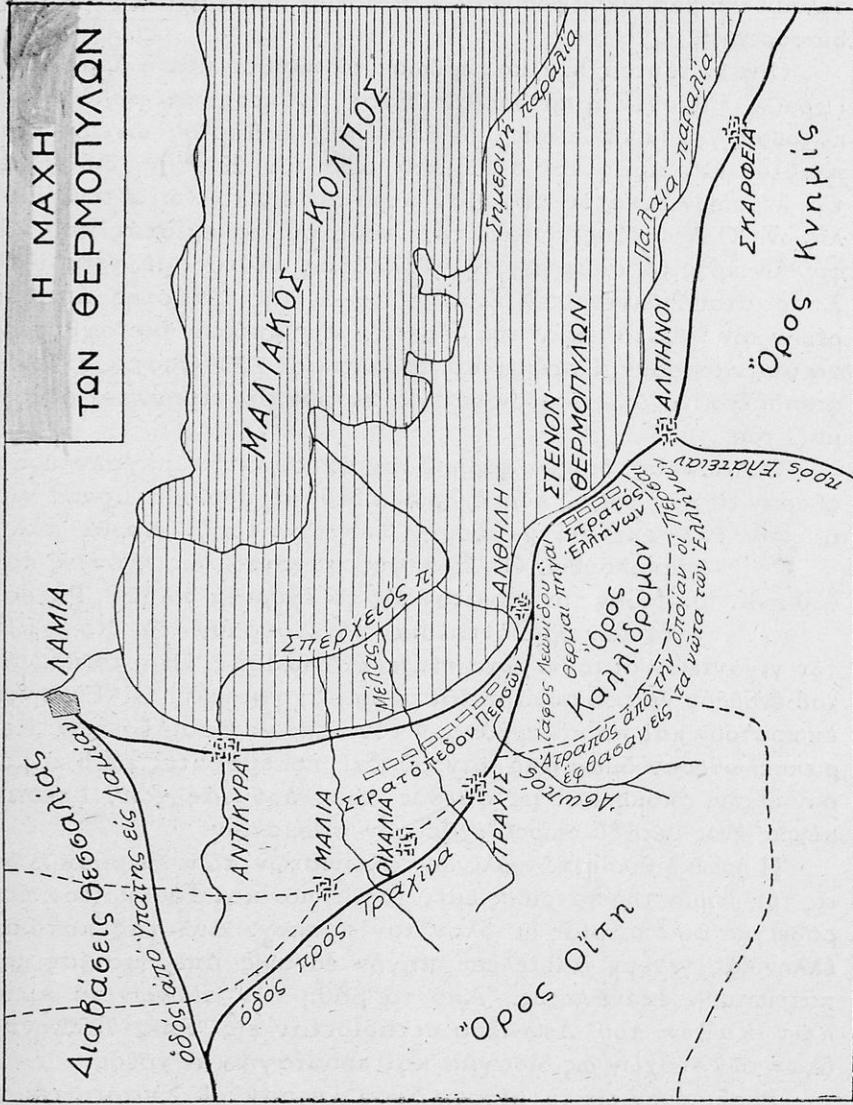
‘Ο Δημάρατος, ὅπως διηγεῖται δ ‘Ηρόδοτος, τοῦ ἀπήντησε: «Βασιλεῦ, οἱ “Ελλῆνες εἰναι λαὸς πτωχὸς ἀλλὰ προκισμένος μὲ μεγάλας ἀρετάς. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ἔχονται ἐλθεῖν νὰ πολεμήσουν ἐναρτίον μας διὰ τὸ στερεόν καὶ δι’ αὐτὸ ἐτοιμάζονται. Διότι ἔχονται τὴν ἔξῆς συνήθειαν. ”Οταν πρόκειται νὰ κινδυνεύσουν τότε στολίζονται τὰς κεφαλὰς των. Νὰ γνωρίζῃς ἐπιπρόσθετος δτι, ἂν ὑποτάξῃς αὐτούς, καθὼς καὶ ἐκείνους, οἱ δποῖοι ἔμειναν εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ ἐντοσθινοῖς δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ σοῦ ἀντισταθῇ. Τώρα βαδίζεις ἐναρτίον ἐνδοξοτάτης πόλεως καὶ ἐναρτίον ἀνδρῶν γενναιοτάτων. Νὰ μὲ θεωρῷς φεύστην, ἀν δὲν γίνονται αὐτά, τὰ δποῖα λέγω».

Λέγεται ἀκόμη δτι, δταν δ Ξέρξης παρήγγειλεν εἰς τὸν Λεωνίδαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀσκοπὸν ἀγῶνα καὶ νὰ παραδώσῃ τὰ δπλα, ἔλαβε παρ’ αὐτοῦ τὴν ύπερήφανον ἀπάντησιν «μολὼν λαβέ». ✓

β) Ἡ μάχη.

‘Ο βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ἀφοῦ περιέμενε ματαίως ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας μὲ τὴν ἴδεαν δτι οἱ “Ελληνες θὰ σκεφθοῦν ὥριμώτερον καὶ θὰ φύγουν, κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν διέταξε τὰ στρατεύματά του νὰ ἐπιτεθοῦν. ’Αλλ’ οἱ Πέρσαι ἀπεκρούσθησαν, ἀφοῦ ἔπαθον μεγάλην φθοράν. Τέλος δ ἐξέτειλε

ΤΩΝ ΕΠΜΟΛΥΑΝΗ Η ΜΑΧΗ

κατὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ σῶμα τῶν ἀθανάτων, οἱ δόποιοι ἀπετέλουν τὴν βασιλικὴν φρουράν. Καὶ αὐτῶν ὅμως ἡ τύχη δὲν ἦτο διαφορετική.

“Ο,τι ἐν τούτοις δὲν κατώρθωσε τὸ πλῆθος καὶ ἡ ὄρμὴ τῶν Περσῶν ἐπέτυχεν ἡ προδοσία. “Ἐνας ἀνόητος καὶ φιλόδοξος κάτοικος γειτονικῆς κώμης, ὁ Ἐφιάλτης, δόποιος ὧνειρεύετο πλοῦτον καὶ τιμᾶς καὶ ἀξιώματα ἀπὸ τὸν Ξέρενην, ὡδήγησε τὸν περσικὸν στρατὸν ἀπὸ μίαν ἀτραπὸν εἰς τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων. ‘Ο Λεωνίδας διέταξε τότε τοὺς συμπολεμιστάς του νὰ φύγουν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος. Αὐτὸς μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτας ἔμεινεν ἐκεῖ, διότι οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης ἀπιγόρευον τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς θέσεως, τὴν δοποίαν διετάχθησαν νὰ ύπερβασπίσουν. Παρέμειναν προσέτι καὶ 700 Θεσπιεῖς ἀποφασισμένοι νὰ ἀγωνισθοῦν καὶ νὰ πέσουν μὲ τιμὴν καὶ δόξαν μαζὶ του.

‘Ο Λεωνίδας, διὰ νὰ φέρῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν φθοράν εἰς τὰς τάξεις τῶν ἔχθρῶν, δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς ἄμυναν, ἀλλ’ ἐπετέθη μὲ ὄρμὴν ἐναντίον των. ’Αγρία πάλη ἐπακολούθει. Οἱ “Ἑλληνες μάχονται ὡς λέοντες καὶ

480 π.Χ. σπείρουν τὸν θάνατον εἰς τὰ ἔχθρικὰ πλήθη. Τὰ δόρατά των θραύσονται καὶ τότε σύρουν τὰ ξίφη. Εἰς τὸν γιγάντειον αὐτὸν ἀγῶνα πίπτει ὁ Λεωνίδας. Περὶ τὸ πτῶμα τοῦ ἐνδόξου νεκροῦ συνάπτεται τώρα μάχη φονική. Οἱ “Ἑλληνες ἐπικρατοῦν καὶ παραλαμβάνουν τὸν νεκρὸν βασιλέα των. Περιεκυκλώθησαν ὅμως ἀπὸ παντοῦ καὶ πολεμοῦντες μὲ ὅ,τι μέσον εἶχον, ἀκόμη καὶ μὲ αύτοὺς τοὺς δύνοντας των, ἐπεσαν μέχρις ἐνὸς μεταξὺ σωροῦ ἔχθρικῶν πτωμάτων.

‘Η ἡρωικὴ θυσία τῶν ὀλίγων ἀγωνιστῶν τῶν Θερμοπυλῶν εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος ἔμεινεν αἰώνιον καὶ ἀσύγκριτον παράδειγμα φιλοπατρίας δι’ ὅλον τὸν κόσμον. Διὰ τὰς κατόπιν ἔλληνικὰς γενεὰς ἀπετέλεσε πηγὴν ἐθνικῆς ύπερηφανίας καὶ πατριωτικῆς ἐμπνεύσεως. ’Απὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων τὸ «μολὼν λαβέ» τοῦ Λεωνίδου μεταδίδεται εἰς τοὺς “Ἑλληνας δλῶν τῶν ἐποχῶν ὡς δίδαγμα καὶ προσταγὴ καὶ χρέος.

Βραδύτερον εἰς τὸ μέρος, δησυ ἐπεσαν οἱ Σπαρτιάται, ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν Ἑλλήνων ύψωσε κενοτάφιον, ἐπάνω εἰς τὸ

όποιον ἔχαράχθη τὸ πολυθρύλητον ἐπίγραμμα τοῦ Σιμωνίδου:

Ὦ ξεῖν, ἀγγέλλειν Δακεδαμοίοις, διτὶ τῇδε
κείμεθα τοῖς κείνων δίήμασι πειθόμενοι.

Ο Ξέρξης καταστρέφει τὰς Ἀθήνας.

Ο ἔλληνικός στόλος, δός τοιος ἐν τῷ μεταξὺ παρέπλεε τὸ
Ἀρτεμίσιον, συνεκρούσθη ἐπανειλημένως μὲ τὸν περσικὸν καὶ
ἐπροξένησεν εἰς αὐτὸν σοβαράς ζημίας. Ἀλλὰ δὲν ἥδυνατο
νὰ καταφέρῃ ἐναντίον αὐτοῦ ἀποφασιστικὸν κτύπημα, διότι
τὸ πέλαγος ἦτο ἀγοικτὸν καὶ μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν ἔχθρικῶν
πλοίων. Διὰ τοῦτο, δταν ἥλθεν ἡ εἰδῆσις ὅτι οἱ Πέρσαι ἔγι-
ναν κύριοι τῶν Θερμοπυλῶν, ἐπλευσε διὰ τοῦ Εύριπου εἰς τὸν
Σαρωνικὸν καὶ ἤγκυροβόλησεν εἰς τὸ στενὸν μεταξὺ τῆς νήσου
Σαλαμῖνος καὶ τῆς Ἀττικῆς.

Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἔδειξαν ὅλον
τὸ ψυχικὸν μεγαλεῖόν των. Ἐπειδὴ δὲν ἥδυναντο μόνοι νὰ
ἐμποδίσουν τὴν προέλασιν τοῦ Ξέρξου, ἀπεφάσισαν κατὰ συμ-
βουλὴν τοῦ Θεμιστοκλέους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν καὶ
μὲ κατήφειαν καὶ θλῖψιν ἐπεβιβάσθησαν εἰς τὰ πλοῖα. Σπαρα-
κτικὴ ἦτο ἡ σκηνὴ τῆς γενικῆς ἔξόδου τῶν γυναικῶν, τῶν παι-
δίων καὶ τῶν γερόντων, οἱ δόποι οι κατέφυγον ὡς πρόσφυγες
εἰς τὰς πλησίους νήσους. Οἱ μάχιμοι ἄνδρες ἔμειναν εἰς τὰ
πλοῖα. Ὁλίγοι μόνον Ἀθηναῖοι γέροντες ἐκλείσθησαν εἰς τὴν
Ἀκρόπολιν, τὴν δοπίαν ὠχύρωσαν προχείρως μὲ ξύλινον φρά-
γμα. Εἶχον παρεμμηνεύσει τὸν χρησμὸν τῆς Πυθίας, ὅτι ἡ πόλις
θὰ σωθῇ ἀπὸ τὰ ξύλινα τείχη.

Ο Ξέρξης μετὰ τὴν μάχην τῶν Θερμοπυλῶν ἐξηκολούθησε
τὴν πορείαν του εἰς τὸ ἑσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος χωρίς νὰ συν-
αντήσῃ ἐμπόδιον. Ἐπέρασε τὴν Βοιωτίαν καὶ τὴν Ἀττικὴν
καὶ ἐφθασεν εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως. Οἱ δλίγοι
ὑπερασπισταὶ της ὑπέκυψαν εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἔχθρῶν κατόπιν
ἀντιστάσεως ὀλίγων ἡμερῶν. Οἱ Πέρσαι κατέλαβον τὰς Ἀθή-
νας καὶ ἐπεδόθησαν εἰς λεηλασίας. Ἔσύλησαν τοὺς ναοὺς καὶ
ἀπεγύμνωσαν τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων. Τέλος ἔθεσαν πῦρ καὶ
κατέκαυσαν τὴν πόλιν καὶ τοὺς ναοὺς τῆς Ἀκροπόλεως.

Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ συντριβὴν ψυχῆς καὶ δάκρυσα εἰς τοὺς

δόφθαλμούς παρηκολούθουν ἀπό τὰ πλοῖα καὶ ἀπό τὰς νήσους τὴν καταστροφὴν τῆς ἀγαπητῆς των πατρίδος. Ἐν τούτοις ἔγλυκαινε τὸν πόνον των ἡ ἐλπὶς εἰς τὴν ἐπιστροφήν.

Σ α λ α μίς.

α) Πολεμικὸν Συμβούλιον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Σαλαμῖνα.

Ο ο περσικὸς στόλος ἀφοῦ παρέπλευσε τὴν Εὔβοιαν καὶ τὸ Σούνιον, ἐστάθμευσεν εἰς τὸ Φάληρον. Τότε οἱ ναύαρχοι τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου εἰς τὴν Σαλαμῖνα συνήλθον εἰς πολεμικὸν συμβούλιον, διὰ νὰ ἀποφασίσουν τί ἔπρεπε νὰ κάμουν εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν. 'Αλλ' εὐθὺς ἔξ ἀρχῆς διεφώνησαν.

Οἱ Πελοποννήσοι προέτειναν νὰ πλεύσουν εἰς τὸν Ἰσθμόν, ὅπου ἦτο ὁ στρατός, καὶ ἐκεὶ νὰ ἀναμείνουν τὸν ἔχθρικὸν στόλον. Προέβαλον τὸ ἐπιχείρημα ὅτι, ἂν ἡγωνίζοντο εἰς τὴν Σαλαμῖνα καὶ ἐνικῶντο, διέτρεχον τὸν κίνδυνον νὰ ἀποκλεισθοῦν εἰς τὴν νῆσον.

Ο Θεμιστοκλῆς ἀντιθέτως ὑπεστήριξεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ναυμαχήσουν εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος. Εἰς τὸν μικρὸν χῶρόν του ὁ περσικὸς στόλος δὲν θὰ εἶχε τὴν εὐχέρειαν νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ τὰ βαρέα καὶ δυσκίνητα σκάφη του δὲν θὰ ἡδύναντο εύκόλως νὰ κινηθοῦν.

Εἰς τὴν ἔξαψιν τῆς συζητήσεως, διηγεῖται ὁ Πλούταρχος, ὃ Εύρυβιάδης ἐσήκωσε τὴν ράβδον του, διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν Θεμιστοκλέα. Ο 'Αθηναῖος ναύαρχος ἀτάραχος τὸν ἐκράτησεν ἀκίνητον μὲ τὴν ἥρεμον ἀπάντησίν του «πάταξοι μέν, ἄκουσον δέ». Εἶχε πλέον νυκτώσει καὶ ἡ ἀπόφασις δὲν εἶχεν ἀκόμη ληφθῆ.

Ο Ξέρξης, μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι συνέφερεν εἰς αὐτὸν νὰ κλείσῃ τοὺς Ἑλληνας εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος καὶ νὰ καταστρέψῃ ὅλα τὰ πλοῖα των, διέταξε τὸν στόλον τὴν ἴδιαν νύκτα νὰ τοὺς κυκλώσῃ. Τὰ περσικὰ πλοῖα ἀπέκλεισαν τὸ στενὸν καὶ παρετάχθησαν εἰς μάχην. Πρὸς συμπλήρωσιν μάλιστα τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἀπόσπασμα περσικοῦ στρατοῦ κατέλαβε τὴν Ψυττάλειαν, μικρὰν νῆσον μεταξὺ Σαλαμῖνος καὶ Πειραιῶς. Εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν τοῦ Ξέρξου συνετέλεσε καὶ ὁ Θεμιστο-

κλῆς. Διὰ νὰ ἔξαναγκάσῃ τοὺς "Ἐλληνας νὰ παραμείνουν καὶ νὰ ναυμαχήσουν εἰς τὸ στενόν, ἔστειλε πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα ἐπιστολὴν μὲ τὸν δοῦλον του Σίκιννον, "Ἐλληνα ἐκ τῆς Ἀσίας, δ ὁποῖος ἔγνωριζε τὴν περσικήν. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν συνεβούλευε δῆθεν φιλικῶς τὸν Ξέρξην νὰ σπεύσῃ ν' ἀποκλεῖσῃ τὸν ἐλληνικὸν στόλον εἰς τὴν Σαλαμῖνα, διότι οἱ "Ἐλληνες ναύαρχοι σκέπτονται νὰ ἀποπλεύσουν.

"Ητο πλέον μεσονύκτιον. 'Η συζήτησις εἰς τὸ πολεμικὸν συμβούλιον τῶν 'Ἐλλήνων ἔξηκολούθει θορυβώδης, δταν αἴφνης δ ἔξόριστος Ἀριστείδης ἔζητησε νὰ ἵδῃ τὸν Θεμιστοκλέα. 'Απὸ τὴν Αἴγιναν, εἰς τὴν δοπίαν ἔμενεν, εἶχε παρακολουθήσει τὰς κινήσεις τῶν Περσῶν καὶ τὸν εἶχε καταλάβει ἀνησυχία. Μὲ μικρὸν πλοιαρίου κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἔχθρῶν καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Σαλαμῖνα. 'Αμέσως παρουσιάσθη εἰς τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τοῦ ἀνεκοίνωσεν δσα εἶδεν. Οἱ δύο μεγάλοι πολιτικοὶ ἀντίπαλοι Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς ἐλησμόνησαν τότε τὴν παλαιὰν ἔχθραν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ συνεργασθοῦν, διὰ νὰ σώσουν τὴν κινδυνεύουσαν πατρίδα. Τοιουτορόπως οἱ "Ἐλληνες ἡναγκάσθησαν νὰ ναυμαχήσουν εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος. "Ηρχισαν λοιπὸν νὰ λαμβάνουν καταλλήλους θέσεις ἀπέναντι τῆς περσικῆς παρατάξεως.

Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἀπέναντι τῆς Σαλαμῖνος ὅρους Αἴγαλεω περιστοιχισμένος ἀπὸ τὰ ἄριστα περσικά τάγματα ἐκάθητο ἐπὶ ἀργυρόποδος θρόνου δ Ξέρξης, διὰ νὰ ἐπιβλέπῃ τὸν ἀγῶνα ἐκ τοῦ πλησίον.

β) 'Η ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος.

'Η πρωία τῆς ἐπομένης ἡμέρας, 22ας Σεπτεμβρίου τοῦ 480 π.Χ., εῦρε τοὺς ἔχθρικούς στόλους ἀντιμετώπους. 'Ο ἐλληνικὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 300 πλοῖα, ἐκ τῶν δοπίων τὰ 180 ἀθηναϊκά, δ δὲ περσικὸς ἀπὸ 1000.

Πρῶτοι ἐπετέθησαν οἱ "Ἐλληνες. 'Ο Εύρυβιάδης ἔδωκε τὸ σύνθημα καὶ αἱ σάλπιγγες τὸ ἐπανέλαβον. 'Ολόκληρος ἡ ἐλληνικὴ παράταξις ἐκινίθη πρὸς τὰ ἐμπρός, ἐνῷ τὰ πληρώματα ἔψαλλον τὸν πολεμικὸν παιᾶνα:

*Ω παῖδες Ἐλλήνων, ἵτε, ἐλευθεροῦτε πατρίδα,
ἐλευθεροῦτε δὲ παῖδας, γυναῖκας, θεῶν τε πατρῷων ἔδη
θήκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών.

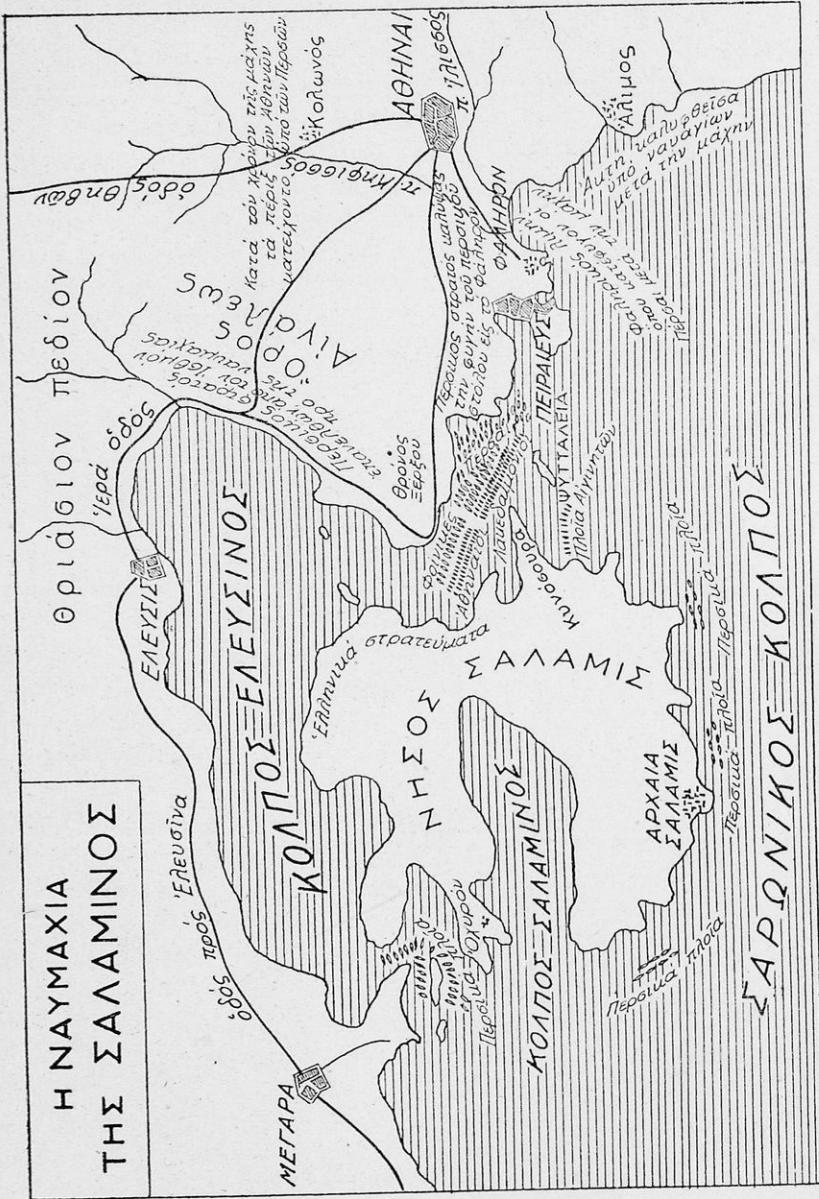
Δέν εἶχον προχωρέσι πολὺ τὰ ἐλληνικά σκάφη, καὶ τὰ περσικὰ πλοῖα ὑπὸ τοὺς ἀλαλαγμούς τῶν πληρωμάτων ἐκινήθησαν ἐναντίον των. 'Ο ἐλληνικὸς στόλος ἤρχισε τότε νὰ ὑποχωρῇ. Οἱ ναῦται ἐκωπηλάτουν μὲ δύναμιν πρὸς τὰ ὅπισω προσπαθοῦντες νὰ παρασύρουν τοὺς Πέρσας εἰς τὸ στενόν. "Οταν εἶδον οἱ "Ἐλληνες ὅτι τὸ σχέδιόν των ἐπέτυχε, πρῶτοι οἱ 'Αθηναῖοι προσέβαλον τὰ φοινικικὰ πλοῖα καὶ κατόπιν ὅλος ὁ στόλος ἐπετέθη κατὰ τοῦ περσικοῦ. 'Η ναυμαχία ἐγενικεύθη καθ' ὅλην τὴν γραμμήν.

Οἱ ἄνδρες τοῦ περσικοῦ στόλου ἡγωνίσθησαν γενναιότατα, ἀλλ' ἔπαθον σύγχυσιν καὶ ταραχήν. 'Ο χῶρος ἦτο στενὸς καὶ τὰ μεγάλα πλοῖα των ἐδυσκολεύοντο εἰς τὰς κινήσεις. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἐπέπιπτε τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα ἀντιθέτως ἦσαν μικρὰ καὶ εὐκίνητα, οἱ δὲ "Ἐλληνες ἡγωνίζοντο μὲ μεγάλην τέχνην καὶ ἀσύγκριτον ἡρωϊσμόν.

Πρῶτοι ὑπερίσχυσαν οἱ 'Αθηναῖοι εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἀπέναντί των Φοίνικας, οἱ ὅπιοι παρέσυραν καὶ τὸν ὑπόλοιπον περσικὸν στόλον. Εἰς διάστημα δὲ λίγων ὥρῶν τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος ἐγέμισεν ἀπὸ συντρίμματα καὶ ναυάγια. Οἱ Πέρσαι ἔφυγον πανικόβλητοι. Ὅτο μάλιστα τόση ἡ ἀταξία καὶ ἡ σύγχυσις καὶ ἡ σπουδὴ κατὰ τὴν φυγὴν των, ὥστε ἐγκατέλειψαν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν 'Ἐλλήνων τὸ περσικὸν ἀπόσπασμα, τὸ δόποῖον εἶχον ἀποβιβάσει τὴν προηγουμένην ἡμέραν εἰς τὴν Ψυττάλειαν. Τὴν ἴδιαν ἐσπέραν ὁ 'Αριστείδης μὲ δὲ λίγους 'Αθηναίους δπλίτας ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν ἐρημόνησον καὶ τὸ ἔξωντωσε.

Εἶχε νυκτώσει πλέον καὶ τὸ φῶς τῆς πανσελήνου ἔλαμψεν ὡς φωτοστέφανος εἰς τὰ μέτωπα τῶν νικητῶν. Τὸ ἡμίσυο σχεδὸν τοῦ περσικοῦ στόλου εἶχε καταστραφῆ. 'Η περίλαμπρος γίκη τῶν 'Ἐλλήνων εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ἡ ὅποια ὠφείλετο κυρίως εἰς τὸ στρατηγικὸν δαιμόνιον τοῦ Θεμιστοκλέους, εἶχε κρίνει δριστικῶς τὸν ἀγῶνα.

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ
ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ

‘Ο Ξέρξης, παρ’ δλην τὴν καταστροφὴν τὴν ὁποίαν ὑπέστη εἰς τὴν Σαλαμῖνα, εἶχεν ἀκόμη στόλον πολυπληθέστερον ἀπὸ τὸν ἐλληνικόν. ’Ἐν τούτοις κατελήφθη ἀπὸ τρόμον καὶ ἄγωνίαν. ’Ἐφοβεῖτο, μήπως οἱ “Ἐλληνες νικήσουν καὶ πάλιν τὸν ὑπόλοιπον στόλον του καὶ τὸν ἀποκλείσουν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ ὁ Μαρδόνιος, ὁ ὁποῖος ἡκολούθει τὸν Ξέρξην καὶ τὸν διεβεβαίωσεν, ὅτι ἡδύνατο αὐτὸς νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα μόνον μὲ 30000 ἐκλεκτὸν στρατόν. ”Ἐδωκε λοιπὸν ὁ Ξέρξης ἐντολὴν εἰς τὸν στόλον του νὰ πλεύσῃ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, διὰ νὰ σώσῃ τὰς γεφύρας, τὰς ὁποίας ὑπῆρχε φόβος νὰ καταστρέψουν οἱ “Ἐλληνες. ’Ο Ἰδιος, ἀφοῦ ἀφῆκεν εἰς τὸν Μαρδόνιον τὸν στρατὸν τῶν 30000 ἀνδρῶν, ἀνεχώρησε μὲ τὸν ὑπόλοιπον διὰ ἔηρᾶς.

‘Ο στρατός του κατά τὴν πορείαν διὰ μέσου τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης ἐδοκιμάσθη πολὺ ἀπὸ τὴν ἐλλειψιν τροφῶν καὶ τὰς ἀσθενείας. ’Ο Ξέρξης, ὅταν ἐφθασεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, εὗρε τὰς γεφύρας κατεστραμένας ἀπὸ τρικυμίαν. ’Ο ἄλλοτε ἀγέρωχος καὶ ἀλαζών μονάρχης, τώρα ταπεινωμένος καὶ πανικόβλητος ἦνσε γάσθι ηναγκάσθη νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν ἐπὶ πλοιαρίου. Τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του μετεκομίσθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν ύπὸ τοῦ στόλου.

Οι “Ἐλληνες μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Ξέρξου ἥθελησαν νὰ ἀπονείμουν βραβεῖα, ἀριστεῖα, ὅπως ἐλέγοντο, εἰς τοὺς πρωτεργάτας τῆς νίκης. Διὰ τὸ βραβεῖον τῆς συνέσεως καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἴκανότητος δὲν κατώρθωσαν νὰ συμφωνήσουν. Καθεὶς ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς ἔκρινε πρῶτον τὸν ἐαυτόν του ἄξιον αὐτοῦ τοῦ βραβείου καὶ δεύτερον τὸν Θεμιστοκλέα. Τοῦτο ἐσήμαινε ὅτι δλοι ἀνεγνώριζον τὸν Θεμιστοκλέα ἀνώτερον καὶ ἐπομένως ἄξιον νὰ λάβῃ τὰ πρωτεῖα.

Τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλέους ἔγινε γνωστὸν εἰς δλην τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Σπαρτιάται τὸν προσεκάλεσαν εἰς τὴν Σπάρτην, ὅπου τοῦ ἀπέδωκαν ἐξαιρετικὰς τιμάς. Λέγεται ὅτι, ὅταν ὀλίγον βραδύτερον παρουσιάσθη εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας,

ὅλοι τὸν ἐπευφήμησαν ἐνθουσιωδῶς ὡς σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος.
‘Η ἡμέρα αὐτή, ἔλεγεν δὲ ἴδιος, ύπηρξεν ἡ εύτυχεστέρα τῆς
ζωῆς του.

Προτάσεις τοῦ Μαρδονίου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ξέρξου δὲ Μαρδόνιος ἐπέρασε
τὸν χειμῶνα εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 479 π. Χ.
ἡτοι μάζετο διὰ νέαν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Πρὶν δὲ
ἀρχίσῃ τὰς ἐπιχειρήσεις, ἐπεδίωξε νὰ κάμῃ τοὺς Ἀθηναίους
συμμάχους του μὲ τὴν πεποιθησιν, δτὶ τοιουτοτρόπως θὰ ἐπι-
τύχῃ εύκολώτερον τὴν ύποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν διεβίβασεν εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ τοῦ
βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀλεξάνδρου Α', τὸν ὃποῖον οἱ Πέρ-
σαι εἶχον παραλάβει μαζὶ των διὰ τῆς βίας, προτάσεις συμφε-
ρωτάτας. Ὅπερ σχέθη νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὴν πόλιν των καὶ τοὺς
ναούς των καὶ νὰ αὐξήσῃ τὸ κράτος των εἰς ἔκτασιν.

Οἱ Σπαρτιάται ὅταν ἔμαθον τὰς δελεαστικὰς προτάσεις
τοῦ Μαρδονίου, ἐφοβήθησαν, μήπως οἱ Ἀθηναῖοι τὰς δεχθοῦν.
Ἐγγριζον ἀλλωστε, δτὶ εύρισκοντο εἰς πολὺ στενόχωρον θέ-
σιν λόγῳ τῆς τελείας ἐρημώσεως καὶ καταστροφῆς τῆς χώρας
των. Διὰ τοῦτο ἔστειλαν πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας νὰ ματαιώ-
σουν τὴν συμμαχίαν.

Οἱ Ἀθηναῖοι, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἐνώπιον τῶν πρέσβεων
τῶν Σπαρτιατῶν ἔδωκαν τὴν ἔξῆς ἀπάντησιν εἰς τὸν ἀπεσταλ-
μένον τοῦ Μαρδονίου κατ' εἰσήγησιν τοῦ Ἀριστείδου: « Ἐστ'
ἄν δὲ λιος τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἵη, ἥ καὶ νῦν ἔρχεται, μήποτε διολογήσειν
ἡμᾶς Ξέρξην ἀλλὰ θεοῖς τε συμμάχους καὶ τοῖς ἥρωσι πεποιθότες, ὡν
ἔκεινος ἐνέποησε τοὺς τε οἰκους καὶ τὰ ἀγάλματα, ἐπέξιμεν αὐτὸν
ἀμυνόμενοι ».

Ἐξ ἀλλού πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Σπαρτιατῶν εἶ-
πον τὰ ἔξῆς: « Οὕτε χρουσὸς ~~τελείωτος~~ γῆς οὐδαμόθι τοιοῦτος, οὔτε χρῶα
κάλλει καὶ ἀρετῆς ὑπερφέρουσα, ἡ ἡμεῖς δεξάμενοι ἐθέλοιμεν ἄν μηδί-
σαντες καταδουλῶσαι τὴν Ἑλλάδα ». Παρεκάλεσαν μόνον τοὺς
Σπαρτιάτας νὰ στείλουν τὸ ταχύτερον πελοποννησιακὸν στρα-
τόν, διὰ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν ἴδικόν των πρὸς ύπεράσπισιν τῆς Ἀτ-

τικής. Είχον τὴν βεβαιότητα δτὶ ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν θὰ ἐστρέφετο κατὰ πρῶτον ἡ μανία τοῦ Μαρδονίου μετὰ τὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν εἰς τὰς προτάσεις του.

Πλαταιαί.

α) Συγκέντρωσις τῶν ἀντιπάλων.

Ο Μαρδόνιος δτὰν ἔμαθε τὴν ἀπόρριψιν τῶν προτάσεών του ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Ἀττικῆς χωρὶς νὰ συναντήσῃ ἐμπόδιον. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκατέλειψαν καὶ πάλιν τὴν πόλιν καὶ μὲ τὰς γυναῖκας, τοὺς γέροντας καὶ τὰ παιδιά ἐπέρρασαν εἰς τὴν Σαλαμῖνα.

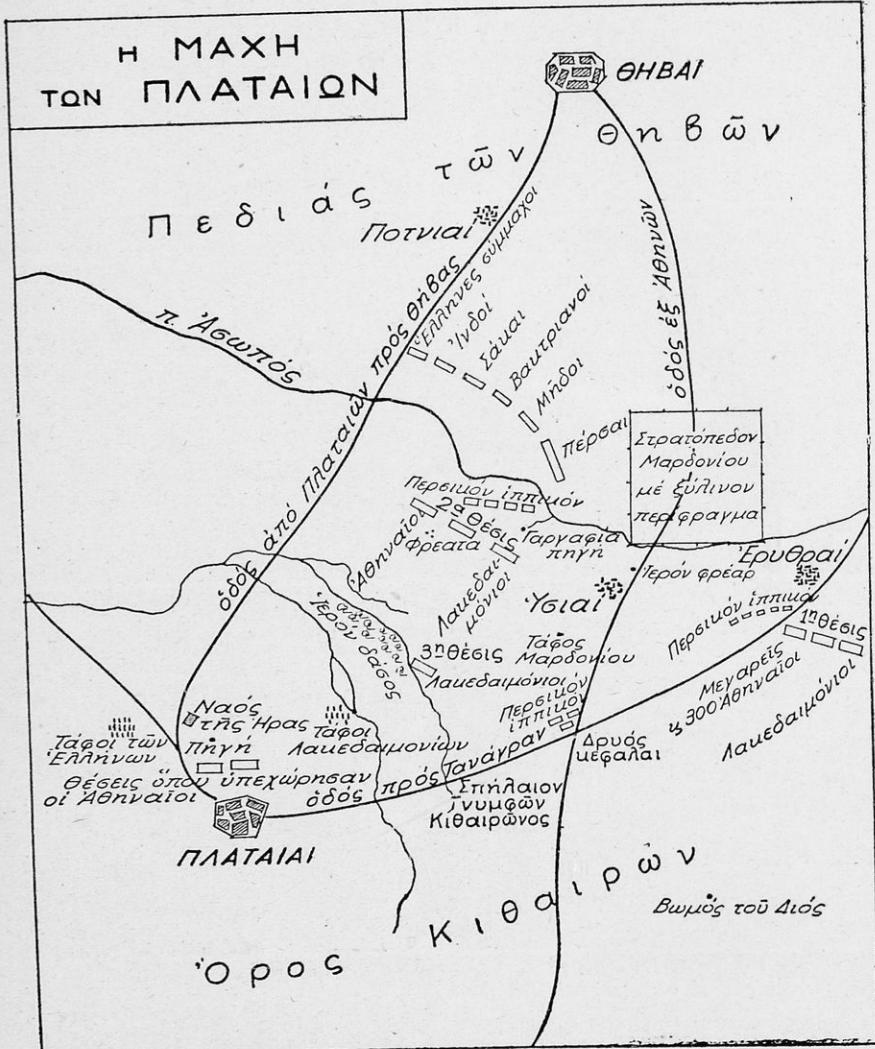
Ο Μαρδόνιος ἐπεχείρησεν ἐκ νέου νὰ τοὺς προσελκύσῃ καὶ ἐπανέλαβε πρὸς αὐτοὺς τὰς γνωστὰς προτάσεις του. Ἐλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, ἀν καὶ εἶχον ἐγκαταλειφθῆ διὰ δευτέραν φοράν ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας, ἀπέρριψαν αὐτὰς μὲ περιφρόνησιν. Συγχρόνως ἔστειλαν ἀπεσταλμένους εἰς τὴν Σπάρτην καὶ παρεπονοῦντο διὰ τὴν ἀδιαφορίαν των.

Τὴν φορὰν αὐτὴν οἱ Σπαρτιάται ἐκινήθησαν δραστηρίως. Στρατὸς ἐκ 40000 ἀνδρῶν ύπὸ τὸν Παυσανίαν ἔξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Σπάρτην. Καθ' ὅδὸν ἥλθον εἰς ἐνίσχυσίν του καὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι. Ἀφοῦ διῆλθον τὸν Ἰσθμόν, ἡνῶθησαν μὲ 8000 Ἀθηναίους καὶ 600 Πλαταιεῖς ύπὸ τὸν Ἀριστείδην. Οἱ ἡνωμένοι στρατὸς τῶν Ἑλλήνων ἀνήρχετο περίπου εἰς 100000 μὲ ἀρχιστράτηγον τὸν Παυσανίαν.

Ο Μαρδόνιος ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε καταλάβει τὰς Ἀθήνας καὶ συνεπλήρωσε τὴν καταστροφὴν τοῦ προηγουμένου ἔτους. "Οταν ὅμως ἔμαθεν, δτὶ σπαρτιατικὸς στρατὸς ἐβάδιζεν ἐναντίον του, ἀπεσύρθη εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐστρατοπέδευσε πλησίον τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰς Πλαταιάς. Εἰς τὸν στρατὸν του προσετέθησαν καὶ οἱ Θηβαῖοι, οἱ ὅποιοι εἶχον προσχωρήσει εἰς τοὺς Πέρσας.

Ο ἑλληνικὸς στρατὸς ἥλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὰς Πλαταιάς καὶ ἔλαβε θέσιν ἀπέναντι τῆς ἔχθρικῆς παρατάξεως. Ἐπὶ ἀρκετὰς ἡμέρας οἱ ἀντίπαλοι περιωρίζοντο εἰς ἀσημάντους ἀψιμαχίας.

Η ΜΑΧΗ
ΤΩΝ ΠΛΑΤΑΙΩΝ

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας 'Αλέξανδρος Α', ὁ ὄποιος, ὅπως εἴδομεν, ἤκολούθει διὰ τῆς βίας τοὺς Πέρσας, ἐγνωστοποίησε κρυφίως εἰς τοὺς 'Αθηναίους στρατηγούς τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Μαρδονίου. 'Επὶ τῇ βάσει αὐτοῦ οἱ "Ἐλληνες ἐτακτοποίησαν τὴν παράταξιν των. 'Η ὥρα τῆς μεγάλης συγκρούσεως ἐπλησίαζε.

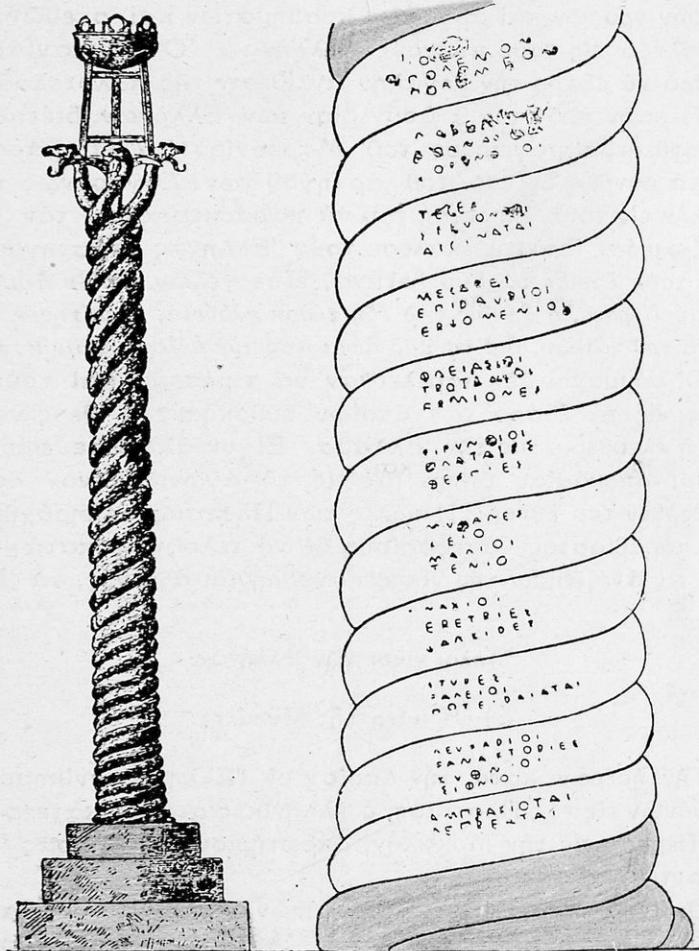
β) Ἡ μάχη.

Πρῶτος ὁ Μαρδόνιος ἐπετέθη ἐναντίον τῆς πτέρυγος, τὴν δόποιαν κατεῖχον οἱ Σπαρτιάται. 'Ο Παυσανίας τότε ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ἀντεπιθέσεως καὶ οἱ "Ἐλληνες ὥρμησαν μὲν μανίαν κατὰ τῶν Περσῶν. 'Ο ἀγών διεξήχθη μὲν μεγάλην σφοδρότητα καὶ πεῖσμα. Οἱ Πέρσαι ἐπολέμησαν γενναίως, ἀλλ' ἐφάνησαν πολὺ κατώτεροι ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας, εἰς τοὺς δόποιους διὰ πρώτην φορὰν ἐδίδετο ἡ εύκαιρια νὰ πολεμήσουν μὲν ὅλας τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις των πρὸς τὸν περσικὸν στρατόν. 'Ο Μαρδόνιος μαχόμενος μεταξὺ τῶν πρώτων ἐφονεύθη. 'Ο θάνατός του κατετάραξε τοὺς Πέρσας, οἱ ὄποιοι ἤρχισαν νὰ φεύγουν πανικόβλητοι. 'Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ 'Αθηναῖοι εἶχον νικήσει καὶ τρέψει εἰς φυγὴν τοὺς ἀπέναντί των Θηβαίους δόπλιτας. Οἱ Πέρσαι καταδιωκόμενοι ἐκλείσθησαν ἐντὸς τοῦ ξυλίνου τείχους, τὸ ὄποιον εἶχε κατασκευάσει ὁ Μαρδόνιος ὅπισθεν τοῦ στρατοπέδου του. 'Αλλ' ἡ ὥρμη τῶν 'Ἐλλήνων ἔκαμψε τὴν ἔχθρικήν ἀντίστασιν. Τὸ τεῖχος ἐκυριεύθη.

Αἱ περσικαὶ ἀπώλειαι κατὰ τὴν μάχην ἦσαν τεράστιαι. 'Η νίκη τῶν 'Ἐλλήνων εἰς τὰς Πλαταιάς ύπηρξεν ἀποφασιστική.

'Ο περσικὸς στρατὸς εἶχεν ὄριστικῶς συντριβή καὶ 479 π.Χ. κάθε κίνδυνος ἀπὸ τὴν 'Ασίαν εἶχεν ἐκλείψει. Οἱ Θηβαῖοι ἐτιμωρήθησαν σκληρῶς διὰ τὴν διαγωγὴν των. 'Υπεχρεώθησαν νὰ παραδώσουν τοὺς ἀρχηγούς, οἱ δόποιοι συνεβούλευσαν τὴν συμμαχίαν μὲν τοὺς Πέρσας. 'Εξ αὐτῶν οὓδεις διέφυγε τὸν θάνατον.

'Απὸ τὰ πλούσια λάφυρα, τὰ δόποια οἱ "Ἐλληνες συνέλεξαν ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, κατεσκεύασαν καὶ ἀφιέρωσαν εἰς τὸν ναὸν τῶν Δελφῶν χρυσοῦν τρίποδα, ὁ δόποιος ἐστηρί-

‘Ο χρυσοῦς τρίπους τῶν Δελφῶν καὶ ἡ ἐπὶ τῶν σπειρῶν τῶν δῆφεων ἐπιγραφὴ

Ἐπὶ τῶν σπειρῶν εἶχον χαραχθῆ τὰ δύνόματα τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν μάχην.

ζετο ἐπὶ τρικεφάλου χαλκίνου ὅφεως. Ἐπίσης μέγα μέρος τῶν λαφύρων ἔδωκαν εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Παυσανίαν. Τὸ πλῆθος τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν κοσμημάτων καὶ σκευῶν ἔκαμε κατάπληξιν εἰς τοὺς πτωχοὺς "Ελληνας. 'Ο Παυσανίας μάλιστα διὰ νὰ ἔξαρῃ τὴν μεγάλην ἀντίθεσιν τῆς πολυτελοῦς ζωῆς τῶν Περσῶν πρὸς τὸν ἀπλοῦν βίον τῶν 'Ελλήνων, διέταξε τοὺς συλληφθέντας μαγείρους τοῦ Μαρδονίου νὰ ἑτοιμάσουν ἐν ἀπὸ τὰ συνήθη δεῖπνα τοῦ ἀρχηγοῦ των. Συγχρόνως ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς τοὺς ὑπηρέτας του νὰ παρασκευάσουν τὸν μέλανα ζωμόν. "Ἐπειτα ἐκάλεσε τοὺς "Ελληνας στρατηγούς καὶ, ἀφοῦ τοὺς ἔδειξε τὰ δύο δεῖπνα, εἶπε γελῶν: «Δὲν ἦτο τρελλὸς αὐτὸς δέ Πέρσης, δέ όποιος ἐιώ ἔξη τόσον πλούσια, ἔξεκίνησεν ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου, διὰ τὰ μᾶς ἀφαιρέσῃ τὸν μέλανα ζωμόν;»

Οἱ σύμμαχοι δὲν παρέλειψαν νὰ τιμήσουν καὶ τοὺς Πλαταιεῖς, εἰς τὰ ἐδάφη τῶν ὁποίων ηύδοκησεν δέ θεός νὰ ἀποδοθῇ ἡ ἐλευθερία εἰς τὴν 'Ελλάδα. Εἶχον ἄλλωστε προσφέρει οἱ Ἰδιοί σπουδαίας ὑπηρείας εἰς τὸ ἀγωνιζόμενον διὰ τὴν ἐλευθερίαν του ἔθνος. 'Η πόλις τῶν Πλαταιῶν ἐκηρύχθη Ἱερά καὶ ἀπαραβίαστος, ἀπεφασίσθη δὲ νὰ τελοῦνται κατὰ πενταετίαν εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης πανελλήνιοι ἀγῶνες, τὰ 'Ελευθέρια.

"Αλλαι νῦν τῶν 'Ελλήνων.

α) Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης.

Τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ "Ελληνες ἐνίκησαν τὸν Μαρδόνιον εἰς τὰς Πλαταιάς, δέ ἐλληνικὸς στόλος κατετρόπωσε τοὺς Πέρσας εἰς τὴν Μυκάλην, ἀκρωτήριον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπέναντι τῆς Σάμου.

'Ο ήνωμένος στόλος τῶν 'Ελλήνων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου Λεωτυχίδου καὶ τοῦ Ἀθηναίου Ξανθίππου ἔμενεν εἰς τὴν Δῆλον. 'Εκεῖ ἔφθασαν πρέσβεις ἀπὸ τὴν Σάμον καὶ παρεκάλεσαν τοὺς "Ελληνας νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειαν τῶν νήσων καὶ τῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διὰ νὰ ἀποτινάξουν τὸν περσικὸν ζυγόν. 'Ο Λεωτυχίδης καὶ δέ Ξάνθιππος ἔπλευσαν εἰς τὴν Μυκάλην, διότου ἡγκυροβολημένος δέ περ-

σικός στόλος. Άλλα μόλις ἔμαθον οἱ Πέρσαι, ὅτι ἔρχονται ἐναντίον των οἱ "Ἐλληνες, ἔσυραν τὰ πλοῖά των εἰς τὴν Ἑράν, δπου εἶχον συγκεντρώσει καὶ ἵσχυρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν. Ἐν τούτοις οἱ "Ἐλληνες δὲν ἔδίστασαν. Μὲ δλίγον στρατόν, τὸν δποῖον ἀπεβίβασαν, ἐνίκησαν καὶ διεσκόρπισαν τοὺς τετραπλασίους βαρβάρους καὶ κατέκαυσαν τὸν στόλον των.

β) Ἡ μάχη τῆς Ἰμέρας.

Δὲν ἦσαν μόνον οἱ "Ἐλληνες τῆς κυρίως Ἐλλάδος, οἱ δποῖοι ἐπάλαισαν σκληρῶς κατὰ τῶν Περσῶν διὰ τὴν ἔξασφάλισιν τῆς ἐλευθερίας των. Ἐξ ἵσου βαρύν ἀγῶνα εἶχον ἀναλάβει καὶ οἱ "Ἐλληνες ἀπόικοι τῆς Σικελίας ἐναντίον ἄλλου ἔχθροῦ, τῶν Καρχηδονίων, οἱ δποῖοι ἐν συνενγοήσει μὲ τοὺς Πέρσας ἐπεχείρησαν νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν.

Πρὸ τοῦ κοινοῦ κινδύνου συνηνώθησαν τότε ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Γέλων καὶ τοῦ Ἀκράγαντος Θήρων. Εἰς μεγάλην μάχην παρὰ τὴν Ἰμέραν ἐνίκησαν τὸν πολυπληθέστερον στρατὸν τῶν Καρχηδονίων καὶ ἐπυρπόλησαν τὸν στόλον των. Λέγεται ὅτι ἐν μόνον πολεμικὸν πλοῖον ἐσώθη καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὴν θαλασσοκράτειραν Καρχηδόνα τὴν μεγάλην συμφοράν.

Ἡ νίκη αὐτὴ τῶν Ἐλλήνων τῆς Σικελίας συνέπεσε, κατὰ τὴν παράδοσιν, μὲ τὴν νίκην τῶν Ἐλλήνων τῆς κυρίως Ἐλλάδος εἰς τὰ ὅδατα τῆς Σαλαμῖνος.

Τὰ αἴτια τῆς νίκης τῶν Ἐλλήνων.

Ο μέγας ἀγῶν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐλλάδος ἔτελείωσε μὲ πλήρη θρίαμβον τῶν προγόνων μας. "Αν σκεφθῶ μεν ἀφ' ἐνδὲς τὴν τεραστίαν δύναμιν τοῦ ἀπεράντου περσικοῦ κράτους καὶ ἀφ' ἔτέρου τὰς δλίγας δυνάμεις τῆς μικρᾶς, πτωχῆς καὶ διηρημένης Ἐλλάδος, θαυμάζομεν διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Πράγματι ἀποροῦμεν, πῶς κατώρθωσαν οἱ "Ἐλληνες νὰ συντρίψουν τοὺς ἵσχυροτάτους στρατοὺς καὶ στόλους, οἱ δποῖοι ἥλθον κατὰ τῆς χώρας των.

‘Ο Ήρόδοτος λέγει, δτι οι Πέρσαι ἐφάνησαν κατώτεροι τῶν ‘Ελλήνων εἰς τὴν εὐφύταν καὶ τὴν ὁρθὴν ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων, ἄπειροι δὲ εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Πράγματι ἐνῷ ὁ περσικὸς στρατὸς ἐπολέμησε μὲν ἔξαιρετικὴν ἀνδρείαν, οἱ ἀρχηγοὶ του δὲν εἶχον τὴν ἀπαραίτητον εὔστροφίαν νὰ τὴν ἐκμεταλλευθοῦν. ’Ο Ξέρξης τοῦ δποίου ἡ θέλησις ἦτο πανειδύναμως, ἐκτὸς τῆς πρωσωπικῆς του δειλίας, ἐφάνη ἀνίκανος ἀκόμη καὶ νὰ ἀντιληφθῇ καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὰς συστάσεις καὶ ύποδείξεις τοῦ Δημαράτου, τὸν δποίον εἶχε μαζί του ὡς σύμβουλον. ’Εστηρίζετο μόνον εἰς τὴν ἀναρίθμητον κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν δύναμίν του.

’Αλλὰ καὶ ἡ ἔλλειψις συνοχῆς τῶν Περσῶν, ἡ δποία παρετηρήθη ἰδίως κατὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν παρὰ τὴν μεγάλην ἀριθμητικὴν διαφοράν τῶν ἀντιπάλων στρατῶν, ἔδωκε τὴν νίκην εἰς τοὺς ‘Ελληνας. ’Ο στρατηγὸς τῶν Περσῶν Ἀρταβαζὸς ἀπὸ ἀντιπολίτευσιν πρὸς τὸν Μαρδόνιον μόλις εἶδε τοὺς περὶ αὐτὸν ύποχωροῦντας, ἀντὶ νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν, ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς φυγῆς.

’Αλλος σπουδαῖος λόγος διὰ τὸν δποίον ἐνίκησαν οἱ ‘Ελληνες, εἶναι τὸ ύψηλὸν φρόνημα, τὸ δποίον ἐκαλλιέργησε καὶ ἀνέπτυξεν εἰς αὐτοὺς ὁ ἔλεύθερος ἐθνικός των βίος. Οἱ διάφοροι λαοί, ἀπὸ τοὺς δποίους ἀπετελεῖτο ὁ περσικὸς στρατός, ὡς μόνον σύνδεσμον εἶχον τὴν τυφλὴν ύποταγὴν εἰς τὴν παντοδύναμον θέλησιν τοῦ αὐθέντου. Τοὺς ‘Ελληνας ἀντιθέτως ἥνωνεν ἡ κοινὴ φυλετικὴ καταγωγὴ καὶ ἔκινει ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἔλευθερίαν καὶ ἡ ἀφοσίωσις καὶ στοργὴ πρὸς τὴν ἄγονον γῆν, τὴν δποίαν ἐκληροδότησαν εἰς αὐτοὺς οἱ πατέρες των.

’Αλλὰ καὶ ἡ σωματικὴ ἄσκησις, τὴν δποίαν ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἐλάμβανον οἱ ‘Ελληνες εἰς τὰ γυμνάσια καὶ εἰς τὰς παλαίστρας, ἔχαλύβδωσε τὰ σώματα καὶ τὰς ψυχάς των καὶ τοὺς ἔκαμεν ἀπαραμίλλους πολεμιστάς.

Σημαντικὸς ἐπίσης συντελεστὴς τῆς νίκης τῶν ‘Ελλήνων ὑπῆρξεν ἀφ’ ἐνὸς ὁ ἀνώτερος δπλισμὸς καὶ γενικῶς ἡ ἀνωτέρα στρατιωτικὴ ὀργάνωσις τῆς ‘Ελλάδος καὶ ἀφ’ ἐτέρου τὸ ναυτικόν. Οἱ Ἀθηναῖοι μάλιστα παρουσίασαν κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίοδον ἀρχηγοὺς τοῦ στόλου των ἔξοχους ἄνδρας.

Εις αύτούς ώφείλετο κυρίως ή συντριβή τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τῶν Περσῶν. Εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ὅπου οἱ ἄνδρες τῶν περσικῶν πλοίων ἡγωνίσθησαν γενναιότατα, ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα ή μεγαλοφυῖα τοῦ Θεμιστοκλέους. Οὕτος ἀντελήφθη ἐγκαίρως ποσὶ θάκερίνετο δ ἀγώνι καὶ ἐκεῖ συνεπύκνωσε τὸ ἥμισυ τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως. Ἀντιθέτως οἱ Πέρσαι ὅχι μόνον ἥσαν ξένοι πρὸς τὴν ναυτικὴν τέχνην, ἀλλ’ ἐστεροῦντο καὶ ἐνιαίας διοικήσεως κατὰ τὴν ὥραν τῆς ναυμαχίας. Ἐξ ἀλλού δ ἀπερσικὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἀπὸ πλοίων καὶ πληρώματα, τὰ δοποῖα ἔδιδον οἱ ἀλλοεθνεῖς ύπήκοοι τοῦ κράτους (Φοίνικες, "Ιωνες κλπ.). Εἶναι φανερὸν ἐπομένως ὅτι δὲν ὑπῆρχεν δ ἀπαραίτητος διὰ τὴν νίκην ἐνθουσιασμὸς καὶ ή δρᾶσις τῶν πληρωμάτων εἶχεν ὡς κίνητρον τὸν φόβον ἢ τὴν ἐπίδειξιν.

Πρωτίστως ὅμως οἱ "Ἑλλήνες ἐνίκησαν διὰ τὴν μεγάλην ἡθικὴν τῶν δύναμιν, ἡ ὁποία ἐνέπνευσεν εἰς αύτούς τὰς ὑπερόχους ἀρετὰς τῆς ἐθελοθυσίας, τῆς καρτερίας καὶ τῆς πίστεως εἰς τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ἐλευθερίας.

Τὸ τέλος τῶν ἐνδόξων ἀμυντικῶν ἀγώνων τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν ἔγινεν ἡ ἀρχὴ μιᾶς νέας καὶ μεγάλης ἐποχῆς διὰ τὴν Ἑλλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΗΓΕΜΟΝΙΑ

Ο ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

‘Ο νικηφόρος ἀμυντικός ἀγών τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν ἐνέπνευσεν εἰς αὐτοὺς αὐτοπεποίθησιν καὶ τοὺς κατέστησεν ύπερηφάνους. Περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἡσθάνοντο δικαιολογημένην ύπερηφάνειαν οἱ Ἀθηναῖοι. Πράγματι αὐτοὶ ἐκέρδισαν τὴν πρώτην νίκην εἰς τὸν Μαραθῶνα, εἰς αὐτοὺς κυρίως ὥφείλετο ἡ νίκη τῆς Σαλαμῖνος, αὐτοὶ ὑπεβλήθησαν εἰς τὰς μεγαλυτέρας θυσίας.

Οἱ Σπαρτιάται ἔξ ἄλλου ἐπίστευον, δτι μὲ τὸν πειθαρχικὸν καὶ γενναῖον στρατόν των ἔδωκαν τὸ τελειωτικὸν κτύπημα κατὰ τοῦ κοινοῦ ἔχθροῦ καὶ ἐξησφάλισαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Δέν ἐβράδυνε λοιπὸν νὰ δημιουργηθῇ ἀντιζηλία μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης.

‘Αλλ’ ἡ συνεργασία τῶν Ἑλλήνων καὶ μετὰ τὰς νίκας των κατὰ τῶν Περσῶν δὲν διεσπάσθη. Μὲ πλήρη συνείδησιν τῆς ύπεροχῆς των ἀπεφάσισαν νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμον. ‘Ο πόλεμος λοιπὸν ἐξηκολούθησεν, ἀλλ’ ὑπὸ νέαν τώρα μορφήν. “Εγινεν ἐπιθετικός. Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἐπιθέσεως τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἡ ἐκδίωξις τῶν Περσῶν ἀπὸ τὸ Αἴγαστον καὶ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. ‘Ο ἐπιθετικὸς πόλεμος διήρκεσε 30 ἔτη καὶ ἐτελείωσε μὲ τὴν ἀπαλλαγὴν ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν περσικὴν κυριαρχίαν.

•Οχύρωσις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς.

Οἱ Ἀθηναῖοι δταν ἐπέστρεψαν εἰς τὰς Ἀθήνας, εὗρον αὐτὰς κατεστραμμένας. Ἀφοῦ ἐπεδόθησαν εἰς πρόχειρον ἀνοικοδόμησιν τῶν ἔρειπίων, ἀπεφάσισαν κατὰ συμβουλὴν τοῦ Θεμιστοκλέους νὰ περιτειχίσουν τὴν πόλιν. Εἰς τοῦτο συνήντησαν ἀπροσδόκητον ἀντίδρασιν. Οἱ Σπαρτιάται ἐφοβοῦντο, μήπως οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν δυνατοί κατὰ θάλασσαν, γίνουν καὶ κατὰ ξηρὰν ἴσχυροί. "Εστειλαν λοιπὸν πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ματαιώσουν τὴν ἀνέγερσιν τῶν τειχῶν, διότι δῆθεν ἥτο δυνατὸν νὰ χρησιμεύσουν ὡς ὄρμητήρια τῶν Περσῶν εἰς ἐνδεχομένην νέαν ἐπιδρομήν των.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόησαν τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἀνέθεσαν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Σπάρτην, διὰ νὰ διαλύσῃ τοὺς φόβους των. "Οταν ὁ Θεμιστοκλῆς ἔφεσεν ἐκεῖ, ἀνέβαλλε νὰ παρουσιασθῇ εἰς τοὺς ἑφάρους, ἔως ὅτου ἐπληροφορήθῃ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ὅτι τὰ τείχη ὑψώθησαν ἀρκετά. Τότε ἐδήλωσε καθαρὰ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, ὅτι ἡ πόλις εἶχε τειχισθῆ καὶ ὅτι διὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον ὑποχρέωσιν νὰ ζητήσουν τὴν ἄδειάν των. Οἱ Σπαρτιάται ἔκρυψαν τὴν δύργήν των, ἀλλ' οὐδέποτε συνεχώρησαν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα τὴν ἀπάτην.

"Οταν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας, συνεπλήρωσε τὰ δχυρωματικὰ ἔργα τῆς πόλεως. Κατόπιν ωχύρωσε καὶ τὸν Πειραιᾶ, τὸν ὅποιον κατέστησεν ἴσχυρότατον πολεμικὸν ναύσταθμον καὶ ἐμπορικὸν λιμένα ἀσφαλέστατον. ✓

Τὸ τέλος τοῦ Παυσανίου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους.

Οἱ "Ἐλληνες κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπιθετικοῦ πολέμου ἐναντίον τῶν Περσῶν ἀνέθεσαν τὴν ἀρχηγίαν τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων εἰς τὸν Παυσανίαν. 'Ο ἐλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν διοίκησίν του ἐπροστάτευσε τὰς νήσους τοῦ Αιγαίου πελάγους, αἱ ὅποιαι ἀμέσως μετὰ τὴν ἥτταν τῶν Περσῶν ἐξεδίωξαν τὰς περσικὰς φρουρὰς καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀπηλευθέρωσε καὶ τὰς ἐλληνικὰς πόλεις τῶν

παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι μετὰ τῶν νήσων εἰσῆλθον εἰς τὴν συμμαχίαν. "Ἐπειτα ὁ συμμαχικός στόλος ἔπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὅπου κατέλαβε τὴν Σηστόν, κατόπιν δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Προποντίδα καὶ ἐκυρίευσε τὸ Βυζάντιον. Ἐκεῖ συνέλαβεν αἰχμαλώτους πολλούς Πέρσας εὐγενεῖς καὶ πλουσίους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποκατεστάθη ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τοῦ Εύξείνου πόντου καὶ τῆς Ἑλλάδος.

‘Ο Παυσανίας μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν ἀπὸ τὰς τιμὰς καὶ τὰ πλούσια λάφυρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβε, καὶ ἀπὸ τὴν

“Οστρακον μὲ τὸ ὄνομα καὶ τὸν δῆμον τοῦ Θεμιστοκλέους
(Μία ἀπὸ τὰς ψήφους, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν τὸ 470 π.Χ.
διὰ τὴν ἑξορίαν του).

νέαν δόξαν του ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου, ἔγινε πολὺ ἐγωιστὴς καὶ ύπερήφανος. Δὲν ἤθελε νὰ ὑπακούῃ εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του. "Ηρχισε νὰ ζῇ πολυτελῶς ὡς Πέρσης σατράπης καὶ κατεπίεζε τοὺς συμμάχους. Διὰ τὴν διαγωγὴν του αὐτὴν οἱ Σπαρτιάται τὸν ἀνεκάλεσαν. Ἀργότερα ἀπεδείχθη, ὅτι εύρισκετο εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν Ξέρην, διὰ νὰ γίνη ἄρχων τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν βοήθειάν του. Τότε οἱ ἔφοροι τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον. Διὰ νὰ σωθῇ, κατέφυγεν εἰς

τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς, ὅπου ἀπέθανεν ἐκ πείνης, διότι κατὰ διαταγὴν τῶν ἐφόρων ἐκτίσθησαν αἱ πύλαι τοῦ ναοῦ. Τόση ἦτο ἡ κοινὴ ἀγανάκτησις ἐναντίον του, ὥστε λέγεται, ὅτι ἡ ἴδια ἡ μήτηρ του ἔθεσε τὸν πρῶτον λίθον κατὰ τὸ κτίσμα τῶν θυρῶν. Τοιοῦτον οἰκτρὸν τέλος εἶχεν ὁ νικητὴς τῶν Πλαταιῶν Παυσανίας.

’Αλλὰ καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ μέγας πολιτικὸς τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ὠφείλετο ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων κατὰ θάλασσαν, ἀπέθανεν ἐπίσης ἀδόξως. Βίαιος κατὰ τὸν χαρακτῆρα, μὲ δυνατὸν ἀλλ’ ἀνήσυχον νοῦν ὁ Θεμιστοκλῆς, δὲν ἦτο προωρισμένος διὰ τὰ ἥρεμα ἔργα τῆς εἰρήνης. Διὰ τοῦτο πολὺ ταχέως περιῆλθεν εἰς ὁξεῖαν ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς πολιτικούς ἀντιπάλους του. ’Επὶ πλέον ἡ Σπάρτη ἔβλεπεν εἰς τὸ πρόσωπόν του ἐπικίνδυνον ἀνταγωνιστὴν καὶ είργαζετο διὰ τὴν ἔξοντωσίν του. ’Ητο ἄλλωστε πρόσφατος ἡ ἀνάμνησις τῆς ἀπάτης του.

’Η εὐκαιρία διὰ τὸν παραμερισμόν του ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἥργησε νὰ δοθῇ. Τὸ 472 π.Χ. ἐπεκράτησαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ ἀριστοκρατικοί, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Κίμων, υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου, φίλος τῶν Σπαρτιατῶν. Αὐτὸς κατόπιν συνεννοήσεως μὲ τοὺς ἄλλους πολιτικούς ἔχθρούς τοῦ Θεμιστοκλέους κατώρθωσε νὰ τὸν ἔξορισῃ (470 π.Χ.).

’Ο Θεμιστοκλῆς κατέφυγεν εἰς τὸ Ἀργος. ’Αλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἔμεινεν ἡσυχος. Οἱ Σπαρτιάται τὸν κατηγόρησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὡς δῆθεν συνένοχον τοῦ Παυσανίου, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον. Συγχρόνως ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς Σπαρτιάτας ἐπεδίωξαν νὰ τὸν συλλάβουν. ’Ηναγκάσθη τότε ὁ Θεμιστοκλῆς νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Περσίαν, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀρταξέρξου, ὁ ὁποῖος εἶχε διαδεχθῆ τὸν Ξέρην.

’Ο Ἀρταξέρης τὸν ἐδέχθη μὲ εὔχαριστησιν καὶ τοῦ ἀπέδωκε μεγάλας τιμάς. ’Εκτὸς τῶν ἄλλων δώρων τοῦ παρεχώρησε καὶ τρεῖς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διὰ νὰ συντηρήται ἀπὸ τὰς προσόδους των. Εἰς μίαν ἔξ αὐτῶν, τὴν Μαγνησίαν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ διέμενεν, ἀπέθανεν ἐκ νόσου, ὅπως λέγει ὁ Θουκυδίδης, τὸ 459 π.Χ. εἰς ἡλικίαν 64 ἔτῶν. Οἱ συγγενεῖς

του, εἰς ἔκτέλεσιν παραγγελίας του, μετεκόμισαν τὰ δστὰ του κρυφίως εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἔθαψαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς.

Η ὁδηγαϊκή συμμαχία. Θάνατος τοῦ Ἀριστείδου.

Μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Παυσανίου εἰς τὴν Σπάρτην οἱ σύμμαχοι δὲν ἔδεικνυσσον προθυμίαν νὰ ύποταχθοῦν ἐκ νέου εἰς Λακεδαιμόνιον ἀρχηγόν. Ἐστράφησαν τότε πρὸς τοὺς Ἀθηναῖς οὓς στρατηγοὺς Ἀριστείδην καὶ Κίμωνα, τῶν ὅποιών εἶχον ἔκτιμήσει τὴν μετριοπάθειαν, καὶ τοὺς παρεκάλεσαν νὰ ἀναλάβουν τὴν ἡγεμονίαν των.

Οἱ Σπαρτιάται, καίτοι προσεβλήθη ἡ φιλοτιμία των, δὲν ἀντέδρασαν, ἀλλ’ ἀπεσύρθησαν ἐκ τῆς συμμαχίας. Δὲν ἦσαν ἄλλωστε διατεθειμένοι νὰ διατηροῦν δυνάμεις μακρὰν τῆς Πελοποννήσου πρὸς προστασίαν τῶν Ἰωνικῶν πόλεων, οὕτε καὶ νὰ διεξάγουν πολεμικάς ἐπιχειρήσεις ἐκτὸς τῶν δρίων τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Τοὺς Σπαρτιάτας ἐμιμήθησαν καὶ οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι. Τοιουτοτρόπως τὸν ἐπιθετικὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν ἔξηκολούθησαν οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τοὺς νησιώτας καὶ τοὺς λοιποὺς Ἔλληνας.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἔδειξαν μεγάλην διπλωματικὴν ἴκανότητα. Εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ἀπὸ ὅλους τοὺς συμμάχους ὅτι ἔπρεπε νὰ δργανωθῇ καλῶς ἡ συμμαχία των διὰ τὴν ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου. Τὸ δύσκολον τοῦτο ἔργον οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέθεσαν εἰς τὸν Ἀριστείδην, τὸν ὅποιον διώρισαν ναύαρχον τοῦ συμμαχικοῦ στόλου. Ὁ Ἀριστείδης συνεκέντρων τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν καὶ ἐμπιστοσύνην τῶν συμμάχων. Ὁ δίκαιος οὗτος ἀνήρ καθώρισε τὸ ποσὸν τοῦ στρατοῦ ἥ τῶν πλοίων ἥ τῶν χρημάτων, τὰ ὅποια θὰ ἔπρεπε νὰ δίδῃ ἑκάστη πόλις διὰ τὴν συμμαχίαν, μὲ τόσην ἀμεροληψίαν, ὥστε δὲν ἡκούσθη κανένεν ἀπολύτως παράπονον.

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐν ἔτος μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν ἐσχηματίσθη ἡ πρώτη ἀθηναϊκὴ συμμαχία, ἡ ὅποια εἶχεν ἔδραν τὴν νῆσον Δῆλον καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη συμμαχία τῆς Δῆλου. Εἰς τὴν συμμαχίαν ἔλαβον μέρος εὔθυνς ἔξ

ἀρχῆς ἑκτὸς τῶν Ἀθηναίων οἱ νησιώται καὶ οἱ "Ελληνες τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀντιπρόσωποι αὐτῶν συνήρχοντο κατὰ περιόδους εἰς τὴν Δῆλον καὶ ἀπε- 478 π.Χ. φάσιζον μὲν ἴσοψηφίαν διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς συμμαχίας. Εἰς τὴν νῆσον ὑπῆρχε καὶ τὸ κοινὸν ταμεῖον, εἰς τὸ ὅποιον κατετίθεντο τὰ συμμαχικὰ χρήματα. Οἱ διαχειρισταὶ τοῦ ταμείου τούτου ὠνομάζοντο ἐλληνοταμίαι καὶ ἦσαν Ἀθηναῖοι. Τὸ ποσὸν τῆς ἑτησίας συμμαχικῆς εἰσφορᾶς ἦτο κατ' ἀρχὰς 460 τάλαντα.

Μετὰ δέκα ἔτη ἀφ' ὅτου ἰδρύθη ἡ πρώτη ἀθηναϊκὴ συμμαχία, ὁ Ἀριστείδης, ὁ δίκαιος ὄργανωτὴς αὐτῆς, ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας πτωχότατος (468 π.Χ.). Δὲν εἶχεν ἀφῆσει οὕτε τὰ ἔξιδα διὰ τὴν ταφήν του. Ἡ πατρὶς εὐγνωμονοῦσα ἀνήγειρε πρὸς τιμήν του μνημεῖον εἰς τὸ Φάληρον, ἐπροίκισε τὰς δύο θυγατέρας του καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη δὲν ἔπαυσε νὰ φροντίζῃ διὰ τοὺς πτωχούς ἀπογόνους του.

Ο Κίμων.

Ο Ἀριστείδης εἶχε διακρίνει τὰ προτερήματα τοῦ Κίμωνος, υἱοῦ τοῦ Μιλτιάδου, πολὺ ἐνωρίς. Εἰς τὸν νεαρὸν Ἀθηναῖον μὲ τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα, τὸ ὥρατὸν πρόσωπον καὶ τὴν βοστρυχωτὴν κόμην ἔβλεπεν ἔνα ἀπὸ τοὺς δραστηριωτέρους ἐργάτας τοῦ ἀθηναϊκοῦ μεγαλείου. Διὰ τοῦτο τὸν περιέβαλε μὲ ἑκτίμησιν καὶ ἀγάπην καὶ τὸν ἔβοήθησε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν συμπάθειαν τοῦ λαοῦ. Ἡ λαμπρὰ καὶ ἔνδοξος δρᾶσις τοῦ Κίμωνος μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς τῆς ζωῆς του ἀπέδειξε, πόσον ὄρθη ἦτο ἡ πρόβλεψις τοῦ Ἀριστείδου.

Ο Κίμων εἶχε χάσει μικρὸς τὸν πατέρα του. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νεότητός του ὁ βίος του ἦτο ἄτακτος. Ἡγάπα τὰς διασκεδάσεις καὶ τὰ ποτά. Ἀργότερα ἀπέβαλε τὰς κακὰς συνηθείας καὶ μετεβλήθη εἰς πολίτην χρηστὸν καὶ γενναιόφρονα. Κατὰ σύστασιν τοῦ Ἀριστείδου ἀφωσιώθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τῆς πολιτείας.

Τὴν σύνεσιν καὶ τὸν πατριωτισμόν του ἀπεκάλυψεν ὁ Κί-

μων διὰ πρώτην φοράν, ὅταν ὁ Θεμιστοκλῆς προσεπάθει νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἔγκαταλείψουν τὴν πόλιν των εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ προελαύνοντος Ξέρξου. Ἐπειδὴ ὁ Κίμων ἔθεώρησε τὸ σχέδιον τοῦτο σωτήριον, καίτοι ἦτο πολιτικὸς ἀντίπαλος τοῦ Θεμιστοκλέους, συνέστησεν εἰς τοὺς συμπολίτας του νὰ τὸ δεχθοῦν. Πρῶτος μάλιστα αὐτὸς ὥρμησε πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ παρέσυρε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Νέος ἀκόμη ἐπολέμησε μὲν γενναιότητα εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος.

Κεφαλὴ τοῦ Κίμωνος

του αὐτὴν ἐπέτυχε νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλας τὰς πόλεις τῶν θρᾳκικῶν παρασίων καὶ τῆς Χαλκιδικῆς, αἱ ὁποῖαι προσετέθησαν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν.

Μετὰ ταῦτα ἐστράφη κατὰ τῆς Σκύρου. Τὴν νῆσον κατεῖχον οἱ Δόλοπες, φοβεροὶ πειραταί, οἱ ὁποῖοι ἔσπειρον τὸν τρόμον εἰς ὅλόκληρον τὸ Αἴγατον. Ὁ Κίμων ἐνίκησε τοὺς πειρατὰς καὶ κατέλαβε τὴν Σκύρον. Καὶ τοὺς μὲν Δόλοπας ἐπώ-

λησεν ώς δούλους, εἰς δὲ τὴν νῆσον ἐγκατέστησεν Ἀθηναίους κληρούχους.

Αἱ νῖκαι τοῦ Κίμωνος κατὰ τῶν Περσῶν. Κιμώνειος εἰρήνη.

Αἱ νῖκαι τοῦ Κίμωνος ἐστερέωσαν τὴν ἀθηναϊκὴν ἡγεμονίαν εἰς τὸ Αἴγατον. Μετὰ τοῦτο δὲ Ἀθηναῖος πολιτικός ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Περσῶν εἰς αὐτὴν τὴν Ἀσίαν. Ὡνειρεύετο νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ ὅλας τὰς ἔλληνικὰς πόλεις, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ καὶ τὸν κυριώτερον σκοπὸν τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας.

Τὸ 467 π.Χ. μὲ διακοσίας ἀθηναϊκὰς τριήρεις καὶ ἔκατὸν συμμαχικὰς ἔπλευσεν εἰς τὰ νότια παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἔξεδιωξε τοὺς Πέρσας ἀπὸ διαφόρους πόλεις τῶν παραλίων τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας. Διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ὅμως αὐτὰς ἐδαπανήθη ἀρκετὸς χρόνος. Οἱ Πέρσαι ἐπωφελήθησαν ἐκ τούτου καὶ συνεκέντρωσαν ἵσχυρὰς ναυτικὰς καὶ πεζικὰς δυνάμεις πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Εὔρυμέδοντος εἰς τὴν Παμφυλίαν. Οἱ Κίμων ἔπλευσεν εἰς συνάντησίν των καὶ εἰς ἀποφασιστικὴν ναυμαχίαν 467 π.Χ. κατέστρεψε τὸν περσικὸν στόλον, ὁ δοποῖος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 200 πολεμικὰ πλοῖα κατὰ τὸ πλεῖστον φοινικικά. Ἀμέσως κατόπιν ἀπεβίβασε στρατὸν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ δοποῖοι ἥσαν παρατεταγμένοι εἰς τὴν παραλίαν. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν μάχην ὁ περσικὸς στρατὸς ὑπέστη ὀδυνηρὰν ἥτταν καὶ ὑπεχώρησεν ἀτάκτως εἰς τὸ ἐσωτερικόν.

Ἡ μεγάλη αὐτὴ νίκη τοῦ Κίμωνος εἰς ναυμαχίαν καὶ πεζομαχίαν ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας ὑπῆρξε τὸ λαμπρότερον κατόρθωμα τοῦ ἐπιθετικοῦ πολέμου τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Πλούσια ἥσαν τὰ λάφυρα καὶ μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰχμαλώτων, τοὺς δοποίους συνέλαβον οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν ἔνδοξον αὐτὴν ἐκστρατείαν.

Τὸ 449 π.Χ. δὲ Κίμων ἔκαμε τὴν τελευταίαν ἐπιθετικὴν ἐπιχείρησιν κατὰ τοῦ περσικοῦ κράτους. Ἐπλευσεν ἐναντίον τῆς Κύπρου, τὴν δοποίαν κατεῖχον οἱ Πέρσαι, καὶ ἐπολιόρκησε τὸ

Κίτιον (σημερινήν Λάρνακα). 'Αλλ' ό νικητής τοῦ Εύρυμέδοντος δέν ἐπρόλαβε νά όλοκληρώσῃ τὸ ἔργον του. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Κιτίου ἀπέθανε καὶ ὁ ἀθηναϊκός στόλος κατόπιν τούτου ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως καὶ ἀπέπλευσε. Κατὰ τὸν πλοῦν συνήντησε τὸν περσικὸν παρὰ τὴν Σαλαμῖνα τῆς Κύπρου καὶ μετὰ βραχεῖαν ναυμαχίαν ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγήν. Τοιουτοτρόπως ὁ Κίμων καὶ νεκρὸς ἀκόμη ἐνίκησε τοὺς Πέρσας!

Αἱ ἐπιθετικαὶ ἐκστρατεῖαι τοῦ Κίμωνος κατὰ τῶν Περσῶν ἀπέδωκαν πλουσίους καρπούς. Πλὴν τῶν μεγάλων ἀπωλειῶν, τὰς ὁποίας εἶχεν ὑποστῆ ὁ περσικὸς στρατὸς καὶ στόλος, ἥτο τόσος ὁ φόβος, τὸν ὁποῖον ἐνέπνευσαν οἱ "Ἐλληνες εἰς τὸν μέγαν βασιλέα, ὅστε οὗτος διέκοψε κάθε ἐπαφὴν πρὸς αὐτοὺς κατὰ ξηράν καὶ κατὰ θάλασσαν. 'Ο πλοῦς περσικῶν πολεμικῶν πλοίων εἰς τὸ Αιγαῖον ἔπαυσε καὶ ὁ περσικὸς στρατὸς

ἀπεσύρθη ἐκ τῶν ἐλληνικῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας 449 π.Χ. εἰς μεγάλην ἀκτῖνα πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. 'Εκ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ προῆλθεν ὁ θρῦλος, ὅτι συνωμολογήθη εἰρήνη μεταξὺ Περσῶν καὶ Ἀθηναίων, ἡ ὁποία ἔφερε τὸ δόνομα τοῦ Κίμωνος, ἡ περίφημος Κιμώνειος εἰρήνη.

Οἱ σύμμαχοι χάνουν τὴν αὐτονομίαν των.

'Η παράτασις τοῦ πολέμου ἐστενοχώρει τοὺς συμμάχους, οἱ ὁποῖοι ἡσαν κατὰ τὸ πλεῖστον φιλήσυχοι ἔμποροι καὶ ναυτικοί. Οἱ ὅροι τῆς συμμαχίας ἐπέβαλλον εἰς αὐτοὺς ὑποχρεώσεις, τῶν ὁποίων τὴν ἐκπλήρωσιν ἀπῆτούν οἱ Ἀθηναῖοι αὐστηρῶς. 'Ιδίως ἐστενοχωροῦντο ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς συμμάχους, οἱ δποῖοι ἔδιδον ἄνδρας καὶ πλοῖα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἔξελιπεν δικίνδυνος ἐκ μέρους τῶν Περσῶν, δσαι πόλεις ἔδιδον πλοῖα καὶ ἄνδρας, προέτειναν νὰ διδουν ἀντὶ τούτων μόνον χρήματα. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔφεραν ἀντίρρησιν.

Κατόπιν αὐτοῦ δι πόλεμος ἐσυνεχίσθη πλέον ἀπὸ μόνους τοὺς Ἀθηναίους, ἐνῷ οἱ σύμμαχοι ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συνεισφέρουν ὀρισμένα χρηματικά ποσά. Μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ οἱ Ἀθηναῖοι κατεσκεύασαν λιχυρὸν στόλον, εἰς τὸν ὁποῖον τὰ πληρώματα ἡσαν Ἀθηναῖοι πολῖται καὶ μισθοφόροι.

Οι σύμμαχοι έζων εἰς τὰς πόλεις των βίον εἰρηνικὸν καὶ οὐσιαστικῶς κατέστησαν φόρου ύποτελεῖς εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐπῆλθε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον βαθεῖα μεταβολὴ εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν. Δι' αὐτῆς οἱ Ἀθηναῖοι ἔγιναν εἰς τὴν πραγματικότητα κυρίαρχοι τῶν συμμάχων των, χωρὶς μάλιστα νὰ τὸ ἐπιδιώξουν. Αἱ συμμαχικαὶ πόλεις μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προσαρμόσουν τὰ πολιτεύματά των πρὸς τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοιουτοτρόπως ἔχασαν τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὴν αὐτονομίαν των. Μόναι αἱ νῆσοι Χίος, Λέσβος, Σάμος παρέμειναν πραγματικοὶ σύμμαχοι, ὅπως ἡσαν ἔξι ἀρχῆς. Τὸ συμμαχικὸν ταμεῖον μετεκομίσθη εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ μόνη πλέον ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων ἀπεφάσιζε διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν συμμαχικῶν πόρων.

Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου τὸ μέγα ναυτικὸν κράτος τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ὅποιον δὲν ὕμοιαζε μὲ κανὲν ἀπὸ ὅσα ἐσχηματίσθησαν προηγουμένως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ κράτος τοῦτο πειρελάμβανε κατὰ τὰ μέσα τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος, ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς, τὴν Εὔβοιαν, τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, τὰς νήσους τοῦ Αιγαίου, τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου. Συγχρόνως ἐξηπλώθη καὶ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν περιέλαβε τὰ Μέγαρα, τὴν Βοιωτίαν, τὴν Φωκίδα καὶ τὴν Λοκρίδα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔγιναν παντοδύναμοι καὶ, ὅπως θὰ ἴδωμεν, αὐτὴ ἡ Σπάρτη ἡναγκάσθη νὰ συνάψῃ πρὸς αὐτοὺς συνθήκην εἰρήνης (451 π.Χ.).

‘Ο ἀνταγωνισμὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης.

Εἶδομεν, δτὶς ἡ δλεθρία ἀντιζηλία μεταξὺ τῶν ἐπιφανεστέρων καὶ ἰσχυροτέρων Ἑλληνικῶν πόλεων, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, ἐξεδηλώθη ἀμέσως μετά τὴν μάχην τῶν Πλαταιών. ‘Ἀλλ’ οἱ Σπαρτιάται δὲν ἤδυνήθησαν νὰ ἀντιδράσουν εἰς τὴν αὕξησιν τῆς ἀθηναϊκῆς δυνάμεως καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ μεγάλου ἀθηναϊκοῦ κράτους. ‘Αφ’ ὅτου συνεπληρώθη ἡ ἴδρυσις καὶ δργάνωσις αὐτοῦ τοῦ κράτους, ὁ ἀνταγωνισμὸς διὰ τὴν

ήγεμονίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταξὺ τῶν δύο πόλεων ἔλαβεν δέξι-
τέραν μορφήν.

Κατ' ἀρχὰς αἱ σχέσεις τῶν δύο πόλεων ἦσαν καλαί, διότι
εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκυβέρνων οἱ ἀριστοκρατικοί, εἰς τοὺς δόποιους
οἱ Σπαρτιάται εἶχον ἐμπιστοσύνην. Εἰς δὲ τὰς διαπραγμα-
τεύσεις τῶν μὲ τὸν Κίμωνα ἔδειξαν πνεῦμα διαλλακτικόν. Καὶ
αὐτὸς ἦτο φυσικόν. Τὸ πρόγραμμα τοῦ Κίμωνος ἦτο «εἰρήνη
μὲ τοὺς ὁμοφύλους καὶ πόλεμος κατὰ τῶν βαρ-
βάρων». Ὁ Κίμων ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὴν πολιτικήν, ἡ
δοποία ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν ἔξασθένησιν τῆς
Σπάρτης. Διὰ τοῦτο ὑπεστήριξεν αἴτησιν τῶν Σπαρτιατῶν νὰ
στείλουν πρὸς αὐτοὺς βοήθειαν οἱ Ἀθηναῖοι, διὰν ἐκεῖνοι ἐπιέ-
ζοντο ἀπὸ τοὺς Μεσσηνίους κατὰ τὸν τρίτον μεσσηνιακὸν πό-
λεμον (466 - 455 π.Χ.). Καὶ πράγματι δύναμις 4000 Ἀθηναίων
πολιτῶν ἐστάλη πρὸς ἐνίσχυσίν των ὑπὸ τὸν ἔδιον τὸν Κίμωνα.
Ἀλλ’ ἡ δυσπιστία τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ
μετὰ τὴν φιλικὴν αὐτὴν χειρονομίαν ἦτο μεγάλη. Δι’ αὐτὸς ἀπέ-
πεμψαν μὲ διαφόρους προφάσεις τὸν Κίμωνα ὀλίγον μετὰ τὴν
ἄφιξιν του. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔθεωρησαν τοῦτο προσβλητικὸν δι’
αὐτούς. Οἱ δημοκρατικοὶ ἀντίπαλοι τοῦ Κίμωνος εὗρον τὴν
εὔκαιριαν νὰ τὸν διαβάλουν ὡς αἴτιον τῆς προσβολῆς καὶ ἐπέ-
τυχον τὴν ἔξορίαν του (461 π.Χ.).

Ἡ δέκτης τῶν σχέσεων μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης
ἔφθασε μέχρι πολέμου. Ἡ μοιραία σύγκρουσις ἔγινεν εἰς τὴν
Τάναγραν τῆς Βοιωτίας (457 π.Χ.). Πρὸ τῆς μάχης αὐτῆς συν-
έβη γεγονός, τὸ δόποιον ἀπέδειξε τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα
τοῦ Κίμωνος. «Οταν ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων ἔξηλθεν ἀπὸ
τὰ σύνορα τῆς Ἀττικῆς πρὸς τὴν Βοιωτίαν, προσῆλθεν ὁ ἔξο-
ριστος στρατηγὸς καὶ προσεφέρθη νὰ ἀγωνισθῇ ὡς ἀπλοῦς
στρατιώτης εἰς τὰς τάξεις τῆς φυλῆς του. Ἡ παράκλησίς του
δὲν εἰσηκούσθη. Οἱ φίλοι του ὅμως κατ’ ἐντολήν του ἐπολέμη-
σαν μὲ πεῖσμα κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Τοιουτοτρόπως ἀπέδει-
ξαν, διὰ τὸ πολεμικὸν φύλον τῆς Αθηναίων πρὸς τὴν πατρίδα. Κατὰ τὴν μάχην ἐνίκησαν οἱ Σπαρτιάται. Καίτοι
δμως νικηταὶ ἔκριναν φρόνιμον νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Σπάρτην.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔξι ἄλλου ἀνεκάλεσαν τὸν Κίμωνα ἐκ τῆς

ξέξορίας κατά πρότασιν τοῦ Περικλέους. 'Ο Πλούταρχος, ἐπαι-
νῶν τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν περίστασιν αὐ-
τῆν, λέγει τὰ ἔξης: « Οὗτο τότε πολιτικὰὶ μὲν ἥσαν αἱ διαιροφαῖ,
μέτροι δ' οἱ θυμοὶ καὶ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον εὐναπάκλητοι· ἡ δὲ
φιλοτιμία πάντων ἐπικρατοῦσα τῶν παθῶν, τοῖς τῆς πατρίδος ὑπεζώ-
ρει καιροῖς ». Αἱ Ἀθηναὶ μὲ τὴν συμφιλίωσιν τῶν δύο ἐπιφανε-
στάτων πολιτικῶν, τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Κίμωνος, ἀνέκτη-
σαν τὸ κῦρος καὶ τὴν ἐπιβολήν των. 'Η Βοιωτία ἡναγκάσθη νὰ
εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν. Τὴν Βοιωτίαν ἡκολούθη-
σαν κατόπιν ἡ Φωκίς καὶ ἡ Λοκρίς. Τὸ 455 π.Χ. παρεδόθη ἡ
Αἴγινα καὶ δ ἀθηναϊκὸς στόλος παραπλεύσας τὴν Πελοπόν-
νησον ἔκαυσε τοὺς λιμένας τῶν Σπαρτιατῶν Μεθώνην καὶ
Γύθειον. 'Η δύναμις τῶν Ἀθηνῶν εἶχε φθάσει εἰς μεγίστην
ἀκμὴν καὶ ἡ Σπάρτη ἡναγκάσθη νὰ συνάψῃ πενταετή εἰρή-
νην (451 π.Χ.).

'Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον δ πόλεμος ἐπανελήφθη εἰς τὴν Ἑλλάδα.
Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνικήθησαν εἰς τὴν Κορώνειαν ἀπὸ τοὺς ἀποστα-
τήσαντας Βοιωτούς, τοὺς ὅποιους ἐβοήθουν οἱ Σπαρτιάται, καὶ
ἡναγκάσθησαν νὰ ἀποχωρήσουν ἐκ τῆς Βοιωτίας (447 π.Χ.).
Φωκεῖς, Λοκροὶ καὶ Μεγαρεῖς ἀπεσύρθησαν ἀπὸ τὴν ἀθηναϊ-
κὴν συμμαχίαν. Καθ' ὑποκίνησιν τῆς Σπάρτης ἐπανεστάτησε
καὶ ἡ Εὔβοια. Κατὰ τῆς νήσου ἐστάλη δ Περικλῆς καὶ τὴν ἔη-
νάγκασε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν συμμαχίαν. 'Ἐν τῷ μεταξὺ σπαρ-
τιατικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐπροχώρησε
μέχρι τῆς Ἐλευσίνος. 'Υπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς δ πόλεμος
μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης ἐφαίνετο ἀναπόφευκτος.

Τὸν κίνδυνον ἀπεμάκρυνε προσωρινῶς δ Περικλῆς. Δι' ἐνερ-
γειῶν τοῦ συνωμολογήθη εἰρήνη διὰ 30 ἔτη μεταξὺ Ἀθηναίων
καὶ Σπαρτιατῶν. Εἶναι αἱ περίφημοι τριακοντού-
τεις σπονδαί, ὅπως τὰς δονομάζει δ Θουκυδί- 445 π.Χ.
δης. Κατὰ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης οἱ Ἀθηναῖοι ἄφη-
σαν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας τὰς κτήσεις, τὰς ὅποιας εἶχον εἰς
τὴν Πελοπόννησον, καὶ περιωρίσθησαν εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς
τὰς ἔξω τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἀπόικιας. 'Επὶ πλέον ἐδέχθησαν
νὰ περιληφθοῦν οἱ Μεγαρεῖς εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Σπάρτης.

W

ΤΕΛΟΣ Α' ΕΞΑΜΗΝΟΥ

101

Μετά τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος ἐξέλιπεν ἡ σειρὰ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οἱ δποῖοι ἔσωσαν καὶ ἐδόξασαν τὴν πατρίδα των κατὰ τοὺς περσικούς πολέμους καὶ ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίας τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἦσαν ὁ Μιλτιάδης, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Κίμων.

Περικλῆς

Ἡ πλουσία κληρονομίᾳ, τὴν δποίαν ἄφησαν οἱ φιλοπάτριδες αὐτοὶ πολιτικοί, ἐχρειάζετο διαχειριστὰς ἀνταξίους. Εὔτυχῶς διὰ τὰς Ἀθήνας δὲν ἥργησε νὰ παρουσιασθῇ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ἀνὴρ μὲ σπάνια πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ προσόντα, ὁ Περικλῆς.

‘Ο Περικλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ Ξανθίππου, τοῦ νικητοῦ τῆς Μυκάλης, καὶ τῆς Ἀγαρίστης, ἀνεψιᾶς τοῦ Κλεισθένους. Εἰς τὴν νεότητά του ἔλαβεν ἀρτίαν μόρφωσιν, τὴν δποίαν συνεπλήρωσε μὲ ίδιας μελέτας.

‘Ο Περικλῆς ἤρχισε τὸ πολιτικόν του στάδιον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστείδου. Εἶ-

χεν ἰσχυρὸν πολιτικὸν ἀντίπαλον τὸν Κίμωνα, τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἀριστοκρατικῶν, ἐνῷ αὐτὸς ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς τῆς δημοκρατικῆς μερίδος μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ πολιτικοῦ Ἐφιάλτου. Ἡτο σοβαρός, ἀτάραχος καὶ εἶχεν εύγενικούς τρόπους. Οὐδέποτε ἐκολάκευσε τὸν λαόν, ἐπὶ τοῦ δποίου ἤσκει μεγάλην ἐπιρροήν μὲ τὴν συναρπαστικὴν εὐγλωττίαν του. Διὰ τὴν εύφραδειαν, τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ παραστήματος, εἰς τὸ δποῖον ἔδιδε μεγα-

λυτέραν ἐπιβολὴν τὸ κράνος, καὶ τὸν ἥρεμον χαρακτήρα του, οἱ Ἀθηναῖοι τὸν παρωμοίασαν μὲ τὸν Δία καὶ τὸν ὄνταςαν Ὄλύμπιον. Οἱ ποιηταὶ ἔλεγον δτι, δταν ὡμίλει ἀπὸ τὸ βῆμα τῆς ἐκκλησίας, ἥστρα πτεν, ἐβρόντα καὶ συνεκλόνιζε τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ὁ Ζεὺς διὰ τῶν ἀστραπῶν καὶ τῶν βροντῶν τὴν γῆν.

‘Ο Θουκυδίδης ἔξαίρει τὰ μεγάλα πολιτικὰ προσόντα τοῦ Περικλέους μὲ τὰ ἔξῆς: «Περικλῆς ὑνατὸς ὥν τῷ τε ἀξιώματι καὶ τῇ γνώμῃ, χωμάτων τε διαφανῶς ἀδωδότας γενόμενος κατεῖχε τὸ πλῆθος ἐλευθέρως καὶ οὐκ ἦγετο μᾶλλον ὑπ’ αὐτοῦ ἢ αὐτὸς ἤγεν... . Ἔγίγνετο δὲ ἡ πολιτεία λόγῳ μὲν δημοκρατίᾳ, ἔργῳ δὲ ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχῆ». ✓

‘Ο Περικλῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος ἔξελέγετο κατ’ ἔτος στρατηγὸς καὶ ἡ σχεδόν μοναρχικὴ ἔξουσία του ἐντὸς δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ὠφείλετο εἰς τὴν ἔξαιρετικὴν προσωπικότητά του. ✓

‘Εσωτερική διοίκησις καὶ πολιτικὰ σχέδια τοῦ Περικλέους.

‘Η κανονικὴ λειτουργία τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἐπέβαλλε τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν 8λων τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν. ‘Ἐξ αὐτῶν δύμας οἱ πτωχοί, ἀπησχολημένοι μὲ τὰς ἔργασίας των, δὲν διέθετον χρόνον διὰ τὰς δημοσίας ὑποθέσεις, αἱ δόποιαι ἐπολλαπλασιάσθησαν, ἀφ’ ὅτου ἐμεγάλωσε τὸ κράτος. ‘Ο Περικλῆς δὲν ἤδυνατο νὰ ἀνεχθῇ τὴν νοθείαν αὐτὴν τῆς δημοκρατίας.

Πρὸς διόρθωσιν τοῦ κακοῦ εἰσήγαγε διὰ νόμου τὸν ἐκκλησιαστικὸν, δικαστικὸν καὶ βουλευτικὸν μισθόν. Εἰς τοὺς πολίτας δηλαδή, οἱ δόποιοι ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἢ ἐκληρώνοντο δικασταὶ ἢ ἔξελέγοντο βουλευταί, ἐδίδετο ἀποζημίωσις. ‘Η καινοτομία αὐτὴ τοῦ Περικλέους ἦτο ἀπαραίτητος. ‘Η διοίκησις τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους ἦτο συγκεντρωμένη εἰς χεῖρας τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν καὶ χωρὶς τὸ ἐνδιαφέρον δλων, πλουσίων καὶ πτωχῶν, ἦτο ἀδύνατον νὰ διεξάγεται δμαλῶς καὶ νὰ καλυτερεύῃ.

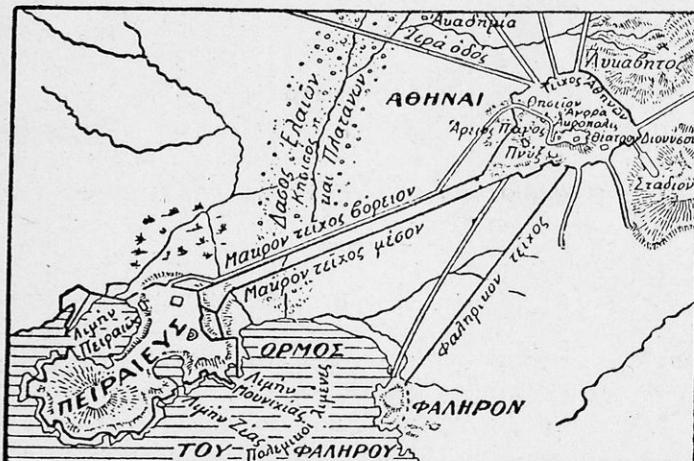
‘Αλλὰ καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ἡθικὴν ἔξυψωσιν τῶν

συμπολιτών του ἐφρόντισεν δὲ Περικλῆς. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του τὸ θέατρον ἦτο λαϊκὸν σχολεῖον, εἰς τὸ δόποιον οἱ πολῖται τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας ἐπλούτιζον τὰς γνώσεις των καὶ ἥκουον τὰ ὑψηλότερα πολιτικά διδάγατα καὶ τὰς ὕγιεστέρας ἡθικάς ἀρχάς. «Τοῖς μὲν παιδαρίοις, λέγει δὲ Ἀριστοφάνης, ἔστι διδάσκαλος, ὅστις φράζει, τοῖς δὲ ἥβᾶσι ποιηταί». Ἐπρεπε λοιπὸν οἱ πολῖται ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν κοινωνικῶν τάξεων νὰ δύνανται νὰ παρακολουθοῦν τὰς θεατρικάς παραστάσεις. Πρὸς τοῦτο μὲ εἰδικὸν νόμον ὑπεχρέωσεν δὲ Περικλῆς τὴν πολιτείαν νὰ πληρώνῃ εἰς κάθε πτωχὸν τὸ ἀντίτιμον τοῦ εἰσιτηρίου διὰ τὸ θέατρον. Τὰ χρήματα, τὰ δόποια ἔδιδε τὸ δημόσιον πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἐλέγοντο θεωρικά.

Ο Περικλῆς εἶχε πρόγραμμα νὰ ἐνώσῃ ὅλας τὰς Ἑλληνικάς πόλεις ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἔπαινεν ἡ διαιρεσίς τῆς Ἑλλάδος εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη μὲ ἀντιζηλίας καὶ πολέμους μεταξύ των. Κατόπιν προτάσεώς του ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἐψήφισε νὰ προσκληθοῦν εἰς τὰς Ἀθήνας ἀντιπρόσωποι ἀπὸ ὅλας τὰς Ἑλληνικάς πόλεις. Θὰ συνεζήτουν περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν ναῶν, τοὺς δόποιους εἶχον καταστρέψει οἱ Πέρσαι, καὶ περὶ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν δόποιον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἔξασφαλισθῇ μεταξύ των ἡ εἰρήνη. Εἰς τὴν προσπάθειαν ὅμως αὐτὴν τοῦ Περικλέους ἀντέδρασαν οἱ Σπαρτιάται καὶ τὸ σχέδιόν του ἐναυάγησεν.

Ο Περικλῆς ἔδιδεν ἐπίσης μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴν τῶν Ἀθηνῶν, τὴν δόποιαν μὲ κάθε τρόπον προσεπάθησε νὰ αὐξήσῃ. Εἰς ἔνα ἀπὸ τοὺς λόγους του, ἰδοὺ τι λέγει περὶ τῆς ἀξίας τῆς ναυτικῆς δυνάμεως: «Μέγα τὸ τῆς θαλάσσης κράτος. Σκέψασθε δέ: εἰ γάρ ἦμεν νησιῶται, τίνες ἂν ἀληπτότεροι ἦσαν;» Δι’ αὐτὸν ἐσκέφθη νὰ ἔξασφαλίσῃ τὸν σύνδεσμον μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ θαλάσσης. Καὶ δὲ Κίμων προηγουμένως εἶχε δείξει παρομοίαν φροντίδα. «Ἐκτισε δηλαδὴ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἔως τὸν Πειραιᾶ ἀφ’ ἐνὸς καὶ μέχρι τοῦ (Παλαιοῦ) Φαλήρου ἀφ’ ἑτέρου τὰ λεγόμενα μακρὰ τείχη, τὸ βόρειον καὶ τὸ νότιον ἡ Φαληρικόν, ὅπως ὀνομάζοντο. Ἄλλ’ ὁ χῶρος, δὲ δόποιος ἔξετείνετο μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν τειχῶν, ἦτο πολὺ πλατύς. Δὲν ἐπροστατεύετο ἀπολύτως ἀπὸ ἐνδεχομένην

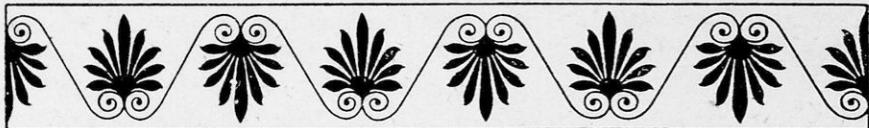
ἀπόβασιν τοῦ ἔχθροῦ. Διὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ λοιπὸν καλύτερον αὐτὸν τὸν εὔρυν διάδρομον δὲ Περικλῆς, ἔκτισε τὸ λεγόμενον μέσον τεῖχος. Εἰς τὸν χῶρον μεταξὺ τῶν τειχῶν ἤδυναντο νὰ εὑρίσκουν ἀνέτως ἄσυλον εἰς περίπτωσιν ἔχθρικῆς ἐπιδρομῆς

Σχέδιον τῶν μακρῶν τειχῶν

οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ὅχι μόνον διὰ τοὺς ἑαυτούς των, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλην τὴν κινητὴν περιουσίαν των.

Καὶ διὰ τὸν καλλωπισμὸν τῶν Ἀθηνῶν ἐφρόντισεν ἐπίσης δὲ Περικλῆς. Ἐστόλισε τὴν Ἀκρόπολιν μὲ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα, τὰ ὅποια ἔδωκαν εἰς αὐτόν, εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς ὅλόκληρον τὴν Ἑλλάδα ἀφθαρτον δόξαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Η ΛΑΜΠΡΑ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΙΑ

Μετά τούς περσικούς πολέμους ἀρχίζει διὰ τὴν Ἑλλάδα περίοδος μεγάλης ἀκμῆς. Οἱ Ἑλληνες εἶχον ἔξασφαλίσει πλέον τὴν ἐλευθερίαν τῶν καὶ μὲ θαυμαστὴν δραστηριότητα ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῆς πατρίδος. Ἀνοικοδομοῦν τὰς πόλεις τῶν, τὰς ὁποίας εἶχον καταστρέψει οἱ Πέρσαι, ἀνεγείρουν τούς ναούς τῶν καὶ κτίζουν ἄλλους ὡραιοτέρους, καλλιεργοῦν τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, ὅσον ποτὲ ἄλλοτε. Γενικὴ ὅρεξις πρὸς δημιουργικὴν ἐργασίαν παρατηρεῖται εἰς ὅλας τὰς ἐλληνικὰς πόλεις.

‘Αλλ’ ἡ μεγαλυτέρα καὶ σημαντικωτέρα πρόοδος ἐσημειώθη εἰς τὰς Ἀθήνας, αἱ ὅποιαι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἔφθασσαν εἰς τὸ ἀποκορύφωμα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς πνευματικῆς ἀκμῆς. ‘Ο σπουδαιότερος δημιουργὸς τοῦ ἀθηναϊκοῦ μεγαλείου ὑπῆρξεν ὁ Περικλῆς, ὁ μεγαλύτερος πολιτικὸς τῆς ἀρχαιότητος. Δι’ αὐτὸν τὸν λόγον τὴν λαμπρὰν πεντηκονταετίαν, ἡ ὅποια ἀρχίζει ἀπὸ τὸ τέλος τῶν περσικῶν πολέμων καὶ τελειώνει μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, τὴν ὀνόμασσαν αἱ ὀν α τοῦ Περικλέους. ‘Ο αἱ ὀν τοῦ Περικλέους εἶναι ὁ χρυσοῦς αἱ ὀν τῶν Ἀθηνῶν καὶ γενικώτερον τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀθηνῶν λαμβά-

νει τὴν τελειοτέραν μορφήν του. Δημιουργεῖ ἔξαιρετικά ἔργα, τὰ δόποια προκαλοῦν τὸν θαυμασμὸν μεταξὺ τοῦ πολιτισμένου κόσμου, δύο δόποις δημιλεῖ περὶ ἐλληνικοῦ θαύματος. Πρέπει λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ γνωρίσωμεν τὸν πολιτισμὸν αὐτὸν τῶν προγόνων μας εἰς τὰς διαφόρους ἐκδηλώσεις του.

α) Ἡ ἀδηναϊκὴ κοινωνία.

“Ολοι οι κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς δὲν ἦσαν Ἀθηναῖοι πολῖται. Διὰ νὰ ἐγγραφῇ κανεὶς εἰς τὰ μητρῷα, ἐπρεπε νὰ εἶναι γνήσιος. Καὶ πρὸ τοῦ Περικλέους μὲν γνήσιος Ἀθηναῖος ἐθεωρεῖτο ἐκεῖνος δύο δόποις εἶχεν ἀδιακρίτως τὸν ἑναὶ ἐκ τῶν γονέων Ἀθηναῖον πολίτην. Ἄλλ’ ἐπὶ Περικλέους ἐψηφίσθη ἄλλος νόμος. Κατ’ αὐτὸν, διὰ νὰ ἀναγνωρισθῇ κανεὶς ως Ἀθηναῖος, ἦτο ἀπαραίτητον νὰ προέρχεται ἀπὸ γονεῖς, οἱ δόποιοι ἦσαν καὶ οἱ δύο Ἀθηναῖοι. Πλὴν τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχον οἱ μέτοικοι καὶ οἱ δοῦλοι.

Οι Ἀθηναῖοι πολῖται εἶχον πλήρη δικαιώματα καὶ αὐτοὶ ἐκυβέρνων τὸ κράτος. Κατὰ τὸν 5ον π.Χ. αἰώνα οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἀνήρχοντο εἰς 600000 καὶ ἀπὸ αὐτοὺς μόνον 140000 ἦσαν Ἀθηναῖοι πολῖται (ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά). Ἀπὸ τὰς 140000 τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν μόνον 30000 περίπου ἦσαν ἄνδρες καὶ αὐτοὶ ἀπετέλουν τὸν δῆμον τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ περισσότεροι εἶχον μεγάλα κτήματα ἢ ἦσαν ἐργοστασιάρχαι ἢ βιοτέχναι ἢ ἐφοπλισταί. ‘Υπῆρχον καὶ πολλοὶ τεχνῖται καὶ μερικοὶ μικρέμποροι.

Οἱ μέτοικοι ἦσαν “Ελληνες ἀπὸ ἄλλα μέρη, οἱ δόποιοι ἔμενον μονίμως εἰς τὰς Ἀθήνας. Αὐτοὶ ἐπροστατεύοντο ἀπὸ τοὺς νόμους, ἀλλὰ δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, οὕτε ἐπετρέπετο νὰ ἔχουν ἀκίνητον περιουσίαν. Δὲν εἶχον ἐπίσης δικαιώματα νὰ νυμφευθοῦν Ἀθηναίαν γυναῖκα. Ἐπὶ πλέον κάθε μέτοικος ὑπεχρεοῦτο νὰ ἔχῃ Ἀθηναῖον προστάτην, δύο δόποιος τὸν ἀντεπροσώπευεν εἰς τὰ δικαστήρια. Ἐπεβαρύνετο ἀκόμη μὲ φορολογίαν 12 ἀττικῶν δραχμῶν ἔτησίως, ἡ δόποια ἐλέγετο μετοίκιον. Οἱ μέτοικοι ἦσχολοῦντο μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ ἐργασίας βιομηχανικάς καὶ χρηματιστικάς. Ἄλλ’ ἐνῶ

ούτοι έστεροῦντο παντός πολιτικοῦ δικαιώματος, ἐλάμβανον ύποχρεωτικῶς μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας, οἱ μὲν πλούσιοι ώς δπλῖται, οἱ δὲ ἄλλοι ώς ναῦται. Δι' ἔξαιρετικάς ύπηρεσίας πρὸς τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν ἀπέκτων ἀστικὰ δικαιώματα, ἄλλ' ὅχι καὶ πολιτικά. Ἐλέγοντο τότε ἵστελεῖς καὶ ἡδύναντο νὰ ἀποκτήσουν ἀκίνητον περιουσίαν, διότι εἶχον τὰς ἴδιας πρὸς τοὺς γνησίους πολίτας φορολογικάς καὶ στρατιωτικάς ύποχρεώσεις. 'Ο ἵστελής ἀπηλλάσσετο τοῦ μετοικίου.

Οἱ δοῦλοι ἥσαν ἡ βάρβαροι ἀγορασμένοι μὲ χρῆμα ἡ ἀπόγονοι δούλων ἡ αἰχμάλωτοι πολέμου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους εἰς τὴν Ἀττικὴν ἥσαν περισσότεροι ἀπὸ 200000. Πολλάκις πλούσιοι Ἀθηναῖοι εἶχον περισσότερους τῶν ἑκατὸν δούλων. Οἱ δοῦλοι ἔμενον εἰς τὰς οἰκίας τῶν κυρίων των καὶ ἔκακυνον διαφόρους ἐργασίας. "Ἄλλοι ἔχρησιμοποιοῦντο εἰς τὰ ἐργοστάσια, εἰς τὰ δποῖα εἰργάζοντο μόνον διὰ τὴν τροφήν των. Οἱ δοῦλοι δὲν εἶχον κανὲν δικαίωμα. Ἀνῆκον εἰς τοὺς κυρίους των, εἰς τοὺς δποίους ὥφειλον τυφλὴν ὑπακοήν. 'Ο κύριος εἶχε δικαίωμα νὰ τὸν μεταχειρισθῇ, ὅπως ἥθελε. Δὲν ἡδύνατο μόνην νὰ τὸν φονεύσῃ. Σπανιωτάτη ἐν τούτοις ἦτο εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἡ ἀπλῆ κακομεταχείρισις τοῦ δούλου. « Όνδροι οἰκεταὶ χοῇ δογῇ κολάζειν » ἐδίδασκον οἱ σοφοί. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἰδίως τοῦ Περικλέους, ὅτε ἀπεδόθη μεγαλυτέρα ἀξία εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, καὶ ἡ θέσις τῶν δούλων ἐβελτιώθη. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔθεωρούν αὐτοὺς ώς μέλη τῆς οἰκογενείας των καὶ τοὺς ὠνόμαζον οἰκέτας καὶ παῖδας. "Αν δὲ κύριος ἦτο σκληρός, δὲ δοῦλος ἡδύνατο νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ νόμου.

"Οσοι ἀπὸ τοὺς δούλους ἔμάνθανον γράμματα, προσελαμβάνοντο ἀπὸ τὸ κράτος ώς ύπαλληλοι, ἰδίως λογισταί. Ἐπίσης δοῦλοι, ώς ἐπὶ τὸ πολὺ Σκύθαι, ἥσαν ὅλοι οἱ ἀστυνομικοὶ ύπηρέται. "Εφέρον τόξον καὶ μαστίγιον καὶ ἐπέβλεπον τὴν τάξιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰς τὰ δικαστήρια, εἰς τοὺς δημοσίους τόπους. Δοῦλοι ἐπίσης ἥσαν καὶ οἱ ἐκτελεσταὶ τῶν σωματικῶν ποιγῶν καὶ μάλιστα τῆς θανατικῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἥσαν μισθωμένοι ἀπὸ τὸν δῆμον ἐλέγοντο δῆμιοι ἡ δῆμοιοι. 'Ο δοῦλος ἡδύνατο νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν πολιτείαν ἡ τὸν κύριόν του, ἀν ἐπεδείκνυεν ἄμεμπτον διαγωγῆν. 'Ἐλέγετο τότε ἀπε-

λεύθερος καὶ ἀνήκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν μετοίκων. 'Ως τοιοῦτος εἶχεν ύποχρεωτικῶς προστάτην τὸν πρόφηταν κύριόν του.

'Απὸ τὰ ἀνωτέρω συνάγεται δτὶ δῆλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀτικῆς δὲν ἦσαν ίσοι. 'Υπῆρχε μία κοινωνικὴ τάξις κυρίαρχος καὶ εἰς αὐτὴν ἀνήκον μόνον οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται. Εἰς τὸν προνομιούχους τούτους ἡ ἀθηναϊκὴ δημοκρατία παρεῖχε πολιτικὰ δικαιώματα, ισονομίαν καὶ ἀτομικὰς ἐλευθερίας.

β) Τὸ πολίτευμα.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον πολίτευμα δημοκρατικόν. "Ολοι οἱ πολῖται ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ εἶχον ίσα δικαιώματα. Αὐτοὶ ἐκυβέρνων τὸ κράτος. «Κατὰ τὸν νόμους, ἔλεγεν δὲ Περικλῆς, δῆλοι οἱ πολῖται ἔχοντες διὰ τὴν διαιχείρισιν δύνασται τῶν κοινῶν προτιμᾶται διὰ τὴν καταγωγὴν του, δῆσσον λόγῳ τῶν ἀτομικῶν ἴκανοτήτων του» (Περικλέους Ἐπιτάφιος). Κυρίαρχον ὅργανον τοῦ πολιτεύματος ἦτο ἡ ἐκκλησία τοῦ δῆμου. Μετὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου σπουδαιοτέρα ἀρχὴ ἦτο ἡ βουλὴ τῶν πεντακοσίων.

'Η ἐκκλησία τοῦ δήμου, δηλαδὴ ἡ συνέλευσις τοῦ λαοῦ, συνεκέντρων δῆλην τὴν ἔξουσίαν. Αὐτὴ ἀπεφάσιζε περὶ πολέμου ἢ εἰρήνης, περὶ συμμαχίας μὲν ἄλλα κράτη, ἐψήφιζε τὸν νόμους, ἔξελεγε τοὺς ἄρχοντας. "Ολοι οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται, οἱ δόποιοι εἶχον ἡλικίαν ἄνω τῶν 20 ἑτῶν, ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς συνεδριάσεις. Συνήρχοντο κανονικῶς τρεῖς ἡ τέσσαρας φορὰς τὸν μῆνα κατὰ μὲν τοὺς παλαιοτέρους χρόνους εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀγοράν, κατὰ δὲ τὸν 5ον καὶ 4ον π.Χ. αἰῶνα εἰς τὴν Πνύκα, μικρὸν λόφον πλησίον τῆς Ἀκροπόλεως. Βραδύτερον αἱ συνέλεύσεις τῆς ἐκκλησίας ἐγίνοντο καὶ εἰς τὸ Διονυσιακὸν θέατρον. 'Η ἐκκλησία τοῦ δήμου συνήρχετο καὶ ἐκτάκτως, δσάκις παρουσιάζετο ἐπείγουσα ἀνάγκη. Τὸ πρόγραμμα τῶν συζητήσεων συνέτασσον οἱ πρυτάνεις. "Ολοι εἶχον δικαιώμα νὰ λαμβάνουν τὸν λόγον. Οἱ διηλούντες, οἱ ρήτορες, δπως ἐλέγοντο, ἀνέβαινον εἰς τὸ βῆμα μὲν στέφανον εἰς τὴν κεφαλήν. Μετὰ τὸ τέλος τῆς συζητήσεως ἡ ἀπόφασις ἐλαμβάνετο δι' ἀνατάσεως τῆς χειρός.

‘Η σημαντικωτέρα ἀρχὴ μετὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἦτο ἡ βουλὴ τῶν πεντακοσίων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔξέλεγον κατ’ ἔτος μὲ κλῆρον 50 βουλευτὰς ἐξ ἑκάστης τῶν δέκα φυλῶν ἀπὸ τοὺς συμπληρώσαντας τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Τὸ ἔργον τῆς βουλῆς ἦτο προβούλευτικόν. Προητοίμαζε δηλαδὴ τὰ νομοθετήματα, διὰ τὰ ὅποια θὰ συνεζήτει καὶ θὰ ἀπεφάσιζεν ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου. Αἱ ἀποφάσεις τῆς βουλῆς ἐλέγοντο προβούλευματα. Μόνον μετὰ τὴν ψήφισίν των ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἐγίνοντο νόμοι τοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο τὰ ψηφίσματα τῆς ἐκκλησίας ἔφερον εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν ἔχης τυπικὴν φράσιν: « Ἐδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δῆμῳ ».

‘Η βουλὴ διηρεῖτο εἰς δέκα τμήματα. Τὸ καθέν εξ αὐτῶν περιελάμβανε τοὺς 50 βουλευτὰς ἑκάστης φυλῆς. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε διαιρεθῆ τὸ ἔτος εἰς δέκα κυβερνητικὰς περιόδους, οἱ 50 βουλευταὶ ἑκάστης φυλῆς ἐκυβέρνων τὸ κράτος ἐπὶ 35 ἡμέρας. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τῶν 35 ἡμερῶν οἱ βουλευταὶ ὀνομάζοντο πρυτάνεις, ἡ φυλή, εἰς τὴν ὅποιαν ἀνήκον, πρυτανεύοντα καὶ δ χρόνος τῆς ἀρχῆς πρυτανεία. ‘Η σειρὰ τῶν πρυτάνεων ὠρίζετο διὰ κλήρου. Διὰ κλήρου ἐπίσης ἐξελέγετο καθ’ ἑκάστην ἐκ τῶν πρυτάνεων ὁ πρόεδρός των, δ ὅποιος ἐκαλεῖτο ἐπιστάτης τῶν πρυτάνεων. Ὁ ἐπιστάτης ἐκράτει τὴν σφραγίδα τῆς πόλεως, τὰς κλεῖδας τοῦ δημοσίου θησαυροῦ καὶ προήδρευεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὅτο μὲ ἄλλους λόγους δ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν. Οἱ πρυτάνεις ἐτρέφοντο δημοσίᾳ δαπάνῃ εἰς τὸ πρυτανεῖον, τὸ ὅποιον ἕκειτο πλησίον τοῦ βουλευτηρίου.

‘Αλλο σοβαρώτατον ἔργον τῆς βουλῆς ἦτο ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐκκλησίας. Ἐκτὸς δηλαδὴ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν νόμων ἡ βουλὴ εἶχε καὶ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, τὴν δόποιαν εἰς τὰ σημερινὰ πολιτεύματα ἀσκεῖ ἡ κυβέρνησις.

γ) Οἱ στρατηγοί.

Τὸ ἀξίωμα τῶν στρατηγῶν ἦτο τὸ σπουδαιότερον καὶ τὸ περισσότερον τιμητικὸν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν δημοκρατίαν. Οἱ στρατηγοί ἦσαν οἱ ἐπισημότεροι ἀρχοντες. Ὅσαν δέκα καὶ ἔξε-

λέγοντο δι' ἐν ἔτος κατ' ἀρχὰς μὲν εἶς ἐξ ἑκάστης φυλῆς, ἀπὸ δὲ τοῦ 487 π.Χ. καὶ ἔξῆς μόνον οἱ ἐννέα. Ὁ δέκατος στρατηγὸς ἐξελέγετο ἀδιακρίτως φυλῆς ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἀθηναίους πολίτας καὶ ἦτο τρόπον τινὰ ὁ ἀρχιστράτηγος. Ὁ οὕτως ἐκλεγόμενος στρατηγὸς ἦτο συνήθως ἢ σπουδαῖος πολιτικὸς ἢ ἐπιφανῆς στρατιωτικός, ὅπως π. χ. ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Κίμων, ὁ Περικλῆς.

'Ἐπειδὴ οἱ στρατηγοὶ ἔπρεπε νὰ ἔχουν εἰδικάς γνώσεις καὶ νὰ ἔμπνεουν ἐμπιστοσύνην διὰ τὴν προσωπικὴν ἀξίαν των, ἐξελέγοντο μὲ διάφορον τρόπον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας. Μαζὶ μὲ τοὺς ταμίας, τοὺς διαχειριστὰς δηλαδὴ τοῦ δημοσίου χρήματος, ἥσαν οἱ μόνοι ἄρχοντες, οἱ ὅποιοι ἐλάμβανον τὸ ἀξίωμά των διὰ ψηφοφορίας (αἱρετοὶ) καὶ ὅχι διὰ κλήρου (κυαμευτοί). Ἡ ἐπανεκλογὴ τῶν στρατηγῶν ἐπετρέπετο χωρὶς κανένα περιορισμόν.

Οἱ στρατηγοὶ εἶχον τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, τὴν στρατολογίαν ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, τὴν συντήρησιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, τὴν διεξαγωγὴν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ γενικῶς τὴν φροντίδα διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς χώρας. Αὐτοὶ ἐπίσης διηγύθυνον τὴν ἔξωτερηκήν πολιτικήν. Ἐδέχοντο τοὺς ἔνους πρεσβευτὰς καὶ ἡδύναντο νὰ συνάπτουν συνθήκας. Εἶχον ἀκόμη τὸ δικαίωμα νὰ καλοῦν εἰς ἔκτακτον συνεδρίασιν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, δσάκις τὸ ἐπέβαλλεν ἡ ἀνάγκη. Ἐνίστε ὁ λαός ἔχορήγει εἰς αὐτοὺς εύρυτάτην δικαιοδοσίαν καὶ τότε ἐλέγοντο στρατηγοὶ αὔτοκράτορες.

δ) Τὰ δικαστήρια.

'Ἡ μεγάλη μεταβολή, ἡ ὅποια ἐπῆλθε μὲ τὴν ἐγκαθίδρυσιν καὶ τὴν ὁριστικὴν διαμόρφωσιν τῆς δημοκρατίας, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀφήσῃ ἀνεπηρέαστα τὰ παλαιὰ δικαστήρια. Καὶ αὐτὰ ὑπὸ τὴν δημοκρατίαν ἔχασαν τὰ προηγούμενα δικαιώματά των. Ὁ "Ἀρειος Πάγος διετηρίθη, ἀλλ' ἀπέβαλε μέγα μέρος τῆς δυνάμεως του. Περιωρίσθη νὰ δικάζῃ μόνον τὰς δίκας φόνου ἐκ προμελέτης, ἐμπρησμοῦ καὶ ἄλλας ὀλιγάτερων σπουδαίας.

'Ο λαός ἐδημιούργησε νέον δικαστήριον, τὴν ἡλιαίαν,

δμοιον περίπου μὲ τὰ σημερινὰ δικαστήρια τῶν ἐνόρκων. Ἡ ήλιασία εἶχεν 6000 δικαστάς, οἱ δποῖοι ἥσαν Ἀθηναῖοι πολῖται, ήλικιας ἄνω τῶν 30 ἑτῶν, ἔξελέγοντο κατ' ἔτος μὲ κλῆρον καὶ ὀνομάζοντο ήλιασταί.

Ἡ ήλιασία μὲ ἄλλους λόγους ἀντιπροσώπευε τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων καὶ ἦτο εἶδος λαϊκοῦ δικαστηρίου καὶ ὅχι σῶμα ἀπὸ δικαστάς ἔξ ἐπαγγέλματος. Καὶ οἱ ήλιασταὶ ἐλάμβανον μισθὸν ὡς ἀποζημίωσιν. Πρὶν ἀναλάβουν τὰ καθήκοντά των, ὥρκεζοντο ἐπὶ τοῦ λόφου Ἀρδητοῦ, δτι θὰ δικάσουν εύσυνειδήτως καὶ χωρὶς προκατάληψιν.

Ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δικάζουν ὅλοι μαζὶ οἱ ήλιασταί, διηροῦντο εἰς δέκα τμῆματα. Ἔκαστον ἔξ αὐτῶν εἶχε 500 δικαστάς. Οἱ 1000 ἐπὶ πλέον ἥσαν ἀναπληρωματικοί. Διὰ τὰς σοβαρωτέρας δίκας ἡνῶνοντο δύο τμῆματα καὶ τοιουτορόπως ἐδίκαζον χίλιοι δικασταί. Σπανίως ἐδίκαζον τρία ἢ καὶ τέσσαρα τμῆματα ἡνωμένα. Τὰς δίκας εἰς τὰ δικαστήρια εἰσῆγον ἀναλόγως τῆς φύσεώς των οἱ ἐννέα ἀρχοντες, οἱ δποῖοι διεξῆγον καὶ τὴν προσανάκρισιν.

2. ΑΙ ΠΟΛΕΜΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

α) Ὁ στρατός.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον στρατὸν ἀποτελούμενον ἀπὸ πεζοὺς καὶ ἵππεται. Οἱ πεζοὶ ἥσαν ἡ ἴσχυροτέρα καὶ πολυαριθμοτέρα δύναμις, ἐνῷ οἱ ἵππεται ἥσαν ὀλίγοι, κατ' ἀρχὰς 300 καὶ κατόπιν 1000. Ἡ πολεμικὴ ἀξία τοῦ ἵππου ἰππικοῦ ἦτο μικρά, ἀλλὰ διὰ τὴν λαμπρότητα, τὴν ὁποίαν προσέδιδεν εἰς τὰς θρησκευτικὰς πομπὰς καὶ τὰς λοιπὰς πανηγύρεις, ἐτίμων πολὺ αὐτὸ τὸ σῶμα οἱ Ἀθηναῖοι. Οἱ πεζοὶ ἐλαμβάνοντο ἀπὸ ὅλας τὰς τάξεις τῶν πολιτῶν, ἐνῷ οἱ ἵππεται μόνον ἀπὸ τὰς δύο ἀνωτέρας, αἱ δποῖαι ἥδυναντο νὰ διαθέσουν τὸ ἀναγκαῖον χρῆμα διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἵππων. Ως δπλῖται ἐστρατεύοντο καὶ οἱ μέτοικοι. Ως ψιλοὶ (τοξόται, σφενδονῆται καὶ ἀκοντισταὶ) ύπηρέτουν οἱ θῆτες.

Τὴν διοίκησιν τοῦ πεζικοῦ εἶχον οἱ δέκα στρατηγοί, τοῦ ἵππου οἱ δύο ἵππαρχοι. Οἱ Ἀθηναῖοι δπλῖται ἀνήρ-

χοντο εἰς 13000 καὶ διεκρίνοντο διὰ τὴν ἀνδρείαν των εἰς τὰς μάχας. Ο Περικλῆς μὲν ὑπερηφάνειαν ἔλεγεν, ὅτι ὁ ἀθηναϊκὸς στρατός, καίτοι δὲν ὑπεβάλλετο εἰς τὰς ταλαιπωρίας τῆς στρατιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Σπαρτιατῶν, μὲν ἵσην δρμὴν πρὸς ἕκείνους ἐβάδιζεν εἰς τοὺς μεγάλους ἄγωνας. Οἱ στρατιῶται ἐλάμβανον δύο ὀβολοὺς τὴν ἡμέραν διὰ μισθὸν καὶ δύο διὰ τὴν τροφήν των. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἐλάμβανον διπλάσιον μισθόν, οἱ ἱππεῖς τριπλάσιον καὶ οἱ στρατηγοὶ τετραπλάσιον.

Ο στρατὸς τῶν Ἀθηνῶν ἦτο ἀνέκαθεν μικρότερος τοῦ σπαρτιατικοῦ. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἦτο ἀρκετὸς διὰ τὴν φρούρησιν τοῦ ἐκτεταμένου κράτους τῶν Ἀθηνῶν, οἱ Ἀθηναῖοι εἰσήγαγον τὸ σύστημα τῆς κληρονομίας. Οἱ κληροῦχοι ἦσαν πτωχοὶ Ἀθηναῖοι, τοὺς δοποίους ἐγκαθίστα ἡ κυβέρνησις εἰς ἐπίκαιρα σημεῖα κατακτωμένης χώρας, διὰ νὰ χρησιμεύουν ὡς φρουροὶ καὶ συγχρόνως νὰ ἐπιβλέπουν τοὺς συμμάχους. Εἰς τοὺς κληρούχους παρεχωροῦντο κτήματα εἰς τὸν τόπον τῆς νέας ἐγκαταστάσεως των, διετήρουν δὲ οὗτοι καὶ εἰς τὴν νέαν πατρίδα των δλα τὰ δικαιώματα τοῦ Ἀθηναίου πολίτου.

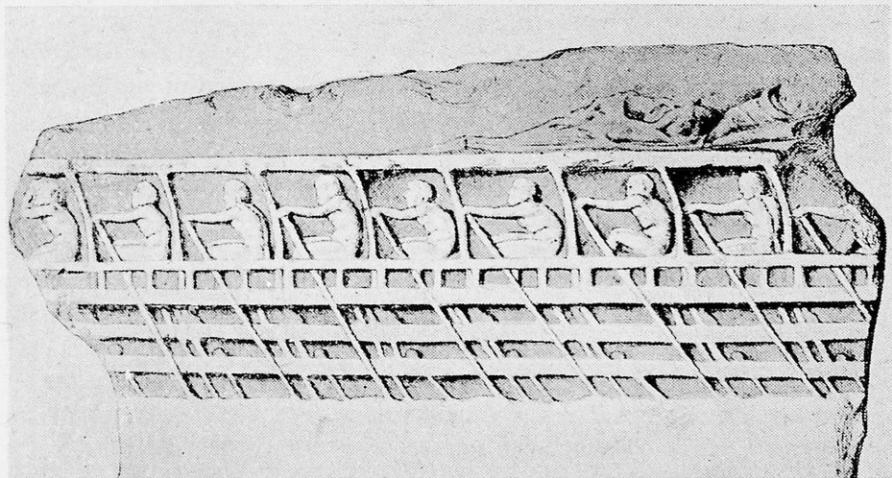
6) Ο στόλος.

Ποίαν σημασίαν εἶχεν ὁ στόλος διὰ τοὺς "Ελληνας, εἴδομεν κατὰ τοὺς περσικούς πολέμους. Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος, κατὰ τὴν δόποιαν μικροτέρα δύναμις μὲ εὐφυές σχέδιον κατενίκησε τὴν ἀνωτέραν ἀριθμητικῶς περσικήν, ἐπεδόθησαν μὲ μεγαλύτερον ζῆλον εἰς τὴν ναυτικὴν τέχνην, τὴν δόποιαν ἐτελειοποίησαν.

Πολεμικὰ πλοῖα ἦσαν αἱ τριήρεις. Ἐκάστη τριήρης εἶχε πλήρωμα 200 ναύτας (ἐρέτας) καὶ 30 ἡ περισσοτέρους ὀπλίτας (ἐπιβάτας) διὰ τὰς ἐπιθέσεις καὶ τὴν ἀμυναν τῆς τριήρους. Ἐκτὸς τῶν τριήρων ὑπῆρχον καὶ τὰ ὀπλιταὶ γωγὰ ἡ ἵππαγωγὰ πλοῖα διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἵππων. Τὰ φορτηγὰ πλοῖα ἐλέγοντο δλκάδες ἡ στρογγύλα πλοῖα ἡ ἀπλῶς πλοῖα. Τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου εἶχον οἱ στρατηγοί.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαμαν τὸν Πειραιᾶ μέγαν πολεμικὸν λιμένα.

Κατεσκεύασσαν ἐκεῖ ναυπηγεῖα καὶ ύπόστεγα ἐπὶ τῆς παραλίας τοὺς λεγομένους νεωσοίκους. Εἰς αὐτοὺς ἀνεσύροντο καὶ ἐφυλάσσοντο τὰ πλοῖα, διὰ νὰ μὴ μένουν εἰς τὴν θάλασσαν

Τριήρης (Μαρμάρου ἀνάγλυφον ἐκ τῆς Ἀχροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν).

καὶ ὑφίστανται φθοράν. Ὁ Πειραιεὺς ἦτο δὲ ναύσταθμος τοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν.

3. ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

”Εσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ κράτους.

Αἱ Ἀθῆναι εἶχον μεγάλα ἔξοδα διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους καὶ διὰ τὸν ἔξοπλισμὸν καὶ τὴν συντήρησιν τοῦ στρατοῦ καὶ ἰδίως τοῦ στόλου. Διὰ τὰς δαπάνας αὐτὰς διέθετον ἔσοδα, τὰ ὅποια προήρχοντο ἀπὸ τοὺς φόρους καὶ ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου, τῆς νήσου Θάσου καὶ τῆς Θράκης. Τὰ μεταλλεῖα ἰδίως τοῦ Λαυρείου ἀπέδιδον τότε ἀξιολόγους προσόδους. Γνωρίζομεν, ὅτι μὲ τὰ εἰσοδήματα αὐτὰ δὲ θεμιστοκλῆς κατεσκεύα-

σε 200 τριήρεις, αἱ δποῖαι ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας εἰς τὴν Σαλαμῖνα.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἰσέπραττον πολλὰ ἀπὸ τοὺς φόρους τῶν εἰσαγομένων καὶ ἔξαγομένων ἐμπορευμάτων καὶ ἀπὸ τὸν φόρον, τὸν δποῖον ἐπλήρωνον οἱ μετοίκοι, τὸ μετοίκιον. Ἐπίσης τὰ χρηματικὰ πρόστιμα, τὰ δποῖα ἐπεβάλλοντο κατὰ τὰς δίκας, ἀπετέλουν σημαντικὸν ἔσοδον. Ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον εἰσόδημα εἶχε τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὰς χρηματικὰς εἰσφοράς τῶν συμμάχων μετὰ τὴν Ὕδρυσιν τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας. Αἱ χρηματικαὶ αὐταὶ πρόσοδοι ἀνήλθον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους εἰς 600 τάλαντα καὶ βραδύτερον εἰς 1000 καὶ περισσότερα.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐσόδων, τὰ δποῖα ἦσαν τακτικά, ὑπῆρχον καὶ τὰ ἔκτακτα ἔσοδα. Τὰ ἔσοδα αὐτὰ προήρχοντο ἀπὸ ἐκτάκτους ἐπιβαρύνσεις, τὰς δποίας ἐπέβαλλεν ἡ πολιτεία εἰς πλουσίους πολίτας. Εἰς περίπτωσιν πολεμικῆς ἰδίως ἀνάγκης ἔξευρίσκοντο καὶ ἄλλα ἔσοδα. Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἤδυνατο νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς πολίτας νὰ συνεισφέρουν διὰ τὴν κάλυψιν ἐλλειμμάτων εἰς τὸν δημόσιον προϋπολογισμὸν ἀναλόγως πρὸς τὴν περιουσίαν των. Αἱ ἔκτακτοι αὐταὶ εἰσφοραί, ἀπὸ τὰς δποίας ἀπηλλάσσοντο μόνον οἱ δμολογουμένως ἀποροι, ἐλέγοντο εἰσφοραί. Ἡδύνατο ἐπίσης ἡ πολιτεία νὰ προσκαλέσῃ τοὺς πολίτας νὰ προσφέρουν ὑπὲρ τῶν δημοσίων ἀναγκῶν διὰ τοῦ ἥθελεν ἔκαστος. Ἡ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γινομένη προσφορὰ ἐλέγετο ἐπίδοσις.

Ἐκτὸς τῶν δαπανῶν διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, τὸν ἔξοπλισμὸν καὶ τὴν συντήρησιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, ἡ ἀθηναϊκὴ πολιτεία εἶχε καὶ ἄλλα πρόσθετα ἔξοδα. Ἡ πλήρης δραστηριότητος ζωή, τὴν δποίαν διηγεν δ' Ἀθηναῖος πολίτης, εἶχεν ἀνάγκην καὶ ἀναπαύσεως καὶ ψυχαγωγίας. Διὰ τοῦτο σοβαρὰ ποσὰ τοῦ δημοσίου προϋπολογισμοῦ διετίθεντο διὰ τὰς ἔορτὰς καὶ ἰδίως διὰ τὰ θεωρικά. Σημαντικὸν ἐπίσης ἦτο τὸ ποσόν, τὸ δποῖον ἔδαπάνα ἡ πόλις, διὰ νὰ διδῃ ἡμερησίαν ἀποζημιώσιν εἰς τοὺς ἀναπήρους τοῦ πολέμου καὶ τοὺς ἀνικάνους πρὸς ἔργασίαν. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ὡνομάζοντο ἀδύνατοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ ΖΩΗ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

1. Η κατοικία.

Αἱ κατοικίαι τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, ἀκόμη καὶ τῶν πλουσιωτέρων, οὕτε εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν ἥσαν κομψαὶ οὕτε εἰς τὸν ἐσωτερικὸν στολισμὸν ἥσαν πολυτελεῖς. Δὲν παρεῖχον τὰς ἀνέσεις τῶν σημερινῶν κατοικιῶν, αἱ δόποιαι εἶναι προϊὸν τῆς καταπληκτικῆς τεχνικῆς προόδου τοῦ τελευταίου αἰώνος. Ἐν τούτοις καὶ ἡ ἀθηναϊκὴ οἰκία ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς οἰκίας τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων ἦτο ἀρκετὰ περιποιημένη. Διὰ τοῦτο ὁ Πειρικλῆς εἰς τὸν περίφημον Ἐπιτάφιον του, ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς, ἐγκωμιάζει καὶ τὴν ἴδιωτικὴν ζωὴν τῶν Ἀθηνῶν. «*Kai ἐναντίον τῶν κόπων, λέγει, ἐφροντίσαμεν νὰ εῦρωμεν πλεῖστα μέσα ἀνακονφίσεως... μὲ τὸ νὰ χρησιμοποιοῦμεν εὐπρεπεῖς ἴδιωτικὰς κατοικίας*». Μετά τὸν ἐμπρησμὸν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Περσῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτισαν μεγαλυτέρας καὶ ἀνετωτέρας κατοικίας. Γενικῶς δῆμος αἱ οἰκίαι τῶν Ἀθηνῶν ἥσαν μικραὶ· καὶ ἵσογειοι, ἀλλ' ὑγιειναί, εὐάεροι καὶ εὐήλιοι. Οἱ τοῖχοι κατεσκευάζοντο ἀπὸ λιθους ἢ πλίνθους καὶ δὲν εἶχον παράθυρα εἰς τὸ ἵσογειον. Τὰ δωμάτια ἐλάμβανον φῶς καὶ ἀέρα ἀπὸ τὴν αὐλήν. Αἱ μεγαλύτεραι οἰκίαι ἀνῆκον εἰς τοὺς πλουσίους καὶ μερικαὶ ἐστολίζοντο μὲ τοιχογραφίας.

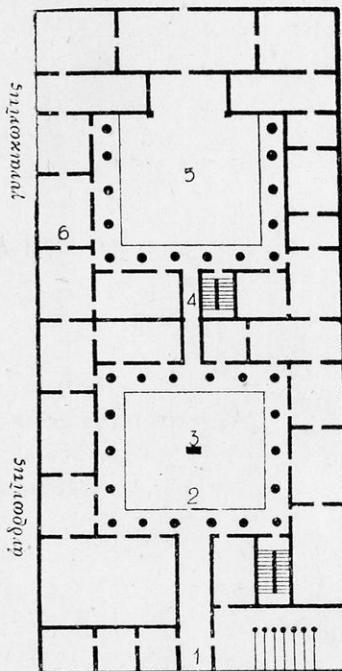
Ἡ ἐσωτερικὴ διαίρεσις δὲν ἦτο πάντοτε ἡ ἴδια. Ὁ καθεὶς

διερρύθμιζε τὴν οἰκίαν του ἀναλόγως πρὸς τὰς ἀνάγκας του. ‘Ως ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὕτη περιελάμβανε δύο εὐρύχωρα διαμερίσματα, τὸ διαμέρισμα τῶν ἀνδρῶν (ἀνδρών, ἀνδρωνιτικῶν) καὶ τὸ διαμέρισμα τῶν γυναικῶν (γυναικῶν, γυναικωνιτικῶν).

Τὸ διαμέρισμα τῶν ἀνδρῶν εἶναι τὸ πρῶτον, εἰς τὸ ὅποῖον εἰσερχόμεθα ἀπὸ ἔνα διάδρομον ἐκ τῆς ἔξωτερηκῆς θύρας. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ δωμάτια ὑπνου, φαγητοῦ καὶ συνναστροφῶν. Εἰς τὸ μέσον τῆς αὐλῆς ὑπῆρχε καὶ βωμὸς καὶ πλησίον αὐτοῦ τὸ ἄγαλμα τοῦ ἐρκείου Διός, ὁ ὅποῖος ἐπροστάτευε τὸν οἶκον καὶ τὴν οἰκογένειαν. Ἐδῶ ἔθυσίαζον καὶ ἐτέλουν τὰς οἰκογενειακάς των ἑορτάς.

’Απὸ μίαν εἴσοδον ὅπισθεν τοῦ ἀνδρῶνος ἔφθανε κανεὶς εἰς τὸ διαμέρισμα, τὸ ὅποῖον προωρίζετο διὰ τὰς γυναικας. Εἰς μερικὰς οἰκίας, αἱ ὅποιαι ἥσαν ἐκτισμέναι ἐπὶ στενοῦ οἰκοπέδου, τὸ διαμέρισμα τῶν γυναικῶν ἦτο εἰς δεύτερον δρόφον. Αὐτὸν ἐλέγετο ύπερῷον.

Οἱ ἄνδρες τὰς περισσοτέρας ὥρας τῆς ἡμέρας διήρχοντο ἐκτὸς τῆς οἰκίας εἰς τὰς παλαιότερας, τὴν ἀγοράν, εἰς τὰ μυροπωλεῖα, ύποδηματοποιεῖα, μαχαιροποιεῖα καὶ ἄλλα βιοτεχνικὰ ἐργαστήρια. Συνήθης τόπος δημερεύσεως ἥσαν καὶ τὰ κουρεῖα. ’Εκεῖ συνεζήτουν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως καὶ ἐπὶ ἀλλων ἐνδιαφερόντων ζητημάτων. Αἱ γυναικες ἀντιθέτως παρέμενον εἰς τὰς οἰκίας ἐργαζόμεναι.

Σχέδιον ἀρχαίας οἰκίας

1. Εἴσοδος ἢπο τὸν δρόμον.
2. Περίστυλος αὐλὴ.
3. Βωμὸς ἐρκείου Διός.
4. Εἴσοδος εἰς γυναικωνίτιν.
5. Περίστυλος αὐλὴ γυναικωνίτιδος.
6. Θάλαμοι.

2. Ἡ ἐνδυμασία.

Ἡ ἐνδυμασία ὅλων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἦτο πολὺ ἀπλῆ. Ἀνδρες καὶ γυναῖκες ἐφόρουν τὰ ἴδια περίπου ἐνδύματα. Τὰ συνήθη φορέματά των ἡσαν ὁ χιτών καὶ τὸ ἵματιον. Τὸν χιτῶνα ἐφόρουν κατάσαρκα, δπως τὸ σημερινὸν ύποκάμισον. Ὁ δωρικός ἦτο κοντός, μάλλινος καὶ χωρίς χειρίδας (μανίκια). Ὁ ιωνικός ἦτο λινοῦς, χειριδωτός καὶ ἐφθανε μέχρι τῶν ποδῶν (ποδήρης). Αἱ γυναῖκες μὲ τὴν λεπτὴν καλαισθησίαν τῶν εὔρι-

Ἄνηρ μὲ χιτῶνα καὶ ἄνηρ μὲ ἵματιον

σκον ποικίλους τρόπους, διὰ τῶν ὁποίων ὁ χιτών προσέδιδεν ἴδιαιτέραν χάριν καὶ λυγηρότητα εἰς τὸ σῶμά των. Συνήθως ἔζωνον αὐτὸν ύψηλὰ καὶ ἐσχημάτιζον κόλπον μὲ πολλὰς πτυχάς.

Τὸ ἵματιον ἦτο μάλλινον ἐπίμηκες ὕφασμα, χονδρότερον ἀπὸ τὸν χιτῶνα. Ἡτο τὸ ἴδιον καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ διὰ τὰς γυναῖκας. Πολλοὶ ἦσαν οἱ τρόποι, μὲ

τοὺς ὁποίους τὸ ἵματιον ἐφέρετο ἐπὶ τοῦ χιτῶνος. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπρόσεχον πολὺ διὰ τὴν καλαισθητὸν ἐμφάνισίν του. Αἱ γυναῖκες ἴδιως διέθετον διὰ τὸ ἐνδύματα τοῦτο ὅλην τὴν ἐφευρετικότητά των. Εἶδος ἵματίου ἦτο καὶ ἡ χλαμύς, φόρεμα κοντὸν καὶ ἐλαφρόν. Χλαμύδας ἐφόρουν οἱ ἵππεῖς, οἱ ἐφηβοί καὶ οἱ ὁδοιπόροι.

Οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐφερον κάλυμμα εἰς τὴν κεφαλήν. Μόνον οἱ ἵππεῖς, οἱ ἐφηβοί καὶ οἱ ὁδοιπόροι ἐφόρουν στρογγύλον καὶ πλατύγυρον πῖλον, δ ὁποῖος ἐλέγετο πέτασος. Δὲν ἦτο ἐπο-

μένως παράδοξον, δτι περιεποιούντο τὴν κόμην των, ἡ δποία συνήθως ἦτο μακρά. Διετήρουν ἀκόμη καὶ μέτριον πώγωνα. Διὰ τὴν περιποίησιν αὐτοῦ καὶ ίδιως τῆς κόμης προσέφευγον οἱ ἄνδρες εἰς τὰ κουρεῖα.

Μεγαλυτέραν φροντίδα διὰ τὴν κόμμωσίν των ἔδείκνυον, δπως ἦτο φυσικόν, αἱ γυναῖκες. Τὰ εἴδη τῶν γυναικείων κομμώσεων ἥσαν πολλὰ καὶ ποικίλα. Πολλὰ σχέδια σημερινῶν γυναικείων κομμώσεων ἔχουν γίνει κατὰ τὰ ἀρχαῖα πρότυπα. Διὰ νὰ διατηρήται ἐπὶ μακρότερον χρόνον τὸ σχῆμα τῆς κόμης, οἱ κουρεῖς μετεχειρίζοντο τὸ αἰγυπτιακὸν κόμμι (γόμμα). Αἱ γυναῖκες ἔξ ἄλλου διὰ τὴν συγκράτησιν τῆς κόμης ἔδενον αὐτὴν ὀλόγυρα μὲ ταίνιαν (κεφαλόδεσμον).

Καὶ τὰ ὑποδήματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἥσαν πολὺ ἀπλᾶ. Ἐφόρουν σανδάλια ἢ πέδιλα, τὰ δόποια ἀπετελούντο ἔξ ἐνὸς δερματίνου πέλματος καὶ ἔδενοντο μὲ ἴμάντας εἰς τὰ σφυρά. Τὰ ἔχρησιμοποίουν εἰς ἐπισήμους ἐμφανίσεις (ἐπισκέψεις, πανηγύρεις κλπ.), διότι συνήθως ἄνδρες καὶ γυναῖκες περιεπάτουν ἀνυπόδητοι.

Γυνὴ μὲ χιτῶνα καὶ γυνὴ μὲ ἴματιον

3. Ἡ μόρφωσις τῶν νέων.

Τὰ παιδιά μέχρις ἐπτά ἐτῶν ἔμενον εἰς τὴν οἰκίαν των. Ἐκεῖ ἔπαιζον, δπως καὶ σήμερον, τὰ ανάλογα πρὸς τὴν ἡλικίαν των παιγνίδια εἰς τὴν γυναικωνίτιν ἢ τὴν αὐλήν. "Οταν ἔμεγάλωνον, τὰ ἄρρενα ἐστέλλοντο εἰς κατωτέρους διδασκάλους, διὰ νὰ διδαχθοῦν τὰ πρῶτα γράμματα. Τὰ κορίτσια ἥσχολούντο μὲ τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας.

Σκοπός τῆς μορφώσεως τῶν νέων εἰς τὰς Ἀθήνας ήτο ἡ ἀρμονικὴ ἀνάπτυξις τῶν πνευματικῶν καὶ σωματικῶν δυνάμεων των, διὰ νὰ γίνουν τέλειοι ἀνθρωποι, «καλοὶ κάγαθοί», ὅπως ἔλεγον. Αἱ Ἀθῆναι δὲν ἐπεδίωκον μὲ τὴν μόρφωσιν νὰ παρασκευάσουν ἀποκλειστικῶς στρατιώτας, ὅπως συνέβαινε μὲ τὴν Σπάρτην. Ἡ Σπάρτη ὡς σκοπόν της εἶχε θέσει νὰ δημιουργήσῃ ἄνδρας ρωμαλέους καὶ γενναίους, διὰ νὰ ἐξυπηρετοῦν μόνον τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας, νὰ μάχωνται καὶ νὰ πί-

Σχολεῖον (ἀπὸ ἀγγεῖον τοῦ ἀγγειογράφου Δούριδος)

Εἰς τὸ μέσον διδάσκαλος μὲ ἀνοικτὸν τὸ βιβλίον ἀκούει τὸν μαθητὴν νὰ διπαγγέλῃ ποίημα. Ἀριστερὰ ἀλλος διδάσκει μουσικήν. Δεξιὰ δ δοῦλος παιδαγωγὸς ἀναμένει τὸν μαθητὴν, διὰ νὰ τὸν δδηγήσῃ εἰς τὴν οἰκίαν του. Εἰς τὸν τοῖχον κρέμονται μουσικὰ ὅργανα.

πτουν ύπερ αύτῆς. Ἡ ἑκπαίδευσις εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπεδίωκε νὰ πλάσῃ ἀνθρώπους πλήρεις φρονήματος καὶ ἀνδρείας, μὲ συναίσθησιν τῆς ἀξίας τῆς προσωπικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας, συγχρόνως ὅμως ἥθικούς καὶ ἔξηγενισμένους.

Τὰ σχολεῖα δὲν ἦσαν δημόσια, ἀλλὰ ἴδιωτικά, οἱ δὲ διδάσκαλοι ἴδιωται, οἱ ὅποιοι ἐπληρώνοντο ἀπὸ τοὺς γονεῖς. Ἐλέγοντο γραμματισταὶ (γραμματοδιδάσκαλοι) καὶ ἐδίδασκον

άναγνωσιν, γραφήν, άριθμητικήν καὶ γεωμετρίαν. Εἰδικοὶ διδάσκαλοι ἐδίδασκον τὰ παιδιά τὴν γυμναστικήν. Οὗτοι ἐκαλοῦντο παιδοτρίβαι. Ἀλλοι πάλιν ἐδίδασκον μουσικήν καὶ ἐλέγοντο κιθαρισταί. Οἱ μαθηταὶ ἐκτός τῶν ἄλλων γνώσεων ἔμάνθανον νὰ ἀπαγγέλλουν ποιήματα μεγάλων ποιητῶν, τὰ δόποῖα ἀπεστήθιζον. Μετὰ τὴν μόρφωσίν των αὐτὴν ἐπεδίδοντο εἰς ἀσκήσεις εἰς τὰς παλαίστρας καὶ τὰ δημόσια γυμνάσια (γυμναστήρια). Ἡσκοῦντο εἰς τὸν δρόμον, εἰς τὴν πάλην, εἰς τὸ ἄλμα, ἔρριπτον τὸν δίσκον καὶ τὸ ἀκόντιον. Ὑπῆρχον καὶ διπλὰ ἀγωνίσματα, ὅπως τὸ παγκράτιον, τὸ δόποῖον ἢ τὸ ἀγών πυγμῆς καὶ πάλης.

Παλαίστρα (ἀπὸ ἐρυθρόμορφον ἀγγεῖον)

Ὑπὸ τὴν δδηγίαν τοῦ παιδοτρίβου, δόποῖος εἶναι εἰς τὸ μέσον, δύο ἔφηβοι ἀριστερά παλαίουν. Δεξιά ἄλλος ἔφηβος θέλει νὰ χαράξῃ γραμμὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Οἱ νέοι κατὰ τὸ στάδιον τῆς σωματικῆς ἀσκήσεως δὲν πάρημέλουν τὴν πνευματικήν των μόρφωσιν. Ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια, δημόσια ἢ ἰδιωτικά, δὲν ὑπῆρχον. Εἶχον δύμας τὴν ἔξαιρετικήν εὔτυχίαν ὅτι ἔφηβοι τῶν Ἀθηνῶν νὰ ζοῦν εἰς περιβάλλον, εἰς τὸ δόποῖον ἡδύνατο νὰ ἀποκτήσῃ κανεὶς τὴν μόρφωσιν καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὰ γυμναστήρια. Εἰς τὰς Ἀθήνας συνέρρεον ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ὅλοι οἱ σοφοί, διὰ νὰ ἐπιδείξουν τὴν σοφίαν των. Διὰ τοῦτο μὲ δικαιολογημένην ὑπερηφάνειαν ἐκάλουν οἱ Ἀθηναῖοι

τὴν πόλιν των παίδευ μα (έκπαιδευτήριον) τῆς Ἐλλάδος
άπασης.

Οἱ νέοι ἐν τούτοις τῶν πλουσιωτέρων οἰκογενειῶν δὲν πειριζόντο μόνον εἰς αὐτὴν τὴν μόρφωσιν. "Οσοι λόγως ἡσθάνοντο ἔλξιν πρὸς τὴν πολιτικὴν προσέφευγον εἰς τοὺς λεγομένους σοφιστάς, οἱ ὅποιοι ἐδίδασκον τὴν πολιτικὴν τέχνην καὶ τὴν ρητορικὴν μὲν μεγάλα δίδακτρα.

4. Αἱ στρατιωτικαὶ ὑποχρεώσεις τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ νέοι εἰς τὰς Ἀθήνας ἐστρατεύοντο εἰς ἡλικίαν 18 ἑτῶν, ὅτε καὶ ἐνεγράφοντο εἰς τὸν κατάλογον τῶν πολιτῶν. Μόλις ἐστρατεύοντο, ἐλάμβανον ἀπὸ τὸν ἀρμόδιον ἄρχοντα τὰ ὅπλα καὶ ἔδιδον τὸν ἀκόλουθον ὅρκον: «Οὐ καταισχυνῶ ὅπλα τὰ ἵερά, οὐδὲ ἔγκαταλείψω τὸν παραστάτην ὅτῳ ἂν στοιχήσω· ἀμυνῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὁσίων καὶ μόρος καὶ μετὰ πολλῶν τὴν πατρίδα δὲ οὐκ ἐλάττω παραδώσω, πλείω δὲ καὶ ἀρείω δῆσης ἀν παραδέξωμαι. Καὶ εὐηκοήσω τῶν δεὶ κρινόντων καὶ τοῖς θεσμοῖς τοῖς ἴδομένοις πείσομαι καὶ οὖστινας ἀν ἄλλους τὸ πλῆθος ἴδρυσηται δμοφρόνως· καὶ ἀν τις ἀναιρῇ τοὺς θεσμοὺς ή μὴ πείθηται, οὐκ ἐπιτρέψω, ἀμυνῶ δὲ καὶ μόρος καὶ μετὰ πολλῶν. Καὶ ἵερὰ τὰ πάτραια τιμήσω. Ἰστορεῖς θεοὺς τούτων Ἀγλανδος, Ἐρνάλιος, Ζεύς, Αὐξώ, Θαλλώ, Ἡγεμόνη».

Ἡ στρατιωτικὴ θήτεία ἦτο διετής. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος οἱ νέοι ἡσκοῦντο εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων. Κατὰ τὸ δεύτερον ὑπηρέτουν ὡς περίπολοι ἐντὸς τῆς Ἀττικῆς, ἐφρούρουν τὰ τείχη καὶ τὰ ὁχυρά τῶν συνόρων καὶ ἐτήρουν τὴν τάξιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους μέχρι τοῦ ἑξηκοστοῦ ὁ πολίτης ὑπεχρεοῦτο εἰς ἐπιστράτευσιν, δσάκις εἰχεν ἀνάγκην αὐτοῦ ἡ πατρίς. Ἀπὸ τοῦ πεντηκοστοῦ ὅμως μέχρι τοῦ ἑξηκοστοῦ ἀνήκεν εἰς τὴν ἐφεδρείαν, ἡ ὅποια δὲν ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰς ἑκτὸς τῆς Ἀττικῆς ἐκστρατείας καὶ εἰχεν ἔργον νὰ ὑπερασπίζῃ τὰ σύνορα τῆς χώρας ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἐφήβων.

Οἱ στρατός ἀπετελεῖτο ἀπὸ δ πλίτας, ψιλοὺς καὶ ἵππεῖς. Οἱ ὅπλῖται ἦσαν βαρέως ὠπλισμένοι καὶ ἀπετέλουν τὴν κυρίαν δύναμιν τοῦ στρατοῦ. Προήρχοντο ἀπὸ τὰς τρεῖς εὐπορωτέρας τάξεις, τοὺς πεντακοσιομεδίμνους, τοὺς ἵπ-

πεῖς καὶ τοὺς ζευγίτας, καὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ προμηθεύωνται τὰ ὅπλα μὲν ἴδικά των χρήματα.

Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις ἔδιδον τοὺς ἀναγκαίους ἵππεῖς. Ἀλλ' ὅπως εἴδομεν προηγουμένως, τὸ ἵππικὸν τῶν Ἀθηναίων εἶχε μᾶλλον διακοσμητικὴν ἀποστολήν. Πολὺ σπανίως ἐλάμβανε μέρος εἰς τοὺς πολέμους. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους "Ἐλληνας ἀξιόλογον ἵππικὸν εἶχον οἱ Βοιωτοὶ καὶ πρὸ πάντων οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Μακεδόνες.

Οἱ ψιλοὶ ἥσαν ἐλαφρῶς ὡπλισμένοι (πελτασταί, σφενδονῆται, τοξόται) καὶ ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τὴν τελευταίαν τάξιν τῶν θητῶν.

5. Βιομηχανία καὶ ἐμπόριον.

Ἡ Ἀττικὴ ἥτο χώρα ἄγονος καὶ ἡ παραγωγὴ δὲν ἐπήρκει διὰ τὴν συντήρησιν τῶν κατοίκων της. Ὡς ἐκ τούτου οἱ Ἀθηναῖοι ἐπρεπε πολλὰ εἴδη πρώτης ἀνάγκης, ἰδίως σῖτον, νὰ εἰσάγουν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὸ ἀναγκαῖον χρῆμα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἐστρεψαν τὴν προσοχὴν τῶν πρὸς τὴν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν τῆς πόλεως. Καὶ πράγματι κατώρθωσαν νὰ ὀργανώσουν ἀξιόλογον βιομηχανίαν, τῆς δρούσας τὰ προϊόντα εἶχον μεγάλην διάδοσιν εἰς τὰς ἔνεντα ἀγοράς.

Κατὰ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα αἱ Ἀθῆναι εἶναι μεγάλη βιομηχανικὴ πόλις. Εἰς τὰ ἐργαστήρια ἐργάζονται χιλιάδες δοῦλοι. Μεγάλην ἰδίως ἐξέλιξιν ἐσημείωσεν ἡ κεραμευτικὴ. Τὰ προϊόντα της γίνονται πολὺ ταχέως ὀνομαστὰ καὶ τὰ περίφημα ἀττικὰ ἀγγεῖα κυριαρχοῦν εἰς τὴν παγκόσμιον ἀγοράν. Ὁ πρωτόγονος τροχός τοῦ ἀσήμου ἀγγειοπλάστου καὶ ὁ πτωχικὸς χρωστὴρ τοῦ ταπεινοῦ ἀγγειογράφου ἔδιδον εἰς τὰ ἄψυχα ἀντικείμενα χάριν, κίνησιν, ζωήν.

Ἐκτὸς τῆς κεραμευτικῆς καὶ ἡ ναυτηγική, ἡ βιομηχανία τῶν μετάλλων, τῶν ὅπλων, τῶν οἰκιακῶν ἐπίπλων, τῶν ὑφασμάτων, τῶν ἀρωμάτων εἶχον μεγίστην ἀνάπτυξιν. "Ολα τὰ προϊόντα διακρίνονται διὰ τὴν λεπτότητα τῆς κατεργασίας καὶ τὴν καλαισθησίαν.

‘Η βιομηχανική άνάπτυξις εἶχεν ώς άποτέλεσμα τὴν ἀκμὴν τοῦ ἐμπορίου. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας οἱ Ἀθηναῖοι διεξῆγον εύρὺ ἐμπόριον. Εἰς τοῦτο ἔβοήθει καὶ ἡ ἐπικαιροτάτη θέσις τοῦ Πειραιῶς, ὁ δόποιος ἐνωρίς εἶχε γίνει διπούδαιότερος λιμὴν τῆς Μεσογείου. Ο Πειραιεὺς ἥτο διάγκατος σταθμὸς δι’ ὃλα τὰ πλοῖα, τὰ δόποια ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Δύσιν ἢ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ασίας καὶ ἐταξίδευον πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἢ ἄλλας χώρας. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν λαός ναυτικός, ἢ δὲ ναυτιλία ἔχει μεγάλην συγγένειαν μὲ τὸ

Ἐσωτερικὸν σιδηρουργείου (ἀπὸ ἀγγεῖον)

Εἰς τὸ μέσον δύο δούλωις ἐργάζονται ὑπὸ τὴν ἐπιβλεψιν τοῦ ἴδιοκτήτου τοῦ ἐργαστηρίου. Μεταξὺ τοῦ δούλου καὶ τοῦ ἴδιοκτήτου εἰκονίζεται ἐπισκέπτης.

ἐμπόριον. Δι’ ὃλους αὐτούς τοὺς λόγους οἱ Ἀθηναῖοι ἔγιναν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου οἱ πρῶτοι ἐμπόροι τῆς Ἑλλάδος.

Σπουδαίας ἐμπορικὰς συναλλαγὰς εἶχον ἴδιως μὲ τὰς χώρας τοῦ Εὔξείνου πόντου. Ἀπὸ ἐκεῖ μετέφερον εἰς τὴν Ἀττικὴν σιτηρά, ἀλίπαστα, ξυλείαν, δέρματα καὶ ἐστελλον ἀγγεῖα καὶ διάφορα ἄλλα εἴδη τῆς βιομηχανίας των. Εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Εὔξεινον πόντον ἀπέδιδον οἱ Ἀθηναῖοι μεγάλην σημασίαν, διότι ἀπὸ ἐκεῖ πρὸ πάντων ἐπρομηθεύοντο

τὸν ἀναγκαῖον διὰ τὴν ἄγονον Ἀττικὴν σῖτον. Διὰ νὰ ἔξασφαλίσουν μάλιστα τὴν ἀνεμπόδιστον εἰσοδον εἰς τὸν Εὔξεινον, κατέλαβον τὴν θρᾳκικὴν χερσόνησον, ἡ ὅποια μετὰ τῆς ἀντικρὺ ἀσιατικῆς ἀκτῆς σχηματίζει τὸ στενὸν τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ ἐπέβαλλον διόδια εἰς δλα τὰ διερχόμενα πλοῖα. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον ἐφράντιζον νὰ εύρισκωνται πάντοτε εἰς καλάς σχέσεις μὲ τὸν βασιλέα τῆς Θράκης.

Σῖτον ἐπρομηθεύοντο οἱ Ἀθηναῖοι ἔμποροι καὶ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Μὲ αὐτὴν εἶχον ἀνέκαθεν ζωηράν ἔμπορικὴν ἐπικοινωνίαν, διότι, ἐκτὸς τοῦ σίτου, εύρισκον ἐκεῖ τὰ περιζήτητα προϊόντα τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῶν νήσων τοῦ Ἰνδικοῦ ὥκεανοῦ καὶ ἰδίως μπαχαρικά. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Κύπρον μετέφερον ἐπίσης σῖτον εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ διετήρουν μετ' αὐτῶν συνεχεῖς ἔμπορικὰς σχέσεις.

Καὶ μὲ τοὺς κατοίκους τῶν παραλίων τῆς Μακεδονίας εἶχον ἐπίσης οἱ Ἀθηναῖοι συναλλαγάς. Ἀπὸ τὴν περιοχὴν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Στρυμόνος καὶ Νέστου, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι κατεῖχον μεταλλεῖα, ἐπρομηθεύοντο ξυλείαν πρὸς ναυπήγησιν πλοίων. Εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου ἴδρυσαν καὶ περίφημον ἀποικίαν, τὴν Ἀμφίπολιν.

Εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν ἔξ ἄλλου οἱ Ἀθηναῖοι ἴδρυσαν ἀποικίαν, τοὺς Θουρίους. Διὰ τῆς ἀποικίας αὐτῆς ἔξετειναν τὰς ἔμπορικὰς συναλλαγάς των μέχρι τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Τυρρηνίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤρχισαν νὰ συναγωνίζωνται ἐπιτυχῶς τοὺς Κορινθίους, οἱ ὅποιοι εἶχον προηγηθῆ καὶ ηύνοούντο ἀπὸ τὰς ἀριθμητικῶς περισσοτέρας δωρικὰς ἀποικίας τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔμποροι μάλιστα ἐπροχώρησαν ἀκόμη δυτικώτερον μέχρι τῶν παραλίων τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰσπανίας.

Τοιουτοτρόπως εἰς δόλοκληρον τὴν δυτικὴν καὶ ἀνατολικὴν Μεσόγειον μέχρι τῶν χωρῶν τοῦ Εὔξεινου πόντου οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὰ πλοῖα, τὰ ἐκλεκτὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, συνεκέντρωσαν εἰς χειράς των τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔμπορου. Νομίσματα παντὸς εἶδους ἐκυκλοφόρουν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ἀγοράν. Διὰ τὴν ἀνταλλα-

γήν των καὶ διὰ τὴν χορήγησιν ἐμπορικῶν καὶ ναυτικῶν δανείων ἐδημιουργήθησαν τὰ ἐπαγγέλματα τοῦ ἀργυραμοιβοῦ καὶ τοῦ τραπεζίτου.

6. Αἱ μεγάλαι ἔορται καὶ πανηγύρεις.

“Ολοι οι Ἐλληνες ἡγάπων τὰς ἔορτάς. Γνωρίζομεν μάλιστα, ὅτι μερικαὶ ἀπὸ αὐτάς, σπως τὰ Ὀλύμπια, τὰ Πύθια, τὰ Ἰσθμια καὶ τὰ Νέμεα εἶχον γίνει πανελλήνιοι.

Οἱ Ἀθηναῖοι σχετικῶς μὲ τοὺς ἄλλους Ἐλληνας εἶχον τὰς περισσοτερας ἔορτάς. Αἱ ἐπισημότεραι ἀπὸ αὐτὰς ἦσαν τὰ Παναθήναια, τὰ Διονύσια καὶ τὰ Ἐλευσίνια, τὰ ὅποια ἐτελοῦντο ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους μὲ ἐξαιρετικὴν λαμπρότητα. Εἰς τὰς ἔορτάς ἐλάμβανον μέρος ὅχι μόνον οἱ πλούσιοι, ἀλλὰ καὶ οἱ πτωχοί. Περὶ αὐτοῦ ἐφρόντισε νόμος τοῦ Περικλέους. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ἔπρεπε νὰ δίδωνται εἰς τοὺς ἀπόρους χρήματα ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμεῖον, διὰ νὰ μετέχουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν γενικὴν χαρὰν καὶ νὰ μὴ αἰσθάνωνται πικρίαν, διότι εὑρίσκοντο εἰς κατωτέραν θέσιν ἀπέναντι τῶν πλουσίων.

Τὰ Παναθήναια ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς εἰς ἀνάμνησιν τοῦ συνοικισμοῦ ὅλων τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς εἰς μίαν πόλιν, τὰς Ἀθήνας. Ἡτο ἡ μεγίστη ἀθηναϊκὴ ἔορτή. Ἔωρτάζετο ἀνὰ τέσσαρα ἔτη κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον. Ἐντόπιοι καὶ ξένοι προσήρχοντο ἀθρόοι εἰς τὴν ἔορτήν, διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴν τελετὴν καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ νὰ θαυμάσουν τὴν μεγαλοπρέπειαν, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν τῆς πόλεως. Κατὰ τὰ Παναθήναια κυρίως ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ ἵπποκὸν τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ ἔορτὴ διήρκει ἔξι ἡμέρας. Τὰς πρώτας ἡμέρας ἐγίνοντο ἀγῶνες μουσικοί, ἀθλητικοί, ἵππικοι, ἀρματοδρομικοί, ναυτικοί. Οἱ μουσικοί ἐτελοῦντο εἰς τὸ Ωδεῖον, οἱ ναυτικοί, οἱ ὁποῖοι περιωρίζοντο εἰς λεμβοδρομίας, διεξήγοντο εἰς τὸν Πειραιά. Κατὰ τοὺς ἀθλητικοὺς ἀγῶνας ἥγωνται οἱ ναυτικοί τὰ γνωστὰ ἀγωνίσματα. Τὸ βραβεῖον διὰ τὸν νικητὴν ἦτο ἀμφορεὺς μὲ ἔλαιον ἀπὸ τὰς Ἱερὰς ἐλαῖας τῆς Ἀθηνᾶς, τὰς μορίας, σπως ἐλέγοντο. Ἔγινετο ἐπίσης ἀγῶν εὖ αν-

δρίας, εἰς τὸν ὅποιον ἐλάμβανον μέρος μόνον οἱ Ἀθηναῖοι· Κατ’ αὐτὸν ἔκαστη φυλὴ ἔστελλεν ἀριθμὸν ἀνδρῶν καὶ γερόντων, ἐνίκα δὲ ἐκείνη, ἡ ὅποια παρουσίαζε τοὺς ρωμαλεωτέρους καὶ ὠραιοτέρους ἄνδρας ἢ τοὺς ἀκμαιοτέρους γέροντας. Τὴν ἑορτὴν ἐποίκιλλον καὶ ἀπαγγελίαι τῶν ποιημάτων τοῦ Ὁμήρου καὶ λόγοι ρητορικοί. Κατὰ τὴν τελευταίαν νύκτα τῶν Παναθηναίων ἐγίνετο λαμπαδηδρομία.

’Αλλὰ τὸ σπουδαιότερον καὶ θεαματικώτερον μέρος τῆς ἑορτῆς ἦτο ἡ πομπὴ τῶν Παναθηναίων, ἡ ὅποια διεξήγετο τὴν τελευταίαν ἡμέραν. Κατ’ αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέβαινον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, διὰ νὰ προσφέρουν εἰς τὴν πολιούχον θεὰν τὸν κίτρινον μάλλινον πέπλον, τὸν ὅποιον εἶχον ὑφάνει εὐγενεῖς παρθένοι τῶν Ἀθηνῶν. ’Επὶ τοῦ πέπλου ἦσαν κεντημέναι σκηναὶ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς Ἀθηνᾶς κατὰ τῶν Γιγάντων.

’Η πομπὴ ἔξεκίνει ἀπὸ τὸν Κεραμεικὸν καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐπροχώρει εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Προηγεῖτο πλοῖον κινούμενον ἐπὶ τροχῶν. ’Επάνω εἰς τὸν ίστόν του ἦτο κρεμασμένος ὁ πέπλος τῆς Ἀθηνᾶς. Εὔθυς κατόπιν ἡκολούθουν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἱερεῖς. Μετὰ τούτους αἱ κανηφόροι καὶ μετ’ αὐτὰς τὰ πρός θυσίαν ζῷα. ’Ηκολούθουν προσέτι ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων καὶ τῶν ξένων, γέροντες μὲ κλάδους ἐλαίας, οἱ μέτοικοι μὲ τὰς γυναικάς των καὶ ἀρματη-

Πανανηναϊκὸς ἀμφορεὺς

λάται. Τὴν μακρὰν συνοδείαν ἔκλειον ἵππεῖς, οἱ δποῖοι μὲ δυσκολίαν συνεκράτουν τοὺς ζωηροὺς ἵππους των. Πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς Ἀκροπόλεως ὁ πέπλος κατεβιβάζετο καὶ μετεκομίζετο εἰς τὸν Παρθενῶνα. Ἐπηκολούθουν θυσίαι καὶ γενικὴ εὐωχία. Τὴν πομπὴν ἀπηθανάτισαν εἰς τὴν ζωφόρον τοῦ Παρθενῶνος δὲ Φειδίας καὶ οἱ μαθηταί του.

Τὰ Διονύσια ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, θεοῦ τοῦ οἴνου καὶ τῆς βλαστήσεως. Ἔωρτάζοντο μὲ μεγάλην εὔθυμίαν κατὰ μῆνα Μάρτιον. Κατ’ αὐτὰ δόλοι οἱ πολῖται ἥσαν στεφανωμένοι μὲ κισσόν. Νέοι μετημφιεσμένοι εἰς σατύρους ἔλεγον πειρακτικούς λόγους εἰς οἰονδήποτε χωρὶς νὰ παρεξηγοῦνται. Ἡρκει νὰ προκληθῇ γέλως εἰς τοὺς ἀκροατάς. Ἡτο καὶ αὐτὸς τρόπος λατρείας πρὸς τὸν θεόν, ὁ δποῖος ἡγάπα τὰς διασκεδάσεις καὶ τὸν γέλωτα. Πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ ἐψάλλετο ἐνθουσιῶδες ἄσμα, τὸ δποῖον ἔλεγετο διθύρα μβος. Κατὰ τὰ Διονύσια ἐπαίζοντο εἰς τὸ θέατρον νέα δραματικὰ ἔργα.

Τὰ Ἐλευσίνια ἐτελοῦντο κατ’ ἔτος εἰς τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρας καὶ τῆς κόρης της Περσεφόνης. Διήρκουν ἐννέα ήμέρας. Κατὰ τὰς πρώτας πέντε ἐγίνοντο καθαρμοί, θυσίαι καὶ προσευχαί. Τὴν ἔκτην, μεγάλη πομπὴ ἔξεκλινει ἀπὸ τὸν Κεραμεικὸν καὶ διὰ τῆς ιερᾶς δόδοι ἔφθανεν εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Κατὰ τὴν διάβασιν τῆς γεφύρας τοῦ Κηφισοῦ ἐγίνοντο οἱ λεγόμενοι γεφυρισμοί, πειράγματα δηλαδὴ καὶ ἀστείσμοι πρὸς τοὺς διαβάτας. Μετὰ τετράωρον πορείαν ἡ πομπὴ ἔφθανε τὴν νύκτα εἰς τὴν Ἐλευσίνα καὶ τὸ πλῆθος διενυκτέρευεν εἰς τὸν εύρυτατον περίβολον τοῦ ναοῦ. Κατὰ τὰς ἐπομένας νύκτας ἐγίνοντο μυστικαὶ τελεταὶ ἐντὸς τοῦ τελεστηρίου (ναοῦ) τῆς Δήμητρος, τὰ λεγόμενα Ἐλευσίνια μυστήρια. Αὐτὰ παρηκολούθουν ὀλίγοι μόνον ἄνθρωποι μεμυημένοι εἰς τὴν μυστικὴν λατρείαν τῆς θεᾶς. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ μύσται μέσα εἰς τὴν κατανυκτικὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ ναοῦ ἥκουν ἀπὸ τοὺς ιερεῖς τῆς Δήμητρος συμβολικούς λόγους σχετικούς μὲ τὴν μέλλουσαν ζωήν.

Αἱ μεγάλαι ἔορταὶ, περὶ τῶν δποίων ἔγινε λόγος, ἀπῆτουν καὶ μεγάλα ἔξιδα. Διὰ νὰ ἀνακουφίζεται ἀπὸ τὰς δαπάνας αὐτὰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, ἡ ἀθηναϊκὴ πολιτεία ἐπέβαλλεν εἰς τοὺς εύπόρους πολίτας ὡρισμένας ἐκτάκτους ὑποχρεώσεις. Οἱ Ἀθηναῖοι προθύμως ἀνελάμβανον τὰ πρόσθετα αὐτὰ βάρη. Ἐφιλοτιμοῦντο νὰ συντελέσουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν μεγαλοπρεπεστέραν ἐμφάνισιν τῶν ἔορτῶν, αἱ δποῖαι προσέδιδον αἴγλην καὶ μεγαλεῖον εἰς τὴν πατρίδα. Διὰ τοῦτο δχι σπανίως τὰ ἀνελάμβανον μόνοι των. Αἱ ἰδιαίτεραι αὐταὶ ὑποχρεώσεις τῶν εύπόρων Ἀθηναίων πολιτῶν ἐλέγοντο λειτουργίαι καὶ ἀπετέλουν τρόπον τινὰ εἰδικὴν φορολογίαν τῶν πλουσίων. Αἱ σπουδαιότεραι ἔξι αὐτῶν ἦσαν ἡ χορηγία, ἡ γυμνασιαρχία, ἡ ἀρχιθεωρία καὶ ἡ τριηραρχία.

Ἡ χορηγία ἦτο πολὺ δαπανηρὰ λειτουργία. Ὁ ἀναλαμβάνων αὐτὴν ὠνομάζετο χορηγός. Ἐκάστη φυλὴ ἔξελεγε μεταξὺ τῶν πλουσίων πολιτῶν ἴδικόν της χορηγόν. Αὐτὸς ὑπεχρεοῦτο νὰ εὕρῃ τὰ κατάλληλα πρόσωπα διὰ τὸν χορόν, δόποῖος προωρίζετο διὰ τοὺς λυρικούς ἢ δραματικούς ἀγῶνας, νὰ δίδῃ μισθὸν εἰς τοὺς χορευτάς, νὰ τοὺς συντηρῇ, ἐφ' ὅσον χρόνον ἥσκοῦντο. Ἐπὶ πλέον ὑπεχρεοῦτο νὰ εὕρῃ καὶ νὰ μισθοδοτῇ τὸν κατάλληλον χοροδιδάσκαλον. Ἐπρεπεν ἀκόμη νὰ ἔτοιμάσῃ μὲ ἔξιδα του τὰς εἰδικὰς ἐνδυμασίας, τὰς προσωπίδας κλπ., αἱ δποῖαι ἔχρειάζοντο διὰ τὴν παράστασιν τοῦ δράματος.

Ἐάν δὲ χορὸς ἐνίκα εἰς τὸν δραματικὸν ἀγῶνα, δὲ χορηγὸς ἐλάμβανεν ὡς βραβεῖον ἀπλοῦν στέφανον ἀπὸ κισσόν. Πρὸς διαιώνισιν τῆς νίκης του ἀνέθετε χάλκινον τρίποδα μὲ ἀναμνηστικὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὸν Διόνυσον ἢ τὸν Ἀπόλλωνα εἰς τὴν δόδὸν Τριπόδων. Αὐτοὶ οἱ τρίποδες ἐλέγοντο χορηγικοὶ καὶ τὰ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα, ἐπὶ τῶν δποίων τοὺς ἐτοποθέτουν, χορηγικά. Σώζεται ὑπὸ τὸν ἀνατολικὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως ὠραιότατον χορηγικὸν μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους, τὸ δποῖον σήμερον δνομάζεται κοινῶς φανάρι τοῦ Διογένους.

‘Ο πολίτης, δ ὁ δποῖος ἀνελάμβανε τὴν λειτουργίαν τῆς γυμνασιαρχίας, ἐλέγετο γυμνασίαρχος. Κυριώτατον ἔργον του ἦτο ἡ προετοιμασία τῆς λαμπαδηδρομίας, ἡ δποία ἐγίνετο κατὰ τὰ Παναθήναια καὶ εἰς ἄλλας ἑορτάς. ‘Ο γυμνασίαρχος κατέβαλλεν δλα τὰ ἔξοδα διὰ τὴν ἀσκησιν καὶ τὴν διατροφὴν τῶν ἀγωνιστῶν τῆς λαμπαδηδρομίας.

‘Η ἀρχιθεωρία συνίστατο εἰς τὴν ἀνάληψιν τῆς δαπάνης διὰ τὰς θεωρίας. Ἐλέγετο δὲ θεωρία ἡ ἀποστολὴ ἀντιπροσώπων ἐκ μέρους τῶν ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τὰς πανελλήνους ἑορτάς ἢ τοὺς Ἱεροὺς τόπους, δπως εἰς τὴν Δῆλον. Οἱ ἀντιπρόσωποι ὀνομάζοντο θεωροί.

“Αλλη δαπανηροτάτη λειτουργία ἦτο ἡ τριηραρχία. ‘Ο τριήραρχος παρελάμβανεν ἀπὸ τὴν πολιτείαν κενὴν τριήρη καὶ ὑπεχρεοῦτο νὰ τὴν ἔξοπλίσῃ καὶ νὰ τὴν συντηρῇ ἐξ ἰδίων του. Βραδύτερον ἡ ύποχρέωσις τοῦ τριηράρχου συνίστατο μόνον εἰς τὴν συντήρησιν τῆς τριήρους. Ἐπειδὴ μάλιστα καὶ μετὰ τὸν περιορισμὸν αὐτὸν τὰ ἔξοδα ἥσαν μεγάλα, ἡ λειτουργία αὕτη ἀνετίθετο πολλάκις εἰς δύο πολίτας, οἱ δποῖοι ἐλέγοντο συντριήραρχοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Τ'

Ο ΑΙΩΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

1. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΑΚΜΗ

Κατά τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 5ου π.Χ. αἰώνος, μὲ τὸν ὁποῖον συμπίπτει ἡ ἐνεργὸς πολιτικὴ δρᾶσις τοῦ Περικλέους, αἱ Ἀθῆναι ἔφθασαν εἰς μεγίστην ἀκμήν. "Οχι μόνον ἡ ὁμαδικὴ καὶ ἀτομικὴ δραστηριότης ὑπῆρξεν ἔντονος εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς πολιτικῆς, οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν ἔφθασεν εἰς μοναδικὴν τελειότητα.

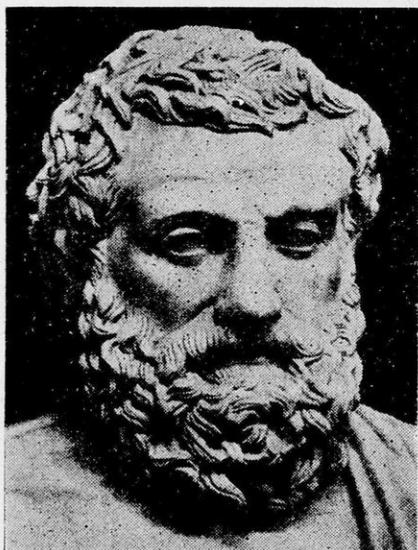
Εἰς οὐδεμίαν ἀλλην ἐποχήν, ἀπὸ ὅσας διῆλθε μέχρι σήμερον δικόσμος, παρουσιάσθησαν ἄνδρες τόσον σοφοί καὶ ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι τόσον ἐμπνευσμένοι καὶ μεγαλοφυεῖς, ὅσον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους. Δι' αὐτό, ὅταν λέγωμεν αἰών τοῦ Περικλέους, ἔννοοῦμεν τὴν λαμπροτέραν περίοδον ὅχι μόνον τῆς Ἑλληνικῆς ἴστορίας, ἀλλ᾽ ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ ποίησις.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους ἀνεπτύχθη τὸ καθαρὸν Ἑλληνικὸν δημιούργημα, ἡ δραματικὴ ποίησις.

Ἡ δραματικὴ ποίησις ἐγεννήθη καὶ ἐκαλλιεργήθη μέχρι τοῦ ἀκροτάτου βαθμοῦ τῆς τελειότητος εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡ ποίησις

αύτή εἶναι ἔντεχνος συνδυασμός τῆς ἐπικῆς καὶ τῆς λυρικῆς ποιήσεως, αἱ δοῦλαι ἀνεπτύχθησαν ἐνωρίτερον. 'Η ἐπικὴ ποίησις ἡ ψάλλει τὰ ἔνδοξα κατορθώματα τῶν ἡρώων (ἡρωικὸν ἔπος) ἡ δίδει χρησίμους διὰ τὸν βίον συμβουλάς (διδακτικὸν ἔπος). 'Η λυρικὴ ποίησις ἐγεννήθη, ὅταν ὁ ἀνθρωπὸς ἥρχισε νὰ προσέχῃ περισσότερον τὸν ἑαυτόν του. Διὰ τοῦτο ἐκφράζει τὰς σκέψεις καὶ τὰ συναισθήματά του. Τὸ δρᾶμα συνδέεται στενῶς μὲ τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ Διονύσου καὶ τοὺς μύθους, οἱ δοῦλοι ἀναφέρονται εἰς αὐτὸν καὶ τὰ παθήματά του, καὶ ἀποτελεῖ ἔξελιξιν τοῦ διθυράμβου. 'Επειδὴ ἀπὸ τοὺς μύθους αὐτοὺς ἄλλοι μὲν ἔχουν ὑπόθεσιν θλιβεράν, ἄλλοι δὲ φαιδράν, ἐγεννήθησαν δύο εἰδη δραματικῆς ποιήσεως, ἡ τραγῳδία καὶ ἡ κωμῳδία. Οἱ ἔνδοξότεροι τραγικοὶ ποιηταὶ τῶν Ἀθηνῶν εἶναι κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν δὲ Αἰσχύλος, δὲ Σοφοκλῆς καὶ δὲ Εύριπίδης.

Αἰσχύλος

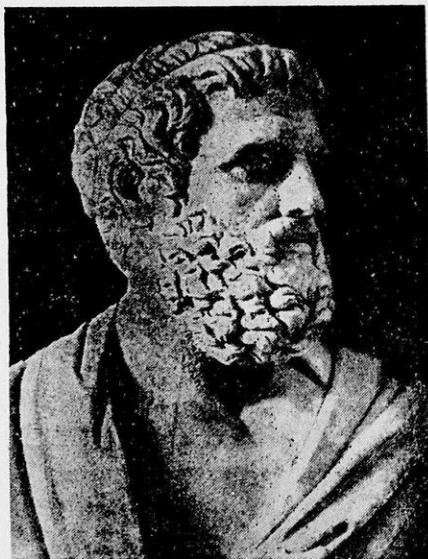
αντῶνται εἰς τὰς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων. Τὰ νοήματα εἶναι μεγάλα καὶ ύψηλά. Μαραθωνομάχος, ἀλλὰ πρὸ πάντων Σαλαμινομάχος δὲ διοις, ἔγραψε καὶ ἴστορικὴν τραγῳδίαν, τοὺς Πέρσας, διὰ νὰ ἔξυμνήσῃ τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Σαλαμῖνα.

'Ο Σοφοκλῆς εἶναι δὲ γνησιώτερος ἀντιπρόσωπος τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους. 'Ἄγαπᾷ τὸ μέτρον καὶ τὴν ἀρμονίαν εἰς τὴν διαγραφὴν τῶν χαρακτήρων. Δὲν ἀναβιβάζει εἰς τὴν σκη-

νὴν πρόσωπα ὑπεράνθρωπα, οὕτε ταπεινὰ καὶ χυδαῖα. Παρουσιάζει μορφὰς Ἰδανικάς, τὰς ὅποιας πρέπει νὰ φροντίζουν νὰ φθάσουν οἱ ἄνθρωποι.

‘Ο Εύριπίδης πλησιάζει περισσότερον τὸν πραγματικὸν ἄνθρωπον μὲ τὰ πάθη καὶ τὰς ἀδυναμίας του. Τὰ πρόσωπά του ζοῦν καὶ κινοῦνται ἐντὸς τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ἐπειδὴ δὲ πολλάκις ἔκφράζουν καὶ φιλοσοφικάς Ἰδέας, ὁ Εύριπίδης ὀνομάσθη ἀπὸ σκηνῆς φιλόσοφος ὁ σοφος. ’Εμφανίζει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰς τραγῳδίας του, ὅπως πράγματι εἶναι καὶ ὅχι ὅπως ἔπρεπε νὰ εἶναι.

’Απὸ τοὺς κωμικοὺς ποιητὰς ἔξοχώτερος εἶναι ὁ ’Αριστοφάνης, ὁ ὅποιος σατιρίζει μεγάλους συγχρόνους του ἄνδρας, ποιητάς, φιλοσόφους, στρατηγούς, πολιτικούς. Τὴν σάτιράν του δὲν διέφυγεν οὕτε αὐτὸς ὁ Σωκράτης, τοῦ ὅποίου εἶχε παρεξηγήσει τὴν διδασκαλίαν. ’Απὸ τοὺς ποιητὰς σατιρίζει ὑπερβολικὰ τὸν Εύριπίδην. Συντηρητικὸς εἰς τὰς ἀντιλήψεις του δὲν ἤδυνατο νὰ ἀνεχθῇ καίνοτομίας.

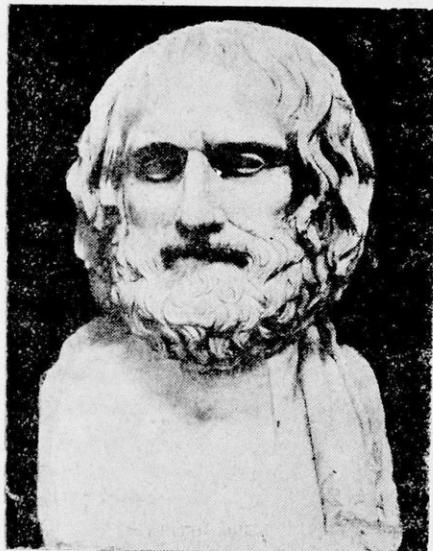
Σοφοκλῆς

Ἡ ιστορία.

Οι “Ἐλληνες κατ’ ἀρχὰς ἔκαλλιέργησαν τὸν ποιητικὸν λόγον. Τὸ Ἰδιον συμβαίνει μὲ δλους τοὺς λαοὺς εἰς τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν των, κατὰ τὴν ὅποιαν παρουσιάζει μεγάλην δύναμιν ἡ φαντασία. “Οταν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου προήχθη εἰς τοὺς “Ἐλληνας ἡ κρίσις, ἔστρεψαν οὗτοι περισσότερον τὴν

προσοχήν των εἰς τὰς πρακτικὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς, τὰς ὅποιας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔξυπηρετήσῃ ἢ ποίησις. Τότε ἀρχίζει νὰ διαμορφώνεται ὁ πεζὸς λόγος.

"Οπως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ποιήσεως, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πεζοῦ λόγου προηγήθησαν οἱ "Ιωνες. Τὰ πρῶτα ἔργα δηλαδὴ τοῦ πεζοῦ λόγου ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον. "Ιωνες φιλόσοφοι πρῶτοι διετύπωσαν τὰς σκέψεις των εἰς πεζὸν λόγον. Ἀμέσως κατόπιν ἄλλοι ἡρχισαν νὰ καταγράφουν κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τὰ σπουδαιότερα γεγονότα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίσθη ἢ πρώτη ἴστορικὴ ὥλη.

Εὐριπίδης

Εἰς τὸν δον π.Χ. αἰῶνα παρουσιάζονται οἱ πρῶτοι ἴστορικοι συγγραφεῖς. Αὐτοὶ μαζὶ μὲ τὰ πραγματικὰ γεγονότα ἀνεμείγνυσον εἰς τὰ ἔργα των καὶ μυθικὰς διηγήσεις καὶ τοπικὰς παραδόσεις χωρὶς νὰ κάμνουν διάκρισιν τῆς πραγματικότητος καὶ τοῦ μύθου, διότι ἀπέ-

βλεπον κυρίως εἰς τὴν τέρψιν τῶν ἀναγνωστῶν. Οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ ὠνομάσθησαν λογογράφοι.

Πατὴρ τῆς πραγματικῆς ἴστορίας ὑπῆρξεν ὁ Ἡρόδοτος, ὁ ὅποιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὸν τὸ 484 π.Χ. ἀπὸ πλουσίαν καὶ εὐγενῆ οἰκογένειαν. Οἱ περσικοὶ πόλεμοι, μὲ τοὺς ὅποιους συμπίπτει ἡ παιδική του ἡλικία, τὸν συνεκίνησαν πολύ. Διὰ τοῦτο ἡθέλησε νὰ ἐκθέσῃ τὰ αἴτια, τὰς ἀφορμάς, τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἔξελιξιν αὐτῶν. Συγχρόνως ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ διηγηθῇ καὶ τὴν ἴστορίαν τῶν λαῶν, οἱ ὅποιοι

ώς ύπήκοοι τῶν Περσῶν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν τιτανικὴν πάλην Εύρωπης καὶ Ἀσίας.

Οἱ Ἡρόδοτος ἔγραψε τὴν ἴστορίαν του, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε περιέλθει ὅλας τὰς τότε γνωστὰς χώρας τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ Εύρωπης, διὰ νὰ συγκεντρώσῃ πληροφορίας καὶ σχηματίσῃ προσωπικὴν ἀντίληψιν περὶ ὅσων ἐπρόκειτο νὰ διηγηθῇ. Κατὰ τὴν διήγησιν τῶν γεγονότων, καίτοι προσπαθεῖ νὰ παρουσιάσῃ τὸ ἔργον του ἀπηλλαγμένον ἀπὸ μύθους, δὲν τὸ κατορθώνει. Καὶ αὐτὸς εἶναι ἐπηρεασμένος εἰς πολλὰ σημεῖα ἀπὸ τὰς μυθικὰς διηγήσεις τῶν πρὸ αὐτοῦ ἴστοριογράφων. Γενικῶς δμως λέγει τὴν ἀλήθειαν, ὅπως ἀπέδειξαν αἱ ἀρχαιολογικαὶ καὶ ἴστορικαι ἔρευναι. Ἡ διήγησις τοῦ Ἡροδότου εἶναι ἀπλῆ καὶ εὐχάριστος. Τὸ ἔργον του ἔχει ἰδιαιτέραν ἀξίαν, διότι ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἔθνικήν μας ἴστορίαν. Ὡς τοιοῦτον ἐνέπνευσεν ὑψηλὸν φρόνημα καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν ἐλευθερίαν εἰς ὅλας τὰς ἑληνικὰς γενεάς.

Πολὺ τελειοτέραν καὶ περισσότερον ἐπιστημονικὴν μορφὴν λαμβάνει ἡ ἴστορία κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους. Τότε ἔζησεν ὁ μεγαλύτερος ἴστορικὸς τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὁ Θουκυδίδης, ἐκ τοῦ δήμου Ἀλιμοῦντος τῶν Ἀθηνῶν (παρὰ τὸν σημερινὸν "Ἀλιμον, πέραν τοῦ Γ. Φαλήρου"). Οἱ Θουκυδίδης εἶναι ὁ πρῶτος κριτικὸς ἴστοριογράφος καὶ ὁ ἐπισημότερος ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἀττικῶν πεζογράφων. Συνέγραψε τὴν ἴστορίαν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου μὲ μεγίστην ἀκρίβειαν, μοναδικὴν ἀμερολη-

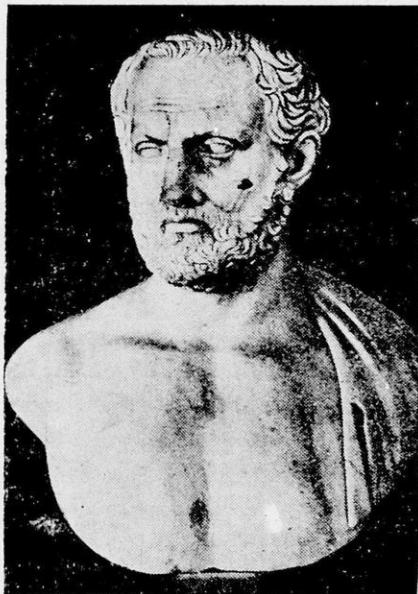
Ἡρόδοτος

ψίαν, σπανίαν κρίσιν καὶ ἀπεχράμιλλον ἐκφραστικὴν δύναμιν.
Διὰ τὰς ἀρετὰς του αὐτὰς δὲ Θουκυδίδης θεωρεῖται ύπόδειγμα
ἱστορικοῦ συγγραφέως.

Ἡ Φιλόσοφία

α) Οἱ φυσικοὶ φιλόσοφοι. Οἱ σοφισταί.

Οἱ "Ἐλληνες ἀπὸ τὴν παλαιοτάτην ἀκόμη ἐποχὴν ἔζήτησαν

Θουκυδίδης

γόρας, Ἡράκλειτος, Ἐμπεδοκλῆς, Δημόκριτος.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν μαζὶ μὲν ἄλλους μορφωμένους ἀνθρώπους ἥλθον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ φιλόσοφοι. Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνετο δὲ Ἀναξαγόρας ἀπὸ τὰς Κλαζομενὰς τῆς Ἰωνίας. Ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Περικλέους καὶ ἐδημιούργησε σπουδαίαν φιλοσοφικὴν κίνησιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Μὲ τὸν Ἀναξαγόραν ἔγινεν ἀξιόλογος πρόδος

εις τὴν φιλοσοφικὴν ἔρευναν. Πρῶτος αὐτὸς ἐκήρυξεν, ὅτι δὲ νοῦς ζωογονεῖ, κινεῖ καὶ ρυθμίζει τὰ πάντα. Κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτὴν δὲ κόσμος παρουσιάζεται ὡς προϊόν λογικῆς δυνάμεως.

Αμέσως κατόπιν ἐνεφανίσθησαν οἱ σοφισταὶ. "Οπας δεικνύει καὶ τὸ δημόσιον (σοφιστὴς = σοφός), οὗτοι ἡσαν ἄνθρωποι εὑρείας μορφώσεως, προήρχοντο δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ τὰς ἀποικίας. Οἱ ἐπισημότεροι ἦσαν ὁ Γοργίας δὲ Λεοντῖνος, ὁ Πρωταγόρας δὲ Ἀβδηρίτης, ὁ Ἱππίας δὲ Ἡλεῖος καὶ ὁ Πρόδικος δὲ Κεῖος.

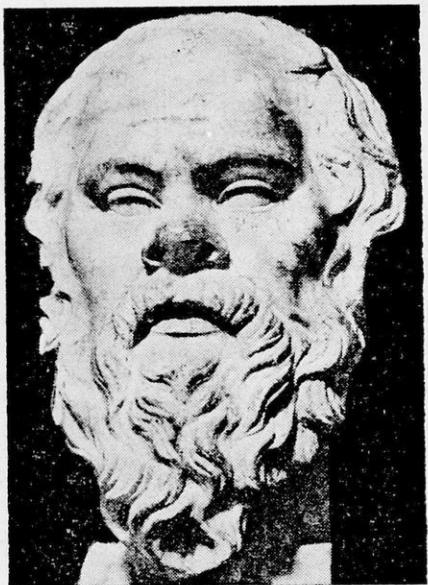
Μὲ τοὺς σοφιστὰς ἀρχίζει ἡ φιλοσοφία νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν ἔξετασιν τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου, δηλαδὴ τῆς φύσεως, καὶ νὰ στρέψῃ τὴν προσοχήν της εἰς τὸν ἔσωτερικὸν ἄνθρωπον. Κεντρικὴ ἴδεα εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν εἶναι, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀλήθεια παραδεκτὴ ἀπὸ δλους τοὺς ἀνθρώπους. Βάσις κάθε γνώσεως εἶναι ἡ προσωπικὴ ἀντίληψις διὰ τῶν αἰσθήσεων. Ἀληθέες εἶναι, ἔλεγον, δὲ τι συμφέρει εἰς τὸ ἄτομον, καὶ ἀγαθὸν δὲ τὸ ὡφελεῖ. Εἰς τὰς Ἀθήνας, διπου εἶχον συρρεύσει κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος, ἡσκουν, ὅπως εἴδομεν, τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ρητορικῆς. Ἡ πρὸς μάθησιν δίψα τῶν Ἀθηναίων ἐφήβων καὶ ἡ καταπλήσσουσα εύφυτα τῶν σοφιστῶν προσεπόρισαν εἰς τοὺς περισσοτέρους ἐξ αὐτῶν ἄφθονον πλοῦτον καὶ ζηλευτὴν δόξαν. Συγχρόνως ἡ παρουσία των εἰς τὴν κατ' ἔξοχὴν πόλιν τῆς διανοήσεως ἔδωκε μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν. Ἄλλῃ ἡ προσπάθεια νὰ διαστρέψουν τὰ πράγματα μὲ τὴν ρητορικὴν δεξιοτεχνίαν των ἐκλόνισε τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κόσμου πρὸς αὐτούς. Αἱ πρόχειροι ἐξ ἄλλου καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπατηλαὶ λύσεις, τὰς δόποιας ἔδιδον εἰς τὰ σύγχρονα προβλήματα, καὶ γενικῶς ἡ νεωτερίζουσα διδασκαλία των ἀνεστάτωσε τὴν συντηρητικὴν ἀθηναϊκὴν κοινωνίαν. Διὰ τοῦτο ἀργότερα ἐδύσφημήθησαν καὶ ἐθεωρήθησαν ύπεύθυνοι τῆς παρακμῆς τῶν Ἀθηνῶν.

X β) Ο Σωκράτης

Συγχρόνως σχεδὸν μὲ τοὺς σοφιστὰς παρουσιάσθη ὁ Σωκράτης. Ἔγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 469 π.Χ. ἀπὸ πτωχούς

γονεῖς, τὸν λιθοξόον Σωφρονίσκον καὶ τὴν μαῖαν Φαιναρέτην. Γράμματα ἔμαθεν ὀλίγα, ἀλλ’ ἡ φύσις τὸν εἶχε προικίσει μὲν δυνατόν, δημιουργικὸν καὶ πρωτότυπον νόμιν. Κατ’ ἀρχὰς ἥκολούθησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρός του, ταχέως δημοσίας τὸ ἐγκατέλειψεν. Ἡσθάνετο τὸν ἑαυτόν του προωρισμένον δι’ ὑψηλοτέρων εἰς τὸν κόσμον ἀποστολήν. Τοιουτοτρόπως ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἡ ὁποία δι’ αὐτοῦ ἔλαβε σπουδαίαν ἐξέλιξιν.

Αντικείμενον τῆς φιλοσοφικῆς ἐρεύνης τοῦ Σωκράτους, ὅπως καὶ τῶν σοφιστῶν, εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Ἀλλὰ κατ’ ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς σοφιστάς, ὁ Σωκράτης ἐδίδασκεν, ὅτι ὑπάρχει καὶ ἀλήθεια καὶ ἀγαθόν, τὰ ὅποια δῆλοι οἱ ἄνθρωποι ἀντιλαμβάνονται ὅμοιώς. Τὸ λογικόν, ἔλεγεν, εἶναι τὸ ἴδιον εἰς δῆλους τοὺς ἀνθρώπους. Δι’ αὐτὸν σκοπὸν τῆς φιλοσοφίας του ἔθεσε τὴν εὕρεσιν τῶν αἰωνίων καὶ ἀναλλοιώτων ἡθικῶν νόμων, οἱ ὅποιοι κανονίζουν τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν δοδηγοῦν νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὸ κακόν. Εδίδασκεν ἐπίσης, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώ-

Σωκράτης

κῃ τὴν ἀπατηλὴν καὶ πρόσκαιρον ύλικὴν εὐτυχίαν, ὅπως ἐπρέσβευον οἱ σοφισταί, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀληθινὴν εύδαιμονίαν. «Δὲν ἐντρέπεσαι, ἔλεγεν εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα διαβάτην, τὸν ὅποιον εὕρισκεν εἰς τὸν δρόμον του, ἐρῶ εἰσαὶ πολίτης τῆς μεγαλυτέρας πόλεως τοῦ κόσμου διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν δύναμίν της, νὰ φροντίζῃς διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δόξαν καὶ νὰ ἀδιαφορῇς διὰ τὴν ἀρετὴν;» Εἶναι δὲ ἀρετὴ κατὰ τὸν Σωκράτην ἡ γνῶσις. «Οσοι κατορθώνουν νὰ ἀποκτήσουν γνῶ-

σεις, γίνονται ένάρετοι ἄνθρωποι, ώφέλιμοι εἰς τὴν κὸινωνίαν.
'Αλλ᾽ ή πρώτη γνῶσις, τὴν δόποιαν πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ή γνῶσις τοῦ ἔσυτοῦ του, τὸ γνῶθι σαυτόν.
Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς σωκρατικῆς διδασκαλίας.

Μὲ τὴν διδασκαλίαν του, διὰ τὴν δόποιαν ούδεποτε ἔλαβε χρήματα, ἀπέβλεπεν δὲ Σωκράτης εἰς τὸν διαφωτισμὸν καὶ τὴν ἡθικοποίησιν τῶν συμπολιτῶν του. Πλήθος νέων, Ἰδίως ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν, ἀλλὰ καὶ ὥριμων ἀνθρώπων τὸν ἡκολούθει διαρκῶς καὶ ἥκουε τὴν διδασκαλίαν του. Τόσην γλυκύτητα, ἡμερότητα καὶ σοφίαν ἐστάλαζεν δὲ λόγος του. Ἐκτὸς δύμως τῶν πολυπληθῶν θαυμαστῶν καὶ φίλων δὲ Σωκράτης ἀπέκτησε καὶ ἔχθρούς θανασίμους. Οἱ σοφισταὶ πρῶτοι, τῶν δόποιων ἐπολέμησε τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς Ἀθηναῖοι, οἱ δόποιοι ἀπὸ πλάνην ἔθεώρουν αὐτὸν ἔχθρὸν τῆς δημοκρατίας, ἐπεδίωκον νὰ τὸν ἔξοντάσουν. Τέλος τὸ κατώρθωσαν. 'Υπέβαλον ἐναντίον του μῆνυσιν δι' ἀσέβειαν καὶ περιφρόνησιν πρὸς τὴν πολιτείαν, καὶ ἐπέτυχον νὰ καταδικασθῇ εἰς θάνατον τὸ

399 π. X.

2. Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

‘Η ἀρχιτεκτονική. Οἱ ρυθμοί.

Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους ἔξ ἴσου μὲ τὰ γράμματα ἀνεπτύχθησαν καὶ αἱ καλαὶ τέχναι, ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ γλυπτική, ἡ ζωγραφική.

Ἡ ἀρχιτεκτονική προήλθεν ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἀνάγκην τοῦ ἀνθρώπου νὰ μένῃ μὲ τὴν οἰκογένειάν του ὑπὸ στέγην. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔδωκεν αὕτη ἔξαίρετα δείγματα σημαντικῆς ἀναπτύξεως ἀκόμη ἀπὸ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους. Διὰ νὰ φθάσῃ δύμως εἰς τὴν τελειότητα τῶν μέσων τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος, ἐπέρασεν ἀπὸ πολλὰ στάδια. Τὰ στάδια αὐτὰ δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν κυρίως εἰς τοὺς ναούς, διότι εἰς αὐτοὺς κατὰ πρῶτον οἱ "Ἐλληνες ἀφιέρωσαν τὴν ἐφευρετικότητα καὶ τὴν δημιουργικὴν ίκανότητά των. Ἐπειδὴ ἔθεώρουν τοὺς ναούς ὡς

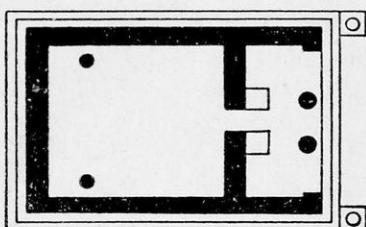
κατοικίας τῶν θεῶν, κατέβαλον ὅλην τὴν προσπάθειάν των νὰ τοὺς παρουσιάσουν μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἐπιβλητικούς. Ὁ θεὸς ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἀνταξίαν πρὸς τὸ μεγαλεῖόν του κατοικίαν.

Οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ δὲν εἶχον τὰς διαστάσεις τῶν σημερινῶν ἐκκλησιῶν, εἰς τὰς ὁποίας συγκεντρώνονται οἱ πιστοί, διὰ νὰ προσευχθοῦν καὶ νὰ λατρεύσουν τὸν Δημιουργόν. Οἱ ναοὶ τῶν Ἑλλήνων ἦσαν γενικῶς μικροί. Ἐν τούτοις τὸ σχέδιόν των δὲν ἦτο δομοιδόμορφον.

Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἀπετυπώθη πολὺ ζωηρὰ διαφορετικός χαρακτὴρ τῶν δύο μεγάλων ἑλληνικῶν φύλων, τῶν Δωριέων καὶ τῶν Ἰωνῶν. Ὡς ἐκ τούτου ἐδημιουργήθησαν δύο τεχνοτροπίαι, δηλαδὴ δύο διαφορετικὰ σχέδια κατασκευῆσις ναῶν, τὰ ὁποῖα λέγονται ρυθμοί, δωρικὸς καὶ διωνικός. Ὁ δωρικὸς ρυθμὸς εἶναι βαρὺς καὶ ἐπιβλητικός, ἐνῷ ὁ Ἰωνικός εἶναι ἐλαφρότερος καὶ κομψότερος.

Μορφαὶ ἑλληνικῶν ναῶν.

Κατ' ἀρχὰς δὲ ναὸς ἦτο πολὺ ἀπλοῦς. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἐν δρθιογώνιον δωμάτιον, τοῦ δόποίου οἱ δύο μακροὶ τοῖχοι ἔξειχον πρὸς ἀνατολάς. Μεταξὺ τῶν ἄκρων τῶν τοίχων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἔλεγοντο παραστάσι.

Σχ. 1. Ναὸς ἐν παραστάσι.

Ἐτοποθετεῖτο τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Ὁ ναὸς, δόποῖος εἶχεν αὐτὸ τὸ σχῆμα, ἔλεγετο ναὸς ἐν παραστάσι (σχ. 1).

Ἀργότερα οἱ ἀρχιτέκτονες ἐτοποθέτουν κίονας καὶ πρὸ τῶν παραστάδων εἰς τὴν ἴδιαν γραμμὴν μὲ τοὺς μεσαίους. Τοιουτορόπως ἐσχηματίσθη εἶδος στοᾶς μὲ τέσσαρας κίονας. Ὁ τοιούτος ναὸς ἔλεγετο πρόστυλος (σχ. 2). Χάριν συμμε-

τρίας προσετέθη δμοία στοά καὶ πρὸς δυσμάς, ὁ λεγόμενος ὁ πισθόδομος, καὶ ὁ ναὸς ἔγινεν ἀμφιπρόστυλος (σχ. 3). Γενικῶς ὁ ὁπισθόδομος ἦτο δμοῖος μὲ τὸν πρόναον καὶ ἀπετέλει τὴν ὁπισθίαν πρόσοψιν τοῦ ναοῦ.

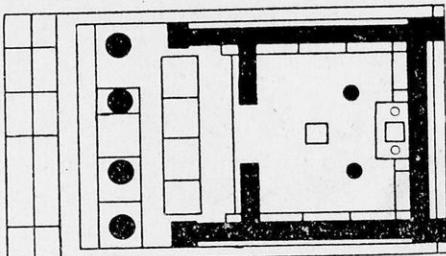
‘Ο τύπος τοῦ ἀρχαίου ναοῦ διεμορφώθη πλέον δριστικῶς, δταν προσετέθη ὀλόγυρά του στοὰ ἀπὸ κίονας. Ἡ στοὰ τοῦ εἴδους αὐτοῦ ἐλέγετο ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους περίστασις ἢ πτερὸν καὶ ὁ ναὸς μὲ τὸ σχῆμα τοῦτο ὀνομάσθη περίπτερος (σχ. 4). Συχνὰ ἡ στοὰ αὐτὴ εἶναι διπλῆ καὶ τότε ὁ ναὸς ἐκαλεῖτο δίπτερος. Ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν κιόνων εἰς τὰς στενὰς πλευρᾶς ὀνομάζετο ὁ ναὸς τετράστυλος, ἐξάστυλος, δκτάστυλος.

Οἱ τοῖχοι τοῦ ναοῦ καὶ οἱ κίονες στηρίζονται εἰς βάσιν λιθόκτιστον, τὸ κρηπίδωμα, ὅπως λέγεται, τὸ ὄποιον ἔχει βαθμίδας διὰ τὴν ἀνάβασιν.

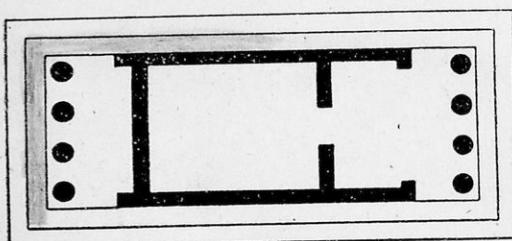
Πρὸ τοῦ ναοῦ ὑπῆρχε βωμός. Ἐπ’ αὐτοῦ ἐγίνοντο αἱ θυσίαι κατὰ τὰς τελετάς, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ λαὸς συνηθροίζετο πέριξ τοῦ βωμοῦ.

Τὸ ἄνω μέρος τοῦ ναοῦ, τὸ ὄποιον στηρίζεται εἰς τοὺς τοίχους

καὶ τοὺς κίονας μέχρι καὶ τῆς στέγης, λέγεται θριγκός. ‘Ο θριγκός ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἐπιστύλιον, τὸ διάζωμα καὶ τὸ γεῖσον. Εἰς τὸν ιωνικὸν ρυθμὸν τὸ διάζωμα φέρει παραστάσεις μυθολογικάς ἢ ιστορικάς καὶ λέγεται ζωφόρος. Εἰς τὸν δωρικὸν τὸ διάζωμα ἀποτελεῖται ἀπὸ τριγλύφους καὶ μετόπας. Αἱ πρῶται ἔχουν τρία κάθετα σκαλίσματα, αἱ

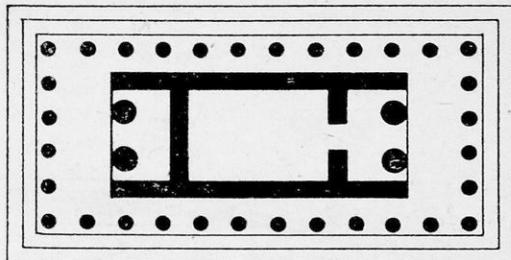

Σχ. 2. Ναὸς πρόστυλος

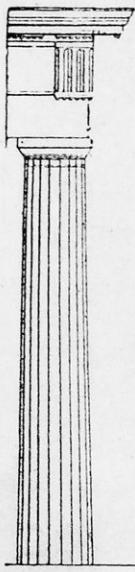
Σχ. 3. Ναὸς ἀμφιπρόστυλος

δὲ μετόπαι εἶναι τετράπλευροι πλάκες μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις. Ἡ στέγη τοῦ ναοῦ εἶναι ἐπικλινῆς καὶ σχηματίζει εἰς τὰς στενὰς πλευράς τρίγωνα, τὰ δόποια λέγονται ἀετῶματα. Καὶ τὰ δύο ἀετώματα ἔστολίζοντο μὲ ἀγάλματα, τὰ δόποια παρίσταντον σκηνᾶς

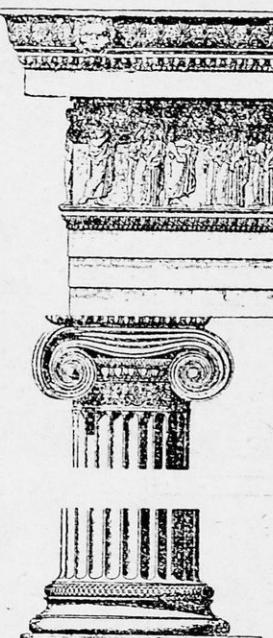

Σχ. 4. Ναὸς περίπτερος

ἀπὸ τοὺς μύθους τοὺς σχετικοὺς μὲ τὸν θεόν, εἰς τὸν δόποιν
ἥτο ὁ ναὸς ἀφιερωμένος.

Δωρικὸς

Ιωνικὸς

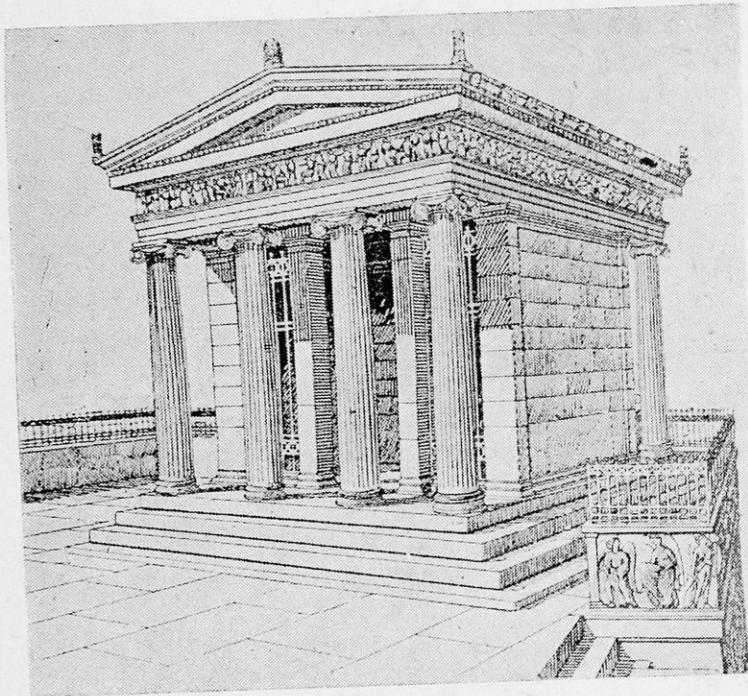

καὶ κορινθιακὸς κίων

Τὸ κυριώτερον μέρος τοῦ ναοῦ εἶναι αἱ στοῖαι μὲ τοὺς κίονας. Ἀπὸ τὴν μορφὴν τῶν κιόνων δυνάμεθα εὔκόλως νὰ δια-

κρίνωμεν τούς δύο ρυθμούς, τὸν δωρικὸν καὶ τὸν Ἰωνικόν.

‘Ο δωρικὸς κίων στηρίζεται ἀπ’ εύθείας εἰς τὸ κρηπίδωμα καὶ φέρει ἀπὸ ἐπάνω ἔως κάτω αὐλακας, αἱ ὅποιαι ἀπολήγουν εἰς δξέα ἄκρα. ‘Ο Ἰωνικὸς κίων στηρίζεται εἰς ὥραίαν βάσιν, ἡ ὅποια λέγεται σπεῖρα. Εἶναι ύψηλότερος καὶ λεπτότερος τοῦ

‘Ο ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς (‘Απτέρου) Νίκης, Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ
(‘Αραταράστιασ)

δωρικοῦ καὶ ἔχει περισσοτέρας αὐλακας, αἱ ὅποιαι ἀπολήγουν εἰς στενάς ταινίας. Τὸ κιονόκρανον τοῦ δωρικοῦ κίονος εἶναι ἀπολὺ ἀπλοῦν, ἐνῷ τοῦ Ἰωνικοῦ φέρει κοσμήματα, τὰ ὅποια λέγονται ἔλικες. Βραδύτερον ἀπὸ τὸν Ἰωνικὸν κίονα προῆλθεν ὁ πολυτελέστερος κορινθιακὸς μὲ καταστόλιστον κιονόκρανον. “Οπως εἶναι φανερὸν ἐκ τοῦ ὀνόματος, ὁ κίων αὐτὸς

έχρησιμοποιήθη κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Κορίνθου. Τὸ κορινθιακὸν κιονόκρανον ἔχει σχῆμα καλαθίου, τὸ δόποιον περιβάλλεται ἀπὸ φύλλα ἀκάνθης. Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη καὶ τρίτος ρυθμός, δὲ κορινθιακός. Οἱ ἀρχαῖοι, διὰ νὰ ἔξηγήσουν τὸ σχῆμα καὶ τὸ δνομα τοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου, ἔπλασαν τὴν ἔξῆς παράδοσιν. 'Ο ἔξιοχος καλλιτέχνης Καλλίμαχος (β' ἡμισυ τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος) εἶδε κάποτε εἰς τὸν τάφον μικρᾶς κόρης εἰς τὴν Κόρινθον ἔν καλάθιον μὲ τὰ παιγνίδια τῆς, σκεπτασμένον μὲ πλάκα. Τὸ καλάθιον αὐτὸν εἶχον περιβάλει φύλλα ἀκάνθης. Τὸ σχέδιον ἤρεσε πολὺ εἰς τὸν καλλιτέχνην καὶ τοῦ ἐνέπνευσε τὸν νέον αὐτὸν τύπον κιονοκράνου.

‘Η γλυπτική. Ἀρχαϊκή τέχνη.

‘Η γλυπτικὴ εἰς τὴν ‘Ελλάδα ἔφθασεν εἰς τελειότητα, τὴν ὅποιαν κανεὶς λαός, ἀρχαῖος ἢ νέος, δὲν κατώρθωσε νὰ πλησιάσῃ. Τὰ ἀγάλματα, οἱ ἀνδριάντες καὶ τὰ ἀνάγλυφα τῶν μεγάλων, ἀλλὰ καὶ τῶν μικρῶν γλυπτῶν τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος χρησιμεύουν ὡς ὑποδείγματα πρός μίμησιν εἰς ὅλους τοὺς καλλιτέχνας τῶν διαφόρων ἐποχῶν. Μέχρι σήμερον δὲν ἔχουν παραχθῆ ἕργα δμοια.

Εἰς τὴν ἀκμὴν αὐτὴν ἔφθασεν ἡ γλυπτικὴ ὅστερον ἀπὸ μικρᾶς καὶ ἐπιπόνους προσπαθείας. Εἰς τὴν μυκηναϊκὴν τέχνην ἔχομεν τὰ πρῶτα σημαντικὰ δείγματα τῆς ἐλληνικῆς γλυπτικῆς. ‘Η δωρικὴ μετανάστευσις ἔξιφάνισε τὸν μυκηναϊκὸν πολιτισμὸν καὶ ἐσταμάτησε τὴν ἔξελιξιν τῆς τέχνης. Μόλις κατὰ τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα ἀναφαίνεται ἐκ νέου κάποια προσπάθεια νὰ ἀναζήσῃ.

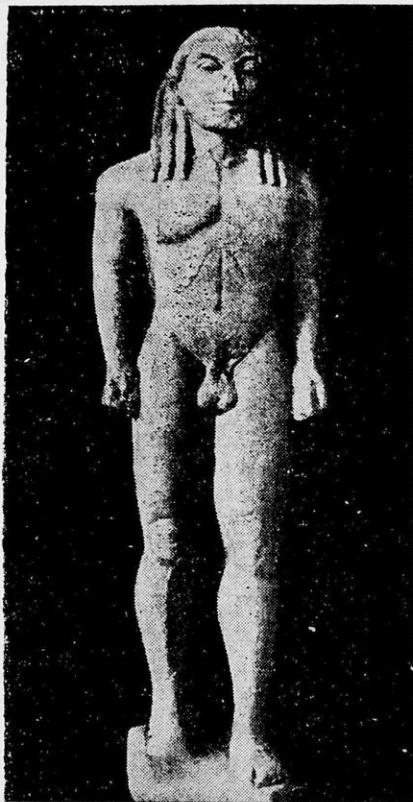
Τὰ πρῶτα δημιουργήματα τῆς γλυπτικῆς ἥσαν ἄτεχνα. Εἶχον τοὺς δόφθαλμοὺς κλειστούς, τὰς χεῖρας προσκεκολλημένας εἰς τὸ σῶμα καὶ τοὺς πόδας ἡνωμένους. ‘Ως ὑλικὸν ἔχρησιμοποιήθη κατ' ἀρχὰς τὸ ξύλον. Μὲ κορμοὺς δένδρων δηλαδὴ ἥρχισαν οἱ τεχνῖται νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα θεῶν, τὰ λεγόμενα ξόνα.

Πρῶτοι οἱ Σάμιοι καλλιτέχναι Ροΐκος καὶ Θεόδωρος τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα ἔχρησιμοποίησαν διὰ τὴν κατασκευὴν ἀγαλ-

μάτων τὸν ὀρείχαλκον. Ἡ τέχνη, ή ὁποία προηγήθη τῶν περισκῶν πολέμων, λέγεται ἀρχαϊκὴ καὶ περιλαμβάνει δύο αἰώνας, τὸν 7ον καὶ τὸν 6ον.

“Οπως εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν γλυπτικὴν διακρίνομεν δύο τεχνοτροπίας, τὴν δωρικὴν καὶ τὴν Ἰωνικήν. Οἱ Δωριεῖς ἔτι μων ὑπερβολικὰ τοὺς ρωμαλέους ἄνδρας. Διὰ τοῦτο ἡ δωρικὴ τέχνη προτιμᾷ νὰ παριστάνῃ ἀθλητὰς γυμνούς, δυνατούς εἰς τὸ σῶμα, σχεδὸν ὑπερφυσικούς. Χρησιμοποιεῖ κυρίως τὸν ὀρείχαλκον, ὁ ὁποῖος ἀποδίδει ζωηρότερον τὸ σκληραγωγημένον, τὸ ψημένον ἄνδρικὸν σῶμα. Οἱ ἀνδριάντες αὐτοὶ ἔχουν τὴν ἰδίαν μορφὴν καὶ ὀνομάζονται κοῦροι.

Ἡ Ἰωνικὴ τεχνοτροπία διαφέρει ἀπὸ τὴν δωρικήν. Οἱ Ἰωνεῖς ἥσαν ἄνθρωποι εὔθυμοι. Ἐθαύμαζον τὴν εὐλυγισίαν, τὴν χάριν καὶ τὴν δροσερότητα τοῦ σώματος. Διὰ τοῦτο ἡ τέχνη τῶν Ἰώνων παρέστησε κατὰ προτίμησιν τὸ γυναικεῖον σῶμα. ‘Ως ὑλικὸν μετεχειρίσθη τὸ μάρμαρον, διότι εἶναι καταλλήλοτερον, διὰ νὰ ἀποδώσῃ τὴν λευκὴν καὶ τρυφερὰν γυναικείαν σάρκα. Τὰς γυναικας παριστάνουν μὲ πλουσίαν γυναικείαν ἐνδυμασίαν, ἡ ὁποία σχηματίζει πολλὰς πτυχάς, μὲ ὥρατον κτενισμα καὶ μὲ ἐλαφρὸν μειδίαμα εἰς τὰ χείλη. Τὸ μειδίαμα αὐ-

Κοῦρος

Μαρμάρινον ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα
δωρικῆς τέχνης.

Κόρη

Μαρμάρινον ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα Ιωνικῆς τέχνης.

τό, τὸ ὁποῖον εἶναι κοινὸν καὶ εἰς τοὺς κούρους, ὁνομάζεται ἀρχαῖκὸν μειδίαμα. Ὁφείλεται εἰς ἀδυναμίαν τῶν καλλιτεχνῶν νὰ δώσουν κατ' ἄλλον τρόπον ζωὴν εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου καὶ εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης. Τὰ γυναικεῖα ἀγάλματα λέγονται κόραι.

Οἱ μεγάλοι γλύπται τοῦ δου αἰῶνος.

Κατὰ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα ἔζησαν οἱ διασημότεροι γλύπται δλων τῶν ἐποχῶν. Μὲ τὸ καλλιτεχνικὸν διαιμόνιόν των ἔδωκαν εἰς τὸν ἄψυχον χαλκὸν καὶ λίθον κίνησιν, παλμόν, ζωὴν. Ἀπὸ τὰ ἔργα των μόνον ἀντίγραφα σώζονται. "Ἄν δὲ τὰ διασωθέντα ἀντίγραφα, ἔργα κοινῶν κατὰ τὸ πλεῖστον τεχνιτῶν, κινοῦν τὸν παγκόσμιον θαυμασμόν, ἡμποροῦμεν νὰ φαντασθῶμεν, ποίαν καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν θὰ προεκάλουν τὰ ἴδια τὰ πρωτότυπα. Διὰ τοῦτο οἱ ἐπιφανέστεροι ἀντιπρόσωποι τῆς τέχνης αὐτῆς, δὲ Φειδίας, δὲ Μύρων καὶ δὲ Πολύκλειτος ἔγιναν αἰώνια πρότυπα καλλιτεχνικῆς μεγαλοφύτας καὶ ἀσυγκρίτου ἐμπνεύσεως.

Μεταξὺ τῶν τριῶν καλλιτεχνῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει δὲ Φειδίας. Αὐτὸς δὲν ἦτο μόνον γλύπτης, ἀλλὰ καὶ ἀρχιτέκτων. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μάλιστα εἶχε καὶ γνώσεις ζωγραφικῆς. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας ὀλίγον μετά τὸ 500 π.Χ. καὶ ἔζησε περίπου 80 ἔτη. Τὰ ὁνομαστότερα ἔργα του εἶναι τὸ χρυσελεφάντινον ἀγαλμα τοῦ Διὸς εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, τὸ ἐπίσης χρυσελεφάντινον ἀγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς εἰς τὸν Παρθενῶνα καὶ ἡ χαλκίνη Λημνία Ἀθηνᾶ.

Πῶς ἀπεικονίζετο δὲ Ζεὺς εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, σχηματίζο-

Κεφαλὴ τοῦ Διὸς τῆς Ὀλυμπίας
(ἐπὶ νομίσματος τῶν Ἡλείων)

μεν μικράν ίδέαν ἀπὸ τὰ νομίσματα τῶν Ἡλείων. Ὁ Φειδίας ἐπέτυχε νὰ συνδυάσῃ εἰς τὸ ἔργον του τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν σοβαρότητα μαζὶ μὲ τὴν ἀπαλήν ἀγαθότητα καὶ τὴν γλυκύτητα τοῦ ἀνωτάτου θεοῦ, τοῦ πατρὸς τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων. Τόσην ἐντύπωσιν ἔκαμνεν εἰς τοὺς ἀρχαίους τὸ ἄγαλμα αὐτό, ὡστε ἔλεγον, διότι ὁ Φειδίας ἀπέδωκε κατὰ τρόπον τέλειον τὴν μορφὴν τοῦ Διός, διότι κατέβη ὁ Ἱδιος ἐπίτηδες ἀπὸ τὸν οὐρανόν, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ως πρότυπον εἰς τὸν καλλιτεχνην.

"Ἡ θεὸς ἥλθ' ἐπὶ γῆν ἐξ οὐρανοῦ εἰκόνα δείξων

Φειδίᾳ, η σύ γ' ἔβης τὸν θεὸν δημόερος

λέγει παλαιὸν ἐπαινετικὸν ἐπίγραμμα διὰ τὸν Φειδίαν.

Ἐξαιρετικῆς ἐπίσης τέχνης ἦτο καὶ τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς εἰς τὸν σηκὸν τοῦ Παρθενῶνος. Ἰδέαν τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ λαμβάνομεν ἀπὸ μαρμάρινον ἀντίγραφον, τὸ ὅποιον εὑρέθη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῶν θεμελίων τοῦ Βαρβακείου, τὴν λεγομένην Ἀθηνᾶν τοῦ Βαρβακείου.

Περίφημον ἄγαλμα τοῦ Φειδίου ἦτο καὶ ἡ χαλκίνη Λημνία Ἀθηνᾶ. Ὡνομάσθη Λημνία, διότι τὴν ἀφιέρωσαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν κληροῦχοι τῆς Λήμνου. Ἡ κεφαλὴ μὲ τὰς ἀπαλὰς γραμμὰς καὶ τὴν αὐστηρὰν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου εἶναι πραγματικὸν ἀριστούργημα.

Ἄλλ' ὁ Φειδίας δὲν ἔκαμε μόνον ἀγάλματα. Κατ' ἐντολὴν τοῦ φίλου του Περικλέους εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἐποπτείαν ὅλων τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων, μὲ τὰ ὅποια ὁ μέγας πολιτικὸς κατεστόλισε τὴν Ἀκρόπολιν. "Ολα τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα τῆς Ἀκροπόλεως φέρουν τὴν σφραγῖδα τῆς μεγαλοφυΐας του. Ἡ ζωφόρος μάλιστα τοῦ Παρθενῶνος εἶναι γνήσιον ἔργον φειδιακῆς τεχνοτροπίας καὶ μᾶς δίδει τὸ μέτρον τῆς καλλιτεχνικῆς ἀξίας τοῦ Ἀθηναίου γλύπτου.

Ο Μύρων εἶναι ἐπίσης Ἀθηναῖος ὀλίγον προγενέστερος τοῦ Φειδίου. Ὅπηρξε μαθητὴς τοῦ χαλκοπλάστου Ἀγελάδα ἀπὸ τὸ "Αργος. Τὰ ἔργα τοῦ Μύρωνος εἶναι δρειχάλκινα καὶ παρουσιάζουν μεγάλην ἐλευθερίαν εἰς τὰς κινήσεις. Περίφημον ἔργον του ἦτο ἡ χαλκῆ βούς, τὴν ὅποιαν εἶχε στήσει εἰς μίαν πλατείαν τῶν Ἀθηνῶν. Ἡτο τόσον φυσική, ὡστε, κατὰ

**Μαρμάρινον ἀντίγραφον τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς
('Αθηνᾶ τοῦ Βαρβακείου)**

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν παράδοσιν, δταν διήρχετο ἀγέλη βοῶν, ἐξηπάτα τὸν μόσχον καὶ τὸν ἔδιον τὸν βουκόλον. Τὸ μαρτυρεῖ χαριτωμένον ἐπίγραμμα τοῦ Ἀνακρέοντος:

Βουκόλε, τὴν ἀγέλην πόρρω νέμε, μὴ τὸ Μύρωνος
βοίδιον ὡς ἔμπνον βουσὶ συνεξελάσῃς.

‘Ωραῖον ἄγαλμα τοῦ Μύρωνος ἦτο ἐπίσης καὶ ὁ δισκοβόλος. Ἐπρόκειτο περὶ ἀθλητοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἔτοιμος νὰ ἐκσφενδονίσῃ τὸν δίσκον. Τὸν παριστᾶ εἰς μίαν στιγμαίαν στάσιν, ἡ ὅποια δεικνύει, δτι ὁ καλλιτέχνης κατώρθωσε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀρχαϊκὴν παράδοσιν καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὰ ἔργα του κίνησιν καὶ ζωήν.

‘Ο Πολύκλειτος ἦτο νεώτερος τοῦ Φειδίου καὶ κατήγετο ἀπὸ τὴν Σικυῶνα τῆς Κορινθίας. Ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς μαθητὴς τοῦ Ἀγελάδα καὶ ἔγινεν ὁ διασημότερος καλλιτέχνης τῆς σχολῆς τοῦ Ἀργούν. ‘Ως ὑλικὸν ἔχρησιμοποίει τὸν δρείχαλκον καὶ ἀνεδείχθη ἔξιοχος χαλκοπλάστης. Παρίστανεν ἵδιως νέους ἀθλητάς, εἰς τοὺς δροῖους ἡ σωματικὴ ἀσκησις εἶχε δώσει δύναμιν καὶ ὥραιότητα. Ἐπρόσεχε πολὺ εἰς τὰς δρθάς ἀναλογίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, διότι, δπως ἐλεγεν, ἐκεὶ ἐστηρίζετο τὸ κάλλος τῆς μορφῆς. Τὰς ἵδεας του αὐτὰς ἐφήρμοσεν εἰς τὸν περίφημον δορυφόρον, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη κανὼν καὶ ἔχρησίμευεν ὡς ὑπόδειγμα τῶν σωματικῶν ἀναλογιῶν εἰς τοὺς κατόπιν καλλιτέχνας. “Αλλο ἔξαίρετον ἔργον τοῦ Πολύκλειτου ἦτο ὁ διαδούμενος. ‘Ο ἀνδριάς παριστᾶ ἔφθιον, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ δέσῃ τὴν κόμην του μὲ ταινίαν.

Ζωγραφική καὶ ἀγγειογραφία.

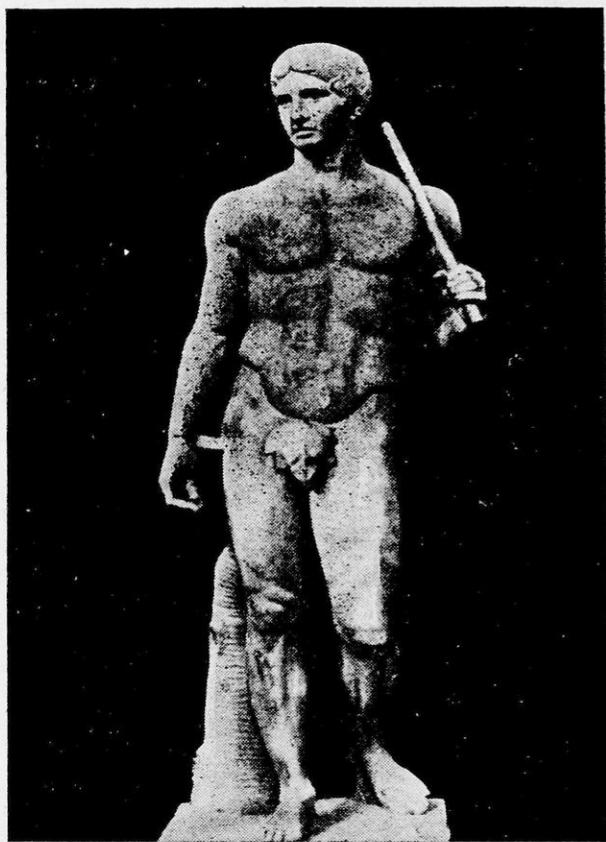
‘Η ζωγραφικὴ εἶχε λάβει μεγάλην ἀνάπτυξιν εἰς τὴν κρητικὴν καὶ τὴν μυκηναϊκὴν τέχνην. Αἱ περίφημοι τοιχογραφίαι τῶν ἀνακτόρων τῆς Κρήτης καὶ τῆς Τίρυνθος ὀδιλοῦν εὐγλώττως περὶ αὐτοῦ. ‘Αλλ’ ἐνῷ γνωρίζομεν τόσον καλὰ τὴν προϊστορικὴν ζωγραφικήν, αἱ γνώσεις μας διὰ τὴν ἐλληνικὴν ζωγραφικὴν τῶν ιστορικῶν χρόνων εἶναι πολὺ περιωρισμέναι. Δι’ αὐτὴν ἔχομεν μόνον εἰδήσεις ἀπὸ ἀρχαίους συγγραφεῖς.

Ο δισκοβόλος του Μίρωνος
(*Αντίγραφο*)

ΣΙΤ

'Απὸ αὐτοὺς μανθάνομεν περὶ τῶν ἔργων καὶ τῆς ἀξίας τῶν μεγαλυτέρων ζωγράφων τοῦ 5ου π.Χ. αἰώνος, τοῦ Πολυγνώ-

·Ο δορυφόρος τοῦ Πολυκλείτου
(Μαρμάρινον ἀντίγραφον)

τὸυ, τοῦ Ζεύξιδος καὶ τοῦ Παρρασίου, διότι οὗδεὶς πί-
ναξ αὐτῶν σώζεται.

'Εκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰς πληροφορίας τῶν παλαιῶν, διαφω-

τίζουν σημαντικώτατα τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐλληνικῆς ζωγραφικῆς κατὰ τοὺς ἴστορικους χρόνους αἱ ἀγγειογράφοι, καίτοι ἡσαν ἀπλοὶ τεχνῖται, μᾶς ἀφῆκαν ἐν τούτοις ἀληθινὰ καλλιτεχνήματα. Πολλὰ μάλιστα εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ζωγράφων. Τὰ θέματα τῶν ἀγγειογράφων ἡσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μυθολογικά. Συχνὰ τὰ ἀγγεῖα κοσμοῦνται μὲ σκηνὰς ἀπὸ τὸν δημόσιον καὶ ίδιωτικὸν βίον τῶν Ἑλλήνων καὶ συμπληρώνουν τὰς γνώσεις, τὰς δόποίας ἔχομεν δι' αὐτοὺς ἀπὸ ἄλλας πηγάς. Πλήθος τοιούτων ἀγγείων ἔχουν διασωθῆναι καὶ στολίζουν δλα τὰ μουσεῖα τοῦ πολιτισμένου κόσμου.

Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀγγειογραφίας ἐπεκράτησαν δύο ρυθμοί, ὁ μελανόμορφος καὶ ὁ ἐρυθρόμορφος. Ὁ μελανόμορφος ἔχει πατρίδα τὴν Κόρινθον καὶ ἐκυριάρχησε κατὰ τὸν 6ον π.Χ. αἰῶνα. Ὁ ἐρυθρόμορφος ἀνεπτύχθη βραδύτερον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπεκράτησε κατὰ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα.

Τὰ μελανόμορφα ἀγγεῖα φέρουν ζωγραφισμένας μὲ μαύρον χρῶμα τὰς μορφάς. Τὰ ἐρυθρόμορφα ἀντιθέτως ἔχουν μαύρον χρῶμα εἰς δλην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγγείου καὶ τὰς μορφάς ἐρυθράς. Τὰ ἐρυθρόμορφα εἶναι τὰ ὡραιότερα.

Μελανόμορφος ἀμφορεὺς

·Ο Αἴας καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς παίζουν πεσσούς. ·Ἐργον τοῦ δνομαστοῦ Αθηναίου ἀγγειογράφου τοῦ δου αἰῶνος Ἐξηκίου.

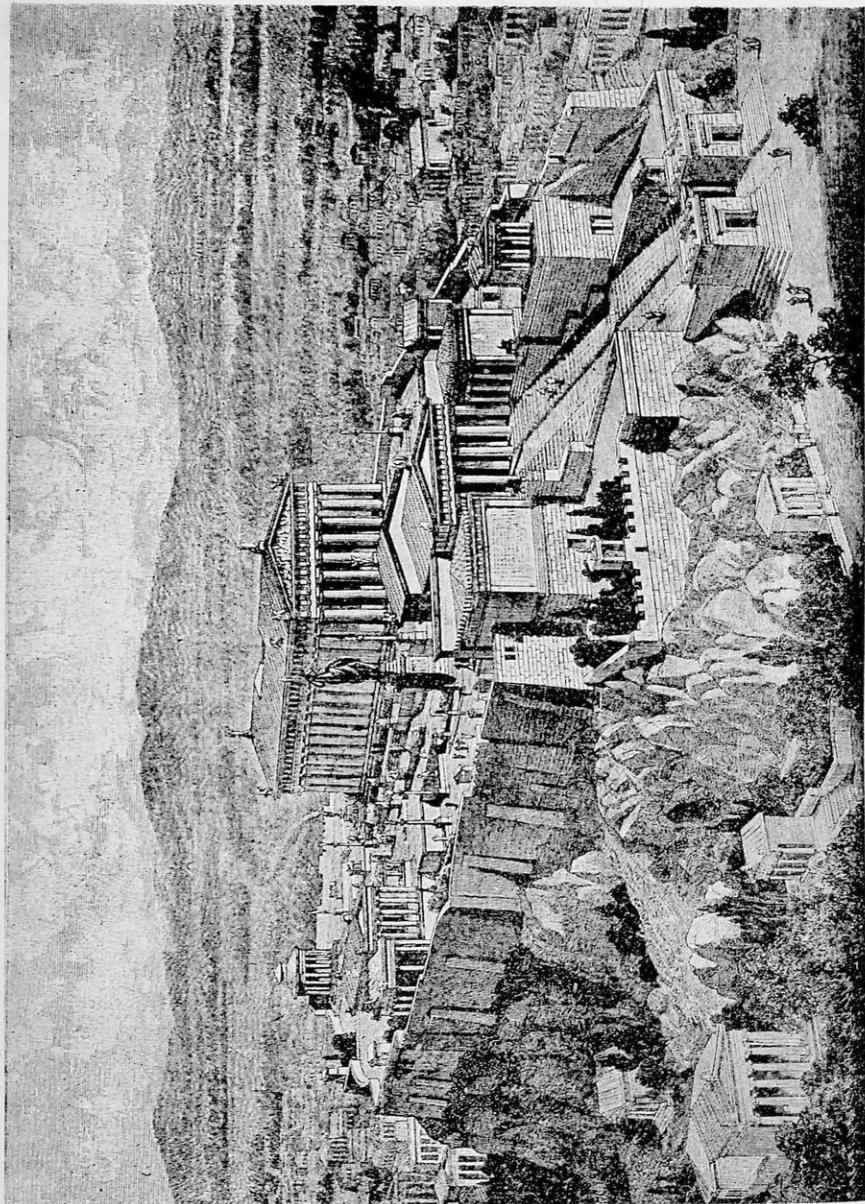
Οι εύσεβείς κάτοικοι τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν τὴν ἡτταν τῶν Περσῶν καὶ τὴν σωτηρίαν των ἀπέδωκαν εἰς τὴν πολιούχον Ἀθηνᾶν, εἰς τὴν δόποιαν ἥτο ἀφιερωμένη ἡ Ἀκρόπολις. Αἱ Ἀθῆναι εἶναι τώρα μεγάλη δύναμις μὲ πλούσια εἰσοδήματα. Διαθέτουν ἐπὶ πλέον καὶ ἔξαίρετον ύλικόν, τὰ λευκὰ μάρμαρα τῆς Πεντέλης. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν ἀπὸ εύγνωμοσύνην πρὸς τὴν θεάν ἀπεφάσισαν κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς πόλεως νὰ κτίσουν τοὺς ἔρειπωμένους ναοὺς τῆς Ἀκροπόλεως πολυτελεστέρους καὶ ὥραιοτέρους. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνέλαβεν δι Περικλῆς. Εἰργάσθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ κατώρθωσε μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ Φειδίου νὰ καταστήσῃ τὴν Ἀκρόπολιν τὸ λαμπρότερον καλλιτεχνικὸν μνημεῖον ὅλων τῶν αἰώνων.

Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀνερχόμεθα ἀπὸ τὴν δυτικὴν πλευράν, δῆποι σήμερον ὑπάρχει λιθίνη κλῖμακ. "Οταν ἀνέλθωμεν τὴν κλίμακα, εύρισκόμεθα ἔμπροσθεν μεγαλοπρεποῦς εἰσόδου, ἡ δόπια ὀνομάζετο Προπύλαια. Τὸ λαμπρὸν αὐτὸν οἰκοδόμημα ἔκτισεν ὁ ἀρχιτέκτων Μνησικλῆς ὁ δλόκληρον ἐκ πεντελικοῦ μαρμάρου. Ή κατασκευή του διήρκεσε πέντε ἔτη. Ταύτοχρονως μὲ τὰ Προπύλαια ἔκτισθη ὁ μικρός, ἀλλὰ κομψότατος ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης ἡ Ἀπτέρου Νίκης, δῆποι λέγεται σήμερον. Εἶναι ναὸς ἀμφιπρόστυλος Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, εύρισκεται δὲ δεξιά μας, πρὶν διέλθωμεν τὰ Προπύλαια, ἐπὶ προεξοχῆς τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως.

"Οταν περάσωμεν τὰ Προπύλαια καὶ προχωρήσωμεν, θά παρατηρήσωμεν χῶρον τετραγωνικόν, δῆποι σώζονται τμήματα βάσεως τοῦ κολοσσιαίου ὀρειχαλκίνου ἀγάλματος τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς, τὸ δόποιον κατεσκεύασεν δι Φειδίας. Τόσον μέγα ὄψος εἶχε τὸ ἄγαλμα, ὡστε οἱ ποραπλέοντες τὸ Σούνιον ἔβλεπον κατὰ τὰς ἀνεφέλους ἡμέρας τὴν αἰχμὴν τοῦ δόρατος τῆς θεᾶς νὰ ἀκτινοβολῇ ὑπὸ τὴν λάμψιν τοῦ ἡλίου.

Καθὼς προχωροῦμεν, συναντῶμεν ἐπάνω εἰς τὸν ὑψηλότερον χῶρον τῆς ἐπιφανείας τῆς Ἀκροπόλεως τὸ μεγαλοπρεπέστερον καὶ σεβαστότερον μνημεῖον τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τὸν Παρθενῶνα. Ό ναὸς αὐτὸς τῆς Ἀθηνᾶς ἐκ πεντελικοῦ

Η Ακρόπολη των Αθηνών ("Αναπαράστασις)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μαρμάρου είναι τὸ τελειότερον ἔργον τῆς ἐλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ γλυπτικῆς. Οὐκέτινος καὶ δὲ Καλλικράτης ἦσαν οἱ ἀρχιτέκτονες τοῦ ναοῦ, δὲ ὅποιος εἶναι περίπτερος δωρικοῦ ρυθμοῦ. Εἰς τὸν σηκόν του ὑπῆρχε τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Φειδίου. Οὐ διπισθόδομος ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς θησαυροφυλάκιον τῆς πόλεως. Περίφημα εἶναι τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ ἀνάγλυφα, μὲν τὰ ὅποια ἐστόλισαν τὸν ναὸν ἀπὸ παν-

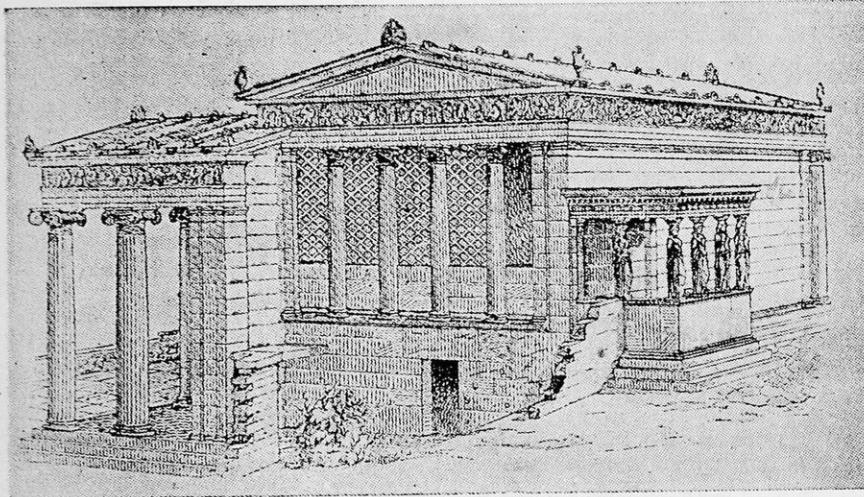

Παρθενών (*Ἀραπαράστασις*)

τοῦ δὲ Φειδίας καὶ οἵ μαθηταί του. Εἰς τὴν ζωφόρον τοῦ σηκοῦ εἰκονίζετο ἡ πομπὴ τῶν Παναθηναίων. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἀέτωμα παριστάνετο ἡ γέννησις τῆς Ἀθηνᾶς καὶ εἰς τὸ δυτικὸν ἡ φιλονικία τῆς μὲν τὸν Ποσειδῶνα διὰ τὴν κατοχὴν τῆς πόλεως.

Ἄπεναντι τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ Παρθενῶνος ὑπάρχει τὸ κομψότατον καὶ χαριτωμένον δημιούργημα τῆς ἀττικῆς τέχνης, τὸ Ἐρέχθειον. Ἐμπρός εἰς τὸν ἐπιβλητικὸν καὶ μεγαλοπρεπῆ δωρικὸν ρυθμὸν τοῦ Παρθενῶνος δὲ λεπτὸς καὶ ἐλα-

φρός Ιωνικός τοῦ Ἐρεχθείου δίδει τὴν ἐντύπωσιν μικροῦ κομψοτεχνήματος. Εἰς τὸν χῶρον, ὅπου ἴδρυθη ὁ ναός, ἔγινε κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ φιλονικία τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος διὰ τὴν κυριαρχίαν τῆς πόλεως. Τὸ λαμπρότερον τμῆμα τοῦ ναοῦ εύρισκεται εἰς τὴν νοτίαν πλευράν, ἡ ὅποια ἔχει στεγασμένην προεξοχὴν ἐν εἴδει στοᾶς. Ἀντὶ κιόνων ἔξι ὀραῖαι κόραι μὲ τὴν τοπικὴν ἐνδυμασίαν τῶν γυναικῶν τῆς μικρᾶς κώμης τῆς Λακωνικῆς, τῶν Καρυῶν (σήμερον Ἀράχωβα), ὑπο-

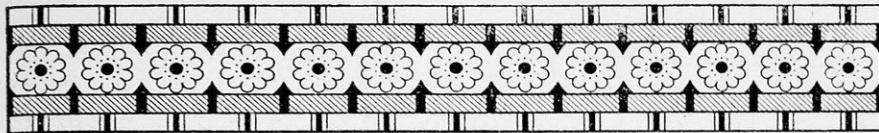
Τὸ Ἐρέχθειον. Στοὰ τῶν Καρυατίδων
(Ἀναπαράστασις)

βαστάζουν τὴν στέγην τῆς στοᾶς. Εἶναι αἱ περίφημαι Καρυάτιδες, ἀπὸ τὰ ζωντανώτερα καὶ θελκτικώτερα γλυπτὰ τῆς τέχνης, αἱ ὅποιαι ἔχουν ἐμπνεύσει πλείστους ποιητὰς καὶ ζωγράφους δλῶν τῶν ἐποχῶν.

“Οπως βλέπομεν, ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἦσαν συγκεντρωμένα τὰ σεβαστότερα καὶ μεγαλοπρεπέστερα μνημεῖα, τὰ ὅποια κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἡ βαθεῖα εὐλάβεια πρὸς τὸ θεῖον, ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ δραστηριότης τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. “Ολος ὁ ἀρχαῖος ἐλληνικὸς κόσμος ἦσθάνετο

έξαιρετικὸν σεβασμὸν πρὸς τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως καὶ
ἔθαμβώνετο εἰς τὸ ἀντίκρυσμά των.

‘Ο ἕδιος θαυμασμὸς πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν μεγαλοφυῖαν
τῶν ἀρχαίων προγόνων μας καὶ ὁ ἕδιος σεβασμὸς πρὸς τὰ
ἀθάνατα προϊόντα της παρακινεῖ καὶ σήμερον τοὺς πολιτισμέ-
νους ἀνθρώπους νὰ ἔρχωνται ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου εύ-
λαβεῖς προσκυνηταὶ τῶν Ἱερῶν ἔρειπίων τῆς Ἀκροπόλεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'
Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

1. ΑΙ ΠΑΡΑΜΟΝΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

‘Η ἐσωτερικὴ ἡσυχία, ἡ ὁποία ἐπέκρατησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ πεντήκοντα ἔτη τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος, ἔδιδεν αἰσιοδοξίαν εἰς τοὺς “Ἐλληνας. Γενικὴ ἦτο ἡ ἐντύπωσις, διὰ τὰ πάθη, τὰ ὅποια ἔχωριζον τὰς ἐλληνικὰς πόλεις, ἐσβῆσαν καὶ διὰ ἐμφύλιοι πόλεμοι δὲν θὰ ἀνεστάτωνον πλέον τὴν χώραν. Ἡ ἀντίληψις αὐτὴ ἐνισχύθη, ὅταν τὸ 445 π.Χ. συνωμολογήθη ἡ τριακονταετὴς εἰρήνη μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν Εἰς τὴν πραγματικότητα δύμας ἡ κατάστασις δὲν ἦτο καθόλου εύχαριστος.

Ἡ Σπάρτη, τῆς ὁποίας τὸ κῦρος εἶχε καταπέσει ἔνεκα τῆς κακῆς διαγωγῆς τοῦ Παυσανίου, περιωρίσθη, καθὼς εἴδομεν, εἰς τὸ κράτος της, ἀλλὰ δὲν ἐπαυσε σε νὰ καιροφυλακτῇ. Συνεκέντρωνε καὶ ὠργάνωνε τὰς δυνάμεις της, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν τὸ παλαιόν καὶ φιλόδοξον σχέδιόν της νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἐδείκνυε καμμίαν διάθεσιν νὰ ἀναγνωρίσῃ ως μόνιμον κατάστασιν τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ προθέσεις τῆς Σπάρτης ἐφάνησαν μὲ τὴν ματαίωσιν ἐξ αἰτίας της τοῦ γνωστοῦ σχεδίου τοῦ Περικλέους περὶ πανελλήνου συνεδρίου διὰ τὴν ἔνωσιν ὅλων τῶν Ἐλλήνων ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν.

Αλλά καὶ ἡ αὐθαίρετος διαγωγὴ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς συμμάχους συνετέλεσεν, ώστε νὰ γεννηθοῦν μίση καὶ νὰ ἔξαφθοῦν τὰ παλαιὰ πάθη εἰς μέγαν βαθμόν. Τὴν εὔκαιρίαν αὐτὴν ἐπωφελήθησαν οἱ Σπαρτιᾶται καὶ παρουσιάσθησαν προστάται τῶν καταδυναστευομένων. Ὅπο τὰς περιστάσεις αὐτὰς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῆ ἢ εἰρήνη. Μία ἀσήμαντος ἀφορμὴ ἔχρειάζετο, διὰ νὰ ἀνάψῃ τὴν καταστρεπτικὴν φλόγα τοῦ πολέμου. Καὶ αὐτὸ δὲν ἐβράδυνε νὰ συμβῇ.

Κατὰ τὸ ἔτος 431 π. Χ. ἡ τριακονταετὴς εἰρήνη κατελύθη
καὶ ἥρχισε μακρὸς ἐμφύλιος πόλεμος, δ γνω-
431 - 404 π.Χ. στὸς ὡς πελοποννησιακὸς πόλεμος,
δ ὅποιος διήρκεσεν 27 ἔτη. Ὁ πόλεμος αὐτὸς
ἔξήντλησε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ὁδήγησεν εἰς τὴν καταστροφήν,
ἀπὸ τὴν ὅποιαν ποτὲ πλέον δὲν ἡδυνήθη νὰ συνέλθῃ. Μὲ τὸ
τέλος του ἥρχισεν ἡ παρακμὴ τῆς Ἑλλάδος.

2. ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΑΦΟΡΜΑΙ ΤΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Τὸ σπουδαιότερον αἴτιον τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἦτο ἡ παλαιὰ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν δημοκρατικῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς ὀλιγαρχικῆς Σπάρτης. Ἡ ἀντίθεσις αὐτὴ ηδέηθη εἰς μέγαν βαθμὸν μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἐκτεταμένου καὶ ἴσχυροῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν κατάπληκτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου των. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον κυριαρχήσει εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον μέχρι τοῦ Εὔξείνου πόντου καὶ τῆς Αίγυπτου. Τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των ἦσαν περιζήτητα παντοῦ. Τοῦτο ἐγέννησε τὴν ἀντιζηλίαν καὶ τὸν φθόνον τῶν Σπαρτιατῶν καὶ πρὸ πάντων τῶν ἴσχυρῶν συμμάχων των Κορινθίων. Αὗτοὶ ἦσαν οἱ κυριώτεροι ἀνταγωνισταὶ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Οἱ Κορίνθιοι ἀνησύχησαν πολύ, ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἥρχισαν νὰ ἐπεκτείνουν τὸ ἐμπόριόν των εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰς πόλεις τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ εἰς τὰς ἀποικίας τῆς νοτίου Ἰταλίας καὶ Σικελίας. Εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ἔως τότε οἱ Κορίνθιοι εἶχον τὸ μονοπώλιον τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν. Αἱ προσπάθειαι των νὰ σταματήσουν μὲ εἰρηνικὰ μέσα τὴν πρόοδον τῶν

Αθηναίων καὶ νὰ ἔμποδίσουν τὴν κυριαρχίαν των ἐπὶ δλῶν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων δὲν ἔφεραν κανέναν ἀποτέλεσμα. Διὰ τοῦτο οἱ Κορίνθιοι ἐπεδίωκον καὶ παρεσκεύαζον τὸν πόλεμον, διὰ τοῦ δποίου ἥλπιζον, δτι θὰ ἐπετύγχανον τοὺς σκοπούς των. Μόλις ἔδόθη ἡ πρώτη ἀφορμή, τὴν ἐπωφελήθησαν καὶ ἥλθον εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Εἰς τὸ τέλος κατώρθωσαν νὰ παρασύρουν μὲ τὸ μέρος των καὶ τοὺς Σπαρτιάτας, οἱ δποίοι ἔβλεπον μὲν μὲ ἀνήσυχον βλέμμα τὴν ἀναπτυξιν τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἥσαν πάντοτε διστακτικοὶ νὰ ἀναλάβουν πόλεμον ἔναντίον των.

Ἀφορμάς εἰς τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου ἔδωκαν τὰ ἔξῆς γεγονότα. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐπιδαμνον (σημερινὸν Δυρράχιον), ἡ δποία ἥτο ἀποικία τῶν Κερκυραίων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας, ἔγινεν ἐπανάστασις. Εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἐπιδαμνίων ἀνεμείχθησαν οἱ Κορίνθιοι. Ἀλλ' ἡ ἐπέμβασίς των κατέληξεν εἰς πόλεμον μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Κερκυραίων, οἱ δποίοι ἔζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι, μολονότι ἔγνωριζον, δτι, μὲ τὸ νὰ βοηθήσουν τοὺς Κερκυραίους, παρεβίαζον τοὺς ὅρους τῆς τριακονταετοῦς εἰρήνης, ἔκριναν, δτι δὲν ἔπρεπε νὰ χάσουν τὴν εύκαιρίαν νὰ προσεταιρισθοῦν ὡς σύμμαχον τὴν Κέρκυραν. Ἡ νῆσος εἶχεν ἀξιόλογον ναυτικὴν δύναμιν καὶ εύρισκετο εἰς ἔξαιρετικὴν θέσιν.

Οἱ Κορίνθιοι, διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς Ἀθηναίους, ἐκίνησαν εἰς ἀποστασίαν τὴν Ποτείδαιαν, ἡ ὁποία ἥτο μὲν ἀποικία τῶν Κορινθίων εἰς τὴν Χαλκιδικήν, ἀλλὰ σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων. "Οταν ἔμαθον αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι, ἔστειλαν ἀμέσως στρατὸν καὶ στόλον εἰς τὴν Ποτείδαιαν καὶ τὴν ἐποιιόρκησαν στενῶς.

"Ἀλλη σοβαρά ἀφορμὴ τοῦ πολέμου· ύπηρξε τὸ ψήφισμα τοῦ Περικλέους, διὰ τοῦ δποίου οἱ Μεγαρεῖς, σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν, ἀπεκλείοντο ἀπὸ τοὺς λιμένας καὶ τὰς ἀγοράς τοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν.

3. ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΕΙΣ ΣΠΑΡΤΗΝ. Η ΑΠΟΦΑΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Κατόπιν τῶν γεγονότων αὐτῶν οἱ Κορίνθιοι ἐπέτυχον νὰ συγκληθῇ συνέδριον τῶν ἀντιπροσώπων τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας εἰς τὴν Σπάρτην. Τὸ συνέδριον ἀπεφάσισε τὸν πόλεμον παρ' ὅλην τὴν ἀντίδρασιν τῶν εἰρηνοφίλων, τῶν ὅποιων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ βασιλεὺς Ἐρχίδα μος. Τοιουτοτρόπως ἐπεκράτησαν οἱ φιλοπόλεμοι. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν εἰρήνη δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ καταστρεπτικὸς ἐμφύλιος πόλεμος εἶχεν ἀρχίσει.

Αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις διεξήχθησαν εἰς τρεῖς περιόδους.

Ἡ πρώτη περίοδος ὡνομάσθη δεκαετὴς ἡ Ἐρχίδα-μειος πόλεμος (431 - 421 π.Χ.). Ἐλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ σπαρτιατικοῦ καὶ λοιποῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ, τὸν Ἐρχίδαμον, ὁ ὅποιος διηύθυνε τὰς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου ἦσαν ἀμφίβολα.

Ἡ δευτέρα περίοδος περιλαμβάνει τὴν εἰς Σικελίαν ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηναίων (415 - 413 π.Χ.), ἡ ὅποια ἀπέληξεν εἰς καταστροφήν των.

Τὴν τρίτην περίοδον ἀποτελεῖ ὁ λεγόμενος Δεκελεικὸς πόλεμος (413 - 404 π.Χ.), ὁ ὅποιος ἐτελείωσε μὲ τὴν ὑποταγὴν τῶν Ἀθηνῶν.

Εἰς τὴν μακρὰν καὶ ἀγωνιώδη πάλην τῶν δύο ἐπιφανῶν ἔλληνικῶν πόλεων ἔλαβε μέρος ὅλη ἡ Ἑλλάς. Μὲ τὴν Σπάρτην εἶχε συνταχθῇ ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ Πελοπόννησος, μερικαὶ πόλεις τῆς Στερεάς Ἐλλάδος καὶ ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους ἡ Λευκάς. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκτὸς τῶν ὑπηκόων των εἶχον ὡς συμμάχους τὴν Ναύπακτον, τοὺς Ἀκαρνανας καὶ ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους τὴν Κέρκυραν, τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τὴν Ζάκυνθον. Ἄλλ' οἱ Σπαρτιάται εἶχον συμπαθείας καὶ μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τῶν Ἀθηνῶν, διότι διεκήρυττον, δτι πολεμοῦν, διὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ἀθηναίων. Καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι κατήρχοντο εἰς τὸν πόλεμον μὲ ἀκμαίας δυνάμεις. Ἰσχυρότεροι οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ θάλασσαν, ύστεροιν τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὴν δύναμιν κατὰ ξηράν. Αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις διεξήγοντο

μόνον κατά τὸ θέρος (Μάρτιος - Νοέμβριος). Ἡ περίοδος τοῦ χειμῶνος (Δεκέμβριος - Φεβρουάριος) προωρίζετο διὰ τὰς πολεμικὰς προετοιμασίας τῶν ἐμπολέμων.

4. ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

’Αρχιδάμειος πόλεμος. Ὁ λοιμὸς τῶν Ἀθηνῶν.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 431 π. Χ. δ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἀρχίδαμος μὲ ἰσχυρὸν στρατὸν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἥρχισε κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς ἑκείνης νὰ κόπτῃ τὰ δένδρα καὶ νὰ καταστρέψῃ τοὺς ἀγρούς. Οἱ ἀγρόται μὲ πόνον ψυχῆς παρηκολούθουν τὴν φθορὰν τῆς περιουσίας των μέσα ἀπὸ τὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν, δπου εἶχον καταφύγει μὲ τὰς οἰκογενείας των καὶ μὲ τὰ κινητὰ πράγματά των κατὰ συμβουλὴν τοῦ Περικλέους. Ὁ μέγας πολιτικὸς καὶ στρατηγὸς εἶχε τὴν γνώμην, δτι κατὰ ξηρὰν οἱ Ἀθηναῖοι ἔπρεπε νὰ περιορισθοῦν μόνον εἰς ἄμυναν. Δι’ αὐτό, μόλις ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος, παρήγγειλεν εἰς τοὺς κτηματίας τῆς Ἀττικῆς νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὴν πόλιν. Τοιουτοτρόπως δλος ὁ χῶρος ὁ μεταξὺ τῶν μακρῶν τειχῶν ἐγέμισεν ἀπὸ πρόσφυγας. Ἐκεῖ ἦσαν ἀσφαλεῖς, διότι τὰ μακρὰ τείχη προεφύλαττον τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ. Οἱ Ἀθηναῖοι, διὰ νὰ ἀποδώσουν τὰ ἵσα εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἔστειλαν τὸν στόλον των εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐλεγλάτει τὰ παράλιά της.

Ο Ἀρχίδαμος δὲν παρέτεινεν ἐπὶ μακρὸν τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν. Μόλις ἥρχισαν νὰ λείπουν αἱ τροφαὶ, ἐγκατέλειψε τὴν ἐπιχείρησιν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἐπίσης, ἀφοῦ ἐλεηλάτησε τὰ εύφορώτερα μέρη τῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου, ἐπανέπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπέρασε τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου.

Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους τούτου οἱ Ἀθηναῖοι ἔθαψαν μὲ φροντίδα τοῦ δημοσίου τοὺς πρώτους νεκρούς τοῦ πολέμου. Ἐπειδὴ δὲ σύμφωνα μὲ παλαιὸν ἔθιμον ἔπρεπε κατὰ τὴν ταφὴν νὰ ὀμιλήσῃ πρὸς τιμήν των ἐκ μέρους τῆς πόλεως ἀνὴρ μὲ

γενικήν ύπόληψιν καὶ κῦρος, ὡρίσθη ὁ Περικλῆς νὰ εἴπῃ «έ π’ αὐτοῖς ἔπαινον τὸν πρέποντα». Ὁ λόγος, τὸν δόποιον ἔξεφώνησε τότε ὁ Ἀθηναῖος πολιτικός, εἶναι πραγματικὸν ἀριστούργημα. Ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Περικλέους, ὅπως λέγεται, ἀποτελεῖ ὕμνον πρὸς τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηνῶν, τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμά των καὶ τὸν πολιτισμόν των. «Μόνη, λέγει, ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ ὅλας τὰς σημερινὰς πόλεις παρουσιάζεται εἰς τὰ μάτια τοῦ ἐρευνητοῦ ἀνωτέρα τῆς φήμης της καὶ μόνη αὐτὴ οὔτε εἰς τὸν ἐχθρόν, διατελεῖ ἐναρτίον της, δίδει ἀφορμὴν τὰ ἀγανακτῆ, διότι κακοπαθεῖ ἀπὸ τοιούτους ἀσημάντους ἀνθρώπους, οὔτε εἰς τὸν ὑπέκυον τὰ παραπορῆται, διότι τάχα κυβερνᾶται ἀπὸ ἀναξίους... Λοιπὸν χάριν τοιαύτης πόλεως αὐτοὶ ἔδω γενναίως μαζόμενοι ἐφορεύθησαν, ἐπειδὴ ἐθεώρησαν χρέος των τὰ μὴ τὴν ἀφήσουν τὰ καθῆ, καὶ διατένεις ἀπὸ ὅσους μένουν εἰς τὴν ζωὴν δίκαιον εἶναι τὰ θέλη τὰ ὑποφέρη πρὸς χάριν τῆς». (Θουκυδίδου, Περικλέους ἐπιτάφιος).

Τὸ δεύτερον ἔτος ὁ Ἀρχίδαμος εἰσέβαλε καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἀττικήν, ὁ δὲ στόλος τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Περικλέα ἐλεγλάτησεν ἐκ νέου διάφορα μέρη τῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου.

‘Αλλὰ τὸ ἔτος αὐτὸν μεγάλη συμφορὰ ἔπληξε τοὺς Ἀθηναίους. Συγχρόνως περίπου μὲ τὴν εἰσβολὴν τῶν Σπαρτιατῶν φοβερά ἐπιδημικὴ νόσος, λοιμός, ὅπως τὸν λέγει ὁ Θουκυδίδης, ἐνέσκηψεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ. Εἶναι πιθανόν, διτι μετεδόθη εἰς τὸν Πειραιᾶ ἀπὸ ξένον ἐμπορικὸν πλοῖον, τὸ δόποιον προήρχετο ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ ἡ ἐπιδημία ἔλαβε τεραστίαν ἀνάπτυξιν. Ὁ συνωστισμός, δ ὁ δόποιος εἶχε δημιουργηθῆ ἀπὸ τὴν συγκέντρωσιν ὅλου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου εἰς τὸν μεταξὺ τῶν μακρῶν τειχῶν χῶρον καὶ τὰς ἀνθυγιεινὰς καλύβας, ὑπεβοήθει τὴν ἔξαπλωσίν της. Προσέβαλεν ὅλους χωρὶς διάκρισιν φύλου η ἡλικιαίς.

‘Ο Θουκυδίδης, δ ὁ δόποιος προσεβλήθη ἀπὸ τὸν λοιμὸν καὶ ἐσώθη, τὸν περιγράφει μὲ θαυμαστὴν ἀκρίβειαν. Ἀπὸ τὰ συμπτώματα φαίνεται, διτι ἐπρόκειτο περὶ τυφοειδοῦς πυρετοῦ. «Τόσον ἀσύνηθες ἦτο τὸ νόσημα, λέγει, ὃστε οἱ ἄνθρωποι ἀπέθνησον, ὅπως τὰ πρόβατα, καὶ πολλοὶ ἔμενον ἀταφοι. Τὰ δὲ πτηνά, τὰ

δποῖα τρώγουν ἀνθρώπινα πτώματα, ἢ δὲν ἐπλησίαζον τοὺς ἀτάφους νεκρούς, οἱ δποῖοι ἥσαν πολλοί, ἢ, ὅσα ἔφαγον ἀπὸ αὐτούς, ἐμολύνθησαν καὶ ἀπέθανον. Τὰ πτηνὰ αὐτὰ ἐξηφανίζοντο ἀπὸ τὰ μέρη, δπον εὑρίσκοντο ἄταφα πτώματα». 'Ο λοιμός διήρκεσε μὲ μικράς ὑποχωρήσεις καθ' ὅλον τὸ δεύτερον καὶ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου καὶ ἐπροξένησε μεγάλην φθοράν εἰς τὸν πληθυσμόν.

Δυσφορία τῶν Ἀθηναίων. Θάνατος τοῦ Περικλέους.

'Ο Ἀρχίδαμος ἐφοβήθη, μήπως προσβληθῆ ὁ στρατός του ἀπὸ τὴν ἐπιδημίαν, καὶ ἀπεχώρησε μὲ σπουδὴν ἀπὸ τὴν Ἀττικήν. 'Ο Περικλῆς ἔξ ἄλλου ὅταν ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν λεηλασίαν τῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου, ἔστειλε τὸν στόλον ὑπὸ ἄλλους στρατηγούς εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἄλωσιν τῆς Ποτειδαίας. 'Ο στόλος ὅμως ἐπανῆλθεν ἀπρακτος εἰς τὰς Ἀθήνας, δπον ἡ κατάστασις ἀπὸ τὴν ἔξαπλωσιν καὶ τὴν θραυσιν τοῦ λοιμοῦ ἦτο σχεδόν ἀπελπιστική. Οἱ Ἀθηναῖοι ἡρχισαν νὰ χάνουν τὸ ἡθικόν των. Εἰς τὴν ἀπόγνωσίν των ἐστρέφοντο κατὰ τοῦ Περικλέους, τὸν δποῖον ἐθεώρουν ὑπαίτιον τῶν συμφορῶν.

'Ο Περικλῆς τότε συνεκάλεσε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ μὲ τὴν γνωστὴν ἀταραξίαν του ὡμίλησε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ως πατήρο καὶ ὅχι ως ἀνώτατος ἄρχων. « "Ἄν ἡ πατρὶς εὐτυχῆ, εἶπεν, αἱ ἰδιωτικαὶ ἀτυχίαι θεραπεύονται, ἐνῷ οὐδεμία ἰδιωτικὴ εὐτυχία δύναται νὰ διατηρηθῇ, ὅταν ἡ πατρὶς περιέλθῃ εἰς δυστυχίαν...." "Οταν λοιπὸν ἡ μὲν πατρὶς ἡμποροῦ ὑπὸ βαστάση τὰς συμφορὰς τῶν πολιτῶν, ἔνας δὲ ἔκαστος μεμονωμένος πολίτης δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὴν βοηθήσῃ, πᾶς δὲν ἐπιβάλλεται ὅλοι μαζὶ νὰ τὴν ἐνισχύσωμεν καὶ νὰ μὴ μᾶς τρομάζουν αἱ ἀτομικαὶ κατοτυχίαι μας;" »

'Η ἐντύπωσις ἐκ τοῦ λόγου ὑπῆρξε μεγάλη. 'Η δυσφορία τῶν Ἀθηναίων κατὰ τοῦ Περικλέους ἐπαυσεν, ἀλλὰ προσωρινῶς. Αἱ ταλαιπωρίαι των ἀπὸ τὴν νόσον ἐμεγάλωνον καὶ ἡ δργὴ των ἔξεσπασε καὶ πάλιν κατὰ τοῦ Περικλέους, ἀπὸ τὸν δποῖον τώρα ἀφήρεσαν τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ. Χωρὶς δυσφορίαν καὶ παράπονον δ Ἀθηναῖος πολιτικὸς ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ζωήν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἔχασεν ἀπὸ τὴν νόσον

τούς δύο υἱούς του. 'Αλλά καὶ εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν συμφορὰν διετήρησεν ὅλον τὸ ψυχικὸν μεγαλεῖόν του.

'Η ἀνικανότης τῶν διαδόχων τοῦ Περικλέους ἡνάγκασε τοὺς Ἀθηναίους νὰ τὸν ἐπαναφέρουν εἰς τὴν ἀρχήν. Δὲν ἦτο ὅμως πλέον πεπρωμένον νὰ ὑπηρετήσῃ ἐπὶ μακρὸν τὴν πατρίδα του. Προσεβλήθη καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν θανατηφόρον ἐπιδημίαν καὶ ἀπέθανε τὸ φθινόπωρον τοῦ 429 π.Χ. εἰς ἥλικιαν 62 ἔτῶν.

'Ο θάνατος τοῦ Περικλέους εἰς τὴν κρίσιμον ἕκείνην περίστασιν ὑπῆρξε διὰ τοὺς Ἀθηναίους ἀνεπανόρθωτος συμφορά. 'Ο Περικλῆς, καθὼς γνωρίζομεν, ἦτο μέγας πολιτικὸς καὶ στρατηγὸς καὶ ρήτωρ. Μὲ τὰ προτερήματα αὐτὰ ἀπέκτησε μέγα κῦρος, μὲ τὸ ὅποιον κατώρθωνε νὰ ἔπιβάλλῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν πειθαρχίαν, ἡ δποία ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον διὰ τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν προκοπὴν τῶν λαῶν. Καὶ ἐπετύγχανεν αὐτὸς χωρὶς καθόλου νὰ δεσμεύῃ τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν τῶν πολιτῶν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀπώλεια του ἦτο βαρὺ πλῆγμα διὰ τοὺς Ἀθηναίους.

Μετὰ τὸν Περικλέα ἐπεκράτησαν πολιτικοί, οἱ ὅποιοι δὲν ἀπέβλεπον εἰς τὸ συμφέρον τῆς ὀλότητος, ἀλλ' εἰς τὴν ἴκανοποίησιν τῆς προσωπικῆς των φιλοδοξίας. 'Απέκρυπτον ἀπὸ τὸν λαὸν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐκολάκευον τὰς ἀδυναμίας του, διὰ νὰ ἔξασφαλίζουν τὴν ἐκλογήν των εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα. Οἱ πολιτικοί οὗτοι ὠνομάζοντο δημαγωγοί. Περίφημος δημαγωγός, δ ὅποιος ἐπεβλήθη εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς, ὑπῆρξεν δ Κλέων, ἄνθρωπος ἐμπαθέστατος καὶ τυχοδιώκτης. Οὗτος κατήγετο ἀπὸ ταπεινὴν οἰκογένειαν, ἀλλ' εἶχε πλουτήσει ὡς βιομήχανος βυρσοδέψης. Πλὴν τῶν χρημάτων ὅμως διέθετε καὶ ρητορικὴν καὶ δημαγωγικὴν ἴκανότητα μοναδικήν. Μὲ τὰ προσόντα αὐτὰ ἐπεβάλλετο εἰς τὸ πλῆθος καὶ τὸ παρέσυρεν εἰς τὰς ἰδέας του. 'Ητο ὑπὲρ τῆς ἔξακολουθήσεως τοῦ πολέμου μέχρις ἐσχάτων.

✓
'Αποστασία τῆς Λέσβου. Κατάληψις τῆς Πύλου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων.

Κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου οἱ Σπαρτιάται δὲν εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ λοιμοῦ. Δὲν ἔμειναν ὅμως ἀργοί. 'Υπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀρχιδάμου ἐξεστρά-

τευσαν κατὰ τῶν Πλαταιῶν, τὰς ὁποίας ἐποιιόρκησαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἔπεσεν ἡ Ποτείδαια καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος (428 π.Χ.) ἀπεστάτησεν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἡ Λέσβος. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν ἀμέσως στόλον καὶ ἐποιιόρκησαν τὴν Μυτιλήνην κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Οἱ Μυτιληναῖοι ἀντέταξαν ἴσχυρὰν ἀντίστασιν, ἀλλ’ ἡ ναγκάσθησαν κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος νὰ παραδοθοῦν, διότι οἱ Σπαρτιάται δὲν κατώρθωσαν νὰ τοὺς βοηθήσουν. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Λέσβος ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηνῶν.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Μυτιλήνης ἐφάνη ἡ ἐμπάθεια καὶ ἡ ἀγριότης τοῦ Κλέωνος. Οὗτος προέτεινεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ θανατώσουν ὅλους τοὺς ἐνήλικας Μυτιληναίους. Καὶ δὲν ἔγινε μὲν αὐτό, διότι ἐπεκράτησαν ἄλλαι φρονιμώτεραι γνῶμαι, ἀλλ’ ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἐφόνευσαν χιλίους αἰχμαλώτους ἐκ τῶν ἀριστοκρατικῶν τῆς Μυτιλήνης.

Κατὰ τὸν ἕδιον χρόνον οἱ Σπαρτιάται ἐκυρίευσαν μετὰ διετῆ πολιορκίαν τὰς Πλαταιάς καὶ, διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς συμμάχους των Θηβαίους, ἐφόνευσαν τοὺς δλίγους ὑπερασπιστὰς τῆς ἐνδόξου πόλεως. ‘Υπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς δὲ πόλεμος ἐγίνετο διαρκῶς ἀγριώτερος.

Κατὰ τὴν ἐπομένην περίοδον τὸ σημαντικώτερον πολεμικὸν γεγονός ὑπῆρξεν ἡ κατάληψις τῆς Πύλου καὶ τῆς Σφακτηρίας ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Τὸ 425 π.Χ. ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Δημοσθένης κατέπλευσε μὲ πέντε πλοῖα εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου, ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ὠχύρωσε τὴν περιοχήν. Ἐπειδὴ ἡ πόλις ἔκειτο εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Μεσσηνίας, ὁ Δημοσθένης ἐσχεδίαζε νὰ τὴν καταστήσῃ δρμητήριον, διὰ νὰ ἀποκλείσῃ ἐκ δυσμῶν τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ ἔξεγείρῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς δυσηρεστημένους κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν κατοίκους της. Οἱ Σπαρτιάται ἀντελήφθησαν τοὺς σκοπούς του καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον του ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν. Συγχρόνως ἀπεβιβασσαν 420 δπλίτας εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, ἡ δποία εύρισκεται ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος τῆς Πύλου. ‘Ο Δημοσθένης μὲ τοὺς δλίγους ἄνδρας του προέβαλε γενναίαν ἀντίστασιν.’ Οταν δὲ ἐφθασεν ἐνίσχυσις ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὅχι μόνον κατώρθωσε νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς Σπαρ-

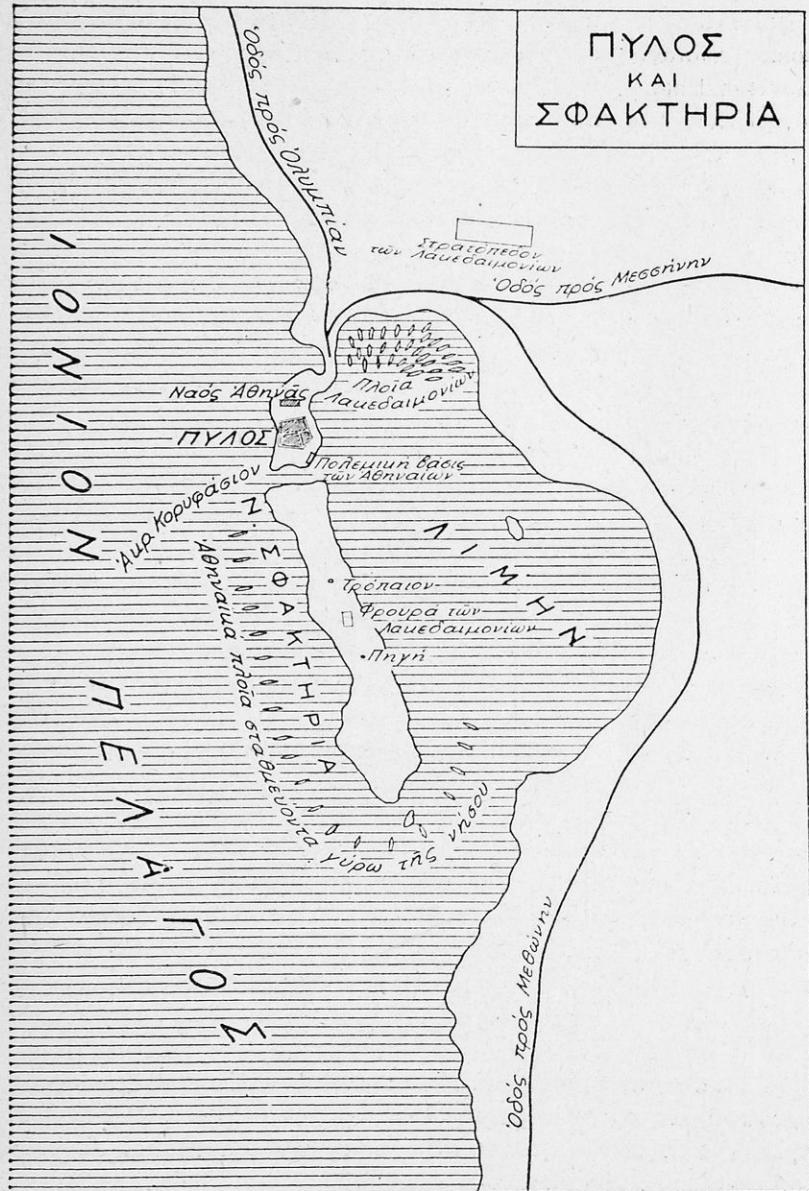
τιάτας, ἀλλὰ καὶ ἐπολιόρκησε τοὺς 420 ὁπλίτας των εἰς τὴν Σφακτηρίαν. Ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς ὁπλίτας αὐτοὺς ἀνῆκον εἰς τὰς ἐπισημοτέρας οἰκογενείας τῆς Σπάρτης. Διὰ τοῦτο οἱ Λακεδαιμόνιοι προέτειναν εἰς τοὺς Ἀθηναίους εἰρήνην, ἀλλ’ αὐτοὶ κατὰ συμβουλὴν τοῦ Κλέωνος ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις. Ἐπειδὴ δύμως ἡ πολιορκία παρετείνετο, ὁ Κλέων ἔζητησε νὰ ἀποσταλῇ ὁ Ἰδιος εἰς τὴν Πύλον. Ἔδωκε τὴν ύπόσχεσιν, δτὶ ἐντὸς 20 ἡμερῶν ἥ θά ἐφόνευεν ἥ θά ἔφερεν εἰς τὰς Ἀθήνας αἰχμαλώτους τοὺς ἀποκλεισμένους εἰς τὴν Σφακτηρίαν Σπαρτιάτας. Ὅπως διηγεῖται ὁ Θουκυδίδης, οἱ Ἀθηναῖοι ἐγέλασαν διὰ τὰς καυχησιολογίας τοῦ Κλέωνος, ἀλλ’ ἐδέχθησαν τὴν πρότασίν του. Ἡλπιζον δτὶ ἐδίδετο εὐκατιρία « δυοῖν ἀγαθοῖν τοῦ ἐτέρου τεύξεσθαι, ἥ Κλέωνος ἀπαλλαγήσεσθαι, ὁ μᾶλλον ἥλπιζον, ἥ Λακεδαιμονίους σφίσι χειρώσασθαι ».

Οταν ὁ Κλέων ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον, εῦρεν ὅλα ἔτοιμα διὰ τὴν ἐπίθεσιν ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Δημοσθένην. Οἱ Σπαρτιάται ἐκυκλώθησαν ἀπὸ παντοῦ καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἐλπὶς νὰ διαφύγουν. Δι’ αὐτὸν ἐπολέμησαν μὲν γενναῖως, ἀλλὰ τέλος ἤναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν. Τοιουτοτρόπως ὁ Κλέων ἐντὸς 20 ἡμερῶν μετέφερεν εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὴν ύπόσχεσίν του τοὺς 292 ἐπιζήσαντας Σπαρτιάτας ὁπλίτας τῆς Σφακτηρίας. Ἀπὸ τότε ὁ τυχοδιώκτης δημαγωγὸς ἔγινε παντοδύναμος. Οἱ Σπαρτιάται δὲν ἐτόλμησαν πλέον νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Ἀττικήν, διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἤπειλησαν δτὶ, ἀν συνέβαινε τοῦτο, θὰ ἐθανάτωνον τοὺς αἰχμαλώτους.

ΝΙΚΙΕΙΟΣ ΕΙΡΗΝΗ.

Απὸ τὴν δύσκολον θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εύρεθη ἡ Σπάρτη μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Σφακτηρίας, ἐξήγαγε τὴν πατρίδα του ὁ χρηστός, γενναῖος καὶ ἔξαιρετος στρατηγὸς Βρασίδας. Οὕτος, διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, ἐσκέφθη νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Μακεδονίαν. Μὲ τὴν μοναδικὴν διὰ Σπαρτιάτην ρητορικὴν του ἰκανότητα ἔπεισε τοὺς ἐφόρους νὰ τοῦ ἀναθέσουν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τολμηροῦ του σχεδίου.

ΠΥΛΟΣ ΚΑΙ ΣΦΑΚΤΗΡΙΑ

‘Ο Βρασίδας ἐπέρασε μὲ δλίγας δυνάμεις τὴν ἀνατολικὴν στερεάν Ἐλλάδα καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐκεῖ ἡνώθη μὲ τὸν βασιλέα Περδίκκαν, φίλον τῶν Σπαρτιατῶν. Μὲ τὴν συνεργασίαν αὐτοῦ ὁ Βρασίδας ἀπέσπασε πολλὰς πόλεις ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Χαλκιδικήν. Τέλος ἐκυρίευσε τὴν Ἀμφίπολιν, ἀποικίαν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰς ἑκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος. Ὁ ιστορικὸς Θουκυδίδης, ναύαρχος τότε τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης, δὲν ἤδυνήθη νὰ πλεύσῃ ἐγκαίρως εἰς τὴν Ἀμφίπολιν καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κατάληψίν της. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κατεδίκασαν ἀναπολόγητον εἰς θάνατον. Ὁ Θουκυδίδης διὰ νὰ διαφύγῃ τὴν τιμωρίαν, ύπεβλήθη εἰς ἔκουσίαν ἔξορίαν.

Κατὰ τοῦ Βρασίδου οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν τὸν Κλέωνα. Ὄλίγον χρόνον μετά τὴν ἄφιξίν του οἱ δύο ἀντίπαλοι συνεκρούσθησαν εἰς τὴν Ἀμφίπολιν. Κατὰ τὴν μάχην ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς ἐνικήθη καὶ ὁ Κλέων ἐφονεύθη. Τὴν ἰδίαν ὅμως τύχην εἶχε καὶ ὁ στατηγὸς Βρασίδας, ὁ δόποιος ἐτάφη μὲ μεγάλας τιμάς εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Ἀμφιπόλεως. Τοιουτορόπως ἔλειψαν οἱ δύο φιλοπόλεμοι ἀρχηγοὶ Βρασίδας καὶ Κλέων.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ύπερισχυσε τότε τὸ κόμμα τοῦ Νικίου, ὁ δόποιος ἥρχισεν ἀμέσως διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς Σπαρτιάτας περὶ εἰρήνης. Αἱ περιστάσεις ἦσαν εύνοϊκαι, διότι καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι εἶχον ἔξαντληθῆ ἀπὸ τὴν παράτασιν τοῦ πολέμου. Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιάται τὸ 421 π. Χ. ἔκλεισαν εἰρήνην ύπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀποδοθοῦν ἀμοιβαίως οἱ αἰχμάλωτοι καὶ αἱ κυριευθεῖσαι πόλεις. Ἐπειδὴ δὲ ἡ εἰρήνη αὐτὴ ἔγινε μὲ τὴν μεσολάβησιν καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ στρατηγοῦ Νικίου, διὰ τοῦτο ὀνομάσθη Νικίειος εἰρήνη.

Ο Νικίας.

‘Ο Νικίας κατήγετο ἀπὸ πλουσίαν οἰκογένειαν. Ἀπὸ τὰ ἀργυρωρυχεῖα τοῦ Λαυρείου καὶ ἀπὸ βιομηχανικὰς ἐργασίας ηὕξησε τὸν πλοῦτον, τὸν ὃποῖον ἐκληρονόμησε, καὶ ἔγινεν ὁ πλουσιώτερος ἄνθρωπος τῶν Ἀθηνῶν.

‘Ο Νικίας ἦτο πολίτης ἐνάρετος καὶ συνετός. Ἡ Ἰδιωτικὴ καὶ δημοσία ζωὴ του ἦτο ἄμεμπτος. Ἐξ οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς ἥσθάνετο βαθὺν σεβασμὸν πρὸς τὴν προγονικὴν θρησκείαν. Καίτοι πλούσιος διῆγε βίον ἀπλοῦν καὶ λιτόν. Ἡ νομιμοφροσύνη, ἡ ἐντιμότης καὶ ἡ δικαιοσύνη του ἦσαν ύποδειγματικαί. ‘Αλλ’ ὑπεράνω δλων τῶν ἀρετῶν του διέλαμπεν ἡ φλογερὰ φιλοπατρία του. “Ονειρὸν δλης τῆς ζωῆς του ἦτο ἡ διατήρησις «τοῦ μεγάλου δνόματος τῶν Ἀθηνῶν», δπως συνήθιζε νὰ λέγῃ, καὶ κατὰ τὰς ἀτυχίας τῆς πόλεως «ἡ ἐπανόρθωσις τῆς πεπτωκύιας δυνάμεως αὔτῆς». Ο Νικίας εἶναι ἀπὸ τοὺς δλίγους ἀνδρας τῶν δποίων ἐπαινεῖ τὸν χαρακτῆρα δ Θουκυδίδης: «*Ἡ δλη διαγωγή, λέγει, τοῦ Νικίου ἦτο καρονισμένη κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἀποβλέπῃ μόνον εἰς τὴν χρηστότητα.*

Ως στρατηγὸς διεξήγαγεν ἐπιτυχῶς πολλοὺς ἀγῶνας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου καὶ ἀπέλαυνε γενικῆς ύπολήψεως. Ἀπὸ τοὺς στρατιώτας ἡγαπᾶτο, διότι ὑπεβάλλετο μαζί των εἰς τοὺς ἰδίους κινδύνους καὶ τὰς αὐτὰς ταλαιπωρίας καὶ στερήσεις. Εἰς τὴν πολιτικὴν διεκρίθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους ως ἀρχηγὸς τοῦ ἀριστοκρατικοῦ κόμματος. Ἐπειδὴ δύμως εἶχε χαρακτῆρα ἥπιον καὶ ἄτολμον, δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπικρατήσῃ τοῦ ἀντιπάλου Κλέωνος, δ ὅποιος ἦτο βιαιότατος καὶ δὲν ἔδισταζε νὰ μεταχειρίζεται καὶ τὰ ἐύτελέστερα μέσα, διὰ νὰ ἐπιβληθῇ. Ἡ ἀγαθότης, ἡ ἐντιμότης καὶ ἡ σωφροσύνη τοῦ Νικίου δὲν συνεβιβάζοντο μὲ τὴν ταραχώδη ἐποχήν, μὲ τὴν δποίαν συνέπεσεν ἡ ἀνάμειξις του εἰς τὴν πολιτικήν.

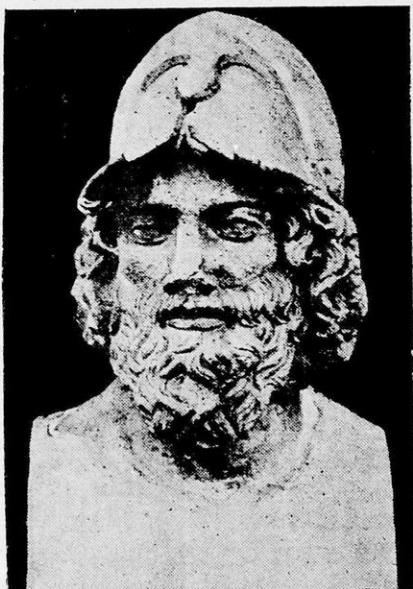
Ο Νικίας εἶχε συμβουλεύσει τοὺς Ἀθηναίους μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Σφακτηρίας νὰ δεχθοῦν τὰς προτάσεις εἰρήνης τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλέωνος ἐπεβλήθη ἡ πολιτικὴ του, εἰς τὴν δποίαν ὧφειλετο ἡ Νικίειος εἰρήνη. ‘Αλλ’ ἡ εἰρήνη αὐτὴ ἦτο ἀπλῶς μία ἀνακωχὴ μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπεκράτησαν μετ’ δλίγον οἱ φιλοπόλεμοι, οἱ δποῖοι ἥρχισαν νὰ καταφέρωνται κατὰ τῆς εἰρήνης. Ἀρχηγός των ἦτο νέος πολιτικὸς ἀνὴρ μὲ ὥραῖον παράστημα, εύφυής καὶ δραστήριος ἀλλὰ καὶ πλήρης ἐλαττωμάτων, δ Ἀλκιβιάδης.

‘Ο Αλκιβιάδης.

‘Ο Αλκιβιάδης ἀνῆκεν εἰς μεγάλην οἰκογένειαν. ‘Ο πατέρως του Κλεινίας κατήγετο ἀπό τὸ μυθικὸν γένος τῶν Αἰακιδῶν, ἢ δὲ μῆτηρ του Δεινομάχη ἀπό τοὺς Ἀλκμεωνίδας καὶ ἦτο συγγενὴς τοῦ Περικλέους. Πολὺ ἐνωρίς ἔχασεν δὲ Ἀλκιβιάδης τὸν πατέρα του, δὲ διοῖς ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τῆς Κορωνείας

(446 π.Χ.), καὶ τὴν κηδεμονίαν του ἀνέλαβεν δὲ Περικλῆς.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νεότητός του παρηκόλούθησε τὴν διδασκαλίαν τῷ σοφωτέρῳ ἀνδρῷ τῆς ἐποχῆς του. Ἰδιαιτέρως συνεδέθη μὲν τὸν Σωκράτην, δὲ διοῖς ὅμως, παρ’ ὅλας τὰς προσπαθείας του, πολὺ δὲ λίγον ἐπέδρασεν εἰς τὸν ἀτίθασον χαρακτῆρα τοῦ μαθητοῦ του. Μὲ τὴν λαμπράν μόρφωσιν, τὴν εὐφυΐαν, τοὺς εὐγενεῖς τρόπους καὶ τὴν ὀραιότητά του ἐγοήτευεν ὅλους. Ἡτο γενναιόδωρος μέχρι σπατάλης, καταδεκτικός καὶ πειστικός εἰς τοὺς λόγους του. Εἶχεν ἀποκτήσει τόσην συμπάθειαν εἰς τὸ πλῆθος, ὡστε, διπολικούς λέγει δὲ Πλούταρχος, «οὐδὲν θαυμαστόν, διτὶ ἥρθει ἡ δόξα αὐτοῦ μετ’ εὐνοίας καὶ τιμῆς, ἐπεὶ καὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἔντα πολλάκις χάριν εἶχε».

Αλκιβιάδης

χος, «οὐδὲν θαυμαστόν, διτὶ ἥρθει ἡ δόξα αὐτοῦ μετ’ εὐνοίας καὶ τιμῆς, ἐπεὶ καὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἔντα πολλάκις χάριν εἶχε».

‘Αλλ’ εἶχεν δὲ Ἀλκιβιάδης καὶ μεγάλα ἐλαττώματα, διότι ἦτο ὑπερβολικά φιλόδοξος καὶ φιλαρχος. Χάριν τῶν προσωπικῶν ἐπιδιώξεών του ἔγινεν ἀρχηγὸς τῶν δημοκρατικῶν χωρίς νὰ πιστεύῃ εἰς τὰς δημοκρατικὰς ίδεας. Ἐνῷ ἦτο καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, διπολικούς λέγει δὲ Πλούταρχος, «οὐδὲν θαυμαστόν, διτὶ ἥρθει ἡ δόξα αὐτοῦ μετ’ εὐνοίας καὶ τιμῆς, ἐπεὶ καὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἔντα πολλάκις χάριν εἶχε».

μου. Ἐφαντάζετο, ὅτι θὰ ἐδίδετο εἰς αὐτὸν ἡ εύκαιρία νὰ ἀποκτήσῃ δόξαν καὶ ὄνομα. Μὲ τὴν ἀλλοπρόσαλλον πολιτικὴν καὶ τὴν ἴσχυρογνωμοσύνην του ὠδήγησε τὴν πατρίδα του εἰς μεγάλας συμφοράς. Ἀπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην ἔλειπεν δὲ ἀγνὸς πατριωτισμὸς τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Κίμωνος, τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ συγχρόνου του πολιτικοῦ Νικίου.

5. ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Τὰ πολιτικὰ σχέδια τοῦ Ἀλκιβιάδου διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Σικελίας.

Ο Ἀλκιβιάδης εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ πολιτικοῦ του σταδίου ἥτο φίλος τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Σπαρτιάται διὰ τὴν νεαράν κυρίως ἡλικίαν του δὲν εἶχον ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτὸν καὶ διετήρουν φιλικὰς σχέσεις μὲ τὸν Νικίαν καὶ τοὺς ὄπαδούς του, δὲ Ἀλκιβιάδης ἔγινεν ἔχθρός των. Διὰ νὰ τοὺς ἐκδικηθῇ, ὅταν ἔξελέγη στρατηγὸς (420 π.Χ.), συνενοήθη μὲ τοὺς ἀντιπάλους τῆς Σπάρτης εἰς τὴν Πελοπόννησον, τοὺς Ἀργείους, Ἀρκάδας καὶ Ἡλείους, μὲ σκοπὸν νὰ προσβάλῃ τὴν Σπάρτην εἰς τὴν ίδιαν της χώραν. Οἱ Σπαρτιάται ὅμως ἐνίκησαν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τοὺς Ἀργείους καὶ τοὺς Ἀρκάδας καὶ τοιουτορόπως τὰ σχέδια τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐματαιώθησαν.

Ἐν τούτοις ἡ ἀποτυχία αὐτὴ δὲν ἐσωφρόνισε τὸν φιλόδοξον πολιτικόν. Διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὸ γόντρόν του, ἔβαλε τώρα εἰς τὸν νοῦν τολμηρότερα σχέδια καὶ περιέμενε τὴν εύκαιρίαν νὰ τὰ θέσῃ εἰς ἔφαρμογήν.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον στρέψει τὴν προσοχὴν τῶν πρὸς δυσμάς. Τοὺς προσείλκυεν ίδιως ἡ ἐπίκαιρος θέσις τῆς Σικελίας μὲ τὰς πλουσίας ἑλληνικὰς ἀποικίας της, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν πρώτην θέσιν κατεῖχον αἱ Συρακούσαι. Ἐάν ἔγινοντο κύριοι τῆς μεγάλης νήσου, θὰ περιήρχοντο εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῶν σπουδαιότατα ἑλληνικὰ κέντρα τῆς δύσεως. Ἐξ ἄλλου ἡ Πελοπόννησος θὰ ἀπεκλείετο ἀπὸ παντοῦ καὶ ἡ Σπάρτη θὰ ἥτο ύποχείριος εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Ο Ἀλκιβιάδης ἐσκέφθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ μεγαλεπή-
βολον αὐτὸ σχέδιον. Ἐφαντάζετο, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον

Θά ἀνεδεικνύετο ὁ μεγαλοφυέστερος πολιτικὸς τῶν Ἀθηνῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς του. Καὶ ἡ εὐκαιρία δὲν ἔβράδυνε νὰ παρουσιασθῇ.

Εἰς τὴν Σικελίαν εἶχον ἀρχίσει ἔχθροπραξίαι μεταξὺ τῆς πόλεως Ἐγέστης καὶ τοῦ Σελινούση τοῦ. Ἐπειδὴ οἱ Συρακούσιοι ἐβοήθουν τοὺς Σελινουντίους, οἱ Ἐγεσταῖοι ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τῶν Ἀθηναίων. ‘Ο Ἀλκιβιάδης ὑπεστήριξε θερμῶς τὴν αἴτησιν τῶν Ἐγεσταίων, τὴν δποίαν οἱ φρονιμώτεροι Ἀθηναῖοι καὶ πρὸ πάντων ὁ Νικίας ἀπέκρουν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων, δπως διηγεῖται ὁ Θουκυδίδης, ὁ Νικίας ἐτόνισε τὸν μέγιστον κίνδυνον, τὸν δποῖον θά διέτρεχον, ἀν ἀπετύγχανον εἰς τὴν μακρινὴν αὔτὴν ἐπιχείρησιν. « Ἀν πάθωμεν, εἶπε, κάποιαν σοβαρὰν ἥτταν, θὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν οἱ ἔχθροι ἀμέσως. Αὐτοὶ ἡναγκάσθησαν νὰ κάμουν εἰρήνην, διότι ἔπαθον κατὰ τὸν πόλεμον μεγαλυτέρας συμφορὰς ἀπὸ τὰς ἰδικάς μας. Ἐπειτα ὑπάρχουν ἀρκετοὶ δροι τῆς εἰρήνης ἀμφισβητούμενοι . . . Ἀν διχάσωμεν τὰς δυνάμεις μας, εἶναι πολὺ πιθανὸν να μᾶς ἐπιτεθοῦν μαζὶ μὲ τοὺς Σικελιώτας . . . Ἀς ἀπαντήσωμεν λοιπὸν εἰς τὸν Ἐγεσταίους ὅτι, δπως ἥρχισαν τὸν πόλεμον μὲ τοὺς Σελινουντίους χωρὶς τὸν Ἀθηναίους, ἔτι πρέπει μόνοι των καὶ νὰ τὸν τελειώσουν. Ἡμεῖς δὲ εἰς τὸ ἕξῆς νὰ μὴ κάμωμεν συμμάχους, δπως συνηθίζομεν, ἐκείνους, τὸν δποίους θὰ βοηθήσωμεν, ἀν ἀτυχήσουν, ἐνῷ δὲν πρόκειται νὰ ὠφεληθῶμεν τίποτε ἀπὸ αὐτὸν εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης ». Ἄλλ’ οἱ φρόνιμοι λόγοι τοῦ Νικίου δὲν ἐπεισαν τοὺς Ἀθηναίους. ‘Η γοητεία καὶ τὰ ἀπατηλὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ἀλκιβιάδου τοὺς παρέσυραν καὶ χωρὶς νὰ σκεφθοῦν τοὺς κινδύνους ἀπεφάσισαν τὴν ἐκστρατείαν.

Η ἐκστρατεία τῆς Σικελίας. Φυγὴ τοῦ Ἀλκιβιάδου.

‘Αφοῦ η μεγάλη ἀπόφασις εἶχε ληφθῆ, οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχισαν νὰ δργανώνουν τὴν ἐκστρατείαν μὲ ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμόν. Ἀμέσως ἔξέλεξαν στρατηγοὺς τὸν Ἀλκιβιάδην, τὸν Λάμπαχον καὶ τὸν Νικίαν. Εἶναι πράγματι συγκινητικὴ ἡ δήλωσις τοῦ Νικίου εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ὅτι ἀναλαμβάνει τὴν στρατηγίαν, ἐφ’ δσον αὐτὸν εἶναι τὸ θέλημα τῆς πατρίδος, καὶ τοι ἀντιτάσσεται εἰς τὴν ἐκστρατείαν.

‘Αλλ’ ἐνῷ αἱ πολεμικαὶ ἔτοιμασίαι εύρισκοντο εἰς τὸ τέλος τῶν, ἀπροσδόκητον γεγονός συνετάραξε τὰς Ἀθήνας. Μίαν πρωίαν εύρεθησαν κομμέναι αἱ κεφαλαὶ τῶν Ἐρμῶν. Ἡσαν δὲ οἱ Ἐρμαῖ μικραὶ τετράγωνοι στῆλαι, αἱ δποῖαι ἔφερον εἰς τὴν κορυφὴν τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἐρμοῦ καὶ ἔτοποθετοῦντο εἰς τὰς δημοσίας δόδοις ὡς δόδοις ἵκται. ‘Ἐπ’ αὐτῶν ἀνεγράφοντο δόδηγίαι διὰ τοὺς διαβάτας καὶ σύμβουλαὶ χρήσιμοι διὰ τὴν ζωὴν (*Mή φίλους ἔξαπάτα. Πορεύου δίκαια φρονῶν. Μή πᾶσι πίστευε. Ανιαρόδην ἀργία κ.τ.λ.*).

‘Ο ἀκρωτηριασμὸς τῶν Ἐρμῶν ἔθεωρήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναῖών ὡς μεγάλῃ ἀσέβειᾳ καὶ ὡς κακὸς οἰωνὸς διὰ τὴν ἔκστρατείαν. Ἡ βουλὴ προεκήρυξεν ἀμέσως ἀμοιβὴν διὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἐνόχων. Καὶ οἱ μὲν ἔνοχοι δὲν ἀνευρίσκοντο, ἀλλ’ οἱ πολλοὶ ὑπώπτευον τὸν Ἀλκιβιάδην. Αὐτὸς ἐζήτησε νὰ διεξαχθοῦν ἀνακρίσεις, οἱ ἀντίπαλοι του ὅμως ἐπέτυχον ἀναβολὴν τῆς δίκης, διὰ νὰ μὴ ματαιωθῇ δῆθεν ἡ ἔκστρατεία.

‘Ο στόλος μὲ τὴν ἄλλην ἔκστρατευτικὴν δύναμιν ἀπέπλευσεν ἐκ Πειραιῶς κατὰ τὰ μέσα τοῦ θέρους 415 π.Χ. ‘Ο ἀπόπλους ἔλαβε μορφὴν πανηγυρικήν. “Ολοι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ Πειραιεῖς, ἐντόπιοι καὶ ξένοι, συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν παραλίαν καὶ κατευώδωσαν τοὺς ἀναχωροῦντας μὲ τὰς θερμοτέρας εύχας. Εἰς τὴν Κέρκυραν, ἡ δποία εἶχεν ὄρισθῇ ὡς τόπος συγκεντρώσεως τῶν δυνάμεων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν συμμαχικῶν πόλεων, συνηθροίσθησαν 134 τριήρεις, 5100 δπλῖται, ἀπὸ τοὺς δποίους 1500 Ἀθηναῖοι, 1300 μισθοφόροι ψιλοὶ καὶ

Στήλη Ἐρμοῦ

πλήθος ἄλλο φορτηγῶν καὶ μεταγωγικῶν πλοίων. "Ολαι αύται
αἱ δυνάμεις ἡσαν ἄριστα ἔξωπλισμέναι καὶ εἰχον ἄφθονα ἐφόδια.

'Απὸ τὴν Κέρκυραν ὁ στόλος διηυθύνθη εἰς τὸ Ρήγιον τῆς
Ιταλίας καὶ κατόπιν εἰς τὴν Σικελίαν. Τότε παρουσιάσθησαν
αἱ πρώται δυσκολίαι. Αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις τῆς νήσου
415 π.Χ. δὲν ἔδειξαν προθυμίαν νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἀθηναῖοι
ναίους, ὅπως αὐτοὶ ἤλπιζον. 'Εξ ἄλλου οἱ Ἀθηναῖοι
στρατηγοὶ διεφώνησαν. 'Ο Λάμαχος εἶχε τὴν γνώμην νὰ προσ-
βάλουν ἀμέσως τὰς Συρακούσας, ἐνῷ ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ
Νικίας ὑπεστήριζον, διὰ νὰ ἀπολογηθῇ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἔχθ-
ρῶν του διὰ τὸν ἀκρωτηριασμὸν τῶν Ἐρμῶν.

'Αλλὰ τὸ χειρότερον ἀπὸ ὅλα ἦτο τὸ ἔξῆς. Εἰς τὴν νῆσον
κατέπλευσεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἐν ἐκ τῶν Ἱερῶν πλοίων τῶν
Ἀθηναίων, ἡ Σαλαμινία. Εἶχεν ἐντολὴν νὰ παραλάβῃ τὸν
Ἀλκιβιάδην, διὰ νὰ ἀπολογηθῇ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἔχθ-
ρῶν του διὰ τὸν ἀκρωτηριασμὸν τῶν Ἐρμῶν.

'Ο Ἀλκιβιάδης ἐφάνη πρόθυμος νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν δια-
ταγὴν τῆς πόλεως. 'Ηκολούθησε μὲ τὴν Ἰδικήν του τριήρη τὴν
Σαλαμινίαν, καθ' ὅδὸν ὅμως ἐδραπέτευσε καὶ κατέφυγεν εἰς
τὴν Σπάρτην. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κατεδίκασαν ἐρήμην εἰς θάνα-
τον καὶ ἐδήμευσαν τὴν περιουσίαν του.

Τότε ἐφάνη ὁ διεστραμμένος νοῦς καὶ χαρακτήρ τοῦ Ἀλ-
κιβιάδου. Διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Ἀθηναίους, ἔγινε πολύτιμος
συνεργάτης τῶν ἔχθρῶν τῆς πατρίδος του. Συνεβούλευσε τοὺς
Σπαρτιάτας ἀφ' ἐνὸς νὰ στείλουν εἰς τὴν Σικελίαν ἵκανὸν
στρατηγὸν μὲ λιχυράν δύναμιν καὶ ἀφ' ἐτέρου νὰ τειχίσουν
εἰς τὴν Ἀττικὴν τὴν Δεκέλειαν καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς αὐ-
τὴν μονίμως.

Ἡ καταστροφή.

'Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ δύο ἄλλοι στρατηγοὶ Νικίας καὶ Λάμα-
χος ἐφθασσαν εἰς τὰς Συρακούσας. 'Αφοῦ ἐνίκησαν τοὺς Συ-
ρακουσίους εἰς μάχην ἐκ παρατάξεως, ἐποιλιόρκησαν στενῶς
τὴν πόλιν. Οἱ Συρακούσιοι ἐπιέζοντο πολὺ ἀπὸ τὴν πολιορ-
κίαν καὶ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης. Οἱ Σπαρτιάται

κατά τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου ἔστειλαν τὸν ἐμπειρόπόλεμον στρατηγὸν Γύλιππον μὲν δύναμιν τριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν. Ἡ ἄφιξις τοῦ Γυλίππου ἔδωκε μέγα θάρρος εἰς τοὺς Συρακουσίους καὶ ἀνεπτέρωσε τὸ ἡθικόν των.

Αντιθέτως ἡ κατάστασις εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων ἔχειροτέρευε διαρκῶς. Ο στρατηγὸς Λάμαχος ἐφονεύθη, ὃ δὲ Νικίας δὲν κατώρθωνε νὰ κάμῃ τίποτε ἀξιόλογον κατὰ τοῦ Γυλίππου καὶ τῶν Συρακουσίων. Υπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς ὁ Νικίας συνέστησε δι' ἐπιστολῆς του εἰς τοὺς Ἀθηναῖους νὰ ἀνακαλέσουν τὸν στρατὸν καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἐπιχείρησιν. Εἰς ἀπάντησιν οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν βοήθειαν

Νόμισμα Συρακουσῶν

Εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης κατὰ τῶν Ἀθηναίων τὸ 413 π.Χ.

ἀπὸ 70 πλοῖα καὶ 5000 δπλίτας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Δημοσθένην. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν ἐνισχύσεων τὰ πράγματα διαρκῶς ἔχειροτέρευον διὰ τοὺς Ἀθηναῖους. Ἡ ἐπίθεσις, τὴν ὅποιαν ἐνήργησαν κατὰ τῶν Συρακουσῶν, ἀπέτυχεν. Ο ἀθηναϊκὸς στόλος κατεστράφη κατὰ μέγα μέρος εἰς ἐπανελημένας ἀτυχεῖς ναυμαχίας. Ἡ θέσις τῶν Ἀθηναίων ἔγινε τοιουτοτρόπως κρίσιμος. Μόνοι τῶν ἔκαυσαν τὸν ὑπόλοιπον στόλον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Οἱ Συρακούσιοι ἀντελήθησαν τὰς προθέσεις των καὶ ἐπετέθησαν ἐκ τῶν ὅπισθεν κατὰ τοῦ ὑποχωροῦντος ἀθηναϊκοῦ στρατοῦ. Κατόπιν ἔξαιρετικῆς φθορᾶς καὶ ἀφαντάστου

κακοπαθείας οἱ δύο Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ ἦναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ τῶν κατὰ μῆνα
413. π.Χ. Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 413 π.Χ.

’Απὸ 40000 ἄνδρας μόλις 7000 εἶχον διασωθῆ. ’Εκ τῶν αἰχμαλώτων ἄλλους ἐθανάτωσαν οἱ Συρακούσιοι, καὶ μεταξὺ αὐτῶν τὸν Δημοσθένην καὶ τὸν Νικίαν, καὶ ἄλλους ἔρριψαν εἰς τὰ λατομεῖα. ’Εκεῖ ἀπὸ τὴν ἀποπνικτικὴν ἀτμόσφαιραν, τὰς στερήσεις καὶ τὰς κακουχίας, οἱ περισσότεροι προσεβλήθησαν ἀπὸ ἀσθενείας καὶ ἀπέθανον. “Οσοι ἔζησαν, ἐπωλήθησαν ἀργότερα ὡς δοῦλοι. Μόνον ἐλάχιστοι κατώρθωσαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ φέρουν τὴν θλιβεράν εἴδησιν τῆς μεγάλης συμφορᾶς. Τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς ἔδωκεν ὁ Θουκυδίδης συμπυκνωμένον εἰς μίαν φράσιν: «οὐδέν ἔστιν, ὅ τι οὐκ ἀπώλετο».

6. ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΕΚΕΛΕΙΚΟΣ πόλεμος. Ἀποστασία τῶν συμμάχων.

’Απὸ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 413 π. Χ. ὁ πόλεμος ἐγενικεύθη. Αἱ ἔχθροπραξίαι ἐπανελήφθησαν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Σπαρτιατικὸς στρατὸς ύπό τὸν βασιλέα Ἀγιν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικήν, ὡχύρωσε τὴν Δεκέλειαν κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἐλεηλάτει τὴν χώραν καὶ ἀπέκλεισε στενῶς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ Εηρᾶς.

Εἰς τὴν δύσκολον αὐτὴν στιγμὴν ἔφθασαν αἱ πληροφορίαι διὰ τὴν καταστροφῆν. Εἰς τὰς ἀρχὰς οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἤθελον νὰ τὰς πιστεύσουν. ’Αλλ’ ὅταν τὰ γεγονότα ἐπεβεβαιώθησαν ἀπὸ τὰς μαρτυρίας τῶν δλίγων ἀνδρῶν, οἱ ὄποιοι κατώρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς τὰς Ἀθήνας, μεγάλη ἀγωνία καὶ ἀπελπισία κατέλαβε τοὺς Ἀθηναίους. ’Εσυλλογίζοντο, τί ἔχασαν, ἔβλεπον, ὅτι εἶχον μείνει χωρὶς στρατὸν καὶ χωρὶς πλοῖα καὶ κατενόουν τὴν κρίσιμον θέσιν τῆς πατρίδος των. ’Επὶ πλέον ἐφοβοῦντο, ὅτι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν θά ἥρχετο ἀπὸ τὴν Σικελίαν ὁ νικητὴς καὶ θὰ κατελάμβανε τὰς Ἀθήνας. ’Εσυλλογίζοντο ἀκόμη, ὅτι ἵσως καὶ οἱ σύμμαχοι κινηθοῦν εἰς ἀποστα-

σιαν ἐπωφελούμενοι τὴν δύσκολον θέσιν των. Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔχασσαν ὅλως διόλου τὸ ἡθικόν των. Μετὰ τὴν πρώτην κατάπληξιν ἀπὸ τὴν ἀνέλπιστον συμφορὰν ἥρχισαν ἀμέσως νέας ἐτοιμασίας. "Ὕπεβλήθησαν εἰς περιορισμοὺς καὶ δαπάνας καὶ ἐντὸς ὀλίγου κατώρθωσαν νὰ ἀνασυγκροτήσουν τὰς δυνάμεις των. 'Ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἑλευθερίαν εἶχον ὑπερνικήσει ὅλας τὰς δυσκολίας.

'Ἐν τούτοις ἡ θέσις τῶν Ἀθηναίων ἔχειροτέρευε καθημερινῶς. Οἱ Σπαρτιάται δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ τὴν Δεκέλειαν. "Ἥρχισαν νὰ ἐτοιμάζουν ἴσχυρὸν στόλον, διὰ νὰ προσβάλουν τοὺς Ἀθηναίους καὶ κατὰ θάλασσαν. Συγχρόνως ἔστειλαν τὸν Ἀλκιβιάδην εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διὰ νὰ παρακινήσῃ τοὺς συμμάχους τῶν Ἀθηναίων νὰ ἀποστατήσουν καὶ νὰ ταχθοῦν μὲ τὸ μέρος των. Καὶ πράγματι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους συμμάχους τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αιγαίου πελάγους καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας ἔγκατελειψαν τοὺς Ἀθηναίους καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Σπάρτης.

'Αλλ' οἱ Σπαρτιάται ἔκαμαν καὶ κάτι ἄλλο πολὺ φοβερώτερον. Διὰ τοῦ σατράπου τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Καρίας Τισσαφέρνους συνενοήθησαν μὲ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ἔγιναν σύμμαχοί του καὶ ἀνεγνώρισαν τὴν περσικὴν κυριαρχίαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Εἰς ἀντάλλαγμα ἀνέλαβεν δὲ Τισσαφέρνης νὰ μισθοδοτῇ τὰ πληρώματα τοῦ σπαρτιατικοῦ στόλου. Τοιουτοτρόπως οἱ Πέρσαι ἐπεμβαίνουν εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῶν Ἐλλήνων καὶ ἐνισχύουν μὲ χρήματα τοὺς Σπαρτιάτας. Πέρσαι καὶ Λακεδαιμόνιοι ἐνώνονται, διὰ νὰ καταφέρουν τὸ τελειωτικὸν κτύπημα κατὰ τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν.

'Ἀνάκλησις τοῦ Ἀλκιβιάδου εἰς τὰς Ἀθήνας.

'Ο Ἀλκιβιάδης, τὸν ὅποῖον οἱ Σπαρτιάται ἔχρησιμοποίησαν, δῆδομεν, διὰ νὰ ἀποστατήσουν τοὺς συμμάχους τῶν Ἀθηναίων, ἐκίνησε μετ' ὀλίγον τὰς ὑποψίας των. Τότε δὲξόριστος πολιτικὸς ἤναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν Τισσαφέρνην,

εἰς τὸν ὄποιον ἔδωκε καταστρεπτικάς συμβουλάς διὰ τὴν Ἑλλάδα. Παρέστησεν εἰς αὐτόν, δτὶ τὸ συμφέρον τῶν Περσῶν ἐπιβάλλει νὰ εύρισκωνται εἰς διαρκῆ πόλεμον αἱ δύο Ισχυρότεραι ἐλληνικαὶ πόλεις, αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη, χωρὶς νὰ δύνανται οὕτε ἡ μία οὕτε ἡ ἄλλη νὰ ἐπιτύχῃ ἀπόλυτον ὑπεροχήν. Συγχρόνως ὁ Ἀλκιβιάδης ἥλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὄποιοι εύρισκοντο εἰς τὴν Σάμον. Εἶχε διαβεβαιώσει αὐτοὺς δτὶ θὰ ἀπέσπα τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ θὰ τοὺς ἔκαμνε φίλους τῶν Ἀθηναίων. Μὲ τὴν ἐπέμβασίν των κατώρθωσε νὰ ἀνακληθῇ ἀπὸ τὸν ἀθηναϊκὸν λαόν.

Ἐν τῷ μεταξύ εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχε γίνει σοβαρὰ πολιτικὴ μεταβολή. Οἱ ἀριστοκρατικοί, τῶν ὄποιων ἡ ἐπιρροὴ εἶχεν αὐξηθῆ μετὰ τὰ ἐπανειλημένα στρατιωτικὰ ἀτυχήματα, ἀνέκτησαν θάρρος καὶ μετέβαλον τὴν δημοκρατίαν εἰς ὀλιγαρχίαν. Κατέλυσαν τὴν βουλὴν καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ ἐγκαθίδρυσαν νέαν βουλὴν, τὴν λεγομένην κυβέρνησιν τῶν τετρακοσίων (411 π.Χ.). Ἀλλ' ὁ στόλος δὲν ἐνέκρινε τὴν γενομένην μεταβολὴν καὶ ἐπανέφερε τὴν δημοκρατίαν.

‘Ο Ἀλκιβιάδης μετὰ τὴν ἀνάκλησίν του δὲν ἐπέστρεψεν ἀμέσως εἰς τὰς Ἀθήνας. ‘Ηθελε νὰ ἐπανέλθῃ μὲ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν λάμψιν τοῦ νικητοῦ. Μὲ μικρὰν μοῖραν στόλου, τὴν ὄποιαν εἶχε συγκροτήσει μὲ χρήματα τοῦ Τισσαφέρνους, καὶ μὲ συνεργασίαν τῶν ἄλλων Ἀθηναίων στρατηγῶν εἶχεν 410 π.Χ. ἀρκετὰς ἐπιτυχίας κατὰ θάλασσαν. ’Ιδιαιτέρως εἰς

τὴν Κύζικον τοῦ Ἐλλησπόντου κατεναυμάχησε τὸν σπαρτιατικὸν στόλον, δ ὄποιος ἔχασε καὶ αὐτὸν τὸν ναύαρχόν του, τὸν Μίνδαρον. Ἐπὶ πλέον κατέλαβε τὴν Κύζικον καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις τοῦ Ἐλλησπόντου, ἔγινε κύριος τοῦ Βοσπόρου καὶ ἐκυρίευσε τὴν Χαλκηδόνα καὶ τὸ Βυζάντιον. Κατόπιν τῶν ἐπιτυχιῶν αὐτῶν δ Ἀλκιβιάδης ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 407 π.Χ. ἐπλεύσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ. ‘Ο λαὸς τὸν ὑπεδέχθη μὲ ἔξαλλον χαρὰν καὶ διὰ ψηφίσματος τῆς ἐκκλησίας ἀνεκήρυξεν αὐτὸν στρατηγὸν αὐτοκράτορα, δηλαδὴ στρατηγὸν μὲ ἀπεριόριστον ἔξουσίαν.

‘Ο ’Αλκιβιάδης μὲ ίσχυρὸν στόλον ἔπλευσεν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς ’Ασίας. ’Αλλ’ ἡ τύχη ἐπαυσε πλέον νὰ τὸν εύνοη. Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς δὲ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος Β’ διώρισε σατράπην τῆς δυτικῆς Μικρᾶς ’Ασίας τὸν νεώτερον υἱὸν του Κῦρου, ἀντὶ τοῦ Τισσαφέρνους. Ο Κύρος ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τοὺς ἔβοήθει, δοσον ἥδυνατο. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον δὲ ’Αλκιβιάδης ἔχασε τὴν συνεργασίαν καὶ τὴν ύποστήριξιν τοῦ Τισσαφέρνους.

’Αλλὰ καὶ ἄλλος σοβαρὸς ἀντίπαλος τοῦ ’Αλκιβιάδου παρουσιάσθη. Τὴν ἀρχηγίαν τοῦ σπαρτιατικοῦ στόλου ἀνέλαβε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μινδάρου ἀνὴρ κατὰ πολὺ ἀνώτερος ἀπὸ δλους τοὺς προηγουμένους, δὲ Λύσανδρος. Μὲ τὴν στρατηγικὴν πεῖραν δὲν οἶσι Σπαρτιάτης ναύαρχος συνεδύαζε καὶ ἔξαιρετον διπλωματικὴν εὐστροφίαν.

Ο ἀθηναϊκὸς στόλος ἐδοκίμασε τὴν ἀξίαν τοῦ Λυσάνδρου πολὺ ταχέως. Κατὰ τὴν πρώτην σύγκρουσιν μὲ αὐτὸν βορείως τῆς Ἐφέσου εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Μικρᾶς ’Ασίας Νότιον ἡττήθη. Εἰς τὴν ναυμαχίαν δὲν ἔλαβε μέρος δὲ ’Αλκιβιάδης, διότι ἀπουσίαζεν εἰς ἄλλην ἀποστολήν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν τὸν ἀπήλαξεν ἀπὸ τὴν εύθυνην. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐθεώρησαν αὐτὸν ύπαίτιον τοῦ ἀτυχήματος καὶ τὸν καθήρεσαν ἀπὸ τὴν στρατηγίαν. Εἰς ἀντικατάστασίν του ἔξελεξαν δέκα στρατηγούς, ἀπὸ τοὺς δόποιους ἴκανώτερος ἦτο δὲ Κόνων.

Η ἀπομάκρυνσις τοῦ ’Αλκιβιάδου ὑπῆρξε σοβαρὸν σφάλμα τῶν Ἀθηναίων, διότι δὲν εἶχον ἄλλον ἀντάξιον αὐτοῦ στρατηγόν. Ο ’Αλκιβιάδης δὲν ἐπανῆλθε πλέον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλ’ ἀπεσύρθη εἰς ἴδιοκτητον ὡχυρωμένην περιοχὴν εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως.

Η ναυμαχία παρὰ τὰς Ἀργινούσας.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 406 π. Χ. ἐπειδὴ ἔληξεν δὲ χρόνος τῆς ναυαρχίας τοῦ Λυσάνδρου, οἱ Σπαρτιάται ἐστειλαν ὡς ναύαρχον τοῦ στόλου τὸν Καλλικρατίδαν, ἄνδρα μὲ πανελλήνια αἰσθήματα. Μὲ ψυχικὸν πόνον ἔβλεπεν δὲ Καλλικρατίδας νὰ συνεχίζεται δὲ ὀδελφοκτόνος ἐμφύλιος σπαραγμὸς καὶ νὰ

τὸν ύποθάλπουν μὲν χρήματα οἱ Πέρσαι. «Εἶναι ἀθλιώτατοι οἱ "Ἐλληνες, ἔλεγε, διότι κολακεύουν τοὺς βαρβάρους δι' ὀλίγα χρήματα» καὶ προσέθετεν δτι, ἀν ἐπιστρέψῃ σῷος εἰς τὴν Σπάρτην, θὰ καταβάλῃ ὅλας τὰς δυνάμεις του νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Σπαρτιάτας.

'Ἐν τούτοις διὰ Καλλικρατίδας δὲν ἔδειξεν ἀδράνειαν εἰς τὸ ἔργον, τὸ δόποιον ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν ἡ πατρίς του. Εἶχε μάλιστα εὐθὺς ἀμέσως σπουδαίαν ἐπιτυχίαν. Κατώρθωσε νὰ ἀποκλεῖσῃ τὸν ναύαρχον τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου Κόρνωνα μετὰ τῶν πλοίων του εἰς τὸν λιμένα τῆς Μυτιλήνης.

Οἱ Ἀθηναῖοι δταν ἔμαθον τὸ ἀτύχημα τοῦ Κόρνωνος, ἡτοι μασσαν ταχέως 110 τριήρεις, αἱ δόποιαι ἔπλευσαν εἰς τὴν Σάμον. 'Ἐκεῖ ἡνώθησαν μὲν ἄλλας 40 συμμαχικάς καὶ διημθύνθησαν πρὸς τὴν Λέσβον. Κατόπιν αὐτοῦ διὰ Καλλικρατίδας ἀφῆσε μίαν μοῖραν τοῦ στόλου νὰ πολιορκῇ τὸν Κόρνωνα, αὐτὸς δὲ ἔξεπλευσε μὲν τὰ ὑπόλοιπα 120 πλοῖα πρὸς συνάντησιν τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ δύο στόλοι συνεκρούσθησαν πλησίον τῶν νησίδων Ἀργινούσων, μεταξὺ τῆς Λέσβου καὶ τῶν μικρασιατικῶν παραλίων. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι 406 π.Χ. ἐνίκησαν περιφανῆ νίκην. Μέγα μέρος τοῦ σπαρτιατικοῦ στόλου κατεστράφη, δὲ ἕδιος δὲ ὁ ναύαρχος Καλλικρατίδας ἐπινίγη. Οἱ Σπαρτιάται, οἱ δόποιοι ἐποιιόρκουν τὸν Κόρνωνα, δταν ἔμαθον τὴν ἥτταν, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ ἀπέπλευσαν εἰς Χίον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διὰ Κόρνων ἤλευθερώθη, ἡνώθη μὲν τοὺς νικητὰς καὶ ὅλος μαζὶ διὰ θηναϊκός στόλος ἔπλευσεν εἰς τὴν Σάμον.

'Αλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἔδειξαν ἀξιοκατάκριτον διαγωγὴν ἀπέναντι τῶν νικητῶν στρατηγῶν καὶ ἡμαύρωσαν τὴν νίκην των. Μετὰ τὴν ναυμαχίαν οἱ στρατηγοὶ δὲν ἦδυνήθησαν λόγῳ τῆς μεγάλης θαλασσοταραχῆς νὰ περισυλλέξουν τοὺς ναυαγούς καὶ τοὺς νεκρούς των. Κατηγορήθησαν ἔνεκα τούτου ἀπὸ τοὺς δημαγωγούς διὰ παράβασιν καθήκοντος καὶ ἀνεκλήθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Μετὰ μικρὰν διαδικασίαν ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου κατεδικάσθησαν ὅλοι εἰς θάνατον πλὴν τοῦ Κόρνωνος, δὲ ὁ δόποιος δὲν εἶχε λάβει μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν. Εἰς τὴν

δραματικήν ἐκείνην περίστασιν ἔθαυμάσθη ἡ ἀφοβία καὶ δάνωτερος χαρακτὴρ τοῦ προεδρεύοντος τῆς ἐκκλησίας φιλοσόφου Σωκράτους, δόποιος ἀντετάχθη εἰς τὴν παράνομον καταδίκην τῶν στρατηγῶν.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ ἀδηναϊκοῦ στόλου εἰς τοὺς Αἴγδες ποταμούς.

Οὐλίγον μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῶν Ἀργινουσῶν κατ’ ἀπαίτησιν τῶν συμμάχων οἱ Σπαρτιάται ἀνέθεσαν τὴν ἀρχηγὸν τοῦ στόλου εἰς τὸν Λύσανδρον. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπηγόρευεν δόνομος νὰ ἐκλεγῇ ναύαρχος δύο φοράς τὸ ἵδιον πρόσωπον, διώρισαν κατὰ τύπους ἄλλον ἀρχηγὸν τοῦ στόλου, ὃς ἐπιστολέα δέ, δηλαδὴ ὑποναύαρχον, τὸν Λύσανδρον.

Ο Λύσανδρος ἔπλευσεν εἰς τὰ μικρασιατικὰ παράλια, ἀλλ’ ἀπέφευγε νὰ ἀντιμετωπίσῃ εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον, ὁ δόποιος ἦτο ἴσχυρότερος τοῦ σπαρτιατικοῦ. Μὲ ἐπιδεξίους ἐλιγμούς ὁ Σπαρτιάτης ναύαρχος κατώρθωσεν ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ νὰ προσορμισθῇ κατ’ ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Ἀβυδον, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν Λάμψακον, πόλεις ἐπὶ τῆς μικρασιατικῆς παραλίας.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἥκολούθουν κατὰ πόδας τὸν Λύσανδρον καὶ ἤγκυροβόλησαν μὲ 180 πολεμικὰ σκάφη εἰς μίαν θέσιν τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Αίγδες ποταμοί. Ἀπὸ ἐκεῖ ἴσχυραι μοῖραι τοῦ στόλου ἔξηρχοντο καθημερινῶς εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος καὶ προεκάλουν τὸν Λύσανδρον εἰς ναυμαχίαν, ἀλλὰ ματαίως. Ο Λύσανδρος ἥρκειτο νὰ παρακολουθῇ τὰς κινήσεις καὶ τὰς ἀσχολίας των εἰς τὸ ἀγκυροβόλιον των. Ο Ἀλκιβιάδης, δόποιος ἔβλεπε τὰς κινήσεις τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Λυσάνδρου ἀπὸ τὰ κτήματά του, συνεβούλευσεν ἐπανειλημμένως τοὺς Ἀθηναίους στρατηγούς νὰ ἀλλάξουν ἀγκυροβόλιον. Ἄλλ’ αἱ συστάσεις του ἔμειναν ἄκαρποι. «αὐτοὶ γὰρ νῦν ἔλεγον στρατηγεῖν, οὐκ ἔκεινον».

Τοιουτοτρόπως τὴν πέμπτην ἡμέραν, ἀφ’ ὅτου οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον καταπλεύσει εἰς τοὺς Αἴγδες ποταμούς, συνετελέσθη εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην τὸ μεγαλύτερον δρᾶμα δλοκλήρου

τοῦ πολέμου. Ἐνῷ τὰ πληρώματα τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου εἶχον ἀποβιβασθῆ καὶ ἥσαν διεσκορπισμένα εἰς τὴν ξηράν, δὲ Λύσανδρος ἐπετέθη αἰφνιδιαστικῶς κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν κατέλαβεν δόλόκληρον. Μαζὶ μὲν τὰ πλοῖα ἡχμαλώτισε καὶ τὰ πληρώματά των, τὰ δόποια ἀνήρχοντο εἰς 3000 ἄνδρας. Ἀλλὰ τὸ λαμπρόν του κατόρθωμα ἐκηλίδωσε μὲν ἀπάνθρωπον πρᾶξιν, διότι διέταξε νὰ φυνέύσουν ὅλους τοὺς συλληφθέντας αἰχμαλώτους.

Μόνον ὁ Κόνων μὲν δώδεκα πλοῖα κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ εἰς τὴν Κύπρον. Ἐξέφυγεν ἐπίσης καὶ τὸ ἰερὸν πλοῖον τῶν Ἀθηνῶν, ἡ Πάραλος, ἡ δόποια ἔφερεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν τρομερὰν ἀγγελίαν τῆς πρωτοφανοῦς καταστροφῆς.

Ἡ συμφορὰ διὰ τοὺς Ἀθηναίους ὑπῆρξεν αὐτὴν τὴν φορὰν ἀνεπανόρθωτος. Ὁ μακροχόνιος καὶ καταστρεπτικὸς πόλεμος ἔληξε πλέον ὁριστικῶς.

Οἱ Λύσανδρος μετὰ τὴν νίκην του κατέπλεεν εἰς τὰς πόλεις, αἱ δόποιαι ἔμενον ἀκόμη εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὑπεχρέωνται τὰς ἀθηναϊκὰς φρουράς καὶ τοὺς κληρούχους νὰ ἀπέρχωνται εἰς τὰς Ἀθήνας. Συγχρόνως κατεκράτει τὰ πλοῖα, τὰ δόποια μετέφερον ἀπὸ τὰς χώρας τοῦ Εὔξείνου πόντου σῖτον εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἡλπίζεν, διτὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ Ἀθηναὶ θὰ ἡναγκάζοντο ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τροφῶν νὰ ὑποκύψουν εὐκολῶτερον. Ἐν τῷ μεταξὺ κατέλαβε τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις ἐκ τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηνῶν, τὸ Βυζάντιον, τὴν Χαλκηδόνα, ἄλλας θρακικὰς πόλεις, τὴν Λέσβον καὶ τὰς πόλεις τῆς Ιωνίας. Εἰς δὲ λας αὐτὰς ἐγκαθίστα δλιγαρχικὰ πολιτεύματα, τὰς λεγομένας δὲ καρχίας, καὶ σπαρτιατικὴν φρουράν.

Αφοῦ ὁ Λύσανδρος ἐτακτοποίησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ πράγματα εἰς τὰς κτήσεις καὶ τὰς συμμαχικὰς πόλεις τῶν Ἀθηνῶν, ἔπλεε πρὸς τὸν Πειραιᾶ μὲ 200 πολεμικὰ πλοῖα.

Πολιορκία καὶ παράδοσις τῶν Ἀθηνῶν.

Ἔτοι νύξ, δταν ἡ Πάραλος ἔφθασεν εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἀνήγγειλε τὴν τρομερὰν εἴδησιν. Ὅλοι οἱ Πειραιεῖς καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐσηκώθησαν ἐπὶ ποδός. Καθ' ὅλην τὴν νύκτα ούδεὶς ἐκοιμήθη. Θρῆνοι καὶ κλαυθμοὶ ἐγέμιζον τὴν ἀτμόσφαιραν. «Δὲν

ἐπένθουν, λέγει δὲ Ξενοφῶν, μόνον τὸν σκοτωμένους, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ἀκόμη τὸν ἰδίους τὸν ἑαυτούς των, ἐπειδὴ εἰχον τὴν ἰδέαν ὅτι θὰ πάθουν δι, τι κακὸν εἰχον κάμει κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν Ἑλλήνων».

Τὴν ἐπομένην ἥρχισαν νὰ ἔτοιμάζωνται πρὸς ἄμυναν. Μετ' ὀλίγον κατέπλευσεν δὲ Λύσανδρος εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἥρχισε τὴν πολιορκίαν τῶν δύο πόλεων ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Συγχρόνως οἱ βασιλεῖς Ἡρακλεῖος καὶ Παυσανίας μὲ δῆλην τὴν πεζικὴν δύναμιν τῆς σπαρτιατικῆς συμμαχίας ἀπέκλεισαν τὰς Ἀθήνας τελείως ἀπὸ τὴν ξηράν.

Ἐν τούτοις ἡ πόλις ὑπέμεινε μὲ καρτερίαν τὴν πολιορκίαν ἐπ' ἀρκετόν. Μόνον δταν αἱ τροφαὶ ἔξελιπον ἐντελῶς καὶ οἱ θάνατοι ἀπὸ τὴν πεῖναν ἐπληθύνοντο καθημερινῶς, ἥναγκάσθησαν νὰ στείλουν πρέσβεις εἰς τὸν πολιορκητὰς περὶ παραδόσεως. Ἐλλ' ὁ Ἡρακλεῖος ἀπήντησεν, ὅτι αὐτὸς δὲν ἦτο ἀρμόδιος διὰ τὴν εἰρήνην καὶ συνέστησε νὰ σταλοῦν οἱ πρέσβεις εἰς τὴν Λακεδαιμονία. Οἱ Ἀθηναῖοι ὑπῆκουσαν.

Εἰς τὴν Σπάρτην ὅλοι οἱ σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν συνῆλθον εἰς συνέδριον, διὰ νὰ ἀποφασίσουν περὶ τῆς εἰρήνης. Κατ' αὐτὸν οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Θῆρες προέτειναν νὰ μὴ συνθηκολογήσουν μὲ τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ νὰ καταστρέψουν ἐντελῶς τὰς Ἀθήνας. Οἱ Σπαρτιάται δύμως «οὐκ ἔφασαν πόλιν ἐλληνίδα ἀνδραποδεῖν μέγα ἀγαθὸν εἰργασμένην ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις τῆς Ἑλλάδος». (Ξενοφῶντος Ἑλληνικά). Ὁδηγήθησαν δηλαδὴ οἱ Σπαρτιάται εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν ἔκαυχωντο οἱ Ἀθηναῖοι, διὰ ἡκολούθουν μόνοι αὐτοὶ ἔξ οἰδαν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν πολέμους πρὸς τοὺς δύμοεθνεῖς: «πρὸς τὸ διμόφυλον μέχρι τίκης δεῖ πολεμεῖν καὶ μὴ δι' ὅργην ἴδιαν τὸ κοινὸν τῶν Ἑλλήνων διαφθείρειν» (Πλάτωνος Μενέξενος). Ἡ γνώμη τῶν Σπαρτιατῶν ὑπερίσχυσεν.

Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀνάγκης οἱ Ἀθηναῖοι ἐδέχθησαν νὰ συνάψουν εἰρήνην μὲ βαρυτάτους δρους. Κατὰ τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης, ὑπεχρεώθησαν 1) νὰ κρημνί- 404 π.Χ. σουν τὰ μακρὰ τείχη καὶ τὰ δχυρώματα τοῦ Πειραιῶς, 2) νὰ παραδώσουν τὸν στόλον τῶν ἑκτὸς 12 πλοίων, 3) νὰ δεχθοῦν τὴν ἐπάνοδον τῶν ἔδορίστων διὰ πολιτικὰ ἀδική-

ματα και 4) να ξουν τοὺς Ἰδίους ἔχθροὺς καὶ φίλους μὲ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν δπουδήποτε πολεμοῦν.

Μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς εἰρήνης ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους δι Λύσανδρος ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἀμέσως ἥρχισε νὰ κρημνίζῃ τὰ τείχη, ἐνῷ αὐλητρίδες ἔχόρευον μὲ τὴν συνοδείαν αὐλοῦν καὶ οἱ σύμμαχοι ἐπανηγύριζον. Εἶχον τὴν Ἱδέαν, δτὶ ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἥρχιζεν ἡ πραγματικὴ ἐλευθερία εἰς τὴν Ἐλλάδα.

Μετὰ τοῦτο δι Λύσανδρος ἔπλευσεν εἰς τὴν Σάμον, ἡ δποὶα ἔμενεν ἀκόμη πιστὴ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, κατέλαβε τὴν νῆσον καὶ ἀνέθεσε τὴν κυβέρνησίν της εἰς τοὺς ὄλιγαρχικούς. Κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην θριαμβευτής. "Ἐφερε μαζὶ του ἑκτὸς τῶν ἄλλων λαφύρων καὶ 470 τάλαντα, περισσεύματα ἐκ τῶν περσικῶν χρημάτων.

7. ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ο πελοποννησιακὸς πόλεμος ἦτο διάθριος διὰ τὴν Ἐλλάδα. Καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι ἤγωνισθησαν μὲ τόσον πεῖσμα, ὥστε αἱ καταστροφαί, τὰς δποὶας ἐπροξένησαν εἰς τὴν χώραν, ὑπῆρξαν ἀνεπανόρθωτοι. "Ολη ἡ μακρά, ἐπίπονος καὶ δημιουργικὴ ἔργασία, τὴν δποὶαν εἶχον καταβάλει οἱ "Ἐλληνες κατὰ τὴν περίοδον τῆς εἰρήνης, ἔξεμηδενίσθη. Οἱ ἀγροὶ ἐγκατελείφθησαν, ἡ ὑπαιθρος ἐδενδροτομήθη, σπουδαῖαι ἐλληνικαὶ πόλεις μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια καὶ οἱ κάτοικοι των ἔξωντῶν ήτο ἔξωρίσθησαν. Μυριάδες ἄνθρωποι ἔξι ἄλλου ἔχαθησαν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία ἀπὸ τὰς στερήσεις, τὰς κακουχίας καὶ τὰς ἐπιδημίας. Γενικῶς ἡ ὑλικὴ φθορὰ τῆς Ἐλλάδος ἐκ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑπῆρξεν ἀνυπολόγιστος.

Ἄλλα καὶ αἱ ἡθικαὶ ζημίαι δὲν ἦσαν μικρότεραι. Οἱ "Ἐλληνες διεκρίνοντο ἀνέκαθεν διὰ τὸν ἥρεμον χαρακτῆρα καὶ τὰ ἀπαλά των ἥθη. Κατὰ τὴν διάρκειαν δύμας τοῦ πολέμου αὐτοῦ τόσον εἶχον δξυνθῆ τὰ πάθη, ὥστε καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι παρεσύρθησαν εἰς ἀγριότητας, αἱ δποὶα ἐκηλίδωσαν τὸν πολιτισμόν των. 'Ἐλησμόνησαν τὴν κοινὴν καταγωγήν, τοὺς κοινοὺς κατὰ

τῶν Περσῶν ἀγῶνας καὶ ἔθεσαν ὡς σκοπὸν τὴν ἔξοντωσιν τῶν δόμοφύλων καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῆς ὁραίας των χώρας. Δὲν ἐσεβάσθησαν οὕτε τοὺς θείους οὕτε τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους. Φονεύουν τοὺς αἰχμαλώτους, πωλοῦν ὡς δούλους "Ἐλληνας, καταστρέφουν ἐκ θεμελίων πόλεις καὶ γενικῶς διαπράττουν κακουργήματα ἀνάξια τῶν παραδόσεών των. Τὸ δίκαιον τοῦ Ισχυροτέρου εἶναι δό μόνος νόμος, τὸν ὅποιον ἀκολουθοῦν. 'Ο Θουκυδίδης περὶγράφων τὴν ἡθικὴν κατάπτωσιν, ἡ ὅποια ἐπεκράτησε κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου εἰς τὴν Ἑλλάδα, λέγει τὰ ἔξῆς: «Συνέβησαν ταῦτα, καθόσον οὐδὲν μέσον συμφιλιώσεως τῶν ἀντιπάλων ὑπῆρχεν, ἀφοῦ οὔτε οἱ λόγοι, οἱ δοποῖοι ἐδίδοντο, ἐτηροῦντο, οὔτε οἱ δόκοι ἐνέπνεον φόβον, ἀλλ' ὅλοι γενικῶς, δταν συνῆπτον συμφωνίαν, ὑπελόγιζον μᾶλλον ὅτι δὲν ἐπόκειτο νὰ τηρηθοῦν τὰ συμφωνηθέντα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐλάμβανον ἐκ τῶν προτέρων τὰ μέτρα των, διὰ νὰ μὴ πάθουν κακὸν ἀπὸ τὴν ἀσφαλῆ παραβίασίν των».

"Ἐφθασαν ἀκόμη εἰς τοιοῦτο σημεῖον ταπεινώσεως οἱ "Ἐλληνες, ὡστε νὰ προκαλέσουν τὴν ἐπέμβασιν καὶ αὐτῶν τῶν Περσῶν εἰς τὸν μεταξύ των ἀγῶνα. Οἱ Σπαρτιάται ἐνίκησαν τοὺς Ἀθηναίους μὲν περσικὰ χρήματα.

Αὐτὰς τὰς ύλικάς καὶ ἥθικάς συμφοράς ἐπεσώρευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα δό πελοποννησιακός πόλεμος. 'Ἐν τούτοις διετήρει ἀκόμη τὸ ἔθνος ἀρκετὴν ζωτικότητα, τὴν ὅποιαν δμως ἔξηντλησε μετ' ὀλίγα ἔτη εἰς ἄλλους ἐμφυλίους ἀγῶνας, εἰς τοὺς ὅποιους τὸ παρέσυρεν ἐκ νέου δό ἐγωισμὸς καὶ δό φθόνος μεταξύ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων.

"Ὑπῆρξε δυστύχημα διὰ τὸν ἐλληνισμόν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι μας, οἱ δοποῖοι τόσον ἐξύψωσαν τὸ ἐλληνικὸν δνομα καὶ ἐδημιούργησαν πολιτισμόν, πρὸ τοῦ δοποίου κλίνει εὐλαβῶς τὸ γόνυν ἡ ἀνθρωπότης, εἶχον καὶ σοβαρὰ ἐλαττώματα. Τὰ χειρότερα ἔξ αὐτῶν ἦσαν δό ἐγωισμὸς καὶ δό φιλοπρωτία. 'Απὸ τοὺς δμηρικοὺς ἀκόμη χρόνους δό ἀνταγωνισμὸς μεταξύ τῶν ἡρώων καὶ δό ἀσυγκράτητος πόθος πρὸς ὑπεροχὴν ἐδημιούργει δξείας ἀντιθέσεις καὶ ἔδιδεν ἀφορμὴν εἰς συγκρούσεις, αἱ δοποῖαι παρέβλαπτον τὰ κοινὰ συμφέροντα τῶν Ἐλλήνων. Τὰ ἕδια ἐλαττώματα ἐβάρυνον τοὺς πρωγόνους μας καὶ κατὰ τοὺς ἴστορι-

κούς χρόνους. Εἰς αὐτὰ ἀκριβῶς ὁφείλεται τὸ γεγονός, ὅτι δὲν κατώρθωσαν αἱ ἀρχαῖαι Ἑλληνικαὶ πόλεις νὰ ἀποτελέσουν ἐνιαῖον κράτος μὲ κοινὰς πολιτικὰς ἐπιδιώξεις. Αὐτὰ προεκάλεσαν τοὺς μακροὺς καὶ καταστρεπτικοὺς ἐμφυλίους πολέμους, οἱ ὅποιοι ὠδήγησαν τὸ ἔθνος εἰς τὴν παρακμὴν, ἐξησθένισαν τὰς δυνάμεις του καὶ ὑπέσκαψαν τὴν ἐλευθερίαν του. Τοῦτο ἀποτελεῖ διδακτικῶταν μάθημα δι' ἡμᾶς. Μόνον ἡ εὐγενῆς ἀμιλλα μεταξὺ τῶν πολιτῶν καὶ ἡ ἴσχυρά ἐθνικὴ ἀλληλεγγύη συντηροῦν τὴν δύναμιν τῶν λαῶν καὶ ὀδηγοῦν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν εὐημερίαν.

8. Η ΑΚΜΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

‘Η ἀκμὴ τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν λαμπρὰν πεντηκονταετίαν, ἡ ὅποια ἡκολούθησε μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους, ὥφείλετο εἰς τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν δραστηριότητα τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. Κυρίως δμως ἦτο ἔργον τῶν ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι διηγύθυνον κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τὰς τύχας του.

‘Ο Μιλτιάδης πρῶτος μὲ τὴν στρατηγικὴν ἰδιοφυΐαν, τὸν ἔχοχον νοῦν, τὴν φλογερὰν φιλοπατρίαν καὶ τὴν ἴσχυρὰν θέλησιν ἔθεσεν εἰς τὸν Μαραθῶνα τὰ θεμέλια τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος του.

‘Αλλ’ αἱ Ἀθῆναι εἶχον μοναδικὴν τύχην κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ήτύχησαν πράγματι νὰ γεννήσουν ὅχι μόνον ἔνα, ἀλλὰ σειράν μεγάλων ἀνδρῶν, ἐκ τῶν ὅποιών δ εἰς προσέθετε κάτι εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἄλλου.

‘Ο Θεμιστοκλῆς μὲ τὸν δαιμόνιον νοῦν κατέστησε τὰς Ἀθήνας ναυτικὴν δύναμιν, ἡ ὅποια συνέτριψε τὸν περσικὸν στόλον, ἐξησφάλισε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔδωκεν ἀργότερα διέξοδον πρὸς ὅλας τὰς θαλάσσας εἰς τὸν ἐπιχειρηματικὸν νοῦν, τὴν τόλμην καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν Ἀθηναίων. Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη τὸ ναυτικὸν κράτος τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ὅποιον ἄλλος ὀνόμαστὸς Ἀθηναῖος, δ ’Αριστείδης, διωργάνωσε καὶ ἐστερέωσεν.

‘Ο ἀντάξιος πρὸς τὸν πατέρα υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου Κίμων ἦζησε τὴν ναυτικὴν δύναμιν, διότι προσέθεσεν εἰς αὐτὴν τὰς

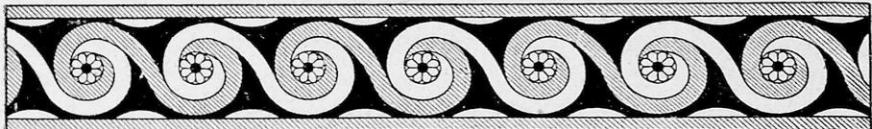
νησιωτικάς καὶ τὰς ἑλληνικάς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ περιώρισε τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν μόνον εἰς τὰς κατὰ ξηρὰν κτήσεις του.

“Οταν μετὰ τὸν θάνατον ὅλων αὐτῶν τῶν ἔξοχων ἀνδρῶν ἡ διοίκησις τῶν Ἀθηνῶν περιῆλθεν εἰς τὰς ἴσχυράς χεῖρας τοῦ μεγαλοφυοῦς Περικλέους, ἡ δύναμις τῆς πόλεως ἐφθασεν εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμήν. Τὸ λέγει ὁ ἔδιος εἰς τὸν περίφημον Ἐπιτάφιον του. « Ὡτι ἐδημιουργήθη πέραν ἀπὸ τὴν κυρίαρχον θέσιν, τὴν δπο'αν μᾶς ἐκληροδότησαν οἱ πατέρες μας, τὸ ἀνεπτύξαμεν οἱ ἔδιοι ἡμεῖς, οἱ δποῖοι ενδισκόμεθα ἀκόμη σήμερον εἰς τὴν ὕδαιμον περίπου ἥλικιαν, καὶ ἐφωδιάσαμεν τὴν πόλιν μας καθ' ὅλα, ὥστε καὶ διὰ τὸν πόλεμον καὶ διὰ τὴν εἰδότην ω̄ ἔκῃ πλήρην αὐτάρκειαν ». « Όλοι οἱ πολῖται αἰσθάνονται τὴν ὅρεξιν καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντελέσουν εἰς τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεως τῆς πατρίδος των. Ἡ κοινωνική, πνευματική, καλλιτεχνική καὶ πολιτική ζωὴ φθάνει εἰς ἔξαιρετικὴν ἄνθησιν, ἡ δποία ἔδωκε δόξαν καὶ γόητρον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὰς ἐπέβαλεν εἰς τὴν συνείδησιν ὅλων τῶν Ἑλλήνων ὡς πρώτην πόλιν τῆς Ἑλλάδος.

Τοιουτοτρόπως Μιλτιάδης, Θεμιστοκλῆς, Ἀριστείδης, Κίμων, Περικλῆς ἔγιναν οἱ πρωτεργάται τῆς θαυμαστῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν.

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους ἐκλείπουν αἱ μεγάλαι φυσιογνωμίαι μὲ τὸν ἀγνὸν πατριωτισμόν, τὸν ἔξοχον νοῦν, τὸν ἀκέραιον χαρακτῆρα. Τὴν θέσιν των καταλαμβάνουν κατὰ τὸ πλεῖστον δημαγωγοί, ταπεινοὶ συμφεροντολόγοι, αὐθάδεις ἔγωισται, χωρὶς πολιτικάς ἢ θήικάς ἀρχάς, ἄνθρωποι μὲ ἔνα λόγον φαῦλοι. Αὕτοι ἔντος ὀλίγων ἐτῶν ἐσπατάλησαν ἀσκόπως τὰς δυνάμεις τῆς πόλεως, διέλυσαν τὴν ἀθηναϊκὴν ἡγεμονίαν καὶ προητοίμασαν τὴν παράδοσιν τῆς πατρίδος των εἰς τὴν δουλείαν τῆς Σπάρτης.

Εύτυχεῖς οἱ λαοί, οἱ δποῖοι ἔχουν τὴν τύχην νὰ τοὺς κυβερνοῦν εύφυεῖς, ἵκανοί, φιλοπάτριδες καὶ θήικοι ἄνδρες! Καὶ ἂν δὲν τοὺς δόηγοῦν πάντοτε εἰς τὴν μεγαλουργίαν, ἔξασφαλίζουν τούλαχιστον εἰς αὐτοὺς τὴν εύημερίαν καὶ τὴν προκοπήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Αἱ νέαι ὀλιγαρχίαι. Ἡ ὀλιγαρχία τῶν τριάκοντα εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ἀθηνῶν ἡ Σπάρτη ἐμεινεν ἡ μόνη κυρίαρχος δύναμις. Ἀλλ' οἱ Σπαρτιάται, ὅφου ἐπέτυχον νὰ γίνουν ἡγεμόνες τῆς Ἑλλάδος, ἐλησμόνησαν ὅλας τὰς ύποσχέσιες περὶ ἐλευθερίας, τὰς ὁποίας εἶχον δώσει εἰς τοὺς Ἑλληνας εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου.

Ἡ πρώτη πολιτικὴ πρᾶξις τῆς Σπάρτης μετὰ τὸν εύτυχῆ δι' αὐτὴν τερματισμὸν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἦτο νὰ μεταβάλῃ τὰ πολιτεύματα τῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ύπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων. Παντοῦ οἱ Σπαρτιάται κατέλυσαν τὰς δημοκρατίας καὶ ἔγκατεστησαν ὀλιγαρχικὰς κυβερνήσεις ἀπὸ τοὺς πιστοτέρους φίλους των. Ἔστελλον ἐπίσης εἰς κάθε σύμμαχον πόλιν Σπαρτιάτην διοικητήν, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο ἄρμοστής, καὶ τὰς ύπεχρέων νὰ πληρώνουν φόρον μεγαλύτερον ἀπὸ ἑκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἔδιδον ἄλλοτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἥγανθισθησαν καὶ ύπεστησαν θυσίας διὰ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ Σπάρτη, δὲν ἐβράδυναν νὰ μετανοήσουν. Πολὺ ταχέως ἐνόρσαν, ὅτι ἔπεσαν εἰς νέον ζυγὸν χειρότερον ἀπὸ τὸν πρῶτον.

Εἰς τὰς Ἀθήνας δὲ Λύσανδρος παρέδωκε τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως εἰς τριάκοντα ὀλιγαρχικούς μὲ τὴν πρόφασιν, ὅτι θέλει

νὰ καταρτίσῃ τὸν νέον καταστατικὸν χάρτην τῆς πολιτείας. ὅπως λέγομεν σήμερον. 'Αλλ' αὐτοὶ μόλις κατέλαβον τὴν ἀρχήν, διώρισαν 500 βουλευτὰς ἀπὸ τοὺς ἐμπαθεστέρους διλιγαρχικούς· καὶ ἀντικατέστησαν ὅλας τὰς ἄλλας ἀρχάς, ὅπως ἦθελον. Τοιουτοτρόπως ἀντὶ τῶν νόμων ἐκυβέρνα τὴν αὐθαίρετος θέλησις τῶν ὀλίγων.

Διὰ νὰ στηρίξουν τὴν ἀρχήν των οἱ τριάκοντα, ἔχρησιμοποίουν ἑκτὸς τῆς σπαρτιατικῆς φρουρᾶς, τὴν ὁποίαν ἔγκατέστησεν ὁ Λύσανδρος, καὶ σῶμα ἵππεων ἀπὸ διλιγαργικούς τῆς ἀρεσκείας των. Συγχρόνως ἐπεδίωξαν νὰ ἐπιβληθοῦν μὲν τὴν τρομοκρατίαν, τὴν ἔξορίαν καὶ τὴν σφαγήν. Κάθε πολίτην, ὁ ὁποῖος δὲν ἔνέπνεεν εἰς αὐτοὺς ἐμπιστοσύνην, τὸν ἐφόνευον. Δὲν ἔκαμνον διάκρισιν μεταξὺ πλουσίων ἢ πτωχῶν, δημοκρατικῶν ἢ διλιγαρχικῶν, ἐντοπίων ἢ ξένων. "Οπως λέγει ὁ Ἰσοκράτης « εἰς διάστημα τριῶν μόνον μηνῶν ἐθανάτωσαν χωρὶς καμμίαν διαδικασίαν περισσοτέρους ἀπ' ὅσους ἐδίκασεν ἡ πόλις καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς δημοκρατίας » (Ἰσοκράτους Πανηγυρικός). Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀρχῆς των οἱ τριάκοντα ἐφόνευσαν περισσότερους ἀπὸ 1500 πολίτας, ἐνῷ πολλοὺς ἄλλους ἥναγκασαν νὰ ἔγκαταλείψουν τὴν πόλιν. Διὰ τὰ βίαια μέσα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθησαν ἐναντίον τοῦ λαοῦ, καὶ διὰ τὰς φρικιαστικὰς κακουργίας των ὀνομάσθησαν τύραννοι. Ἡ τρομοκρατία τῶν τριάκοντα ἔφθασεν εἰς τὴν ἀποκορύφωσίν της, δταν ὁ σημαντικώτερος καὶ αἵμοβορώτερος ἀπὸ αὐτούς, ὁ Κριτίας, ἐθανάτωσε καὶ αὐτὸν τὸν συνάρχοντά του Θηραμένην.

'Αποκατάστασις τῆς δημοκρατίας εἰς τὰς Ἀθήνας.

'Απὸ αὐτούς, ὅις ὁποῖοι εἴτε ἔξωρίσθησαν εἴτε μόνοι τῶν ἔγκατέλειψαν τὰς Ἀθήνας ὡς δημοκρατικοί, πολλοὶ κατέφυγον εἰς τὰς Θήβας. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Θρασύβουλος, ὁ διοπίστης εἶχε διακριθῆ ὡς στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον. Ὁ Θρασύβουλος δὲν ἦνείχετο νὰ βλέπῃ τὴν πατρίδα του ὑπὸ τὴν τυραννίαν τῶν τριάκοντα καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ. Πρὸς τοῦτο ὁρ-

γάνωσε δύναμιν ἐξ 70 ἀνδρῶν ἀπὸ τοὺς ἀνδρειοτέρους ἔξορί-
στους καὶ μὲ αὐτοὺς κατέλαβε τὴν Φυλήν, δχυρὸν φρούριον
ἐπὶ τῆς Πάρνηθος.

Οἱ τριάκοντα ἐπετέθησαν μὲ ἀρκετὴν δύναμιν κατὰ τοῦ
φρουρίου, ἀλλ’ ἀπεκρούσθησαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ δύναμις τῶν
δημοκρατικῶν ἐδεκαπλασιάσθη καὶ μὲ αὐτὴν ὁ Θρασύβουλος
ἐπροχώρησε καὶ κατέλαβε τὸν Πειραιά. Ὁ Κριτίας ὥρμησεν
ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν, ἀλλ’ ἡττήθη καὶ ἐφονεύθη. Τότε
οἱ Ἰδιοὶ οἱ διλιγαρχικοὶ εἰς τὰς Ἀθήνας καθήρεσαν τοὺς τριά-
κοντα, οἱ όποιοι κατέφυγον εἰς τὴν Ἐλευσῖνα. Οἱ Σπαρτιάται,
οἱ όποιοι ἥλθον ἐν τῷ μεταξὺ εἰς βοήθειαν τῶν διλιγαρχικῶν,
δὲν ἤκουσαν τὰς συστάσεις τοῦ Λυσάνδρου νὰ προσβάλουν
τοὺς δημοκρατικούς. Προετίμησαν νὰ μεσολαβήσουν διὰ τὴν
συμφιλίωσιν τῶν δύο μερίδων. Χάριν αὐτῆς ἐδέχθησαν νὰ μὴ
ἐπανέλθουν οἱ τριάκοντα εἰς τὰς Ἀθήνας.

“Οταν ἀποκατεστάθη ἡ τάξις εἰς τὰς Ἀθήνας, οἱ Λακεδαι-
μόνιοι ἀπεχώρησαν ἐκ τῆς Ἀττικῆς καὶ ὁ Θρασύβου-
403 π.Χ. λος εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν πόλιν. Ἡ πρώτη
πρᾶξις του ἦτο νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ
νὰ θυσιάσῃ εἰς τὴν Ἀθηνᾶν. Κατόπιν ἔχορήγησε γενικὴν ἀμη-
στίαν καὶ ἐπανέφερε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα.

‘Η ἀρχὴ τῶν τριάκοντα διήρκεσε μόνον δκτὼ μῆνας, ἡ δὲ
κατάλυσίς της ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ταπείνωσις τῆς σπαρτιατικῆς
ἡγεμονίας.

‘Η Σπάρτη καὶ οἱ Πέρσαι. ‘Η Κύρου Ἀνάβασις.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου οἱ Λα-
κεδαιμόνιοι κατώρθωσαν, δπως εἴδομεν, νὰ ἀποκτήσουν τὴν
συμπάθειαν τῶν Περσῶν καὶ νὰ λαμβάνουν ἀπὸ αὐτοὺς χρή-
ματα. Ἐν τούτοις μεταξὺ τῆς Σπάρτης καὶ τοῦ μεγάλου βα-
σιλέως δὲν ἐβράδυνε νὰ δημιουργηθῇ ἔχθρότης. Ἀφορμὴν εἰς
αὐτὴν ἔδωκεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κύρου ἐναντίον τοῦ ἀδελ-
φοῦ του Ἀρταξέρξου Β’, βασιλέως τῶν Περσῶν.

Τὸ ἔτος 404 π.Χ. ἀπέθανεν δι βασιλεὺς τῆς Περσίας Δα-
ρεῖος Β’. Οὗτος ἀφῆκε δύο υἱούς, τὸν Ἀρταξέρξην, δι δποῖος

τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον, καὶ τὸν Κῦρον τὸν νεώτερον, σατράπην τῆς Λυδίας. Ὁ Κῦρος ἐσκέφθη νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν ἀδελφόν του καὶ νὰ γίνῃ αὐτὸς βασιλεύς. Τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σχεδίων του ἔβάσιζε κυρίως εἰς τὴν ἀγάπην, τὴν δόποιαν ἔτρεφον πρὸς αὐτὸν οἱ Πέρσαι τῆς σατραπείας του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν βοήθειαν τῶν Λακεδαιμονίων. Πράγματι δὲ εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ύπηρεσιῶν του πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ πολεποννησιακοῦ πολέμου ἔζήτησε τὴν συνδρομὴν των. Οἱ Σπαρτιάται ἔδέχθησαν εὐχαρίστως νὰ τὸν βοηθήσουν κατὰ θάλασσαν. Ἀλλ’ ὁ Κῦρος εἶχε κυρίως ἀνάγκην δυνάμεων κατὰ ξηράν. Διὰ τοῦτο ἐσκέφθη νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν δοκιμασμένην ἀνδρείαν τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην λόγῳ τῆς ἀθλιότητος καὶ τῆς πενίας, ἡ δόποια ἐπεκράτει εἰς τὴν Ἑλλάδα, πολλοὶ ἄνθρωποι εἶχον μείνει χωρὶς ἔργασίαν ἢ ἄλλον πόρον ζωῆς καὶ ἥσαν πρόθυμοι νὰ ύπηρετοῦν οἰονδήποτε ὡς μισθοφόροι. Ὁ Κῦρος λοιπὸν συνήθροισεν ἐξ αὐτῶν 13000 μαχητὰς μὲν ἴδικούς των ἀρχηγούς, μεταξὺ τῶν δόποιών διεκρίνετο ὁ Σπαρτιάτης Κλέαρχος. Μὲ τὴν δύναμιν αὐτὴν τῶν Ἑλλήνων, οἱ δόποιοι χάριν συντομίας ὀνομάσθησαν μύριοι, καὶ μὲ 100000 περσικοῦ στρατοῦ ύπό τὸν Ἀριατῶν ἔξεκίνησεν ὁ Κῦρος ἀπὸ τὰς Σάρδεις τὴν ἄνοιξιν τοῦ 491 π.Χ. καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Περσίας. Αὕτη εἶναι ἡ περίφημος Κύρου Ἀνάβασις.

Ο Ἀρταξέρξης ἐπληροφορήθη ἐγκαίρως ἀπὸ τὸν σατράπην τῆς Καρίας Τισσαφέρνην τὰ σχέδια καὶ τὰς ἐτοιμασίας τοῦ Κύρου καὶ ἐπῆλθεν ἐναντίον του μὲν μεγάλας δυνάμεις. Οἱ δύο στρατοὶ συνεκρούσθησαν παρὰ τὰ Κού- 401 π.Χ. ναξα τῆς Βαβυλωνίας. Κατὰ τὴν μάχην (Σεπτέμβριος τοῦ 491 π. Χ.) ἐνίκησαν μὲν οἱ Ἑλληνες μισθοφόροι τούς ἀπέναντι των παρατεταγμένους βαρβάρους, ἀλλ’ ὁ Κῦρος ἐφονεύθη καὶ ἡ ἐκστρατεία ἀπέτυχεν. Ο Ἀρταξέρξης ἔζήτησε τότε ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας νὰ τοῦ παραδώσουν τὰ ὅπλα, αὐτοὶ δμως ἀπέκρουσαν τὴν ἀξιωσίν του. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἀπάντησις ἐνδὶς ἀπλοῦ Ἀθηναίου μισθοφόρου εἰς τὰς προτάσεις τοῦ βασιλέως: «*Ἡμεῖς, εἶπε, δὲν ἔχομεν αὐτὴν τὴν στιγμὴν τίποτε ἄλλο ἀγαθὸν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὅπλα καὶ τὴν ἀνδρείαν μας. Λοιπὸν ἂν*

κρατήσωμεν τὰ δπλα μας, νομίζομεν, ὅτι ἡμποροῦμεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν ἀνδρείαν μας. **Αν ἀντιθέτως τὰ παραδώσωμεν, ἔχομεν τὴν ἴδεαν, ὅτι θὰ χάσωμεν καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν μας. Μή φαντάζεσαι ἐπομένως, ὅτι θὰ παραδώσωμεν εἰς σᾶς τὰ μόνα ἀγαθά, τὰ δποῖα διαθέτομεν*» (Ξενοφῶντος Κύρου *Ἀνάβασις*).

Η κάθοδος τῶν μυρίων.

Οι *“Ελληνες μετὰ τὰς προτάσεις τοῦ βασιλέως ἐσκέφθησαν, ὅτι μόνον συντεταγμένοι, δπως ἡσαν, ἥτο δυνατὸν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν πατρίδα των. Οἱ Πέρσαι προσεποιήθησαν κατ’ ἀρχάς, ὅτι ἡσαν πρόθυμοι νὰ τοὺς διευκολύνουν εἰς αὐτό, ἔως ὅτου ὁ Τισσαφέρνης κατώρθωσε μὲ δόλον νὰ φονεύσῃ τοὺς στρατηγούς των.*

Κατὰ τὴν κρίσιμον ἑκείνην στιγμὴν ὁ *Ἀθηναῖος Ξενοφῶν*, ὁ δποῖος εἶχεν ἀκολουθήσει ὡς *ἴδιωτης τὴν ἐκστρατείαν· τοῦ Κύρου, ἐνεθάρρυνε τὸν ἀπηλπισμένον στρατὸν τῶν μυρίων μὲ λόγους πατρίωτικοὺς καὶ ἀνεπτέρωσε τὸ ἥθικόν του. Κατὰ συμβούλην τοῦ δ στρατὸς ἔξελεξε νέους στρατηγοὺς καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὸν *ἴδιον*. Τότε ἥρχισεν ἡ πορεία διὰ μέσου τῶν ἀγνώστων καὶ χιονοσκεπῶν ὁρέων τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Περσίας μὲ διεύθυνσιν πρὸς τὸν *Εὔξεινον*. Αὐτὴ εἶναι ἡ πολυθρύλητος κάθιδος τῶν μυρίων. Μὲ τὴν δόηγίαν τῶν νέων στρατηγῶν καὶ πρὸ πάντων τοῦ Ξενοφῶντος οἱ μύριοι ἐβάδισαν ἐπὶ τέσσαρας μῆνας μέσα εἰς τὴν ἄγνωστον χώραν πολεμοῦντες πρὸς τὸ δριμύτατον ψῦχος, τὴν πεῖναν, τὰς κακουχίας καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἔφθασαν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 400 π. Χ. εἰς τὴν *Τραπεζοῦντα*. Ἀπὸ ἑκεῖ ἐσυνέχισαν παραλιακῶς τὴν πορείαν, ἔφθασαν εἰς τὴν *Βιθυνίαν* καὶ ἐπέρασσαν εἰς τὸ *Βυζάντιον* περίπου 9000. Ἀπὸ τὴν *Θράκην* οἱ ἐναπομείναντες 6000 ύπὸ τὸν Ξενοφῶντα ἐπέστρεψαν ἐκ νέου εἰς τὴν *Μικρὰν Ασίαν*. Ἐκεῖ ἡνῶθησαν μὲ τὸν σπαρτιατικὸν στρατὸν τοῦ στρατηγοῦ *Θίβρωνος*, δ ὁδποῖος εἶχεν ἀποβιβασθῆ εἰς τὴν *Ιωνίαν* καὶ ἐπολέμει ἐναντίον τοῦ *Τισσαφέρνους*.*

Τὸ κατόρθωμα τῶν μυρίων νὰ διέλθουν μὲ δλίγας σχετικῶς ἀπωλείας ἀπὸ αὐτὴν τὴν καρδίαν τῆς περσικῆς αὐτοκρα-

τορίας ἀπέδειξεν, δτι, καίτοι ἀκόμη διετήρει αὕτη τὴν παλαιάν
ἔκτασίν της, εύρισκετο εἰς παρακμήν. Ἐπιστοποίησε προσέτι,
τί θά ἡδύνατο νὰ κατορθώσῃ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, ἢν εὕρισκεν
ἴκανδν ἀρχηγὸν νὰ τὸ ἐνώσῃ, νὰ τὸ ὑποβάλῃ εἰς πειθαρχίαν
καὶ νὰ τὸ ἐμπνεύσῃ μὲ τὸ παράδειγμά του θάρρος καὶ αὐτο-
πεποίθησιν. Δι’ αὐτὸν ἔμεινεν ἀθάνατον τὸ ὄνομα τοῦ Ξενοφῶν-
τος, εἰς τὸν δόποῖον κυρίως ὥφειλετο τὸ θαῦμα τῆς καθόδου
τῶν μυρίων.

Πόλεμος μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσῶν.

Ἄποθασις τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Ο ‘Αγησιλαος.

Οἱ Σπαρτιᾶται ἐσκέφθησαν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὴν ἔξα-
σθένησιν τοῦ Περσικοῦ κράτους. Δὲν ἔχρειάζετο παρὰ νὰ δοθῇ
δι’ αὐτὸν ἡ κατάλληλος εὔκαιρία. Καὶ πράγματι δὲν ἤργησεν
αὕτη νὰ παρουσιασθῇ.

Ο ‘Αρταξέρξης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου, διὰ νὰ ἀν-
ταμείψῃ τὸν Τισσαφέρνην, διώρισεν αὐτὸν σατράπην καὶ τῶν
χωρῶν, αἱ δόποιαι ἀνῆκον πρωτύτερα εἰς τὴν σατραπείαν τοῦ
Κύρου. Ο Τισσαφέρνης ἐσκέφθη τότε νὰ τιμωρήσῃ τὰς ἐλληνι-
κάς πόλεις τῆς Ἰωνίας, διότι εἶχον ταχθῆ μὲ τὸν Κύρον. Οἱ
“Ιωνες” ἐνόησαν τὰ σχέδια τοῦ πονηροῦ Πέρσου καὶ ἐπειδὴ ἥθε-
λον νὰ διατηρήσουν τὴν ἐλευθερίαν των καὶ νὰ ἔξασφαλισθοῦν
ἀπὸ τὴν ὄργὴν τοῦ Πέρσου σατράπου, ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ
τὴν Σπάρτην.

Οἱ Σπαρτιᾶται ὡς ἡγεμόνες τῆς ‘Ελλάδος ἦσαν ὑποχρεω-
μένοι νὰ προστατεύσουν τὰς ἐλληνικάς πόλεις, ὅπως προηγου-
μένως οἱ Ἀθηναῖοι. Μὲ αὐτὸν τὸ πρόσχημα ἐδέχθησαν εύχαρι-
στως τὴν πρόσκλησιν τῶν Ἰωνικῶν πόλεων. Κατ’ ἀρχὰς ἔστει-
λαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τὸν στρατηγὸν Θιβρωνα μὲ μι-
κρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν. Μὲ αὐτὴν ἡνώθησαν οἱ 6000 ἀπὸ
τοὺς διασωθέντας μυρίους ὑπὸ τὸν Ξενοφῶντα καὶ ὀρκετοὶ ἀπὸ
τοὺς ἐντοπίους. ‘Αλλ’ ὁ Θιβρων δὲν ἤδυνθη νὰ κάμη τίποτε
ἀξιόλογον. Ἀντιθέτως μὲ τὴν ἀνικανότητά του προεκάλεσε τὰ
παράπονα τῶν ‘Ελλήνων καὶ ἐξέθεσε τὸ σπαρτιατικὸν γόντρον.

Διὰ τοῦτο οἱ Σπαρτιάται τὸν ἀντικατέστησαν μὲν τὸν στρατηγὸν Δερκυλίδαν, δὲ δόποιος διὰ τῆς διπλωματικῆς του εὔστροφίας κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Αἰολίδα.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶχε γίνει βασιλεὺς εἰς τὴν Σπάρτην δὲ Ἀγησίλαος. Οὗτος ἦτο μὲν μικρόσωμος καὶ χωλὸς εἰς τὸν ἔνα πόδα, ἀλλ’ εἶχε μεγάλας ἀρετάς, αἱ δόποιαι τὸν ἀνέδειξαν ἔνα ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὅτοι ἀπλοῦς εἰς τοὺς τρόπους, εὐγενής, φιλόνομος καὶ εύπειθής εἰς τὰς ἄρχοντας, στρατηγὸς ἔξοχος καὶ πρὸ πάντων ἀνὴρ μὲν πανελήνια αἰσθήματα.

“Οταν ἔφθασαν εἰδήσεις εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅτι δὲ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐτοιμάζει μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν προφανῶς ἐναντίον τῆς Σπάρτης, δὲ Ἀγησίλαος ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ δὲ Ἰδιος εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὸ 396 π.Χ. ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἰωνίαν, ἐνίκησε τὸν Τισσαφέροντα κατ’ ἐπανάληψιν καὶ ἔξητέλισε τὴν δύναμιν τοῦ Ἀρταξέρξου. Ὁ μέγας βασιλεὺς τόσον πολὺ ἐταράχθη ἀπὸ τὰς ἥττας τοῦ Τισσαφέρνους, ὃστε ἐλησμόνησε τὰς μεγάλας εὐεργεσίας τοῦ σατράπου του καὶ διέταξε νὰ τὸν ἀποκεφαλίσουν.

‘Ο διάδοχος τοῦ Τισσαφέρνους Τιθραύστης ἔφάνη πολιτικώτερος. Ἐπειδὴ ἔβλεπεν, ὅτι δὲν ἡδύνατο νὰ πολεμήσῃ ἀποτελεσματικῶς τὸν Ἀγησίλαον, συνωμοιλόγησε μαζί του ἔξαμηνον ἀνακωχῆν. Τὸν ἔπεισε μάλιστα νὰ στραφῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνακωχῆς ἐναντίον τοῦ Φαρναβάζου, σατράπου τῆς Φρυγίας. Ὅτοι καὶ αὐτὸ δεῖγμα τῆς παραλυσίας καὶ παρακμῆς τοῦ περσικοῦ κράτους.

Τὴν κατάστασιν αὐτὴν τῆς ἄλλοτε ἵσχυρᾶς αὐτοκρατορίας εἶχεν ὑπ’ ὅψιν του δὲ Ἀγησίλαος καὶ ἐπλαττε μεγάλα καὶ τολμηρὰ σχέδια. Δὲν ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἔλληνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀλλὰ ὡνειρεύετο νὰ κατατάξῃ δῆλου τὸ περσικὸν κράτος. Τὰ σχέδιά του δῆμως ἐναυάγησαν. “Ο, τι δὲν κατώρθωσαν οἱ Πέρσαι διὰ τῶν ὅπλων, τὸ ἐπέτυχεν δὲ Τιθραύστης διὰ τοῦ χρήματος. Μὲ ἄφθονον χρυσόν, τὸν δόποιον ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ τὰς σημαντικῶτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐναντίον τῆς Σπάρτης.

ΟΙ ΝΕΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

‘Ανάκλησις τοῦ Ἀγησιλάου ἐκ τῆς Ἀσίας.

‘Ο βοιωτικός ἡ κορινθιακός πόλεμος.

‘Ολίγα ἔτη μετά τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον παρατηρεῖται εἰς τὴν Ἑλλάδα μεγάλη μεταβολή. Ἡ ἀγανάκτησις ἐναντίον τῆς Σπάρτης ἔνεκα τῆς δεσποτικῆς πολιτικῆς τῆς εἶναι γενική. Καὶ αὐτοὶ οἱ παλαιοὶ σύμμαχοι εἶναι πολὺ δυσηρεστημένοι καὶ στρέφονται ἐναντίον τῆς. Τοιουτοτρόπως αἱ ἀντίπαλοι τῆς Σπάρτης ἐλληνικαὶ πόλεις αὐξάνουν εἰς ἀριθμόν. Ἀλλὰ καὶ αἱ δυνάμεις τῶν, αἱ ὅποιαι εἶχον φθαρῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, παρουσιάζονται τώρα ἐνισχυμέναι.

Αἱ Ἀθῆναι ἥρχισαν νὰ ἀναλαμβάνουν οἰκονομικῶς μὲ τὸ ἐμπόριον. Τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμά των ἐστερεώθη καὶ οὐδεὶς φόβος ὑπῆρχε πλέον ἀπὸ τοὺς ὀλιγαρχικούς, οἱ ὅποιοι εἶχον ἔκμηδενισθῇ τελείως. Ἀλλὰ καὶ ὡς πνευματικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος αἱ Ἀθῆναι ἔξηκολούθουν νὰ ἔχουν τὴν παλαιὰν λάμψιν τῶν καὶ νὰ ἀσκοῦν γοητείαν εἰς ὅλον τὸν ἐλληνικὸν κόσμον.

Οἱ Κορίνθιοι ἔξ ἄλλου δὲν ὠφελήθησαν τίποτε ἀπὸ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον, τὸν ὅποιον αὐτοὶ προεκάλεσαν. “Οταν μάλιστα εἴδον, ὅτι ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Ἀθηναίων, διὰ νὰ ὑποδουλωθοῦν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, ἐγκατέλειψαν τὴν Σπάρτην καὶ προσεχώρησαν εἰς τοὺς ἔχθρούς της.

Αἱ Θῆβαι εἶχον ἀρχίσει νὰ δημιουργοῦν ἀξιόλογον δύναμιν καὶ δὲν ἦνείχοντο αὐθαίρεσίας τῆς Σπάρτης. Ἀντὶ τῆς βοηθείας, τὴν ὅποιαν ἀνέμενον ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας, διὰ νὰ συνενώσουν τὰς βοιωτικὰς πόλεις ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τῶν, συνήντων περιφρόνησιν καὶ ἀδιαφορίαν.

Τέλος τὸ Ἀργος, τὸ ὅποιον πάντοτε εἶχεν ἀντιζηλίαν πρὸς τὴν Σπάρτην, ἔξηκολούθει νὰ διατηρῇ τὴν ὑπεροχὴν του μεταξὺ τῶν δευτερευουσῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος.

Δι’ ὅλους αὐτούς τοὺς λόγους μόλις ἔφθασαν τὰ χρήματα τοῦ Τιθραύστου εἰς τὴν Ἑλλάδα, Θηβαίοι, Κορίνθιοι καὶ Ἀρ-

γεῖοι εύρέθησαν πρόδυμοι νὰ πολεμήσουν κατὰ τῆς Σπάρτης. Μὲ αὐτοὺς ἡνώθησαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι λόγῳ τῆς παλαιᾶς ἔχθρας των πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐκτὸς τούτου ἥθελον νὰ ἐξυπηρετήσουν τοὺς Θηβαίους, οἱ δοποῖοι τόσον τοὺς ἔβοήθησαν εἰς τὴν κατάλυσιν τῶν τριάκοντα. Τοιουτοτρόπως ἥρχισε νέος ἐμφύλιος πόλεμος εἰς τὴν Ἑλλάδα, δ λεγόμενος βοιωτικὸς ἢ κορινθιακὸς (395 π.Χ.).

Οἱ Σπαρτιάται πρὸ τοῦ μεγάλου κινδύνου ἡναγκάσθησαν νὰ ἀνακαλέσουν ἐκ τῆς Ἀσίας τὸν Ἀγησίλαον. Καὶ 395 π. Χ. ἐλυπήθη μὲν οὗτος. διότι κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐματιώνοντο τὰ σχέδιά του, ἀλλ’ ἔσπευσε να ὑπακούσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς πατρίδος του.

Ἡ μάχη τῆς Κορωνείας. Κατάλυσις τῆς ναυτικῆς ἡγεμονίας τῆς Σπάρτης.

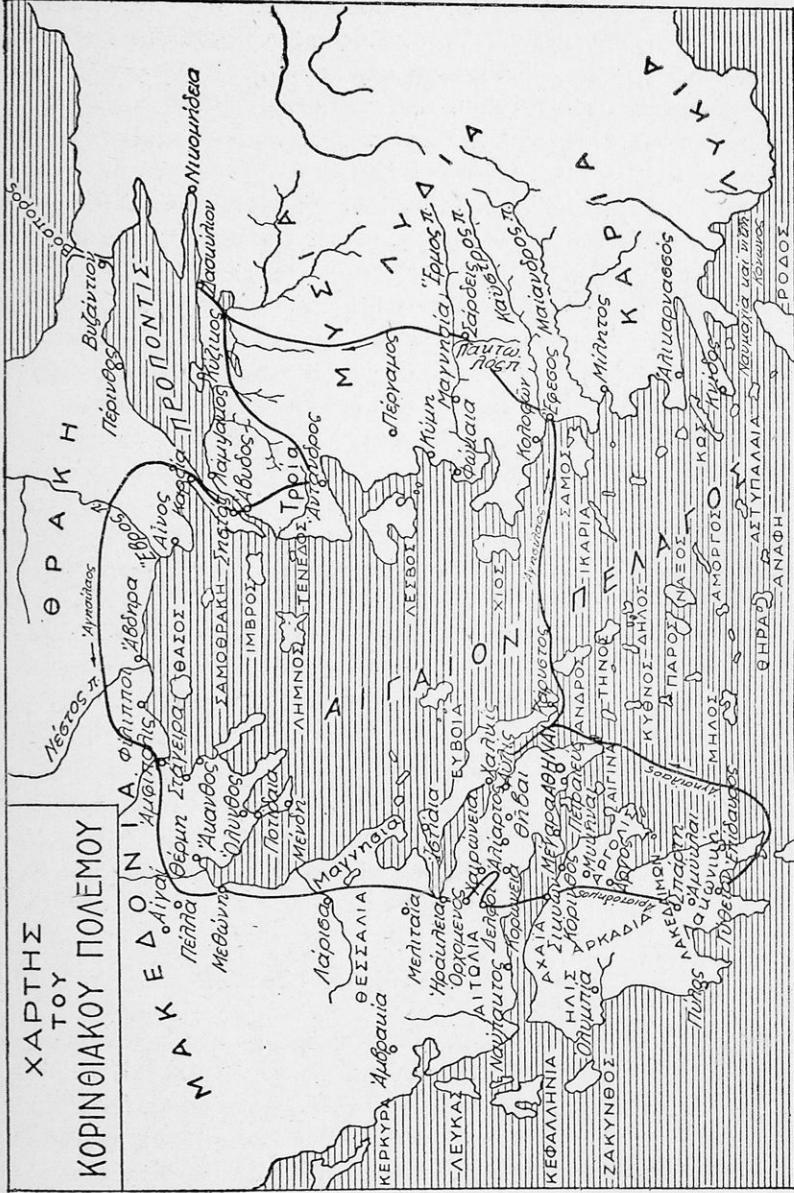
Οἱ νέοι ἀγῶνες διεξήχθησαν κατ’ ἀρχὰς εἰς τὴν Βοιωτίαν μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ Θηβαίων. Ὅπο τὰ τείχη τῆς μικρᾶς πόλεως Ἀλιάρτου οἱ Θηβαῖοι ἐνίκησαν τὸν σπαρτιατικὸν στρατόν. Αὐτὸς δ στρατηγὸς Λύσανδρος ἔπεισεν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀγησίλαος σπεύδει διὰ ξηρᾶς πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, προχωρεῖ εἰς τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν καὶ ἀπὸ ἑκεῖ κατέρχεται εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα. Καθ’ δόδον συνήτησε τὸν Δερκυλίδαν, δ ὅποῖος μετέβαινεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὅταν δὲ ὁ Δερκυλίδας ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Ἀγησίλαον μὲ χαράν, διὰ οἱ ἔχθροι τῆς Σπάρτης ἔχασαν εἰς τὰς πρώτας συγκρούσεις τῆς Κορινθίας 10000 μαχητάς, δ φιλέλλην βασιλεὺς εἶπε μὲ ἀναστεναγμόν: «Φεῦ, φεῦ, ὡς Ἑλλάς, ἐπεὶ οἱ νῦν τεθνηκότες ἵκαροι ἦσαν ζῶντες τικάν μαχόμενοι πάντας τοὺς βαρδάφαρούς» (Ξενοφῶντος Ἀγησίλαος). Κατόπιν ἔξηκολού-

394 π. Χ. θησε τὴν πορείαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Βοιωτίαν (τέλος Αύγουστου 394 π.Χ.) μετὰ 30 ἡμέρας, ἀφ’ δου ἔξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν. Πλησίον τῆς Κορωνείας ἐνίκησε τοὺς ἡνωμένους συμμάχους εἰς μάχην φονικωτάτην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔτραυματίσθη καὶ δ ἔδιος.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς Κορωνείας ὁ πόλεμος ἔξηκολούθησεν

ΧΑΡΤΗΣ
ΤΟΥ
ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

εις τὴν Κορινθίαν καὶ πέριξ τοῦ Ἰσθμοῦ ἐπὶ ἔξ ἔτη. Κατὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν διεκρίθη ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ἰφικράτης. Οὗτος ἀναδιωργάνωσε σρατιωτικῶς τὸν ἐκ πελταστῶν μισθοφορικὸν στρατὸν τῶν Ἀθηναίων, τοῦ δποίου ἦτο ἀρχηγός. Κατέστησεν αὐτὸν ἐλαφρότερον καὶ περισσότερον εὔκινητον, ὡστε νὰ ἔξασφαλίζῃ ὑπεροχὴν ἀπέναντι τοῦ δυσκινήτου στρατοῦ τῶν δπλιτῶν τῆς Σπάρτης. Πλησίον τῆς Κορίνθου μὲ τοὺς πελταστάς του ἔξωντωσεν ὁ Ἰφικράτης ὀλόκληρον σπαρτιατικὸν τάγμα ἐκ 400 ἀνδρῶν.

Μὲ τὰ γεγονότα αὐτὰ κατὰ ξηράν συμπίπτουν ἄλλα κατὰ θάλασσαν. Ὁ Ἀθηναῖος ναύαρχος Κόνων μετὰ τὴν καταστροφὴν εἰς τοὺς Αἴγιδος ποταμοὺς εἶχε καταφύγει, ὅπως εἴδομεν, εἰς τὴν Κύπρον. Ἐκεῖ εύρισκόμενος ἔπεισε τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν διὰ τοῦ σατράπου Φαρναβάζου νὰ τοῦ ἀναθέσῃ τὴν διοίκησιν τοῦ περσικοῦ στόλου. Μὲ αὐτὸν προσέβαλε τὰς ναυτικὰς δυνάμεις τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὴν Κνίδον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (394 π. Χ.) καὶ τὰς κατέστρεψεν. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης κατὰ θάλασσαν κατελύθη διὰ παντός.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος Κόνων καὶ Φαρνάβαζος ἔπλευσαν μὲ λιχυρόν στόλον εἰς τὴν Ἑλλάδα, περιέπλευσαν τὴν Πελοπόννησον, ἐλεγλάτησαν τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας, κατέλαβον τὰ Κύθηρα καὶ ἥλθον ἔπειτα διὰ τοῦ Σαρωνικοῦ εἰς τὸν Ἰσθμόν. Ἐκεῖ συνέστησαν εἰς τοὺς συμμάχους νὰ ἐπιμείνουν εἰς τὸν ἄγωνα καὶ ἔδωκαν εἰς αὐτοὺς χρήματα. Κατόπιν δὲν Φαρνάβαζος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀσίαν, δὲ Κόνων ἔπλευσεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ μὲ περσικὰ χρήματα ἀνοικοδόμησε τὰ τείχη τῆς πόλεως.

Προσέγγισις Σπάρτης καὶ Περσῶν.

Οἱ Σπαρτιάται ἔβλεπον, ὅτι δὲν ἤδυναντο νὰ ὀντεπεξέλθουν ἐναντίον τόσων ἔχθρῶν, τοὺς δποίους μάλιστα ἐβοήθουν χρηματικῶς οἱ σατράπαι τοῦ μεγάλου βασιλέως. Διὰ τοῦτο ἐσκέφθησαν νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τοὺς Πέρσας. Ἡ περίστασις ἦτο εύνοϊκὴ διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων των. Ὁ

Αρταξέρξης μὲ δυσαρέσκειαν ἔβλεπε τὴν αὕξησιν τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν προσχώρησιν πολλῶν πόλεων εἰς τὴν συμμαχίαν των. Τὴν ἀνησυχίαν αὐτὴν τοῦ μεγάλου βασιλέως ἔξεμεταλεύθησαν οἱ Σπαρτιάται καὶ ἔστειλαν εἰς τὴν Ἀσίαν τὸν ναύαρχον Ἀνταλκίδαν, δόποιος ἐφημίζετο διὰ τὴν πανουργίαν του. Σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς του ἦτο νὰ διαρρήξῃ τὰς φιλικὰς σχέσεις Ἀθηναίων καὶ Περσῶν.

“Οταν δὲ Ἀνταλκίδας ἥλθεν εἰς τὴν Ἀσίαν, εὗρε σατράπην τῆς Ἰωνίας τὸν Τιρίβαζον, τοῦ δοποίου δὲν ἔβράδυνε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην. Ὅπεσχέθη εἰς αὐτόν, ὅτι ἡ Σπάρτη ἦτο πρόθυμος νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν τῶν Περσῶν εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ο Τιρίβαζος ἔδωκε χρήματα εἰς τὸν Ἀνταλκίδαν, διὰ νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὸν σπαρτιατικὸν στόλον. Διὰ νὰ δείξῃ μάλιστα καὶ κατ’ ἄλλον τρόπον τὰ φιλικά του αἰσθήματα, συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισε τὸν Κόνωνα, δόποιος δύμως κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ εἰς τὴν Κύπρον, δπου καὶ ἀπέθανεν. Ἐν τούτοις δὲ μέγας βασιλεὺς ἔδισταζεν ἀκόμη νὰ δεχθῇ τὰς προτάσεις τῆς Σπάρτης.

Ἀνταλκίδειος εἰρήνη.

Ο ἀγὼν ἔξηκολούθει μὲ σοβαρὰς ἐπιτυχίας τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὴν Προποντίδα. Διὰ τοῦτο δὲ Ἀνταλκίδας καὶ δὸς Τιρίβαζος μετέβησαν εἰς τὰ Σοῦσα, διὰ νὰ πείσουν τὸν Ἀρταξέρξην νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸν πόλεμον. Ἐκεῖ χάρις εἰς τὰς ἐπιμόνους ἐνεργείας τοῦ Τιρίβαζου ἐπέτυχεν δὲ Ἀνταλκίδας νὰ ἐκδώσῃ δόβασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐξευτελιστικὴν διὰ τούς “Ἑλληνας διαταγήν, διὰ τῆς δόποίας ἐπέβαλε τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ εἰρήνη αὐτὴ ἐκ 387 π.Χ. τοῦ δύναματος τοῦ Ἀνταλκίδου, δόποιος τὴν διεπραγματεύθη, ὀνομάσθη Ἀνταλκίδειος εἰρήνη.

Απὸ τὰ Σοῦσα δὲ Ἀνταλκίδας καὶ δὸς Τιρίβαζος ἐπέστρεψαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μὲ τὸ ἐπίσημον κείμενον τῆς εἰρήνης. Ο Ξενοφῶν διέσωσε τούς δύρους της εἰς τὰ Ἑλληνικά του. Ἰδοὺ αὐτοί: «Ἀρταξέρξης βασιλεὺς νομίζει δίκαιος, μὲν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεις ἔαντοῦ εἶναι καὶ τῶν νήσων Κλαζομενᾶς

καὶ Κύπρον, τὰς δὲ ἄλλας ἐλληνίδας πόλεις καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας αὐτονόμους ἀφένται, πλὴν Λήμουν καὶ Ἰμβόν καὶ Σκύρου· ταύτας δὲ ὅσπερ τὸ ἀρχαῖον εἶναι Ἀθηναίων. Ὁ πότεροι δὲ ταύτην τὴν εἰρήνην μὴ δέχονται, τούτοις πολεμήσω μετὰ τῶν ταῦτα βουλομένων καὶ πεζῆ καὶ κατὰ θάλατταν καὶ ναυσὶ καὶ χρήμασιν».

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, οἱ δόποιοι ἐστάλησαν εἰς τὴν Ἰωνίαν, ἡναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν τοὺς βαρεῖς δρους τῆς περσικῆς συνθήκης. Μὲ αὐτὴν ύπεχρεώθησαν οἱ Ἐλληνες νὰ ύπακούουν εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ μεγάλου βασιλέως, δόποιος ἐλάμβανε τὸ δικαίωμα νὰ ἀναμειγνύεται εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ κανονίζῃ ώς ἀνώτατος ἀρχῶν τὰς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων διαφοράς.

Ποία ἦτο ἡ ἐντύπωσις τῶν φρονίμων Ἑλλήνων ἀπὸ τὸ ἀτιμωτικὸν ἔγγραφον, μᾶς λέγει ὁ ρήτωρ Ἰσοκράτης. «”Ἄλλοτε, λέγει, ἡμεῖς περιωρίζαμεν τὰ δρια τοῦ κράτους τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν καὶ ἐκανονίζαμεν τὸ ποσοστὸν τοῦ φόρου, τὸν δόποιον ἐπρεπε νὰ καταβάλλουν μερικαὶ πόλεις ἐκ τῶν ὑπηκόων του, καὶ τοῦ ἐθέταμεν φραγμοὺς εἰς τὸν ἐλεύθερον διάπλουν τῶν θαλασσῶν. Σύμερον ἀντιθέτως ἐκεῖνος κανονίζει τὴν ἐλληνικὴν πολιτικὴν κατάστασιν καὶ αὐτὸς ὑπαγορεύει εἰς τὸν καθέρα τὰς ὑποχρεώσεις του καὶ μόνον ποὺ δὲν διορίζει καὶ σιαστάπας εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Διότι, ἀν ἐξαιρέσωμεν αὐτό, ποῖος ἄλλος ἐξεντελισμὸς δπολείπεται; Μήπως δὲν διευθύνει ἐκεῖνος τὴν πολιτικὴν κατάστασιν; Δὲν κάμησεν δλόκληρον ταξίδι οἱ Ἐλληνες προκειμένου νὰ κατηγορήσωμεν δ ἔνας τὸν ἄλλον, ώσαν νὰ ἥτο πνογίαρχός μας; δὲν τὸν προσφωνοῦμεν μὲ τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου βασιλέως, ώσαν νὰ εἴμεθα αἰχμάλωτοί του; ”Οταν πολεμοῦμεν ἀναμετοξύ μας, δὲν στηρίζομεν τὰς ἐλπίδας μας εἰς τὴν συνδομὴν ἐκείνου, ποὺ μὲ δλητ τὴν εὐχαρίστησιν θὰ ἔξωντανεν, ἀν ἦτο δυνατόν, δλοὺς τοὺς Ἐλληνας; Λοιπὸν ἀφοῦ λάβουν δλα αὐτὰ ὅπ’ ὅψιν των οἱ Ἐλληνες, ἐπιβάλλεται νὰ αἰσθανθοῦν ἀγανάκτησιν διὰ τὸ σημερινὸν κατάντημα καὶ νὰ ἀποδώσουν μομφὴν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, διότι, ἐνῷ κατ’ ἀρχὰς ἐκήρυξαν τὸν (πελοποννησιακὸν) πόλεμον μὲ ἀντικειμενικὸν δῆθεν σκοπὸν τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὰ τελευταῖα παρέδωκαν τοὺς περισσοτέρους εἰς τοὺς βαρβάρους» (’Ισοκράτους Πανηγυρικός).

‘Αλλ’ ἡ κατακραυγὴ κατὰ τῆς συνθήκης δὲν ἐσταμάτησε

τὴν ἐφαρμογὴν της. Οἱ Ἀθηναῖοι διέλυσαν τὴν νέαν συμμαχίαν, τὴν δποίαν πρὸ δλιγων ἔτῶν εἶχον ίδρυσει, καὶ οἱ Θηβαῖοι ἡναγκάσθησαν νὰ παραιτηθοῦν τῆς ἡγεμονίας των ἐπὶ τῶν ἄλλων βοιωτικῶν πόλεων. Μόνον ἡ Σπάρτη μὲ τὴν συμμαχίαν της ἔμενε πλέον κυρίαρχος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς αὐτὴν ἀνέθεσεν δ Ἀρταξέρξης νὰ ἐπιβλέπῃ διὰ τὴν αὔστηρὰν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης. Μὲ τὴν ύποστήριξιν τῶν Περσῶν οἱ Σπαρτιᾶται μετεβλήθησαν εἰς τυράννους τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Εἰς ἄλλας πόλεις ἐπέβαλλον δλιγαρχικάς κυβερνήσεις, ἄλλας ἡνάγκαζον διὰ τῆς βίας νὰ γίνουν σύμμαχοί των, ἐνῷ τοὺς κατοίκους τῆς Μαντινείας ύπεχρέωσαν νὰ χωρισθοῦν εἰς τέσσαρας κώμας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

1. ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΚΑΔΜΕΙΑΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ

Οι Θηβαῖοι κατά τὸν πελοποννησιακὸν καὶ ἵδιως κατά τὸν βοιωτικὸν πόλεμον ἐπέδειξαν ἀξιόλογα προτερήματα, θάρρος, τόλμην καὶ γενναιότητα. Αἱ ἀρεταὶ αὐταὶ ἐφάνησαν ἀκόμη καθαρώτερα, ὅταν οἱ Σπαρτιᾶται κατὰ παράβασιν τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης κατέλαβον τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν Καδμείαν.

Ο στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν Φοιβίδας κατὰ τὸ ἔτος 382 π.Χ. ἐστάλη μὲ στρατὸν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐναντίον τῆς Ὑλούνθου, πόλεως τῆς Χαλκιδικῆς. Οἱ Σπαρτιᾶται εύρισκοντο εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Ὑλούνθους, διότι οὗτοι εἶχον σχηματίσει δόμοσπονδίαν μὲ τὰς γειτονικὰς πόλεις ύπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν. Τοῦτο δῆμος ἦτο ἀντίθετον πρὸς τὰς διατάξεις τῆς εἰρήνης καὶ τὰ συμφέροντα τῶν Σπαρτιατῶν. "Οταν δὲ Φοιβίδας διέβαινεν ἀπὸ τὴν Βοιωτίαν, ἐστάθμευσε πλησίον τῶν Θηβῶν. Ο ἀρχηγὸς τῶν δλιγαρχικῶν εἰς τὰς Θήβας Λεοντιάδης ἦλθεν εἰς συνάντησίν του καὶ προέτεινεν εἰς αὐτὸν νὰ καταλάβῃ τὴν ἀκρόπολιν τῆς πόλεως Καδμείαν. Ο Φοιβίδας, ἀν-382 π.Χ. θρωπὸς φιλόδοξος, ἐδέχθη τὴν πρότασιν. Ἀμέσως εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν ἐγκατέστησε σπαρτιατικὴν φρουράν, τὴν δὲ διοίκησιν τῆς πόλεως παρέδωκεν εἰς τὸν Λεον-

τιάδην. Συγχρόνως συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισε τὸν ἀρχηγὸν τῶν δημοκρατικῶν Ἰσμηνίαν. Οἱ Θηβαῖοι δημοκρατικοὶ κατέφυγον εἰς τὰς Ἀθήνας, δπου εὑροῦν πρόθυμον φιλοξενίαν, δπως πρὸ εἴκοσι δύο ἔτῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἐξόριστοι εἰς τὰς Θήβας.

Ἡ καταπάτησις τῆς εἰρήνης ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας προεκάλεσε γενικὴν ἀγανάκτησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο ἡ Σπάρτη προσεποιήθη, δτι ἀπεδοκίμαζε τὸ πραξικόπημα τοῦ Φοιβίδου καὶ τὸν ἔτιμωρησεν, ἀλλὰ δὲν ἀπέδωκε τὴν Καδμείαν. Ἐπὶ πλέον παρέπεμψε τὸν Ἰσμηνίαν εἰς σπαρτιατικὸν δικαστήριον, τὸ δποῖον κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς θάνατον.

2. ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

Οἱ Θηβαῖοι δημοκρατικοί, οἱ δποῖοι κατέφυγον εἰς τὰς Ἀθήνας, κατώρθωσαν νὰ ἀπελευθερώσουν τὴν πατρίδα των τρία ἔτη μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Καδμείας. Μεταξὺ τῶν πατριωτῶν τούτων ἦτο καὶ δ Πελοπίδας, νέος μὲ θερμὴν φιλοπατρίαν καὶ ἔξαιρετικὴν γεννναίοτητα.

Ο Πελοπίδας καὶ ἄλλοι ἐξόριστοι Θηβαῖοι συνενοήθησαν μυστικῶς μὲ δμόφρονας εἰς τὰς Θήβας, εἰσῆλθον κρυφίως ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἐφόνευσαν τοὺς ἀρχηγούς π. X. γούς τῶν δλιγαρχικῶν. Κατόπιν ἐστράφησαν κατὰ τῆς σπαρτιατικῆς φρουρᾶς καὶ τὴν ἥναγκασαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Καδμείαν. Τοιουτοτρόπως οἱ ἐπαναστάται ἔγιναν κύριοι τῆς καταστάσεως καὶ ἐπανέφερον εἰς τὴν πόλιν τὴν δημοκρατίαν.

Μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐξεστράτευσαν ἐπανειλημμένως κατὰ τῶν Θηβῶν χωρὶς νὰ κατορθώσουν τίποτε ἀξιόλογον. Τὸ φρόνημα τῶν Θηβαίων εἶχε τώρα ἀναπτερωθῆ καὶ ἡ δύναμις τῶν ἐντὸς τῆς Βοιωτίας ἐνισχύθη σημαντικῶς.

3. ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΙΣ· ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Πελοπίδου εἰς τὰς Θήβας καὶ ἡ ταπείνωσις τῆς Σπάρτης ἔδωκε θάρρος εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐσκέφθησαν λοιπὸν νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἀνασύστασιν τῆς ἀθηναϊκῆς συμμα-

χίας, ή δποία εἶχε διαλυθῆ κατὰ τὸ τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Αἱ περιστάσεις ἦσαν τώρα εύνοϊκώτεραι. Αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις ἥθελον νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῆς Σπάρτης καὶ ως μέσον δι' αὐτὸ δέθεώρουν τὴν συμμαχίαν των μὲ τοὺς

378 π.Χ. εἰρήνης. Οὕτω τὸ Βυζάντιον, ή Τένεδος, ή Λέσβος, ή

Χίος, ή Ρόδος, ή Εὔβοια ἔγιναν μέλη τῆς συμμαχίας. Ως σκοπός της ὡρίσθη ἡ προστασία τῶν ἐλληνικῶν πόλεων ἀπὸ σπαρτιατικὴν ἀπόπειραν πρὸς ἡγεμονίαν.

Ἄλλα καὶ διάτοπος τῆς διοικήσεως τῆς δευτέρας συμμαχίας διαφέρει ἀπὸ τὸν παλαιόν. Τὴν νέαν συμμαχίαν διοικεῖ συνέδριον ἀντιπροσώπων ὅλων τῶν συμμάχων, τὸ δποῖον ἐδρεύει εἰς τὰς Ἀθήνας. Αἱ συμμαχικαὶ πόλεις διατηροῦν πλήρη τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν αὐτονομίαν των, δὲν πληρώνουν φόρους καὶ ἔχουν ἵσην ψῆφον μὲ τοὺς Ἀθηναίους.

Ἡ νέα ἀθηναϊκὴ συμμαχία ἀπετέλεσε τὸ σπουδαιότερον πρόσκομμα εἰς τὰς ἐπιδιώξεις τῆς Σπάρτης διὰ τὴν κυριαρχίαν της ἐπὶ τῆς Ἐλλάδος. Αὐτὴ ἐπίσης ἔδωκε τὴν πρώτην ἀποτελεσματικὴν ἐνίσχυσιν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν Θηβαίων ἐναντίον τῆς Σπάρτης, μέχρις ὅτου ἔγιναν οὗτοι ίκανοι νὰ τὸν διεξαγάγουν μόνοι.

4. Η ΠΑΛΗ ΜΕΤΑΞΥ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΙ ΘΗΒΩΝ

Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας.

Ἡ μεγαλοφυῖα καὶ διάτοπη πατριωτισμὸς δύο ἀνδρῶν, τοῦ Πελοπίδου καὶ τοῦ Ἐπαμεινῶνδος, ἔφεραν τὰς Θήβας εἰς τὴν πρωτεύουσαν θέσιν, τὴν δποίαν κατέλαβον κατὰ τοὺς χρόνους τούτους μεταξὺ τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου.

Ο Πελοπίδας κατήγετο ἀπὸ ἐπιφανῆ καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν τῶν Θηβῶν καὶ ἔλαβε λὰμπρὰν ἀνατροφήν. Μολονότι πλούσιος, ἔζη ἀπλούστατον βίον. Ἡγάπα τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις καὶ τὴν σκληραγγών. Τὸν διέκρινε φλογερὰ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, διὰ τὴν δποίαν διέθεσε τὸν πλοῦτόν του καὶ διπολυτιμότερον εἶχε, τὴν ζωήν του. Ο Πελοπίδας εἶναι διόργα-

νωτής τοῦ περιφήμου ιεροῦ λόχου τῶν Θηβῶν. Τὸ σῶμα τοῦτο ἀπετελεῖτο ἀπό 300 ἑκλεκτούς νέους, οἵ δοιοὶ συνεδέοντο μεταξύ των μὲ στενωτάτην φίλιαν καὶ ἥσαν ἀφωσιωμένοι ὁ εἰς εἰς τὸν ἄλλον μέχρι θανάτου. Τὴν φίλιαν των ἐπεσφράγιζον μὲ ὅρκον εἰς τὸ ἐν Θήβαις ιερὸν τοῦ μυθικοῦ ἥρωος Ἰολάου, φίλου τοῦ Ἡρακλέους. Ἐξ αὐτοῦ δὲ λόχος ἔλαβε τὸ ὄνομα ιερός. Ὁ Πελοπίδας μὲ τὸν ιερὸν λόχον πρώτος ἐνίκησε τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τοιουτορόπως ἐνίσχυσε τὸ θάρρος καὶ τὸ φρόνημα τῶν συμπατριωτῶν του.

Οἱ Ἑπαμεινώνδας κατήγετο ἀπὸ εὐγενῆ ἀλλὰ πτωχὴν οἰκογένειαν. Ἡ πενία ἐν τούτοις δὲν τὸν ἐστενοχώρει, διότι ἔζη βίον λιτόν. Ἡσκεῖτο μὲ τοὺς ἄλλους νέους εἰς τὰ γυμναστήρια καὶ τὰ πολεμικὰ ἔργα, ἀλλ᾽ ἐφρόντιζε πολὺ καὶ διὰ τὴν πνευματικήν του ἀνάπτυξιν. Διὰ τοῦτο ἡκροάσθη τοὺς σοφωτέρους ἄνδρας τῆς ἐποχῆς του καὶ ἀπέκτησε σπουδαίαν φιλοσοφικὴν μόρφωσιν. Καίτοι εὑφραδέστατος ρήτωρ, ἐν τούτοις ἀπεστρέφετο τοὺς ἐπιδεικτικούς λόγους καὶ ἦτο δλιγόλογος μέχρις ὑπερβολῆς. Πρὸ πάντων δμως δὲ Ἑπαμεινώνδας ἦτο ἔξαιρετικὴ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα. Αὐτὸς ἐφήρμοσεν εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην νέα σχέδια, μὲ τὰ ὄποια κατώρθωσε νὰ συντρίψῃ τὸν μοναδικὸν διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους στρατὸν τῆς Σπάρτης.

Ἡ φιλία μεταξὺ τοῦ Πελοπίδου καὶ τοῦ Ἑπαμεινώνδου ἔμεινε παραδειγματικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν. Ὁ Πλούταρχος δύμιλεῖ μὲ θαυμασμὸν δι' αὐτὴν καὶ τὴν θεωρεῖ ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἔξαιρετικῆς ἀρετῆς των. «*Ἡ αἰτία, λέγει, τῆς φιλίας τῶν δύο Θηβαίων ἦτο ἡ ἀρετὴ των. Χάρις εἰς αὐτὴν δὲν ἐπεδίωκον μὲ τὰ ἔργα των δόξαν ἢ πλοῦτον, τὰ δόπια προκαλοῦν τὸν φοβερὸν φόνον, τὸ αἴτιον τοῦ καταστρεπτικοῦ ἀλληλοφαγώματος. Καὶ οἱ δύο εἶχον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν εὐγενέστατον ζῆλον νὰ ἔδουν τὴν πατρίδα των λαμπροτάτην καὶ ἴσχυροτάτην*».

Συνέδριον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Σπάρτην.

Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὰς ἐπιχειρήσεις των κατὰ θάλασσαν ἐναντίον τῆς Σπάρτης προσέφεραν ἀξιολόγους ὑπηρεσίας εἰς τοὺς Θηβαίους. "Εδωκαν καὶ τὸν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐνώσουν ὑπό

τὴν ἡγεμονίαν των τὰς πόλεις τῆς Βοιωτίας καὶ ν' αὐξήσουν τὴν δύναμίν των. 'Αλλ' ἡ παράτασις τοῦ πολέμου δὲν συνέφερε πλέον εἰς τοὺς Ἀθηναίους. "Ἐβλεπόν, δτι, ἐνῷ οἱ Ἰδιοὶ ἐφθείροντο, οἱ Θηβαῖοι ἀντιθέτως ἐγίνοντο καθημερινῶς ἵσχυρότεροι. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἐνήργησαν νὰ συγκληθῇ εἰς τὴν Σπάρτην συνέδριον τῶν Ἐλλήνων, διὰ νὰ συζητήσῃ τὴν σύναψιν εἰρήνης μεταξὺ ὅλων τῶν ἐμπολέμων.

Τὸ συνέδριον συνῆλθε καὶ ως πρῶτον ὅρον διὰ τὴν εἰρήνευσιν ἐδέχθη νὰ γίνουν ὅλαι αἱ πόλεις αὐτόνομοι. 'Αλλ' ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν Θηβαίων Ἐπαμεινώνδας ἤρνηθη νὰ ύπογράψῃ, διότι ὁ ὅρος αὐτὸς τῆς συνθήκης κατέλυε τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν εἰς τὴν Βοιωτίαν. Καὶ ἡ μὲν εἰρήνη συνωμολογήθη μεταξὺ τῶν ἄλλων πόλεων, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεόμβροτος, ὁ δόποιος εύρισκετο μὲ στρατὸν εἰς τὴν Φωκίδα, διετάχθη νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς Θηβαίους τὴν εἰρήνην διὰ τῶν ὅπλων.

Ἡ μάχη τῶν Λεύκτρων.

'Η εἰσβολὴ τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὴν Βοιωτίαν κατετρόμαξε τοὺς Θηβαίους. 'Αλλ' ἡ ἀμυνα τῆς χώρας εύρισκετο τώρα εἰς ἴσχυράς καὶ ἀτρομήτους χεῖρας. 'Ο Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔδωκαν θάρρος εἰς τοὺς συμπολίτας των καὶ ἐνίσχυσαν τὸ ἥμικόν των.

Οἱ δύο στρατοὶ συνηντήθησαν εἰς τὰ Λεῦκτρα, μικράν πόλιν τῆς Βοιωτίας. Εἰς τὴν μάχην, ἡ δόποια ἐγίνεν ἑκεῖ, ὁ

Ἐπαμεινώνδας ἀπέδειξε τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ 371 π. X. προτερήματά του. Ἐφήρμοσε νέον τρόπον παρατάξεως, ἰδικῆς του ἐμπνεύσεως, τὴν λεγομένην λοξὴν φάλαγγα. Παρέταξε δηλαδὴ εἰς μέγα βάθος καὶ ἐνίσχυσε πολὺ τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τοῦ στρατεύματός του, ἀπέναντι τῆς δόποιας ἥτο ή δεξιὰ τῶν Σπαρτιατῶν μὲ τὸν Κλεόμβροτον καὶ τοὺς καλυτέρους στρατιώτας του. Μὲ τὴν πτέρυγα αὐτὴν ὁ Ἐπαμεινώνδας θὰ ἔκαμνε τὴν ἐπίθεσιν. Θὰ ἐπέπιπτε κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῆς παρατάξεως τῶν Σπαρτιατῶν, θὰ εἰσέδυεν εἰς αὐτὸ ὡς σφὴν καὶ θὰ ἐπέφερε τὴν διάσπασίν του. Κατόπιν θὰ

έκαμνε στροφήν καὶ θὰ προσέβαλεν ἐκ τῶν πλαγίων τὸ ἄλλο τμῆμα τῆς φάλαγγος τοῦ ἔχθροῦ. Τὸ κέντρον ἐξ ἄλλου καὶ ἡ δεξιὰ πτέρυξ τῆς παρατάξεώς του, τὰ ὅποῖα ἦσαν ἀσθενέστερα, εἶχον ἄλλην ἀποστολήν. Παρατεταγμένα ὅπως ἦσαν ὅχι ἐπ' εύθειας γραμμῆς, ἀλλὰ μὲ λοξὴν διεύθυνσιν πρὸς τὰ ὅπίσω, προωρίζοντο νὰ ἀποκρούσουν τὴν ἐπίθεσιν τοῦ κέντρου καὶ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τῶν ἔχθρῶν. Οἱ Σπαρτιάται ἀντιθέτως ἥκολούθησαν τὸ παλαιὸν σύστημα εἰς τὴν παράταξιν των. Εἰς δλόκληρον τὸ μέτωπόν των παρετάχθησαν εἰς βάθος 12 ἀνδρῶν.

Τὸ εὐφυὲς σχέδιον τοῦ Ἐπαμεινῶνδου ἐπέτυχε καθ' ὀλοκληρίαν. Ἡ νίκη του ὑπῆρξε περίλαμπρος. Εἰς αὐτὴν συνετέλεσε πολὺ καὶ δ Πελοπίδας μὲ τὸν ἴερὸν λόχον, δ ὅποῖος εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα ἐπολέμησε γενναιότατα. Ἡ καταστροφὴ τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο πρωτοφανῆς. Κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἐφονεύθη ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος, 400 γνήσιοι Σπαρτιάται καὶ πολλοὶ ἄλλοι Λακεδαιμόνοι.

Ἡ ἀπροσδόκητος ἥττα τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ ὅποιοι μάλιστα παρέταξαν εἰς τὰ Λευκτρα μεγαλυτέραν δύναμιν ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους των, εἶχε βαρύτατον ἀντίκτυπον εἰς τὴν σπαρτιατικὴν ἡγεμονίαν. Ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην αἱ σύμμαχοι πόλεις τῆς Πελοποννήσου ἀπεχώρησαν ἐκ τῆς συμμαχίας, ἐνῷ οἱ εἴλωτες καὶ οἱ περίοικοι ἐκινήθησαν εἰς ἐπανάστασιν. Καὶ ὅμως ἡ μεγάλη ἐκείνη συμφορὰ ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ θαυμασθῇ τὸ ψυχικὸν σθένος τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἡ πειθαρχία των εἰς τὸν νόμον καὶ τοὺς ἄρχοντας. Ἰδοὺ τί μᾶς διηγεῖται ὁ Ξενοφῶν: «Ο ἀγγελιαφόρος, δ ὅποῖος ἐστάλη εἰς τὴν Σπάρτην, διὰ νὰ ἀγαγγείῃ τὴν συμφοράν, ἔφθασε τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τῶν γυμνοπαιδιῶν, ὅταν ὁ ἀνδρικὸς χορὸς ἦτο ἀκόμη μέσα εἰς τὸ θέατρον. Καὶ οἱ ἔφοροι, ἄμα ἥκουσαν τὴν καταστροφήν, ἐλυποῦντο μέρ, ὡς ἦτο φυσικόν ἐν τούτοις δὲν διέταξαν τὸν χορὸν νὰ ἔξελθῃ ἀπὸ τὸ θέατρον, ἀλλὰ τὸν ἄφησαν νὰ συνεχίσῃ τὰς χορευτικὰς ἐπιδείξεις. Καὶ τὰ μὲν δινομάτα τῶν νεκρῶν ἀνεκουνάθησαν εἰς τοὺς συγγενεῖς των παρήγγειλαν δῆμος εἰς τὰς γυναικας νὰ μὴ φωνάξουν, ἀλλὰ νὰ ἐπομείνουν τὴν συμφοράν σιωπηλῶς. Καὶ τὴν ἐπομένην ἀντίκρυζε κανεὶς τὸ ἔξης παράδοξον θέαμα. Ἔκεῖνοι, τῶν δποίων οἱ συγγενεῖς εἶχον πέσει εἰς τὴν

μάχην, περιεφέροντο εἰς τὴν ἀγορὰν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια δλων εὔθυ-
μοι καὶ φαιδροί· ἀπὸ ἑκένους ἀντιθέτως, εἰς τοὺς δποίους ἔφθασεν
ἡ εῖδησις, ὅτι ζοῦν οἱ συγγενεῖς, πολὺ δὲ γούνας ἡμιποροῦσε κανεὶς νὰ
συναντήσῃ καὶ αὐτὸν νὰ γυρίζουν μὲ σκυνθρωπὰ πρόσωπα» (Ξενο-
φῶντος 'Ελληνικά).

'Εκστρατεία τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Μετὰ τὴν μάχην τῶν Λεύκτρων εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐδη-
μιουργήθη εύνοϊκὴ κατάστασις διὰ τοὺς Θηβαίους. Αἱ ἀρκαδι-
καὶ πόλεις ἡνώθησαν εἰς ὁμοσπονδίαν, ἡ δποία εἰσῆλθεν εἰς
τὴν συμμαχίαν τῶν Θηβῶν. Ἀργεῖοι καὶ Ἡλεῖοι ἐπίσης ἥρχι-
σαν νὰ κινοῦνται ἐναντίον τῆς Σπάρτης.

'Η εύκαιρία διὰ τὸν Ἐπαμεινώνδαν ἦτο μοναδική. Τὸν
χειμῶνα τοῦ 370 π.Χ. κατὰ πρόσκλησιν τῶν συμμάχων κατῆλ-
θεν εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ στρατόν. Ἀμέσως δλοι οἱ ἔχθροι
τῆς Σπάρτης, Ἀρκάδες, Ἀργεῖοι, Ἡλεῖοι ἡνώθησαν μαζί του.
Κατ' ἀπαίτησίν των ὁ Θηβαῖος στρατηγὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν
Λακωνικὴν καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῶν προθύρων τῆς ἀτειχίστου
Σπάρτης. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς δωρικῆς κατακήσεως ἔχθρικὸς
ποὺς δὲν εἶχε πατήσει εἰς τὴν Λακωνικήν. Περίφοβοι αἱ γυ-
ναῖκες τῆς Σπάρτης ἥρχισαν νὰ θρηνοῦν γοερῶς, δταν ἀντε-
λήφθησαν, ὅτι ὁ ἔχθρος ἐπλησίαζε. Καὶ ὅμως ἄλλοτε ἐκαυ-
χῶντο, ὅτι οὐδέποτε εἶδον καπνὸν νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ ἔχθρικὸν
στρατόπεδον!

'Ἐν τούτοις δ Ἐπαμεινώνδας δὲν ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ
τὴν Σπάρτην, διότι τὴν ὑπερήσπιζεν ὁ γηραιός Ἀγησίλαος.
Ἐπροχώρησεν ὅμως πρὸς νότον μέχρι τοῦ Γυθείου, ἐλεηλάτησε
τὴν χώραν, ἐκαυσε τοὺς ναυστάθμους τῶν Λακεδαιμονίων καὶ
ἐπέστρεψεν ἔπειτα εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀρκαδίας. Τότε ἴδρυσε
πλησίον τῶν συνόρων τῆς Λακωνικῆς τὴν Μεγάλην πόλιν
(Μεγαλόπολιν), τὴν ὁποίαν ὠχύρωσε καὶ κατέστησε κοινὴν
μητρόπολιν τῶν Ἀρκάδων. Εἰς αὐτὴν συνήρχοντο ἀντιπρό-
σωποι τῶν ἀρκαδικῶν πόλεων καὶ συνεσκέπτοντο διὰ τὰ συμ-
φέροντά των. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δ Ἐπαμεινώνδας ἐστε-

ρέωσε τὴν ἀρκαδικὴν ὁμοσπονδίαν, τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκάδων, δῆπος ἐλέγετο.

Ἡ εἰσβολὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον εἶχε καὶ ἄλλας σοβαρὰς συνεπείας διὰ τὴν Σπάρτην. Ἡ Μεσσηνία ἀπῆλευθερώθη ἀπὸ τὸν σπαρτιατικὸν ζυγὸν καὶ ἀπετέλεσεν ἀνεξάρτητον κράτος. Ἡ πόλις Μεσσήνη, ἡ ὅποια ἐκτίσθη τότε πλησίον τῆς παλαιᾶς ἀκροπόλεως τῆς Ἰθώμης, ἔγινε πρωτεύουσα τοῦ νέου μεσσηνιακοῦ κράτους.

Ἄφοῦ κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Θηβαῖος στρατηλάτης ἔξητέλισε τὴν Σπάρτην καὶ τὴν περιώρισεν εἰς τὴν Λακωνικήν, ἐπέστρεψε θριαμβευτὴς εἰς τὰς Θήβας.

Τὸν κράτος τῶν Θηβῶν.

Οὐούτοις δὲν ἀνεπαύθη ἐπὶ τῶν ἐπιτυχιῶν, τὰς δῆποιας εἶχεν ἔως τότε. Ὡνειρεύετο νὰ κάμῃ τὰς Θήβας τὴν πρώτην δύναμιν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 369 π. Χ. ἐστράφη πρὸς βορρᾶν. Κατόπιν προσκλήσεως τοῦ θεοσαλικοῦ λαοῦ ἔστειλε τὸν Πελοπίδαν μὲν στρατὸν εἰς τὴν Θεοσαλίαν. Οὐούτοις ἐπέτυχεν εἰς τὴν ἀποστολήν του. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Θεοσαλίας προσετέθη εἰς τὴν δύναμιν τῶν Θηβῶν. Ὁλίγαι μόνον πόλεις παρέμειναν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου.

Ἀπὸ τὴν Θεοσαλίαν ὁ Πελοπίδας ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν δῆποιαν κατέστησε σύμμαχον τῶν Θηβῶν. Διὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ μάλιστα τὴν συμμαχίαν, ἔλαβε 30 δοκόρους ἀπὸ τὰς ἐπισημοτέρας οἰκογενείας τῆς μακεδονικῆς κοινωνίας. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ νεαρὸς Φίλιππος, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀμύντου Γ' καὶ κατόπιν ἔνδοξος βασιλεύς.

Ἡ ραγδαῖα αὕξησις τῆς δυνάμεως τῶν Θηβῶν ἀνήσυχησε τοὺς Ἀθηναίους. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐλησμόνησαν τὰς παλαιάς διαφορὰς πρὸς τὴν Σπάρτην καὶ συνῆψαν μὲν αὐτὴν συμμαχίαν. Ἄλλὰ τοῦτο δὲν ἤμποδισε τὸν Ἐπαμεινώνδαν νὰ εἰσβάλῃ ἐκ νέου εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ καταστήσῃ συμμάχους τῶν Θηβαίων τὴν Σικυῶνα καὶ τὴν Ἀχαΐαν. Τοιουτοτρόπως κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβῶν ἔξε-

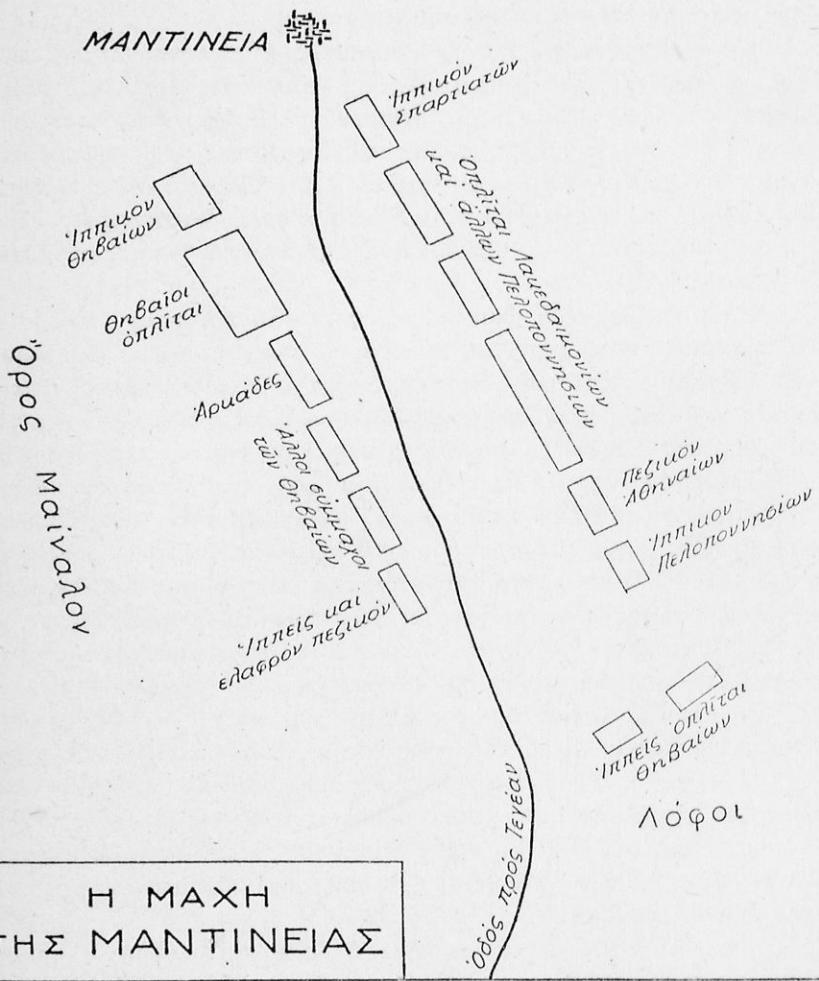
τείνετο εις δληγ σχεδόν τὴν ἡπειρωτικὴν ‘Ελλάδα. Αἱ περισσότεραι χῶραι μεταξὺ Θερμοπυλῶν καὶ Ἰσθμοῦ, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Μακεδονία ἥσαν κατ’ ούσιαν ύπήκοοι τῶν Θηβῶν.

‘Αλλὰ καὶ οἱ Θηβαῖοι δὲν ἀπέφυγον τὰ σφάλματα τῶν ‘Αθηναίων καὶ τῶν Σπαρτιατῶν. Δὲν ἐστήριξαν τὴν ἡγεμονίαν τῶν εἰς τὴν ἴσοπολιτείαν καὶ τὴν ἴσοτιμίαν μεταξὺ τῶν συμμαχικῶν πόλεων, ἀλλ’ εἰς τὴν βίαν καὶ τὴν αὐθαιρεσίαν, τῶν διποίων διετήρουν πικράν ἀνάμνησιν οἱ ‘Ελληνες. Διὰ νὰ ἔξασφαλίσουν τὴν κυριαρχίαν τῶν εἰς τὴν ‘Ελλάδα οἱ Θηβαῖοι, δὲν ἐδίστασαν νὰ προκαλέσουν τὴν ἐπέμβασιν τῶν Περσῶν, δπως ἔκαμαν ὅλοτε οἱ Σπαρτιάται. ‘Ο Πελοπίδας τὸ 367 π.Χ. μετέβη εἰς τὰ Σοῦσα καὶ ἐνήργησε διὰ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ μεγάλου βασιλέως εἰς τὴν ‘Ελλάδα. Πράγματι δ Πέρσης βασιλεὺς ἔξεδωκε διαταγήν, διὰ τῆς δποίας ἀνεγνωρίζετο ἡ αὐτονομία τῆς Μεσημνίας, οἱ ‘Αθηναῖοι ὑπεχρεοῦντο νὰ ἀφοπλίσουν τὸν στόλον τῶν καὶ οἱ Θηβαῖοι ἀνεκηρύσσοντο ἡγεμόνες τῆς ‘Ελλάδος. ‘Ἐπανελήφθη δηλαδὴ πρὸς ὁφέλειαν τῶν Θηβῶν δ, τι ἔγινε πρὸ εἴκοσιν ἔτῶν μὲ τὸν ‘Ανταλκίδαν πρὸς ὅφελος τῆς Σπάρτης.

‘Η ἐνέργεια δμως αὐτὴ τῶν Θηβαίων προεκάλεσε τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Οἱ ‘Ελληνες ἀπέκρουσαν τὴν εἰρήνην, τὴν δποίαν διέταξεν δ μέγας βασιλεύς. ‘Ο τύραννος τῶν Φερῶν ‘Αλέξανδρος μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ‘Αθηναίων ὑπέταξε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Θεσσαλίας. ‘Ο Πελοπίδας ἐσπευσε μὲ στρατὸν ἐναντίον τοῦ καὶ τὸν ἐνίκησεν, ἀλλ’ ἐφονεύθη. Οἱ Θηβαῖοι καθ’ ὑπόδειξιν τοῦ ‘Ἐπαμεινώνδου κατεσκεύασαν στόλον, διὰ νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τοὺς ‘Αθηναίους τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλάσσης, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν. ‘Ολα τὰ σημεῖα ἐδείκνυον, ὅτι ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβῶν παρουσίαζε συμπτώματα καταρρεύσεως.

‘Η μάχη τῆς Μαντινείας. Θάνατος τοῦ ‘Ἐπαμεινώνδου.

‘Η κατάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ δυσάρεστον τροπὴν διὰ τοὺς Θηβαίους. ‘Η ‘Αρκαδία ἰδίως ἦτο

άναστατος. Αἱ βόρειαι ἀρκαδικαὶ πόλεις μὲ τὴν ὑποκίνησιν τῶν Μαντινέων εἶχον συμμαχήσει μὲ τοὺς Σπαρτιάτας, εἰς τοὺς δποίους προσεχώρησαν καὶ οἱ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Ἡλεῖοι. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἡναγκάσθη διὰ τετάρτην φορὰν νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, διὰ νὰ δώσῃ θάρρος εἰς τοὺς ἀπομείναντας συμμάχους τῶν Θηβῶν καὶ νὰ συντρίψῃ τοὺς ἀντιπάλους. Μὲ πολυάριθμον στρατὸν διέβη τὸν Ἰσθμόν, κατῆλθε πρὸς νότον καὶ ἐφθασεν εἰς τὴν Τεγέαν τῆς Ἀρκαδίας. Ἔκει ἥλθον καὶ ἦνώθησαν μὲ τὸν στρατὸν του οἱ νότιοι Ἀρκάδες, οἱ Μεσσήνιοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι. Οἱ ἀντίπαλοι του Σπαρτιάται, Ἀθηναῖοι, Μαντινεῖς, Ἀχαιοὶ, Ἡλεῖοι καὶ βόρειοι Ἀρκάδες συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Μαντίνειαν.

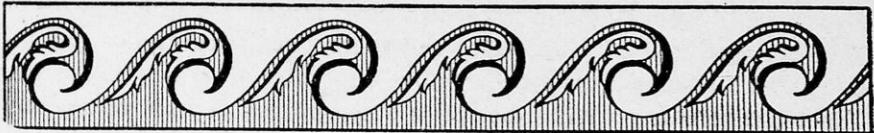
Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπειδὴ ἔβλεπεν, ὅτι παρήρχετο ἀσκόπως ὁ χρόνος, συνέλαβε τὸ παράτολμον σχέδιον νὰ καταλάβῃ τὴν Σπάρτην. Μὲ καταπληκτικὴν αἰφνιδιαστικὴν ἐνέργειαν εὐρέθη πρὸ αὐτῆς, ἐνῷ ἦτο ἔρημος ἀπὸ ὑπερασπιστάς. Ἔγκαιρος ἐν τούτοις ἐλιγμὸς τῶν σπαρτιατικῶν δυνάμεων ὑπὸ τὸν γηραιὸν Ἀγησίλαον καὶ τὸν νεαρὸν υἱόν του Ἀρχίδαμον ἔσωσε τὴν ἀτείχιστον πόλιν. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτὴν ὁ Ἐπαμεινώνδας ἡναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ νὰ συνάψῃ τὴν μάχην τῆς Μαντινείας (362 π.Χ.).

Οἱ Ἐπαμεινώνδας παρέταξε τὰς δυνάμεις του, δπως καὶ εἰς τὰ Λεῦκτρα. Μὲ δρμητικὴν ἐπίθεσιν διέσπασεν ὁ στρατὸς του καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν ὅλην τὴν ἔχθρικὴν παράταξιν. Κατὰ τὴν κρίσιμον ὅμως στιγμὴν τῆς μάχης καὶ ἐνῷ ἡ νίκη 362 π.Χ. ἔκλινεν ὑπὲρ τῶν Θηβαίων, ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐφονεύθη. Ἡ νίκη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔμεινεν ἀμφιβολος καὶ τὴν διεξεδίκουν καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατοί. Τὸ γεγονός εἶναι, ὅτι ἡ μάχη τῆς Μαντινείας ἔθεσε τέρμα εἰς τοὺς ἀγωνας τῶν Ἑλλήνων διὰ τὰ πρωτεῖα καὶ ἐδημιούργησε σύγχυσιν καὶ ἀβεβαιότητα.

Οἱ λίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ Ἐπαμεινώνδας εἶχε συστήσει εἰς τοὺς ἐπιζώντας Θηβαίους ἀξιωματικοὺς νὰ κλείσουν εἰρήνην μὲ τὸν ἔχθρον. Μὲ τὴν ἀνωμαλίαν ὅμως καὶ τὴν ἀκαταστασίαν, ἡ ὅποια ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, οὕτε εἰρήνη οὔτε πόλεμος ἦσαν δυνατά. Ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβῶν κατέρ-

ρευσε μαζὶ μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινῶνδου. Ἐξ ἄλλου οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι συνησθάνοντο, ὅτι εἶχον περιέλθει εἰς ἀδυναμίαν νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς τοὺς ἄλλους Ἑλληνας. Τὴν κατάστασιν αὐτὴν ως ἔξῆς περιγράφει εἰς τὸ τέλος τῶν Ἑλληνικῶν του δ Ξενοφῶν : « Ἄφοῦ ἔγιναν αὐτά, συνέβη τὸ ἀντίθετον ἀπὸ ὃ, τι ὅλος ὁ κόσμος ἐνόμισεν, ὅτι θὰ συμβῇ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δλόκληρος σχεδὸν ἡ Ἑλλὰς εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τὴν Μαρτίνειαν καὶ εἶχεν ἀντιπαραταχθῆ εἰς δύο στρατόπεδα, δῆλοι ἐφαντάζοντο, ὅτι, ἀν συναφθῆ μάχη, οἱ μὲν τικηταὶ θὰ κυριαρχήσουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ τικημένοι θὰ γίνονται ὑπόκοοι των. Ὁ Θεὸς δῆμως ἔδωκε τέτοιαν τροπὴν εἰς τὰ πράγματα, ώστε καὶ αἱ δύο ἀντίπαλοι μερίδες ἔστησαν τρόπαιον μὲ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἥσαν τικήτραι, καὶ καμμία ἀπὸ τὰς δύο δὲν ἡμπόδιζε τὴν ἄλλην δι' αὐτὸν τὸ πρᾶγμα. Ἐξ ἄλλουν καὶ αἱ δύο μερίδες ἀπέδωκαν τοὺς νεκροὺς κατόπιν συμβάσεως μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι εἶχον τικήσει, καὶ αἱ δύο δῆμως ἐπίσης τοὺς ἐλάμβανον δπίσω διὰ συμβάσεως, ώσαν τὰ ἥσαν τικημέναι. Μολονότι μάλιστα, ἴσχυρίζοντο καὶ αἱ δύο παρατάξεις, ὅτι εἶχον τικήσει, δὲν ἐφάνησαν τὰ κατέχοντα τίποτε περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ δποῖα κατεῖχον, πρὸν συγκροτηθῆ ἡ μάχη, οὔτε χώραν, οὔτε πόλιν, οὔτε δύναμιν μεγαλυτέραν. Σύγχυσις δὲ καὶ ταραχὴ ἀκόμη μεγαλυτέρα ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τώρα παρὰ προτοῦ τὰ συγκροτηθῆ ἡ μάχη».

Καὶ δῆμως εἰς τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ἀκαταστασίαν τῆς Ἑλλάδος ἔθεσε μετ' ὀλίγον τέρμα νέα ἐλληνικὴ δύναμις πλήρης νεότητος καὶ δρμῆς, ἡ Μακεδονία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΗΓΕΜΟΝΙΑ

Μακεδονία καὶ Μακεδόνες. Ἡ παλαιοτέρα ιστορία τῆς Μακεδονίας.

Ἡ ἐλληνικὴ χώρα, ἡ ὅποια ἔκτείνεται πέραν τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἀποτελεῖ τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ἐλλάδος, λέγεται Μακεδονία. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐλληνικῆς ἀκμῆς ὅρια τῆς Μακεδονίας ἦσαν πρὸς βορρᾶν τὸ ὄρος Σκάρδος, πρὸς νότον δὲ Ὁλυμπίας, πρὸς δυσμάς δὲ Ἰλλυρία καὶ πρὸς ἀνατολὰς δὲ ποταμὸς Στρυμῶν. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας διασχίζουν βουνά, μεταξὺ τῶν δποίων ἀπλώνονται εὐφορώταται πεδιάδες. Τρεῖς μεγάλοι ποταμοὶ διαρρέουν τὰς μακεδονικὰς πεδιάδας, δὲ Ἄλιάκμων, δὲ Ἄξιός καὶ δὲ Στρυμών. Εἰς τὴν παραλίαν ἔκτείνεται ἡ τρίγλωσσος χερσόνησος τῆς Χαλκιδικῆς, ἡ ὅποια εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὸ Αίγατον πέλαγος.

Οἱ Μακεδόνες ἦσαν Ἐλληνες, συγγενεῖς τῶν Δωριέων, περιεστοιχίζοντο δὲ ἀπὸ λαοὺς βαρβάρους. Εἶχον εὔρωστα σώματα καὶ διεκρίνοντο ὡς πολεμισταί. Διέφερον ἀπὸ τοὺς νοτίους Ἐλληνας ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ βίου καὶ τὸν πολιτισμόν. Οἱ πολὺς λαὸς ἡσχολεῖτο μὲ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, τὰς δποίας εύνοεῖ ἡ φύσις τῆς χώρας. Οἱ μεγάλοι γαιοκτήμονες ἀπετέλουν τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Μακεδόνες ἔζων ἀγροτικὸν βίον καὶ ἡ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς Ἐλληνας τῆς νοτίου Ἐλλάδος ἦτο πολὺ δύσκολος, καθυστέρησαν εἰς τὸν πολιτισμόν. Μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἀθηναίων,

οι όποιοι κατείχον τάς ἀποικίας τῶν παραλίων, ἡ Μακεδονία ἥρχισε νὰ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν ἄλλον ἑλληνικὸν κόσμον καὶ νὰ ἐκπολιτίζεται.

Ἡ διοίκησις τῆς χώρας ἦτο εἰς χεῖρας τοῦ βασιλέως καὶ τῶν εὐγενῶν, οἱ δόποι οἱ ὀνομάζοντο ἐταῖροι. Οἱ βασιλεῖς εἶχον κατ' ἀρχὰς τὴν πρωτεύουσάν των εἰς τὰς Αἴγας, τὴν σημερινὴν "Εδεσσαν. Κατόπιν τὴν μετέφεραν εἰς τὴν Πέλλαν, τὰ σημερινὰ Γιαννιτσά, διὰ νὰ εἶναι πλησιέστερον πρὸς τὴν θάλασσαν. Μέχρι τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἐλλάδος οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας ἤσαν ἀνεξάρτητοι εἰς τὴν χώραν των. Κατὰ τὴν διάρκειαν δμως τῶν περσικῶν πολέμων ἡναγκάσθησαν νὰ ύποκύψουν εἰς τὸν μέγαν βασιλέα. 'Ο βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας 'Αλέξανδρος Α', ὅπως εἴδομεν, ἔφερεν εἰς τοὺς 'Αθηναίους τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου περὶ συμμαχίας καὶ ἀργότερα ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς "Ελληνας στρατηγοὺς τὸ σχέδιον τοῦ Μαρδονίου πρὸ τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν. Οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς ἐθεώρουν τοὺς ἑαυτούς των ἀπογόνους τοῦ 'Ηρακλέους καὶ ἐκαυχῶντο, ὅτι ἤσαν "Ελληνες. 'Ο βασιλεὺς 'Αλέξανδρος Α' (498 – 454 π. Χ.) μετὰ τὸν εύτυχῆ τερματισμὸν τῶν περσικῶν πολέμων ἐζήτησε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τοὺς 'Ολυμπιακούς ἀγῶνας, εἰς τοὺς δόποίους, ὅπως γνωρίζομεν, μετεῖχον μόνον "Ελληνες. Καὶ ἡ αἵτησίς του ἔγινε δεκτή, ὡς ἦτο φυσικόν, ἀπὸ τοὺς Ἑλλανοδίκας.

'Ονομαστὸς βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ύπηρξεν δ 'Αρχέλαος. 'Ἐπ' αὐτοῦ ἡ χώρα προώδευσε πολύ. 'Ο 'Αρχέλαος κατεσκεύασε δρόμους, ἴδρυσε πόλεις καὶ διωργάνωσε τὸν μακεδονικὸν στρατόν, τὸν δόποίον ηὕησε καὶ τελειότερον ἐξώπλισεν. 'Ηγάπα τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ κατέ. στησε τὴν πρωτεύουσάν του κέντρον ἐλληνικῆς 413 - 399 π. Χ. παιδείας καὶ τέχνης. Πολλοὶ σοφοί ἐκ τῆς 'Ἑλλάδος ἐφιλοξενήθησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ 'Αρχελάου. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο δ μέγας δραματικὸς ποιητὴς Εύριπίδης, δ ὁ δόποίος διῆλθε πλησίον του τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του.

‘Ο Φίλιππος ἥτο υἱὸς τοῦ Ἀμύντου Γ’. Δεκαπενταετής ωδηγήθη, δπως ἐμάθομεν, ἀπὸ τὸν Πελοπίδαν ὡς ὅμηρος εἰς τὰς Θήβας. Ἐκεῖ ἔλαβε λαμπρὰν μόρφωσιν. Πολὺ ἰδίως ὠφελήθη ἀπὸ τὰς σχέσεις του μὲ τοὺς δύο μεγάλους ἄνδρας τῶν Θηβῶν, τὸν Πελοπίδαν καὶ πρὸ πάντων τὸν Ἐπαμεινώνδαν, τὸν ὁποῖον ἴδιαιτέρως ἐθαύμαζεν. Ἀπὸ αὐτὸν ἐδιδάχθη τὴν πολεμικὴν τέχνην, τὴν ὁποῖαν κατόπιν ἐφήρμοσεν ὁ ἴδιος. Εἰς τὰς Θήβας εὗρε τὴν εύκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ ὅχι μόνον τὰ προτερήματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν νοτίων Ἑλλήνων καὶ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς νοτίου Ἑλλάδος. Ἡ γνῶσις αὐτὴ τοῦ ἔχρησίμευσεν ἀργότερα πολύ. Ἐφρόντισεν ἀλλωστε ἐνωρίς νὰ συγκεντρώσῃ, εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του ὡς συμβούλους «οὐ μόνον Μακεδόνων τὸν σπουδαιοτάτους ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλλον Ἑλλήνων πολλοὺς οὐκ ἀδόξους ἄνδρας οὐδὲ ἀνοήτους» (Ισοκράτους Φίλιππος). Εἶχε προσέτι ὁ Φίλιππος τὴν εὔγένειαν τῆς ψυχῆς τῶν ἀλλων Ἑλλήνων, ἡγάπα τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας καὶ ἐγοήτευε μὲ τοὺς τρόποδους του.

Φίλιππος Β'

Παρ’ ὅλα ἐν τούτοις τὰ προτερήματα αὐτά, τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν εύφυΐαν, διετήρει ὁ Φίλιππος τὰς συνηθείας καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν Μακεδόνων εὐγενῶν. Ἡτο βίαιος καὶ σκληρός πρὸς τοὺς ἀντιπάλους του. Ἡγάπα μὲ πάθος τὸ κυνήγιον, τὰς διασκεδάσεις καὶ τὸν οἶνον. Τὰ ἐλαττώματα ἐν τούτοις αὐτὰ ἐπεσκότιζον αἱ ἀρεταὶ του. Εἶχε προικισθῆ ἐκ φύσεως μὲ σπανίαν διπλωματικὴν ἱκανότητα καὶ εἶχε τὸ μέγα προσὸν νὰ διακρίνῃ ἀμέσως τὸ συμφέρον του εἰς τὰς διαφόρους περιστάσεις καὶ νὰ προχωρῇ μὲ ἀποφασιστικότητα εἰς τὴν ἔξυπηρέτησιν αὐτοῦ. Ο Φίλιππος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν εύφυεστέρων καὶ δραστηριωτέρων ἀνδρῶν τοῦ ἀρχαίου κό-

σμου καὶ δικυριώτερος δημιουργὸς τοῦ ἐνδόξου μακεδονικοῦ ἐλληνισμοῦ.

“Οταν δὲ Φίλιππος ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὰς Θήβας, ἐβασίλευεν εἰς τὴν Μακεδονίαν διάδελφός του Περδίκκας, διόποιος τὸν διώρισε κυβερνήτην εἰς μίαν μακεδονικὴν ἐπαρχίαν. Ἐκεῖ δὲ Φίλιππος ὥργάνωσε μικράν στρατιωτικὴν δύναμιν κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἐπαμεινῶνδού.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του Περδίκκα διόποιος ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν κατ’ ἀρχὰς ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου ἀνεψιοῦ του Ἀρύντου, υἱοῦ τοῦ Περδίκκου. Ἄλλ’ αἱ περιστάσεις ἥσαν πολὺ δύσκολοι διὰ τὴν Μακεδονίαν. Οἱ κίνδυνοι ἀπὸ τοὺς βαρβάρους λαούς, οἱ ὁποῖοι περιέβαλλον τὸ κράτος, ἥσαν μεγάλοι. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον διόποιος μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν φίλων του καὶ τοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὥργανωσει, κατεπάτησε τὰ δικαιώματα τοῦ 360 π.Χ. ἀνηλίκου καὶ ἔγινεν αὐτὸς βασιλεύς. Ἐφρόντισε κατόπιν νὰ στερεωθῇ εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ, ἔξωντασεν δλους τοὺς ἀνταπαιτητὰς τοῦ θρόνου του. Μετὰ τοῦτο ἐστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἔξασφάλισιν τῶν συνόρων τοῦ κράτους. Οἱ βάρβαροι, οἱ ὁποῖοι τὸ περιέβαλλον, ἥσαν πολλοὶ καὶ δὲν ἤδυνατο νὰ τοὺς καταβάλῃ ἀμέσως διὰ τῶν δπλῶν. Ἐχρησιμοποίησε λοιπὸν κατ’ ἀρχὰς τὴν διπλωματίαν. Μὲ δῶρα καὶ ἄλλας παροχὰς καὶ ὑποσχέσεις ἀπηλλάγη ἀπὸ τοὺς Θρᾷκας. Ἀμέσως κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν αὔξησιν καὶ ὥργάνωσιν τῶν στρατιωτικῶν του δυνάμεων, διὰ νὰ ἀντεπέξελθῃ κατὰ τῶν ὑπολοίπων ἐχθρῶν.

Ἡ στρατιωτικὴ ὥργάνωσις τοῦ μακεδονικοῦ κράτους.

Βάσιν τῆς στρατιωτικῆς ὥργανωσεως τοῦ κράτους ἔθεσεν διόποιος τὴν ὑποχρεωτικὴν στρατολογίαν. Ὅπερέωσε δηλαδὴ δλους τοὺς ὑπηκόους του νὰ ἐκτελοῦν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν ὥργάνωσιν τοῦ στρατοῦ μὲ νέας στρατιωτικὰς μεθόδους. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο εἶχεν διόποιος πολύτιμον δῆμαρον τὰ διδάγματα, τὰ ὁποῖα ἔλασθε πλησίον τοῦ Ἐπαμεινῶνδού κατὰ τὴν παραμονὴν του εἰς τὰς Θήβας.

Πρὸ τοῦ Φιλίππου δὲ πεζικὸς στρατὸς τῆς Μακεδονίας ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀτελῶς ὡπλισμένους πελταστάς, οἵ δόποιοι πολλάκις ἐνικήθησαν ἀπὸ τοὺς πέριξ βαρβάρους. Ἐλειπεν ἀκόμη ἀπὸ αὐτοὺς ἡ ἀπαραίτητος στρατιωτικὴ ἐκπαίδευσις καὶ πρὸ πάντων ἡ πειθαρχία. Οἱ Φίλιπποι ἐβελτίωσεν τὸν ὡπλισμὸν τῶν, ἀλλ' ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς δευτερεύουσαν θέσιν εἰς τὸν στρατόν.

Κύριον σῶμα τοῦ πεζικοῦ κατέστησεν δὲ Φίλιππος τὴν περίφημον μακεδονικὴν φάλαγγα, τὴν δόποιαν ἐδημιούργησε καὶ ἔξωπλισεν δὲῖδιος. Οἱ φαλαγγῖται, οἵ πεζέταιροι, ὅπως ἐλέγοντο, ἥσαν Μακεδόνες ὀπλῖται μὲν σπουδαιότερον ὀπλὸν ἀμυντικὸν καὶ ἐπιθετικὸν τὴν σάρισαν, ἡ δόποια ἥτο

Μακεδών ἵππεὺς
(παράστασις ἐπὶ νομίσματος τοῦ δοῦλου αἰώνος.)

μακρότατον δόρυ μήκους ἔξι μέτρων. Παρετάσσοντο εἰς δέκα ἔξι πυκνὰς γραμμάς. Οἱ ἄνδρες τῶν πρώτων πέντε γραμμῶν ἐκράτουν τὰς σαρίσας εἰς δριζοτίαν θέσιν, οὕτως ὥστε ἡ σάρισα τοῦ φαλαγγίτου τῆς πέμπτης προεξεῖχε κατὰ ἔν μέτρον ἀπὸ τὸν στρατιώτην τῆς πρώτης γραμμῆς τῆς φάλαγγος. Τοιουτοτρόπως ἐσχηματίζετο τεῖχος λογχῶν, τὸ δόποιον ἐκινεῖτο ἀπὸ συμπαγῆ δύκον ἀνδρῶν.

Βοηθητικὰ σώματα τοῦ πεζικοῦ ἥσαν οἱ πελτασταί, οἱ ἀκοντισταὶ καὶ οἱ τοξόται. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς προήρχοντο ἀπὸ τοὺς πέριξ βαρβάρους. Καὶ οἱ μὲν πελτασταὶ προορισμὸν εἶχον νὰ ἀσφαλίζουν τὰ πλευρὰ τῆς φάλαγγος, οἱ δὲ ἀκοντισταὶ καὶ οἱ τοξόται νὰ προπορεύωνται ὡς ἐμπροσθοφυλακή.

Τὸ ἵππικόν, τὸ δόποιον ἀνέκαθεν ἥτο ἄριστον, διετήρησε τὴν σπουδαίαν θέσιν του εἰς τὴν νέαν ὁργάνωσιν τοῦ στρατεύματος. Οἱ ὡπλισμός του ἔγινε τώρα βαρύτερος. Οἱ ἵππεῖς ἔφερον περικεφαλαίαν, θώρακα, εἶφος καὶ βραχεῖαν λόγχην, τὸ λεγόμενον δυστόν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ σῶμα τοῦτο ἀπέβη χρησιμώτατον κατὰ τὰς μάχας. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἡ ἐπέμβασις τοῦ μακεδονικοῦ ἵππικοῦ ἔκρινε τὸν ἀγῶνα.

Οι ίππεῖς προήρχοντο ἀπὸ τὰς εύπόρους τάξεις τῶν γαιοκτημόνων καὶ ὡνομάζοντο ἐταῖροι.

‘Ο Φίλιππος ἐπέβαλεν εἰς δόλον τὸν στρατόν του σιδηρᾶν πειθαρχίαν. Οἱ νεοσύλλεκτοι ὑπεβάλλοντο εἰς διαρκεῖς, ἐπιπόνους καὶ συστηματικάς ἀσκήσεις. Εἶδικοὶ ὑπάλληλοι τοῦ κράτους ἐφρόντιζον διὰ τὴν προμήθειαν τῶν ἀπαραίτητων στρατιωτικῶν εἰδῶν, διὰ νὰ εἶναι πάντοτε τὸ στράτευμα ἔτοιμο-πόλεμον. Τέλος δὲ Φίλιππος ἐφωδίασε τὸν στρατόν του μὲ πλήθος πολεμικῶν μηχανῶν, ἐκ τῶν ὅποιων πολλαὶ διὰ πρώτην φοράν ἔχρησιμοποιοῦντο.

Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἴσχυρότατος στρατιωτικὸς δργανισμός, μὲ τὸν ὅποιον οὐδεὶς ἄλλος προηγούμενος ἢ σύγχρονος ἥδυνατο νὰ παραβληθῇ.

Αἱ πρῶται κατακτήσεις τοῦ Φιλίππου.

‘Ο Φίλιππος ἀφοῦ ἀπῆλλαξε τὴν χώραν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν γειτόνων καὶ διωργάνωσε τὸν στρατόν, ἐστράφη πρὸς κατάκτησιν τῶν παραλίων τῆς Μακεδονίας, εἰς τὰ ὅποια ἦσαν ἐγκατεσπαρμέναι ἀποικίαι τῶν νοτίων Ἑλλήνων. Σκοπός του ἦτο νὰ δώσῃ εἰς τὸ κράτος εὔρεῖαν διέξοδον εἰς τὸ Αίγατον καὶ νὰ τὸ ἀσφαλίσῃ ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος εύρισκετο ἀξιόλογος διὰ τὴν στρατηγικὴν θέσιν της πόλις, ἡ Ἀμφίπολις, παλαιὰ ἀποικία τῶν Ἀθηναίων. Πρὸς αὐτὴν πρῶτον ἐστρεψε τὰ βλέμματά του ὁ Φίλιππος. Καὶ κατ’ ἀρχὰς μὲν ἔδειξε διαλλακτικὰς διαθέσεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι ὑπεσχέθησαν νὰ παραχωρήσουν εἰς αὐτὸν τὴν σύμμαχόν των πόλιν Πύδναν ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Θερμαϊκοῦ. Μετ’ ὀλίγον ὅμως καιρὸν κατέλαβε καὶ τὴν Ἀμφίπολιν καὶ τὴν Πύδναν (357 π.Χ.).

Κατόπιν δὲ Φίλιππος ἐπροχώρησεν ἀνατολικῶς τοῦ Στρυμόνος καὶ κατέλαβε τὴν χώραν, ἡ ὅποια ἐκτείνεται ὑπὸ τὸ Πάγγαιον ὅρος. Ἐκεῖ ὑπῆρχε παλαιὰ πόλις ὀνομαζομένη Κρηνῖδες, τὴν ὅποιαν ὁ Φίλιππος μετωνόμασε Φιλίππους. Τὴν πόλιν αὐτὴν κατέστησε κέντρον τῶν μεταλλουργικῶν ἐρ-

γαστηρίων, τὰ δποῖα ἴδρυσεν ἐκεῖ, διὰ νὰ ἔκμεταλλευθῆ τὰ μεταλλεῖα χρυσοῦ τοῦ Παγγαίου. Ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα αὐτὰ ἀπέκτησεν ἑτησιον εἰσόδημα 1000 ταλάντων. Τότε ἔκοψε χρυσᾶ νομίσματα, τὰ δποῖα ἔξετόπισαν ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα τοὺς περισικούς δαρεικούς. Μὲ τὰ εἰσοδήματα τῶν χρυσωρυχείων κατεσκεύασεν ἀξιόλογον στόλον, διὰ τοῦ δποίου ὅχι μόνον ἔξησφάλιζε τὰ παράλιά του, ἀλλὰ καὶ ἡπείλει νὰ ἀποκλείσῃ τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὸν Ἐλλήσποντον καὶ τὸν Βόσπορον.

Παραλλήλως μὲ τάς ἐνεργείας αὐτὰς ὁ Φίλιππος διεξῆγε πολεμικάς ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν Χαλκιδικήν, ὅπου ἔκυριευσε τὴν Ποτείδαιαν (356 π.Χ.). Τὴν πόλιν αὐτὴν παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ὀλυνθίους, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν φιλίαν των. Διότι ἡ Ὀλυνθίος κατά τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἵσχυροτάτη πόλις ὡς κέντρον καὶ μητρόπολις τῆς ὁμοσπονδίας πολλῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς.

Ο συμμαχικός πόλεμος.

Μετά τὴν μάχην τῆς Μαντινείας αἱ Ἀθῆναι παρέμειναν ἡ ἵσχυροτέρα πόλις τῆς Ἐλλάδος, διότι εἶχον τὴν ναυτικὴν ἡγεμονίαν καὶ προΐσταντο πολλῶν καὶ ἵσχυρῶν συμμάχων. Μεταξὺ αὐτῶν ἡ Λέσβος, ἡ Χίος, ἡ Σάμος, ἡ Ρόδος, αἱ παράλιοι πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης καὶ Ἰδίως τὸ Βυζάντιον κατεῖχον πρωτεύουσαν θέσιν.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον κουρασθῆ ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ παρημέλουν τὰ στρατιωτικά των καθήκοντα. Ἀπέφευγον νὰ στρατεύωνται οἱ Ἰδιοὶ καὶ ἔχρησιμοποίουν ὡς δπλίτας καὶ ναύτας ἔνους μισθοφόρους. Ο μισθοφορικός των στρατὸς πολλάκις κατεπίεζε τοὺς συμμάχους. Ἐξ ἄλλου καὶ οἱ Ἰδιοὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐνῷ κατ' ἀρχὰς περιεποιοῦντο τοὺς συμμάχους των, κατόπιν ἥλλαξαν ἀπέναντί των συμπεριφοράν. Τὸ χειρότερον ἦτο, δτι κατέλαβον πολλὰ κτήματα εἰς τὴν Σάμον καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, τὰ δποῖα ἔδωκαν εἰς Ἀθηναίους κληρούχους. Ὅπο τὰς περιστάσεις αὐτὰς τὸ 358 π.Χ. οἱ Χῖοι, οἱ Κῷοι, οἱ Ρόδιοι καὶ οἱ Βυζάντιοι ἐπανεστάτησαν.

Οι Ἀθηναῖοι ἐπεχείρησαν νὰ ἐπαναφέρουν διὰ τῆς βίας τοὺς ἀποστατήσαντας εἰς τὴν συμμαχίαν καὶ τοιουτορόπως ἥρχισε πόλεμος μεταξύ των. Ὁ ἀγὼν διεξήχθη κατὰ θάλασσαν ἐπὶ ὄλοκληρον τριετίαν (358 – 355 π.Χ.), κατὰ τὴν διποίαν αἱ εἱς χρῆμα καὶ ἄνδρας ἀπώλειαι τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν σημαντικαί. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἡναγκάσθησαν νὰ τερματίσουν τὸν πόλεμον καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἀποστατῶν.

Ο τριετής αὐτὸς πόλεμος ὀνομάζεται εἰς τὴν ἴστορίαν συμμαχικὸς πόλεμος καὶ ἐπέφερε τὴν ὁριστικὴν διάλυσιν τῆς δευτέρας ναυτικῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηναίων.

Πρώτη ἐπέμβασις τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ πράγματα τῆς νοτίου Ἑλλάδος.

Ο συμμαχικὸς πόλεμος δὲν ἦτο τὸ μόνον δεῖγμα, ὅτι, παρὸ δλα τὰ παθήματα τοῦ παρελθόντος, αἱ διαμάχαι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶχον παύσει ὁριστικῶς. Κατὰ τοὺς ἰδίους περίπου χρόνους ἄλλος ἐμφύλιος πόλεμος ἔξερράγη εἰς τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα. Ο πόλεμος αὐτὸς εἶχε τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν. Ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Φιλιππὸν νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὰ πράγματα τῆς νοτίου Ἑλλάδος καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ εἰς σημαντικὸν τμῆμα αὐτῆς τὴν κυριαρχίαν του. Ο νέος ἐμφύλιος πόλεμος καὶ ἡ ἐπέμβασις τοῦ Φιλίππου προεκλήθη ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα περιστατικά.

Οι Θηβαῖοι ἐμίσουν πάντοτε τοὺς Φωκεῖς. Ἀφ' ὅτου ἰδίως οὗτοι ἤργηθησαν νὰ συνεκστρατεύσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὴν τελευταίαν εἰσβολὴν τοῦ Ἐπαμεινῶνδου, οἱ Θηβαῖοι ἐζήτουν ἀφορμήν, διὰ νὰ τοὺς τιμωρήσουν. Η εὔκαιρία ἐνόμισαν, ὅτι ἐδόθη, ὅταν οἱ Φωκεῖς ἐκαλλιέργησαν ἐδάφη, τὰ διποῖα ἀνῆκον εἰς τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Οι Θηβαῖοι κατήγγειλαν τὴν βέβηλον πρᾶξιν εἰς τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον καὶ αὐτὸς κατεδίκασε τοὺς Φωκεῖς εἰς πρόστιμον πολλῶν ταλάντων. Ἀλλ' οἱ Φωκεῖς δὲν ἤδύναντο νὰ καταβάλουν τὸ ὑπέρογκον ποσόν. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν βέβαιοι, ὅτι τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου θὰ μετεχειρίζοντο ἔνεκα τούτου βίαν ἐναντίον των, ἥρχισαν νὰ ἔτοιμάζωνται πρὸς ἀμυναν. Διὰ νὰ ἔξασφαλίσουν μάλιστα χρή-

ματα, ἐπετέθησαν αἱφνιδιαστικῶς κατὰ τῶν Δελφῶν καὶ διήρ-
πασαν τοὺς θησαυρούς τοῦ μαντείου.

Τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον ἐκήρυξε τότε Ἱερὸν πόλε-
μον κατὰ τῶν Ἱεροσύλων, τὸν δποῖον ἀνέλαβον νὰ
355 π. X. διεξαγάγουν ύπερ τοῦ μαντείου οἱ Θηβαῖοι, οἱ Λο-
κροὶ καὶ οἱ Θεσσαλοί. Ἐν τούτοις οἱ Φωκεῖς ὅχι μό-
νον ἡμύνθησαν ἐπὶ μακρόν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος
τοῦ πολέμου εἰσέβαλον εἰς τὴν Θεσσαλίαν ύπὸ τὸν στρατηγόν
των Ὀνόμαρχον.

Οἱ εὐγενεῖς τῆς Θεσσαλίας ἐκάλεσαν τότε εἰς βοήθειαν
τὸν Φίλιππον, δόποιος ἐδέχθη προθύμως τὴν πρόσκλησιν. Ὁ
Φίλιππος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἔξεδιωξε τοὺς Φωκεῖς
καὶ κατέλαβε τὰς Παγασάς καὶ τὴν χερσόνησον τῆς Μαγνη-
σίας. Ἀπὸ ἑκεὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν, διὰ νὰ εἰσ-
βάλῃ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τὸ στενὸν εἶχε καταλη-
φθῇ ἀπὸ ἀθηναϊκὸν στρατὸν καὶ δό Φίλιππος ἡναγκάσθη νὰ ἀπο-
συρθῇ, διότι δὲν ἥθελε νὰ συγκρουσθῇ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Μὲ τὴν ἐκστρατείαν του αὐτὴν δό Φίλιππος ἐπέτυχεν ἀφ'
ἐνὸς μὲν νὰ γίνῃ κύριος ὀλοκλήρου τῆς Θεσσαλίας, ἀφ' ἔτέρου
δὲ νὰ παρουσιασθῇ εἰς τοὺς ἄλλους Ἑλληνας ὡς προστάτης
τοῦ Ἱεροῦ τῶν Δελφῶν.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Ὀλύνδου.

Μετὰ τὴν ἐπάνοδον του εἰς τὴν Μακεδονίαν δό Φίλιππος
ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐπροχώρησε μέχρι
352 π. X. τῆς Προποντίδος. Τοιουτοτρόπως τὸ κράτος τοῦ Φι-
λίππου ἐκτείνεται τώρα ἔως τὸν Σκάρδον, τὰ ὅρη
τῆς Ἰλλυρίας, τὰς Θερμοπύλας καὶ τὴν θρακικὴν χερσόνησον.

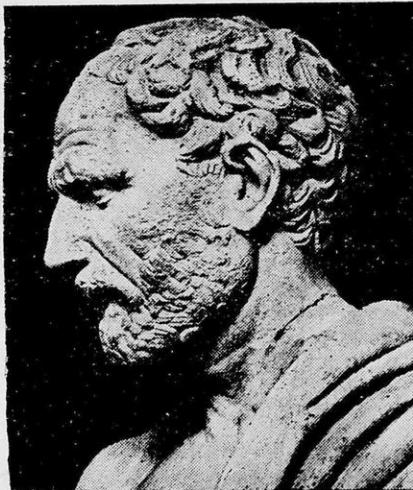
Κατόπιν δό Φίλιππος ἐστράφη κατὰ τῆς Ὀλύνθου. Τὸ 349
π. X. μὲ τὴν πρόφασιν, δτι οἱ Ὀλύνθιοι ἐδέχθησαν εἰς τὴν πό-
λιν των ἀνταπιτητὰς τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου, ἐκήρυξε τὸν
πόλεμον ἐναντίον των. Εἰς τὰς κρισίμους ἐκείνας διὰ τὴν ἀνε-
ξιαρτήσιαν των στιγμάς οἱ Ὀλύνθιοι ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν
τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἔδειξαν ἀδράνειαν καὶ ἐστει-
λαν εἰς αὐτοὺς μόνον μικράν μισθοφορικὴν δύναμιν. Ματαίως

δ πολιτικός καὶ ρήτωρ Δημοσθένης διὰ τῶν περιφήμων Ὁλυνθιακῶν του λόγων συνέστησε νὰ στείλουν γενναίαν βοήθειαν. Τοιουτορόπως ἡ "Ολυνθος ἐγκαταλειφθεῖσα εἰς μόνας τὰς ἴδιας της δυνάμεις ἀντεστάθη γενναίως μέχρι τοῦ φθινοπώρου τοῦ 348 π.Χ., ὅτε ὑπέκυψε διὰ προδοσίας. Ὁ Φιλιππος κατέσκαψε τὴν πόλιν ἐκ θεμελίων καὶ τοὺς κατοίκους της ἐπώλησεν ὡς δούλους. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ὁλύνθου ὀλόκληρος ἡ Χαλκιδικὴ προσηρτήθη εἰς τὸ Μακεδονικὸν κράτος.

Φιλομακεδονικά καὶ ἀντιμακεδονικά κόμματα.

Εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα ἀπὸ τὰς τρεῖς μεγάλας πόλεις, αἱ δόποιαι εἶχον διεκδικήσει τὴν ἡγεμονίαν, μόνον αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν διετήρουν δόπωσδήποτε μέρος ἀπὸ τὴν παλαιὰν δύναμίν των. Καίτοι ἡ δευτέρα ἀθηναϊκὴ συμμαχία εἶχε διαλυθῆ μὲ τὴν ἀποστάσιαν τῶν κυριωτέρων συμμάχων, ἐν τούτοις αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἀκόμη ὑπολογίσιμος δύναμις. Εἰς οίανδήποτε στιγμὴν ἥδυνατο ἡ πόλις νὰ παρατάξῃ ἵσχυρότατον στόλον, μὲ τὸν δόποιον ἐκυριάρχει εἰς τὸ Αἴγαῖον.

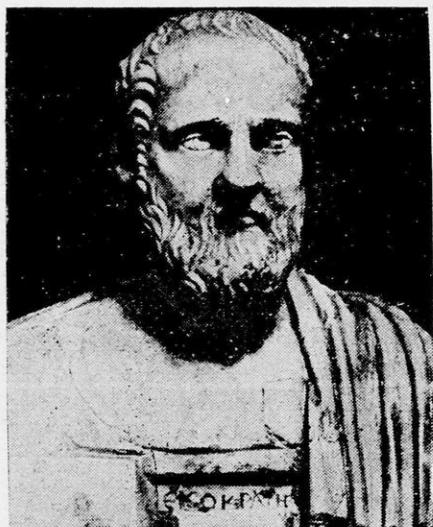
'Αλλ' οἱ Ἀθηναῖοι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς δὲν εἶχον πλέον τὰς παλαιὰς των ἀρετάς. Δὲν ὑπηρέτουν οἱ ἴδιοι εἰς τὸν στρατόν, ἀλλ' ἔχρησιμοποιούν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως μισθοφόρους. Τὰ ἴδαινικὰ τῶν προγόνων των δὲν προεκάλουν πλέον εἰς αὐτοὺς τὴν παλαιὰν συγκίνησιν. Μερικοὶ μορφωμένοι καὶ φιλοπάτριδες Ἀθηναῖοι ὠνειρεύθησαν νὰ ἀνυψώσουν τὰς Ἀθῆνας εἰς τὴν παλαιὰν δό-

Δημοσθένης

ξαν καὶ νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος. ’Αλλ’ ὁ πόθος τῶν ἥτο ἀνεκπλήρωτος. Αἱ Ἀθῆναι τοῦ παρελθόντος εἶχον ἀποθάνει δριστικῶς.

’Ο σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς ἥτο ὁ Δημοσθένης, μέγας ρήτωρ καὶ πολιτικὸς αὐτῆς τῆς περιόδου. ’Ο Δημοσθένης ἔξηγέρθη, ὅταν ἀντελήφθη, ὅτι ὁ Φίλιππος μὲ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν δραστηριότητά του θὰ ἐκυριάρχει εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα. Μὲ ἀνάλογον ἐνεργητικότητα πρὸς τὸν Μακεδόνα βασιλέα ἐπεδίωξε νὰ ἀνακόψῃ τὴν πρόοδόν του. ’Υπενθύμιζε διαρκῶς εἰς τοὺς συμπολίτας του τὴν προγονικήν των δόξαν καὶ προσεπάθει νὰ τοὺς φιλοτιμήσῃ νὰ ἔξεγερθοῦν κατὰ τοῦ Φιλίππου. ”Εγινε λοιπὸν ὁ ἐπισημότερος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀντιμακεδονικοῦ κόμματος εἰς τὰς Ἀθῆνας. ’Αλλ’ ὁ Δημοσθένης εἶχε μὲν ἀγνῆν καὶ θερμὴν φιλοπατρίαν, ὡς πολιτικὸς ὅμως ἥτο μέτριος. ”Εμεινε προσκεκολλημένος εἰς τὴν παλαιὰν ἰδέαν περὶ τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ δὲν ἤδυνήθη νὰ κατανοήσῃ τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολήν. Διὰ τοῦτο ἡ πολιτική του οὔτε τὴν πατρίδα του, οὔτε τὴν

Ισοκράτης

ἄλλην Ἑλλάδα ὠφέλησεν. ’Αντιπαλος τοῦ Δημοσθένους ἥτο ὁ ἐπίσης ρήτωρ καὶ πολιτικὸς Αἰσχίνης. Αὐτὸς ἥτο ἀρχηγὸς τοῦ φιλομακεδονικοῦ κόμματος, τῶν φιλιππικῶν, διποίθησιν ἥσαν ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου. Τοιοῦτοι ἥσαν ὁ ρήτωρ Ισο-

’Αλλ’ ἔκτὸς τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Αἰσχίνου καὶ τῶν ὀπαδῶν τῶν εἰς τὰς Ἀθῆνας ὑπῆρχον τότε καὶ ἄλλοι ἄνδρες σοβαροὶ καὶ μεγάλης ἀξίας, οἱ ὅποιοι ἀπὸ ἴδεολογικὴν πεποίθησιν ἥσαν ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου. Τοιοῦτοι ἥσαν ὁ ρήτωρ Ισο-

κράτης καὶ ὁ στρατηγὸς Φωκίων. Αὔτοὶ ἐπίστευον, ὅτι μόνον ὁ Φίλιππος μὲ τὴν νέαν καὶ ρωμαλέαν ἐλληνικὴν δύναμιν τοῦ βορρᾶ ἡδύνατο νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸν διαρκῆ ἀλληλοσπαραγμὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ὀδηγήσῃ ἡνωμένον τὸν ἐλληνισμὸν εἰς τὸν θρίαμβον. Πέρσαι καὶ Περσία ἦσαν δι' αὐτοὺς ὁ προαιώνιος ἔχθρὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐναντίον τοῦ ὄποιου ἐπρεπε νὰ κινηθοῦν ὡς εἶς ἀνθρωπος οἱ "Ἑλληνες ὑπὸ τὴν ἴσχυρὰν ἡγεσίαν τῶν Μακεδόνων.

Φιλοκράτειος εἰρήνη. 'Υποταγὴ τῆς Φωκίδος.

Μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Ὀλύνθου ὁ Φίλιππος εἶχε φθάσει πλέον εἰς τὸ ἀποκορύφωμα τῆς δόξης καὶ τῆς δυνάμεώς του. 'Ἐν τῷ μεταξὺ διερδός πόλεμος ἔξηκολούθει. Οἱ Θηβαῖοι ἔξητλημένοι ἀπὸ τὸν μακρὸν ἀγῶνα ἡναγκάσθησαν νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν βοήθειαν τοῦ Φιλίππου. 'Ἐξ ἀλλου ὁ νέος στρατηγὸς τῶν Φωκέων Φάλαικος ἐσκέπτετο νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὸν Φίλιππον καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ καταλάβουν τὰς Θερμοπύλας.

"Ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν νὰ εἰρηγεύσουν. "Ἐστειλαν λοιπὸν πρέσβεις εἰς τὸν Φίλιππον, διὰ νὰ διαπραγματευθοῦν τὴν εἰρήνην. Μεταξὺ τῶν πρέσβεων ἦσαν ὁ Δημοσθένης, ὁ Αἰσχίνης καὶ ὁ Φιλοκράτης, τοὺς ὄποιους ὁ βασιλεὺς ὑπεδέχθη μεγαλοπρεπῶς. 'Ἡ εἰρήνη, τὴν ὄποιαν ὁ Φίλιππος ἐπέβαλεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἔξυπηρέτει μόνον τὰ ἱδικά του συμφέροντα. Κατὰ τοὺς ὅρους τῆς οἱ δύο ἀντίπαλοι θὰ διετήρουν τὰ μέρη, τὰ ὄποια κατεῖχον 346 π.Χ. μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης. 'Απὸ τὴν εἰρήνην σκοπίμως ὁ Φίλιππος ἀπέκλεισε τοὺς Φωκεῖς, καίτοι οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέμενον νὰ περιλάβουν καὶ τούτους. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη Φιλοκράτειος εἰρήνη.

'Αμέσως κατόπιν ὁ Φίλιππος ἐνεφανίσθη εἰς τὰς Θερμοπύλας, τὰς ὄποιας κατεῖχεν ὁ Φάλαικος μὲ τοὺς μισθοφόρους του. 'Ο Φάλαικος, εἴτε διότι ἐδωροῦκόθη ἀπὸ τὸν Φίλιππον, εἴτε διότι ἐθεώρησε ματαίαν κάθε ἀντίστασιν, ἐσυνθηκολόγησε καὶ ἀπῆλθε μὲ τοὺς ἄνδρας του εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Τοιουτοτρόπως ὁ Φίλιππος κατέλαβεν ἀμαχητὶ τὴν χώραν τῶν Φωκέων. Ἀμέσως συνεκάλεσε τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον, τὸ ὄποιον, διὰ νὰ φανῇ εὐάρεστον εἰς τὸν νικητήν, ἔλαβε τὰς ἔξῆς ἀποφάσεις: α) νὰ κατασκαφοῦν αἱ πόλεις τῆς Φωκίδος καὶ νὰ διασκορπισθοῦν οἱ κάτοικοι εἰς κώμας· β) νὰ ἀποδοθοῦν οἱ θησαυροὶ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν ἀπὸ τοὺς Φωκεῖς μὲν ἔτησίας δόσεις ἐκ 50 ταλάντων μέχρις δλοσχεροῦς ἔξιφλήσεως· γ) νὰ δοθοῦν εἰς τὸν Φίλιππον αἱ δύο ψῆφοι τῶν Φωκέων εἰς τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον καὶ ἡ προεδρία τῶν πυθικῶν ἀγώνων.

Ἡ νέα ἀνάμειξις τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ πράγματα τῆς νοτίου Ἑλλάδος.

Ἄφοῦ ὁ Φίλιππος ἐτερμάτισεν, ὅπως ἥθελε, τὸν ἵερὸν πόλεμον, ἐστράφη πρὸς τὴν Θράκην, διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν κατάκτησίν της. Τότε ἔκτισεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Αἴμου τὴν Φιλιππούπολιν (342 π.Χ.) καὶ κατέλαβε τὰς παραλίους πόλεις Ἀπολλωνίαν καὶ Ὁδησσὸν (σήμερον Βάρναν). Κατόπιν ἐποιιόρκησε τὰς πόλεις Πέρινθον καὶ Βυζάντιον, τὰς δοποίας ὅμως δὲν ἥδυνήθη νὰ καταλάβῃ χάρις εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου.

Ἐν τῷ μεταξὺ νέος ἵερὸς πόλεμος ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν Φίλιππον νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὰ πράγματα τῆς νοτίου Ἑλλάδος. Τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον κατεδίκασεν εἰς πρόστιμον τοὺς κατοίκους τῆς Ἀμφίσσης, διότι ἐκαλλιέργησαν ἔδαφη τοῦ δελφικοῦ μαντείου. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἀμφισσεῖς ἤρνοῦντο νὰ πληρώσουν, οἱ ἀμφικτίονες ἀνέθεσαν εἰς τὸν Φίλιππον νὰ τοὺς τιμωρήσῃ. Ὁ Φίλιππος κατῆλθεν ἐσπευσμένως πρὸς νότον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Φωκίδα. Καὶ μικρὸν μὲν μέρος τοῦ στρατοῦ του ἐβάδισε κατὰ τῆς Ἀμφίσσης, τὴν δοποίαν ἐκυρίευσε καὶ κατέστρεψεν, αὐτὸς δὲ μὲ τὸ μεγαλύτερον τμῆμα κατέλαβε τὴν Ἔλατειαν, ὁχυρὰν πόλιν τῆς Φωκίδος. Ὁ Φίλιππος μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Ἐλατείας ἔγινε κύριος τῆς κοιλάδος τοῦ Κηφισοῦ καὶ τῆς ὁδοῦ, ἡ δοποία ἔφερεν ἀπὸ τὰς Θερμοπύλας εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἡ ἀπειλὴ κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐφαίνετο πλέον καθαρά.

“Οταν ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ εἰδησις διὰ τὴν κατά-

ληψιν τῆς Ἐλατείας, τόσον τρόμον καὶ κατάπληξιν προεκάλεσεν, ὡστε εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἡ ὁποία συνεκλήθη ἐκτάκτως, οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ δμιλήσῃ. Τέλος δὲ Δημοσθένης ἀνῆλθεν εἰς τὸ βῆμα καὶ μὲ λόγον γεμάτον ἀπὸ φιλοπατρίαν προσεπάθησεν νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς περιφόβους Ἀθηναίους. Συγχρόνως συνέστησεν εἰς αὐτοὺς νὰ λησμονήσουν τὴν παλαιὰν ἔχθροπάθειαν πρὸς τοὺς Θηβαίους καὶ ἐμπρὸς εἰς τὸν κοινὸν κίνδυνον νὰ συνάψουν μὲ αὐτοὺς συμμαχίαν κατὰ τοῦ Φίλιππου.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνέκριναν τὴν πρότασιν τοῦ Δημοσθένους. "Εστειλαν μάλιστα τὸν ἴδιον εἰς τὰς Θήβας διὰ τὰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις. Ἡ συμμαχία συνωμολογήθη καὶ τοιουτοτρόπως Ἀθηναῖοι καὶ Θηβαῖοι ἀνελάμβανον τραχὺν καὶ ἐπίπονον ἄγῶνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας

Οἱ σύμμαχοι στρατοὶ συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Χαιρωνείας, μικρᾶς πόλεως τῆς Βοιωτίας (Αὔγουστος τοῦ 338 π.Χ.). Ἐκλεκτὸν τμῆμα τοῦ στρατοῦ τῶν Θηβαίων ἀπετέλει δὲ ιερὸς λόχος. Μετ' ὅλιγον ἔφθασεν ἐκεῖ καὶ δὲ Φίλιππος μὲ 30000 πεζοὺς καὶ 2000 ἵππεῖς.

Ἡ σύγκρουσις μεταξὺ τῶν δύο Ισοπάλων στρατῶν ὑπῆρξε φοβερά. Θηβαῖοι καὶ Ἀθηναῖοι ἥγωνται στηθσαν μὲ ἀσύγκριτον ἀνδρείαν καὶ φλογερὸν πάθος διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Οἱ 300 ίδιως Θηβαῖοι ιερολογίται ἐπάλαισαν ώς μυθικοὶ ἥρωες καὶ ἐπεσαν μέχρις ἐνός. 'Αλλ' ἡ ἀνωτέρα στρατηγικὴ ἴδιοφυΐα τοῦ Φίλιππου ὑπερίσχυσε καὶ ἐδῶ ἔξ δλοκλήρου. Εἶχεν ἄλλωστε αὐτὴν τὴν φορὰν ἀτρόμητον συναγωνιστὴν, τὸν δεκαοκταετῆ υἱόν του Ἀλέξανδρον. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ μακεδονικοῦ ἵππικοῦ δὲ νεαρὸς βασιλόπαις κατετρόπωσε τὰς τάξεις τῶν Θηβαίων καὶ ἔγινεν δὲ κύριος αἵτιος τῆς νίκης. Κατὰ τὴν μάχην ἐφονεύθησαν 1000 Ἀθηναῖοι καὶ 2000 ἡχμαλωτίσθησαν. Οἱ Θηβαῖοι εἶχον πολὺ μεγαλυτέρας ἀπωλείας εἰς νεκρούς καὶ αἰχμαλώτους.

Μετὰ τὴν νίκην δὲ Φίλιππος ἔδειξε μεγάλην ἐπιείκειαν πρὸς

τούς Ἀθηναίους. Ἀπέλυσε τοὺς αἰχμαλώτους των, ἔθαψε τοὺς νεκρούς των εἰς κοινὸν τάφον, ἀφησεν ἐλευθέραν τὴν πόλιν των καὶ πολλὰς νήσους ἀνεγνώρισεν ώς κτήσεις ἀθηναϊκάς. Ἀντιθέτως πρός τοὺς πρώην συμμάχους του Θηβαίους ἐδείχθη σκληρός. Ἐπανέφερε τοὺς ἔξορίστους φίλους του καὶ ἔθανάτωσε τοὺς κυριωτέρους ἐκ τῶν ἀντιπάλων του. Ἐπὶ πλέον διέλυσε τὴν βοιωτικὴν δημοσπονδίαν καὶ εἰς τὴν Καδμείαν ἐγκατέστησε μακεδονικὴν φρουράν.

‘Ο σύγχρονος Ἀθηναῖος ρήτωρ Λυκοῦργος ἔξαίρει τὸν ἡρωισμὸν τῶν Ἀθηναίων, οἱ δόποι οἱ ἐπεσαν εἰς τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας. Θαυμάσιον ἐγκώμιον τῆς ἀνδρείας των πλέκει ἐπίσης καὶ ὁ Δημοσθένης εἰς τὸν Ἐπιτάφιόν του. ‘Αλλὰ καὶ οἱ Θηβαῖοι, ὅταν ἀποκατεστάθη ἡ ἡρεμία εἰς τὴν χώραν, ἀπένει-

μαν εἰς τοὺς νεκρούς των ἔξαιρετικάς τιμάς. Ἀνήγειραν ἐπὶ τοῦ τάφου των κενοτάφιον, ἐπάνω εἰς τὸ δόποιον ἐτοποθέτησαν μαρμάρινον λέοντα, τὸν λεγόμενον λέοντα τῆς Χαιρωνείας.

‘Η νίκη τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Χαιρώνειαν ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν μιᾶς νέας μεγάλης ἴστορικῆς περιόδου διὰ τὴν ἀρχαίαν

‘Ελλάδα. Κατ’ αύτήν ἀντὶ τῶν ἡ Αθηναίων ἢ τῶν Σπαρτιατῶν ἢ τῶν Θηβαίων πρωταγωνιστεῖ ὁ μακεδονικός ἐλληνισμός, ὁ δοῦλος προσέδωκε νέαν δόξαν καὶ λάμψιν εἰς δλόκληρον τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Φίλιππου.

Ο Φίλιππος μετὰ τὴν νίκην Χαιρωνείας ἐπροχώρησεν εἰς τὴν κατάληψιν καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Κατέλαβε τὴν Χαλκίδα, ἐγκατέστησε μακεδονικὴν φρουράν εἰς τὴν Κόρινθον, συνῆψε συνθήκας μὲ τοὺς Ἀρκάδας, Μεσσηνίους καὶ Ἡλείους καὶ περιώρισε τὴν ἀπομεμονωμένην Σπάρτην εἰς τὰ παλαιὰ λακωνικὰ σύνορα. Εἰς δλας τὰς πόλεις ἔδωκε τὴν ἔξουσίαν εἰς τοὺς φιλιππίζοντας, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχοντάσῃ τοὺς ἀντιπάλους. Ἐξαίρεσιν ἀπετέλεσαν αἱ Θῆβαι. Γενικῶς ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Φίλιππου ὑπῆρξεν ἐπιεικής, διότι σκοπός του ἦτο νὰ συμφιλιώσῃ καὶ νὰ ἐνώσῃ δλας τὰς ἐλληνικὰς πόλεις διὰ τὸν πόλεμον, τὸν δοῦλον ἐσχεδίαζε κατὰ τῶν Περσῶν.

Αμέσως κατόπιν ὁ Φίλιππος συνεκάλεσεν εἰς τὴν Κόρινθον πανελλήνιον συνέδριον, εἰς τὸ δοῦλον ἔλαβον μέρος ἀντιπρόσωποι ἐξ δλῶν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων πλὴν τῆς Σπάρτης. Τὸ συνέδριον ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν πόλεων, κατήργησε τοὺς συνασπισμούς καὶ ἀπεφάσισε τὴν ἀποκατάστασιν διαρκοῦς εἰρήνης μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ παραβάται τῶν ἀποφάσεων θά ἔδικάζοντο ἀπὸ δμοσπονδιακὸν δικαστήριον. ’Αλλ’ ἡ σπουδαιοτέρα ἀπόφασις, τὴν δοῖαν ἔλαβε τὸ συνέδριον, ἦτο ἡ ἵδρυσις νέας πανελλήνιου συμμαχίας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Φίλιππου. Τοιουτοτρόπως ὁ Φίλιππος ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν δυνάμεων εἰς τὸν ἔθνικὸν πόλεμον κατὰ τῶν βαρβάρων, δπως εἶχον δνειρευθῇ ὁ Ἰσοκράτης καὶ οἱ ἄλλοι ἰδεολόγοι Ἑλληνες.

Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ συνεδρίου ὁ Φίλιππος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, διὰ νὰ ἔτοιμάσῃ τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Περσῶν. “Οπως ἦτο μάλιστα ἀποφασιστικός, τὴν ἄνοιξιν τοῦ 336 π.Χ. ἔστειλεν εἰς τὴν βορειοδυτικὴν Μικρὰν Ἀσίαν τοὺς στρατηγούς Παρμενίωνα, Ἀμύνταν καὶ Ἀτταλον μὲ στρατόν,

διὰ νὰ προλειάνουν τὸν δρόμον τῆς ἐκστρατείας. Κατὰ τὴν
διάρκειαν ὅμως τῶν πολεμικῶν παρασκευῶν ἐδολο-
336 π.Χ. φονήθη διὰ λόγους προσωπικούς ἀπὸ ἔνα ἀξιωματι-
κόν, ἐνῷ ἐτέλει τοὺς γάμους τῆς θυγατρός του. Ἡτο
δὲ τότε μόλις 47 ἑτῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου δι στρα-
τὸς ἀνεκήρυξε βασιλέα τὸν νεαρὸν υἱὸν του Ἀλέξανδρον.

Ἡ σημασία τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Μακεδόνων.

Οἱ διαρκεῖς ἐμφύλιοι πόλεμοι, εἰς τοὺς δόποίους εἶχον ἐμ-
πλακῆ αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς νοτίου Ἐλλάδος ἀπὸ τὸ τελευ-
ταῖον τέταρτον τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος, ἔξηντλησαν τὰς δυνάμεις των καὶ προητοίμασαν τὴν εὔκολον ἐπικράτησιν τῶν Μακεδόνων. Οἱ Μακεδόνες, νεαρὰ ἐλληνικὴ δύναμις πλήρης ὁρμῆς καὶ ζω-
τικότητος, ἐπενέβησαν εἰς τὸν παλαιόν, ἄγονον καὶ καταστρε-
πτικὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων καὶ εὐκόλως ἐπέ-
τυχον νὰ ἔνώσουν ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν των ὅλους τοὺς Ἐλληνας. Ἡ ἐπικράτησίς των ὑπῆρξε πολλαπλῶς ὠφέλιμος διὰ τὸν ἐλ-
ληνισμόν.

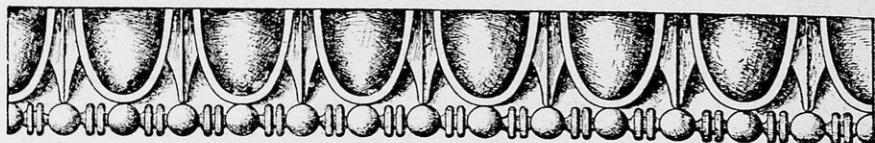
Ἐν πρώτοις ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἔθνους ἐτέθη λαὸς ἐλληνικὸς μὲ ἀκμαίας δυνάμεις καὶ ἀρχηγὸν ἴκανώτατον, δραστήριον καὶ ἀποφασιστικόν, τὸν Φίλιππον. Μόνον τοιοῦτος ἀνήρ ἦτο δυνα-
τὸν νὰ συνενώσῃ ἔστω καὶ διὰ τῆς βίας τὰς καταμερισμένας δυνάμεις τοῦ ἐλληνισμοῦ, νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ὄνειρον μερι-
κῶν ἔξαιρέτων Ἐλλήνων μὲ πανελλήνια αἰσθήματα καὶ νὰ δώσῃ νέαν δόξαν εἰς τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα. Εἰς αὐτὸ δικριβῶς ἀπέβλεπεν ἡ προσπάθεια τοῦ Φιλίππου νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν Ἐλλάδα.

Ἐκτὸς ὅμως τούτου ἡ ἐπικράτησις τοῦ Φιλίππου εἶχε καὶ ἄλλο καλόν. Ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν δυνάμεων, αἱ δόποιαι ὑπελείποντο ἀκόμη εἰς τὸ ἔθνος. Ἔνεκα τῆς ἀθλιό-
τητος καὶ τῆς πενίας, ἡ δόποια εἶχε δημιουργηθῆ εἰς τὴν Ἐλ-
λάδα, πολλοὶ Ἐλληνες ἔγκατελειπον τὴν πατρίδα των καὶ εἰσ-
ήρχοντο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Περσῶν ὡς μισθοφόροι. Τὰς δυνάμεις αὐτάς, αἱ δόποιαι ἐφθείροντο μακράν τῆς Ἐλλάδος,

διά τὰ περσικά συμφέροντα, θὰ χρησιμοποιήσῃ τώρα δὲ μακεδονικός ἐλληνισμὸς ἐναντίον τῶν βαρβάρων.

Τὸ μεγαλύτερον δμως ἀγαθόν, τὸ δποῖον ἔχαρισεν εἰς τοὺς Ἐλληνας ἡ ἴσχυρὰ πολιτικὴ καὶ στρατηγικὴ μορφὴ τοῦ Φιλίππου, ἥτο, δτι ἐσταμάτησε τοὺς καταστρεπτικοὺς ἐμφυλίους πολέμους μεταξὺ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, οἱ δποῖοι θὰ κατέληγον κάποτε εἰς τὸν δριστικὸν ἀφανισμὸν τῆς φυλῆς.

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ ἔνωσις ὁλοκλήρου τοῦ ἐλληνισμοῦ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς Μακεδόνας ὀφέλησε καὶ ἐδόξασε τὴν Ἑλλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Η ΑΚΜΗ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

1. Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

‘Ο ’Αλέξανδρος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον πολὺ νέος, μόλις 20 ἔτῶν. Ἡ μήτηρ του ὠνομάζετο Ὄλυμπιάς καὶ ἦτο κόρη βασιλέως τῆς Ἡπείρου. Ἀπὸ αὐτὴν εἶχε κληρονομήσει τὸν εὐκολοσυγκίνητον καὶ εὔερέθιστον χαρακτῆρα καὶ ἴδιως τὴν ἀκόρεστον φιλοδοξίαν.

‘Ο νεαρὸς βασιλεὺς εἶχε πολλὰ φυσικὰ προτερήματα. Ὅτο εἰλικρινής, φιλότιμος, ἐργατικός, φιλομαθής καὶ εἶχεν δξεῖαν ἀντίληψιν καὶ δυνατὸν νοῦν. Ὅγαπα πολὺ τὰ στρατιωτικά, δπως καὶ δ πατήρ του. Ὁ φόβος ἦτο ἄγνωστος εἰς αὐτόν. Τούναντίον ἡ τόλμη καὶ ἡ ἀφοβία του ἦσαν μοναδικαί. Ἀπόδειξιν αὐτῶν τῶν ἰδιοτήτων του ἔδωκεν, δταν εἰς ἡλικίαν δώδεκα μόλις ἔτῶν κατώρθωσε νὰ δαμάσῃ τὸν ἄγριον θεσσαλικὸν ἵππον Βουκεφάλαν, τὸν δποῖον οὕτε δ πατήρ του οὕτε ἄλλος κανεὶς ἐκ τῶν αὐλικῶν εἶχε δυνηθῆ νὰ ἴππεύσῃ. Τότε λέγεται, δτι δ Φίλιππος μὲ δάκρυα χαρᾶς ἐνηγκαλίσθη τὸν υἱόν του καὶ τοῦ εἶπε· «ὦ παῖ, ζήτει σεαντῷ βασιλείαν μείζονα· Μακεδονία γάρ σε οὐ χωρεῖ» (Πλούταρχος). Ἡ μουσικὴ συνεκίνει πολὺ τὸν ’Αλέξανδρον. Ἱδίως ἡ στρατιωτικὴ μουσικὴ διήγειρεν εἰς αὐτὸν μέγαν ἐνθουσιασμόν. Ὁ ’Αλέξανδρος εἶχεν ἀκόμη

έξαιρετικήν φαντασίαν, μὲ τὴν ὅποιαν ἔδημιούργει ὄλόκληρον κόσμον πολὺ ἀνώτερον καὶ ὡραιότερον ἀπὸ τὸν πραγματικόν.

‘Αλλὰ καὶ τὰ σωματικά χαρίσματα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦσαν μοναδικά. Τὴν μορφήν του γνωρίζομεν ἀπὸ πολλὰς εἰκόνας, αἱ ὅποιαι ἐσώθησαν. Εἰς τὸ εὕρωστον καὶ ύψηλὸν σῶμά του ἐστηρίζετο ὡραιοτάτη κεφαλὴ μὲ πλουσίαν βοστρυχωτὴν κόμην. Εἶχε πρύσωπον ἀρρενωπὸν μὲ ύγρούς καὶ ἀκτινοβόλους ὁφθαλμούς, οἵ ὅποιοι ἐφανέρωνον τὴν μεγαλοφυῖαν καὶ τὸν συναίσθηματικὸν χαρακτῆρά του.

Ἡ παιδικὴ ἥλικία καὶ ἡ μόρφωσις τοῦ Ἀλεξάνδρου.

‘Ο Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἀκόμη ἥλικίαν ἔδειξε τὰ ύπεροχα ψυχικά του χαρίσματα. Ἡτο δέκα ἔτῶν, ὅταν ἥλθον εἰς τὴν Πέλλαν δ Δημοσθένης, δ Ἀισχίνης, δ Φιλοκράτης καὶ οἱ ἄλλοι πρέσβεις τῶν Ἀθηνῶν, διὰ νὰ διαπραγματευθοῦν τὴν Φιλοκράτειον εἰρήνην. Κατὰ τὴν διάρκειαν συμποσίου, τὸ διποῖον δ Φίλιππος παρέθεσεν εἰς τοὺς ξένους του, δ Ἀλέξανδρος μὲ ἐν ἄλλῳ παιδίον παρέστησεν ὀλόκληρον σκηνὴν ἐλληνικοῦ δράματος. Ἄλλοτε πάλιν ἔτραγούδησε μόνος χορικὰ ἀπὸ δράματα τῶν μεγάλων δραματικῶν ποιητῶν. Ἔφαλε μάλιστα τόσον ὡραῖα, ὥστε δ Φίλιππος τοῦ ἔκαμεν εἰς τὸ τέλος τὴν ἔξης πικρὰν παρατήρησιν : « οὐκ αἰσχύνει οὔτω καλῶς ψάλλων ; οὐ γάρ βασιλικόν ».

‘Οσάκις ἥρχετο εἴδησις, διτι δ πατήρ του ἐνίκησεν εἰς μάχην ἡ ἔκυρλευσε σπουδαίαν πόλιν, δ Ἀλέξανδρος ἐστενοχωρεῖτο. Μὲ θλῖψιν καὶ μελαγχολίαν ἔλεγεν εἰς τοὺς συνομηλίκους του : « παιδιά, δλα θὰ τὰ κατορθώσῃ δ πατέρας μου καὶ τοιουτορόπως δὲν θὰ μείνη κανὲν σπουδαῖον καὶ λαμπρὸν ἔργον, διὰ νὰ τὸ πραγματοποιήσω ἔγὼ μαζί σας ».

‘Οταν δ Ἀλέξανδρος ἦτο δέκα τριῶν ἔτῶν, δ πατήρ του ἐκάλεσεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας τὸν μέγαν Μακεδόνα φιλόσοφον Ἀριστοτέλην, εἰς τὸν διποῖον ἀνέθεσε τὴν μόρφωσίν του. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔδειξεν ἔξαιρετικὴν ἐπιμέλειαν καὶ τόσην ἀφοσίωσιν καὶ σεβασμὸν ἥσθάνετο πρὸς τὸν διδάσκαλόν του, ὥστε ἔλεγε συχνά : « εἰς μὲν τὸν πατέρα μου διφείλω τὸ ζῆν, εἰς

δὲ τὸν διδάσκαλόν μου τὸ εὖ ζῆν». Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εἰργάσθη μὲν ἐπιμονήν, διὰ νὰ τῷ ἔμπνεύσῃ ἀγάπην εἰς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς μεγάλας καὶ εὐγενεῖς πράξεις. Πόσον δὲ πράγματι βαθεῖα ἥτο η ἐπίδρασις τοῦ φιλοσόφου καὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐπ' αὐτοῦ, μαρτυρεῖ δὲ Ἰσοκράτης.

Ο Μέγας Ἀλέξανδρος

Εἰς μίαν ἐπιστολήν, τὴν δόποιαν ἵστειλε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, λέγει: «Ἀκούω πάντων λεγόντων ὡς φιλάνθρωπος εἴτε καὶ φιλαθῆναις καὶ φιλόσοφος Σωρθεῖς οὖν ταῦτα μελετῶν ἐλπίδας γὰρ τῷ τε πατρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις παρέχεις, ὡς, ἢν πρεσβύτερος γενόμενος

ξημείρης τούτοις, τοσοῦτον προέξεις τῇ φρονήσει τῶν ἄλλων, δύσον περ δ πατήρ σου διενήγιοχεν ἀπάγτων».

’Απὸ τοὺς ποιητὰς δ Ἀλέξανδρος ἡγάπησεν ἰδιαιτέρως τὸν Ὅμηρον, διότι ἔθαύμαζε τοὺς ἥρωας τῆς Ἰλιάδος καὶ πρὸ πάντων τὸν Ἀχιλλέα, μὲ τὸν ὅποιον ἤθελε νὰ ἔξομοιωθῇ. Εἰς δλας τὰς ἐκστρατείας ἔφερε πάντοτε μαζί του τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα.

’Επανάστασις καὶ καταστροφὴ τῶν Θηβῶν.

Ο Ἀλέξανδρος δταν ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν, εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς σοβαράς δυσκολίας. Οἱ νότιοι Ἑλληνες μόλις ἔμαθον τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου, ἥρχισαν νὰ ἑτοιμάζωνται πρὸς ἐπανάστασιν. Οἱ ύποτεταγμένοι ἐπίσης βάρβαροι ἐκινοῦντο, διὰ νὰ ἀνακτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των. ’Εξ ἄλλου εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κράτους ὑπῆρχον οἱ ἀνταπαιτηταὶ τοῦ θρόνου. ’Αλλ’ δ νεαρὸς βασιλεὺς δὲν ἦτο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ δποῖοι χάνουν εὐκόλως τὸ θάρρος των. Μὲ κεραυνοβόλον ταχύτητα ἤναγκασεν δλους νὰ ύποταχθοῦν εἰς τὴν θέλησίν του.

Κατὰ πρῶτον ἐστράφη ὁ Ἀλέξανδρος ἐναντίον τῶν ἀνταπαιτητῶν τοῦ θρόνου. ’Απὸ αὐτοὺς ἄλλοι ἐφονεύθησαν καὶ ἄλλοι κατέφυγον εἰς τὴν Ἀσίαν. Τοιουτοτρόπως δ βασιλεὺς ἐστερέωσε τὴν ἀρχήν του καὶ ἀποκατέστησε τὴν τάξιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μακεδονίας.

Κατόπιν διηγήθη πρὸς νότον μὲ ἴσχυρὸν στρατόν. ’Ἐπερασεν ἀνενόχλητος τὴν Θεσσαλίαν καὶ Βοιωτίαν καὶ ἐπροχώρησεν μέχρι τῆς Κορίνθου. ’Εκεῖ συνεκάλεσε πανελλήνιον συνέδριον, δπως ἄλλοτε δ πατήρ του. ”Ολαι αἱ πόλεις ἐκτὸς τῆς Σπάρτης ἔστειλαν ἀντιπροσώπους εἰς τὸ συνέδριον, τὸ δποῖον δμοφώνως ἀνεκήρυξε τὸν Ἀλέξανδρον ἀρχιστράτηγον τῶν Ἐλλήνων εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Περσῶν.

Μετὰ ταῦτα δ Ἀλέξανδρος ἔξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν βαρβάρων, οἱ δποῖοι ἦσαν πολὺ πέραν τῶν μακεδονικῶν συνόρων. ’Αλλ’ ἐνῷ ἐπολέμει ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως, διεδόθη εἰς τὴν Ἐλλάδα ἡ ψευδὴς φήμη, δτι ἐφονεύθη. ’Αμέσως τότε οἱ Θηβαῖοι ἐπανευτάτησαν καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν μακεδονικὴν

φρουράν είς τὴν Καδμείαν. 'Ο 'Αλέξανδρος μόλις ἐπληροφορήθη τὴν ἐπανάστασιν τῶν Θηβαίων, ἔσπευσε μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα εἰς τὰς Θήβας. 'Επειδὴ δὲν ἤθελε νὰ μεταχειρισθῇ βίαν, ἐκάλεσε τοὺς Θηβαίους νὰ καταθέσουν τὰ δόπλα μὲ τὴν ύπόσχεσιν ὅτι θὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ἀμνηστίαν. Οἱ Θηβαῖοι ἡρνήθησαν. Τότε ἐπετέθη κατὰ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἐκυρίευσε (335 π.Χ.). "Εξ χιλιάδες Θηβαῖοι ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ ὑπόλοιποι ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι ἔξαιρέσει τῶν ιερέων, τῶν ἀπογόνων τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου καὶ ἕκείνων, οἱ δόποιοι εἶχον ἀντιταχθῆναι τὴν ἀποστασίαν. 'Ολόκληρος ἡ πόλις κατεσκάφη πλὴν τῆς Καδμείας, τῶν ναῶν καὶ τῆς οἰκίας τοῦ Πινδάρου. Καὶ δύμας διὰ τὴν σκληράν αὐτὴν συμπεριφοράν πρὸς τοὺς Θηβαίους ἥσθιάνθη δ 'Αλέξανδρος ἀργότερα μεταμέλειαν καί, δπως λέγει δ 'Πλούταρχος, « οὐδεὶς τῶν περιγενομένων Θηβαίων ἦν, δς ἐντυχὼν καὶ δεηθὲὶς ὕστερον οὐ διεπράξατο τι παρ' αὐτοῦ ».

'Εκτὸς τῶν Θηβαίων καὶ οἱ 'Αθηναῖοι εἶχον δεῖξει ἐπίσης ἐπαναστατικὰς διαθέσεις, ἀλλὰ μετὰ τὸ πάθημα τῶν γειτόνων τῶν ἔσπευσαν νὰ ὑποδεχθοῦν τὸν 'Αλέξανδρον καὶ νὰ τὸν συγχαροῦν διὰ τὴν νίκην του. 'Ο 'Αλέξανδρος καίτοι ἔλαβε γνῶσιν τῶν σχεδίων των, ἐσεβάσθη τὴν πόλιν διὰ τὸ ἔνδοξον παρελθόν της. Δὲν ἤθέλησε νὰ καταδιώξῃ οὔτε τοὺς σφοδροτέρους ἀντιπάλους τῶν Μακεδόνων, οἱ δόποιοι παρεκίνουν τὸν λαὸν εἰς στάσιν.

'Αφοῦ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δ 'Αλέξανδρος κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Θηβῶν, ἥλθεν εἰς τὸν 'Ισθμόν. 'Εκεῖ συνεκεντρώθησαν ἀντιπρόσωποι ἀπὸ δλην τὴν 'Ελλάδα, οἱ δόποιοι διεβεβαίωσαν αὐτὸν διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀφοσίωσίν των εἰς τὸ πρόσωπόν του. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν δ 'Αλέξανδρος καθώρισε τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν, τὴν δόποιαν ἐκάστη πόλις ὑπεχρεοῦτο νὰ ἔτοιμάσῃ δι' αὐτὸν μέχρι τῆς προσεχοῦς ἀνοίξεως, ἔδωκε τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας καὶ κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. 'Εκεῖ ἥρχισε νὰ ἔτοιμάζῃ δραστηρίως τὴν μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Περσῶν.

2. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΣΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Από τὴν ἐποχὴν τῆς καθόδου τῶν μυρίων καὶ τῆς ἔκστρατείας τοῦ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Μικρὰν ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς Ἐλληνας ἡ παρακμὴ τοῦ περσικοῦ κράτους. Μὲ τὴν πάροδον τῶν ἑτῶν ἡ στρατιωτικὴ ἀδυναμία καὶ ἡ διοικητικὴ παράλυσις τῆς Περσίας ἔχειριτέρευσε. Διαρκεῖς ἀντιζηλίαι καὶ συγκρούσεις μεταξὺ τῶν σατραπῶν καὶ ἐπαναστάσεις τῶν ύποδιούλων ἔξησθένουν συνεχῶς τὴν περσικὴν δύναμιν. Εἰς τοὺς ἐσωτερικούς αὐτοὺς πολέμους βασιλεὺς καὶ σατράπαι χρησιμοποιοῦνται "Ἐλληνας μισθοφόρους, ἀκόμη καὶ στρατηγούς.

Τὴν ἀποσύνθεσιν αὐτὴν ἔγνώριζεν ὁ Ἀλέξανδρος, ὅπως προηγουμένως δι Φίλιππος, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὴν ἐκμεταλλευθῇ. Ἡτο βέβαιος, ὅτι ἐντὸς δλίγου θὰ κατώρθωνε νὰ διαλύσῃ τὴν ἄλλοτε τρομερὰν περσικὴν αὐτοκρατορίαν.

3. ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Απὸ τὴν Μακεδονίαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἡ μάχη τοῦ Γρανικοῦ.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 334 π.Χ. δι Αλέξανδρος, ἀφοῦ ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς ἄλλης Ἐλλάδος εἰς τὰς ίκανὰς χειρας τοῦ Ἀντιπάτρου, ἔξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Πέλλαν μὲ 30000 πεζοὺς καὶ 5000 ἵπποις. Ἀξιόλογον τμῆμα τοῦ πεζικοῦ ἀπετέλουν οἱ ἐκ τῆς νοτίου Ἐλλάδος σύμμαχοι καὶ ἄλλοι μισθοφόροι. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς στρατηγούς του ἦσαν δι πολύπειρος καὶ συνετὸς Παρμενίων, ἀρχηγὸς τοῦ πεζικοῦ, διοίσος του Φιλώτας, ἀνώτερος διοικητὴς τοῦ ἵππικοῦ, δι Περδίκκας, δι Κράτερος, δι Κλείτος καὶ δι ἀγαπητότατος εἰς αὐτὸν Ἡφαιστίων.

Απὸ τὴν ἀκτὴν τῆς θρακικῆς χερσονήσου διεπεραιώθη δι Αλέξανδρος εἰς τὴν μικρασιατικὴν παραλίαν κυβερνῶν δι ៥διος τὴν βασιλικὴν τριήρη. Συγχρόνως ἐπέρασε καὶ δι στρατὸς ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ μακεδονικοῦ καὶ συμμαχικοῦ στόλου, διοποῖος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 160 πολεμικὰ καὶ βοηθητικὰ σκάφη. "Οταν συνεπληρώθη ἡ ἀπόβασις, δι Αλέξανδρος διηυθύνθη εἰς τὴν Τροίαν καὶ ἐτέλεσεν ἀγῶνας εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀχιλλέως,

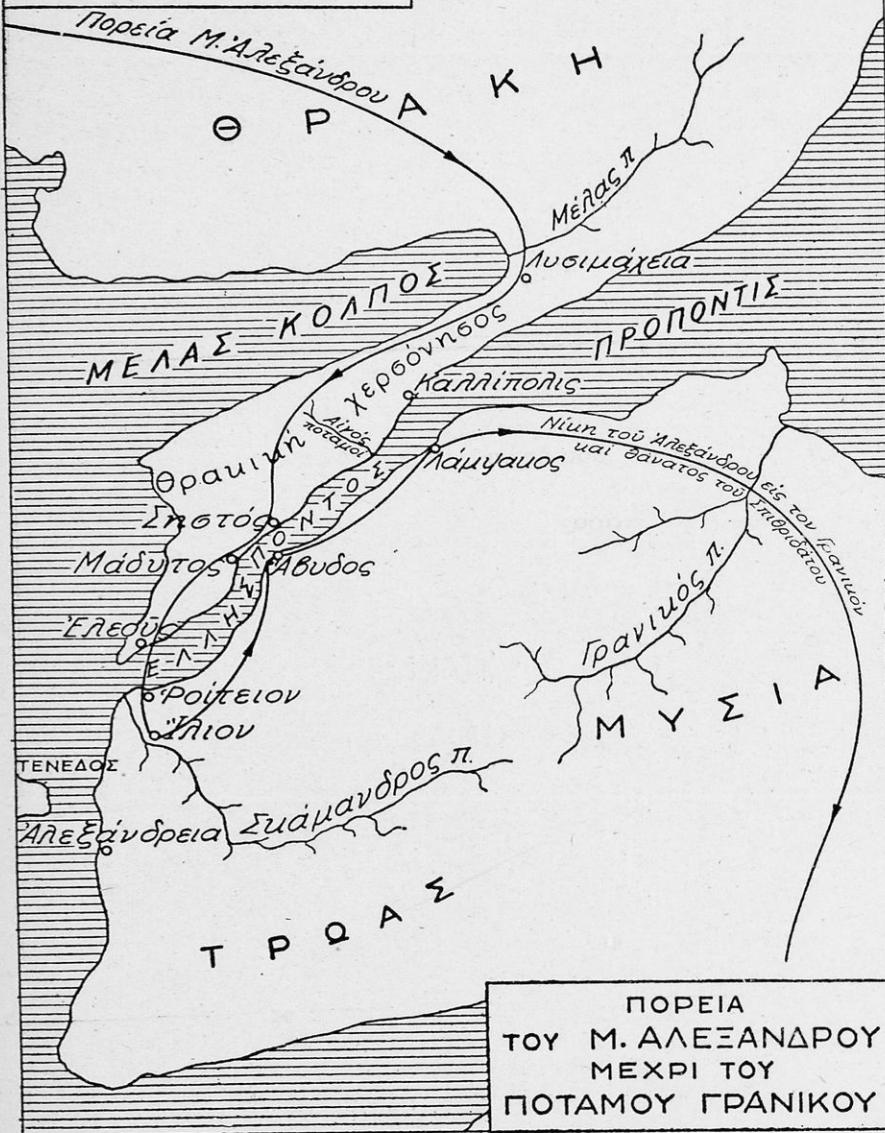
τὸν ὁποῖον, δπως εἴδομεν, ἐτίμα ίδιαιτέρως ἀπὸ ὅλους τοὺς ὅμηρικούς ἥρωας.

Βασιλεὺς τοῦ περσικοῦ κράτους ἦτο τότε Δαρεῖος ὁ Γ' ὁ Κοδομανὸς (336 - 330 π.Χ.). Οὗτος ἔμαθεν ἐγκαίρως τὴν ἀπόβασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ διέταξε τοὺς στρατηγοὺς καὶ στράπας τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας νὰ ἐμποδίσουν τὴν προέλασιν αὐτοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Οἱ σατράπαι ὑπήκουσαν εἰς τὴν ἐντολὴν. Μὲ δύναμιν 20000 Περσῶν καὶ ἵσον ἀριθμὸν Ἑλλήνων μισθοφόρων παρετάχθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὅχθην τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ ἀναμένοντες τὸν Ἀλέξανδρον (Μάιος 334 π.Χ.). Δὲν ἤκουσαν τὴν συμβουλὴν τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων Ροδίου Μέμνονος νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, νὰ παρασύρουν πρὸς τὰ ἐκεῖ τὸν Ἀλέξανδρον, νὰ καύσουν τὰς πόλεις καὶ τὴν παραγωγὴν καὶ ἀφοῦ φέρουν εἰς δύσκολον θέσιν τὸν εἰσβολέα ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τροφῶν καὶ καταλυμάτων, νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον του.

“Οταν δὲ Ἀλέξανδρος ἐπληροφορήθη τὴν συγκέντρωσιν τῶν περσικῶν δυνάμεων εἰς τὸν Γρανικόν, ἔσπευσε πρὸς συνάντησίν των. Μετὰ τὴν παράταξιν τοῦ στρατοῦ τμῆμα μακεδονικοῦ ἴππικοῦ ρίπτεται εἰς τὸν ποταμὸν· καὶ προχωρεῖ πρὸς τὴν ἀπέναντι ὅχθην. ‘Ἄλλ’ ή θέσις τῶν πρώτων αὐτῶν τολμηρῶν μαχητῶν εἶναι δύσκολος καὶ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν γίνεται δύσκολωτέρα. Ἀρκετοὶ φονεύονται ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ, ἐνῷ ἄλλοι κατακόπτονται ὑπὸ τῶν Περσῶν, μόλις φθάνουν εἰς τὴν ὅχθην. ‘Η κατάστασις μετεβλήθη, ὅταν δὲ Ἀλέξανδρος ἐπλησίασε τοὺς μαχομένους. ‘Ο ἡρωΐσμὸς τῶν Μακεδόνων γιγαντώνεται καὶ δῆλοι μαζὶ ἔξερχονται ἀσυγκράτητοι ἐκ τοῦ ποταμοῦ. ‘Εκεῖ συνάπτεται σφοδρὸς ἄγών. ‘Ο Ἀλέξανδρος μάχεται μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ κινδυνεύει νὰ φονευθῇ. ‘Ο Πέρσης στρατηγὸς Σπιθριδάτης ἐτοιμάζεται νὰ καταφέρῃ θανάσιμον κτύπημα κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλ’ ὁ Κλεῖτος μὲ τὴν σπάθην του ἀποκόπτει τὸν βραχίονα τοῦ Σπιθριδάτου. Τέλος οἱ Πέρσαι ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς μακεδονικῆς φάλαγγος τρέπονται εἰς ἄτακτον φυγήν.

Αἱ ἀπώλειαι τοῦ περσικοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν μάχην ὑπῆρξαν σημαντικαί. Δύο χιλιάδες πεντακόσιοι Πέρσαι ἐφονεύθη-

ΕΛΛΗΣΠΟΝΤΟΣ

σαν καὶ ἀρκετοὶ ἐκ τῶν στρατηγῶν των. Ἡ τύχη ἐπίσης τῶν Ἐλλήνων μισθοφόρων ὑπῆρξεν ἀξιοθήνητος. Κυκλαθέντες, χωρὶς κἄν νὰ προφθάσουν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὸν ἄγωνα, ἔξωντάθησαν. Ἡ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. "Οσοι ἐσώθησαν ἐστάλησαν δέσμιοι εἰς τὴν Μακεδονίαν, διὰ νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν, «ὅτι παρὰ τὰ κοινῇ δόξαντα τοῖς Ἐλλησιν, "Ἐλληνές ὅντες, Ἑρατίον τῇ Ἐλλάδι ὑπὲρ τῶν βαρβάρων ἐμάχοντο» ('Αρριανός).

Μετὰ τὴν νίκην ὁ Ἀλέξανδρος ἔθαψε μὲ μεγάλας τιμᾶς τοὺς νεκρούς του, ἐν δλῳ 34 κατὰ τὸν Πλούταρχον. Πιστὸς εἰς τὴν ἐλληνικὴν παράδοσιν διέταξε νὰ θάψουν ἐπίσης καὶ τοὺς νεκρούς "Ἐλληνας μισθοφόρους. Ἐφρόντισεν δόμοίως καὶ διὰ τὴν ταφὴν τῶν Περσῶν στρατηγῶν. Εὐθὺς κατόπιν ἔστειλεν εἰς τὰς Ἀθήνας τριακοσίας ἀσπίδας ἀπὸ τὰ περσικὰ λάφυρα. Ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ τὰς ἀφιερώσουν εἰς τὸν Παρθενῶνα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «'Ἀλέξανδρος Φιλίππου καὶ οἱ Ἐλληνες πλὴν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν βαρβάρων τῷν τὴν Ἀσίαν κατοικούντων». Ἐπάνω εἰς τὸ ἐπιστύλιον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Παρθενῶνος διακρίνονται μέχρι σήμερον τὰ σημεῖα τῶν ἥλων, ἀπὸ τοὺς ὅποιους ἐκρεμάσθησαν τὰ περσικὰ λάφυρα.

Κατάκτησις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ Γόρδιος δεσμός.

Μετὰ τὸν θρίαμβον τοῦ Γρανικοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε κύριος ὄλοκλήρου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου. Ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην παραδίδονται σχεδὸν ἀμαχητὶ αἱ πόλεις τῆς Φρυγίας καὶ τῆς Λυδίας. Αἱ ίωνικαὶ ἐξ ἄλλου πόλεις ὑποδέχονται μὲ ἐνθουσιασμὸν τὸν μέγαν στρατηλάτην ὡς ἐλευθερωτήν. Μόνον εἰς τὴν Μίλητον καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν, τὰς ὅποιας ἐπροστάτευεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν ὁ Μέμνων ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ περσικοῦ στόλου, συνήντησεν ὁ Ἀλέξανδρος ἵσχυρὰν ἀντίστασιν, τὴν ὅποιαν ὅμως δὲν ἥργησε νὰ καταβάλῃ.

"Οταν συνεπληρώθη ἡ κατάληψις καὶ τῶν δύο πόλεων, ὁ Ἀλέξανδρος διέλυσε τὸν στόλον του. Εἰς τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν προέβη διὰ τοὺς ἔχῆς κυρίως λόγους. Ἐν πρώτοις τὸ ναυτικόν του δὲν ἦτο ἀξιόμαχον ἀπέναντι τοῦ περσικοῦ στόλου, ὁ δόποιος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 400 καὶ πλέον φοινικικά, κυπριακὰ καὶ ροδιακὰ

σκάφη. "Επειτα αἱ δαπάναι διὰ τὴν συντήρησίν του ἥσαν μεγάλαι, δυσβάστακτοι διὰ τὸ πενιχρὸν ἀκόμη ταμεῖον τοῦ βασιλέως. Εἳς ἄλλου ἦτο ἀδιάφορον πλέον διὰ τὸν Ἀλέξανδρον, ἢν ὁ περσικὸς στόλος διέκοπτε τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Τώρα εἶχεν ἔξασφαλίσει ἀφθόνως τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια διὰ τὸν στρατὸν ἀπὸ τὰς πλούσιας προσόδους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

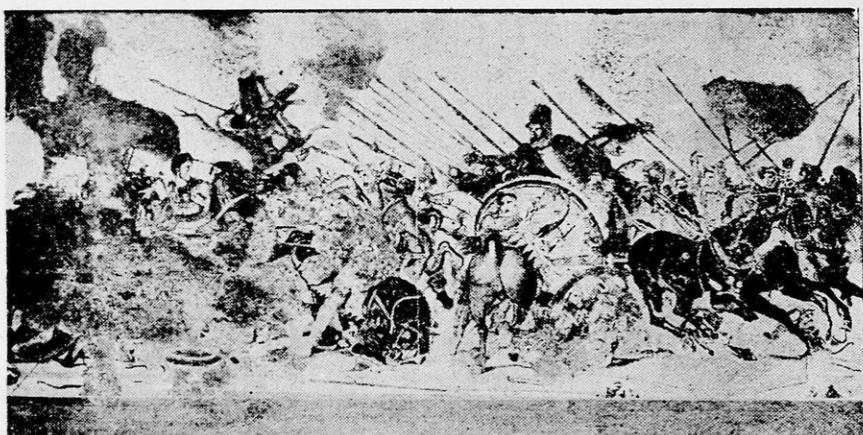
Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος στρέφεται πρὸς τὴν Φρυγίαν, διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Παρμενίωνα μὲ τὸν ὑπόλοιπον στρατόν. "Οταν ἔφθασεν εἰς τὸ Γόρδιον, ἔζήτησε νὰ ἵδῃ τὸν περιλάλητον γόρδιον δε σμόν. Δι' αὐτὸν ὑπῆρχεν ἡ παράδοσις, ὅτι ἐκεῖνος ὁ δόποιος θὰ κατώρθωνε νὰ τὸν λύσῃ, ἥτο πεπρωμένον νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Ἀσίαν. »'Απετελεῖτο δὲ ὁ δεσμός, διηγεῖται ὁ βιογράφος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀρριανός, ἀπὸ φροιὸν κρανιᾶς, στριμμένον ἐπάνω εἰς τὸν ζυγὸν βοῦδαμάξης. Τοῦ δεσμοῦ αὐτοῦ δὲν διεκρίνετο οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος. Καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπειδὴ δὲν ἡμποροῦσε μὲν νὰ λύσῃ τὸν δεσμόν, δὲν ἤθελεν δύως καὶ νὰ τὸν ἀφίσῃ ἀλυτον, μήπως αὐτὸν προξενήσῃ κακὴν ἐντύπωσιν εἰς τὰ πλήθη, λέγοντ, ὅτι, ἀφοῦ ἐκτύπησε μὲ τὸ ξίφος, ἔκοψε τὸν δεσμὸν καὶ εἶπεν ὅτι ἐλύθη».

'Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ στρατηγὸς Μέμνων ἐπεχείρησε νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον δι' ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. 'Υπελόγιζεν, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ κατώρθωνε νὰ ἔξεγειρῃ τοὺς νοτίους "Ελληνας ἐναντίον τῶν Μακεδόνων καὶ νὰ φέρῃ εἰς δύσκολον θέσιν τὸν Ἀλέξανδρον. 'Αλλ' ἐνῷ ἐποιιόρκει τὴν Μυτιλήνην, ἀπέθανε καὶ ἡ προσπάθειά του ἐγκατελείφθη.

'Απὸ τὸ Γόρδιον ὁ Ἀλέξανδρος βαδίζει εἰς τὴν Παφλαγονίαν καὶ τὴν Καππαδοκίαν καὶ τὰς ύποτάσσει. Κατόπιν διευθύνεται πρὸς τὴν Κιλικίαν καὶ φθάνει εἰς τὴν Ταρσόν. 'Εκεῖ ἐλούσθη ἰδρωμένος εἰς τὰ ψυχρὰ ὄδατα τοῦ Κύδνου καὶ ἡσθένησε σοβαρῶς. 'Αλλ' ὁ πατρικός του φίλος Ιατρὸς Φίλιππος ἀπὸ τὴν Ακαρνανίαν κατώρθωσε νὰ τὸν διασώσῃ.

Ἡ μάχη τῆς Ἰσσοῦ.

Ἡ ἥττα τοῦ περσικοῦ στρατοῦ εἰς τὸν Γρανικὸν καὶ ἡ ἔξαπλωσις τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς ὀλόκληρον τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐνέβαλον τὸν Δαρεῖον εἰς θλιβεράς σκέψεις. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ἀντιμετωπίσῃ αὐτοπροσώπως τὸν ἔχθρον. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὁ Δαρεῖος συνεκέντρωσε μεγάλας δυνάμεις ἐκ 400000 πεζῶν καὶ 100000 ἵππων. Ἐπειδὴ δὲ ἐφαντάζετο, ὅτι ὁ στρατός του ἦτο ἀκατανίκητος, κατέβη ἀπὸ τὰς ἀνοικτὰς

Ἡ μάχη τῆς Ἰσσοῦ (Ψηφιδωτὸν τῆς Πομπηίας)

Ἀριστερὰ ὁ Ἀλέξανδρος ἔφιππος ὁρμᾷ κατὰ τοῦ Δαρείου,
ὅ διοῖος τρομαγμένος καὶ ὅρθιος χειρονομεῖ.

πεδιάδας τῆς Βαβυλῶνος, ὅπου θὰ ἤδυνατο νὰ ἀναπτύξῃ ἀνέτως τὰς δυνάμεις του, εἰς τὰς στενοπορίας τῆς Κιλικίας.

Οἱ δύο στρατοὶ συνεκρούσθησαν τὸν Ὁκτώβριον ἢ Νοέμβριον τοῦ 333 π.Χ. εἰς τὴν ἀμμώδη πεδιάδα τῆς 333 π.Χ. Ἰσσοῦ. Ἡ ἀνωτέρα τακτικὴ καὶ ἡ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπερίσχυσαν τοῦ ἀριθμητικοῦ ὅγκου. Οἱ Πέρσαι, οἱ διοῖοι ἐκτὸς τῶν ἄλλων διετήρουν ἀκόμη τὴν παλαιὰν ὄργανωσιν καὶ τὸν ὀπλισμόν των, ὑπέστησαν ὀδυνηρὰν ἥτταν. Ἡ μακεδονικὴ φάλαγξ διέρρηξε τὴν

έχθρικήν μάζαν, ἐνῷ δὲ Ἀλεξανδροῖς μὲ τὸ Ιππικὸν ἐπετίθετο κατὰ τοῦ πλευροῦ τῆς ἔχθρικῆς παρατάξεως. Οἱ περσικὸς στρατὸς διελύθη πανικόβλητος καὶ δὲ Δαρεῖος ἔφυγεν ἐντρομος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Υπὸ τὴν ἐπίδρασιν μάλιστα τοῦ φόβου, τῆς συγχύσεως καὶ τῆς ταραχῆς δὲ Πέρσης μονάρχης ἐγκατέλειψεν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ νικητοῦ καὶ αὐτὴν τὴν οἰκογένειάν του. Ή μήτηρ, ή σύζυγός του, αἱ δύο νεαραὶ θυγατέρες του, ἀμέτρητοι θησαυροὶ καὶ ὅλα πολύτιμα λάφυρα περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν Μακεδόνων.

Ἄλλ' ή συμπεριφορὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὴν ἀτυχήσασαν οἰκογένειαν τοῦ ήττημένου ὑπῆρξε πραγματικῶς βασιλική: «Οταν, διηγεῖται δὲ Ἀρριανός, ἐπέστρεψεν δὲ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὴν καταδίωξιν τοῦ Δαρείου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν σκηνήν, τὴν δοπίαν εἶχον προορίσει δι' αὐτὸν οἱ Μακεδόνες ὡς ἔξαιρετικὸν δῶρον. Τότε ἤκουσεν θρήνους γυναικῶν καὶ θόρυβον ὃχι μακρὰν ἀπὸ τὴν σκηνήν του. Άτε αὐτὸν ἔζητησεν ῥὰ μάθῃ, ποῖαι ἦσαν αἱ γυναικες καὶ διὰ ποιον λόγον μέρουν εἰς σκηνὴν τόσον πλησίον τῆς ἰδικῆς του. Καὶ κάποιος ἀπήγνητης: Βασιλεῦ, ή μήτηρ καὶ ή σύζυγος τοῦ Δαρείου καὶ τὰ παιδιά του, ἐπειδὴ ἔφθασεν εἰδῆσις εἰς αὐτὸν διὰ ἔχεις τὸ τόξον τοῦ Δαρείου καὶ τὸν βασιλικὸν μανδύαν καὶ διὰ ή ἀσπίς του ἔχει μετακομισθῆ εἰς τὸ στρατόπεδον, κλαίοντας γοερῶς μὲ τὴν ἰδέαν, διὰ δὲ Δαρεῖος ἔχει φορευθῆ. Καθὼς ἤκουσεν οὐτά δὲ Ἀλέξανδρος, ἐστειλεῖ τὸν Λεοντάτον, ἵνα ἀπὸ τοὺς ἑταίρους, μὲ τὴν ἐντολὴν ῥὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὰς γυναικας, διὰ δὲ Δαρεῖος ζῆ καὶ διὰ, ὅταν ἐτράπη εἰς φυγήν, ἀρῆκεν ἐπάνω εἰς τὴν ἄμαξάν του τὰ δόπλα καὶ τὸν μανδύαν του καὶ διὰ μόνον αὐτὰ κρατεῖ δὲ Ἀλέξανδρος. Καὶ δὲ Λεοντάτος εἰσῆλθεν εἰς τὴν σκηνὴν τῶν γυναικῶν καὶ ἀνέφερεν εἰς αὐτὰς τὰς σχετικὰς πληροφορίας διὰ τὴν τύχην τοῦ Δαρείου. Ἐδήλωσεν ἀκόμη, διὰ δὲ Ἀλέξανδρος παραχωρεῖ εἰς αὐτὰς τὴν αὐλικὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὰς ὅλας τιμὰς καὶ ἐπιτρέπει νὰ δονομάζωνται βασιλισσαὶ... Λέγεται μάλιστα, διὰ καὶ δὲ διοις δὲ Ἀλέξανδρος τὴν ἐπομένην ἡμέραν εἰσῆλθεν εἰς τὴν σκηνὴν τῶν βασιλισσῶν συνοδευόμενος μόνον ἀπὸ τὸν Ἡφαιστίωνα. Καὶ ἐπειδὴ ή μήτηρ τοῦ Δαρείου ἀμφέβαλλε, ποῖος ἀπ' αὐτὸν τὸν δύο ἦτο δὲ βασιλεύς, διότι καὶ οἱ δύο ἦσαν λαμπροστόλιστοι, ἐποχώρησε πρὸς τὸν Ἡφαιστίωνα καὶ τὸν προσεκύνησεν, ἐπειδὴ τῆς ἐφάνη ὑψηλότερος εἰς τὸ ἀνάστημα. Οταν δύως δὲ Ἡφαιστίων ὑπεκώρησε πρὸς τὰ δόπιστα καὶ

κάποιος ἀπὸ τὴν συνοδείαν της ἔδειξε τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τῆς εἶπεν, ὅτι ἐκεῖνος εἶναι δὲ Ἀλέξανδρος, αὐτὴ κατεντροπιασμένη ἀπὸ τὸ λάθος της ωπισθογώησεν. Ἀλλ᾽ δὲ Ἀλέξανδρος εἶπεν εἰς τὴν βασίλισσαν, ὅτι δὲν ἔκαμε λάθος, διότι καὶ ἐκεῖνος εἶναι Ἀλέξανδρος». Τόσην ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν εἶχεν εἰς τὸν φίλον του!

Αἱ ἀπώλειαι τῶν Περσῶν εἰς τὴν μάχην τῆς Ἰσσοῦ ἦσαν βαρεῖται. Κατὰ τὸν Ἀρριανὸν πέντε στρατηγοὶ καὶ 100000 περίπου πεζοὶ καὶ ἵπποις ἔκαλυψαν τὸ πεδίον τῆς μάχης.

Κατάκτησις τῆς Φοινίκης καὶ Παλαιστίνης.

Ο Ἀλέξανδρος δὲν συνέχισε μετὰ τὴν νίκην τὴν καταδίωξιν τοῦ Δαρείου, ἀλλ᾽ ἐβάδισε νοτιώτερον πρὸς τὴν Φοινίκην, ἡ ὁποία ἦτο ἡ κυρία βάσις τοῦ περσικοῦ ναυτικοῦ. Αἱ φοινικικαὶ πόλεις παρεδόθησαν χωρὶς ἀντίστασιν καὶ τὰ φοινικικά, κυπριακά καὶ ροδιακά πλοῖα, ἐκ τῶν ὁποίων, καθὼς εἴδομεν, ἀπετελεῖτο δὲ περσικὸς στόλος, προσεχώρησαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Τοιουτοτρόπως ἡ ναυτικὴ δύναμις τῶν Περσῶν ἐξεμηδενίσθη, δὲ Ἀλέξανδρος εὗρε τὴν εύκαιρίαν νὰ ἀνασυγκροτήσῃ τὸν στόλον του, μὲ τὸν ὁποῖον ἐκυριάρχει πλέον καὶ κατὰ θάλασσαν.

Μόνον ἡ Τύρος, ἡ «βασιλὶς τῆς θαλάσσης», ὅπως ἐκολακεύοντο νὰ τὴν ὀνομάζουν οἱ κάτοικοί της, ἐνόμιζεν, ὅτι εἶναι ἀσφαλής ἐπάνω εἰς τὴν νησῖδά της καὶ ἥρνήθη νὰ ὑποταχθῇ. Διετήρει ἄλλως τε ζωηρὸν πάντοτε τὸ μῆσος καὶ τὴν ἀντιζηλίαν της πρὸς τοὺς Ἑλληνας. Ο Ἀλέξανδρος ὑπεχρεώθη νὰ τὴν πολιορκήσῃ καὶ μετὰ ἐπτάμηνον στενὸν ἀποκλεισμὸν τὴν ἔξηνάγκασεν εἰς παράδοσιν. Η τιμωρία τῶν Τυρίων ὑπῆρξε παραδειγματική. Οἱ Μακεδόνες ὠργισμένοι διὰ τὴν ἀπάνθρωπον σφαγὴν τῶν δλίγων αἰχμαλώτων, τούς διοίους εἶχον συλλάβει οἱ πολιορκούμενοι κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἐπιθέσεις ἐναντίον τῆς Τύρου, ἐδείχθησαν πρὸς αὐτούς σκληροί. Μόνον ἐλάχιστοι, οἱ διοίοι ἐπρόφθασαν νὰ καταφύγουν εἰς τὰ ίερά, ἐσώθησαν. Οἱ λοιποὶ ἐφονεύθησαν ἢ ἔξηνδραποδίσθησαν.

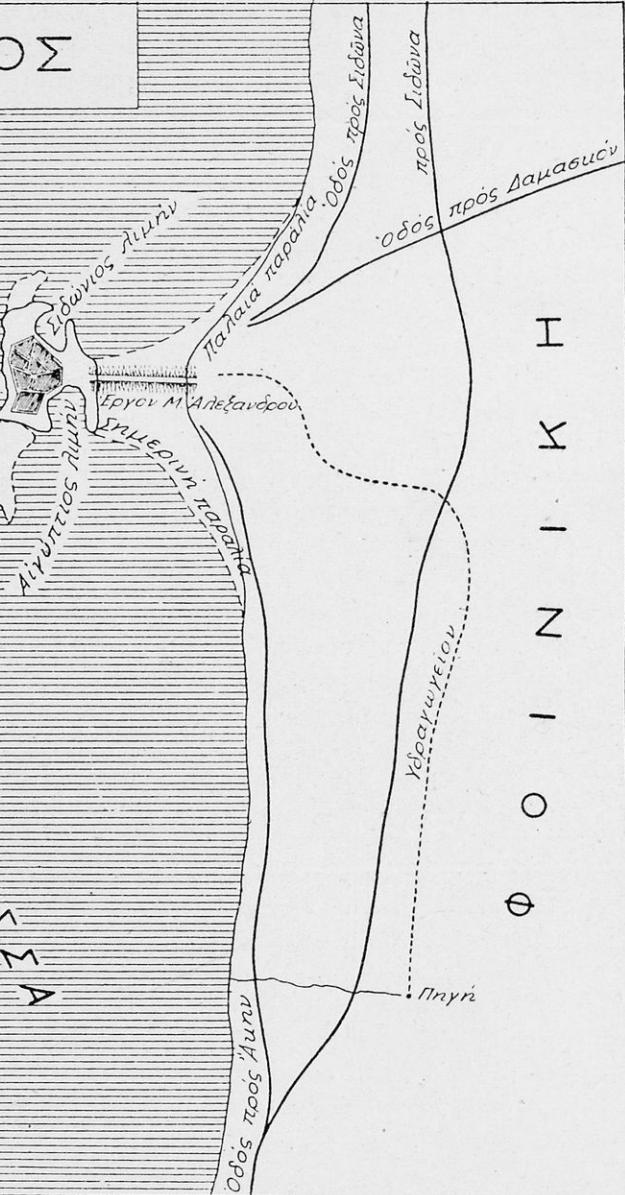
Ἐνῷ ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ἀπησχολημένος μὲ τὴν πολιορκίαν

ΤΥΡΟΣ

H I N I O O Φ

Λ Ε Σ Ο Γ Ε Ι Ο Ζ

Α Α Ν Α Σ Σ Α

τῆς Τύρου, διὸ Δαρεῖος μὲν ἐπιστολὴν προέτεινεν εἰς αὐτὸν συμβιβασμὸν μὲν εὔνοϊκοὺς δρους. Τοῦ προσέφερε 10.000 τάλαντα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς οἰκογενείας του, δλην τὴν χώραν πρὸς δυσμάς τοῦ Εύφρατου ποταμοῦ καὶ μίαν ἐκ τῶν θυγατέρων του εἰς γάμον. Εἰς ἀντάλλαγμα ἔζητει ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον νὰ γίνῃ φίλος καὶ σύμμαχός του.

“Οταν δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸ συμβούλιον τῶν στρατηγῶν τὰς προτάσεις τοῦ Δαρείου, διὸ Παρμενίων συνέστησεν εἰς τὸν βασιλέα νὰ τὰς δεχθῇ. «Ἐγὼ τοὺλάχιστον, εἶπε, ἢν μην Ἀλέξανδρος, θὰ τὰς ἔδεχθῶν». «Καὶ ἐγώ, ἀπήντησεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἢν μην Παρμενίων». Καὶ ἀμέσως ἐκάλεσε τοὺς πρέσβεις τοῦ Δαρείου καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἐντολὴν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὸν κύριόν των καὶ νὰ τοῦ ἀνακοινώσουν, διτὶ αἱ προτάσεις του δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν δεκταί, διότι ἄλλος εἶναι τώρα δὲ ἄρχων τῆς Ἀσίας. Ἐν δπωσδήποτε, εἶπεν ἐν τέλει, θέλῃ δὲ Δαρεῖος τὴν οἰκογένειάν του, ἡμπορεῖ νὰ ἔλθῃ ἀφόβως νὰ τὴν παραλάβῃ δὲ ἵδιος.

‘Απὸ τὴν Τύρον δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἐβάδισε πρὸς νότον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Παλαιστίνην. Αἱ πόλεις ὑπετάχθησαν εἰς αὐτὸν ἀμαχητί. Μόνον ἡ παραθαλάσσιος Γάζα προέβαλεν ἀντίστασιν, ἀλλὰ μετά δίμηνον πολιορκίαν ἐκυριεύθη καὶ κατεστράφη.

’Εκστρατεία κατὰ τῆς Αἴγυπτου.

‘Η ὑποταγὴ τῆς Παλαιστίνης ἦνοιεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὸν δρόμον πρὸς τὴν Αἴγυπτον. Διὰ τὴν κατάληψιν τῆς πλουσίας χώρας δὲν συνήντησε κανένας ἐμπόδιον. Οἱ Αἴγυπτοι, οἵ ὅποιοι ἔφερον βαρέως τὸν περσικὸν ζυγόν, τὸν ἐδέχθησαν ὡς ἐλευθερωτὴν. Τοιουτορόπως δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε κύριος ὅλοκλήρου τῆς Αἴγυπτου εἰρηνικῶς. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐφέρθη πρὸς τοὺς Αἴγυπτίους μὲν σύνεσιν, εὐγένειαν καὶ δικαιοσύνην. Ἐσεβάσθη τὴν θρησκείαν, τὰς παλαιάς παραδόσεις των καὶ τὰ μνημεῖα, τὰ ὅποια εἶχον κληρονομήσει ἀπὸ τὸν παναρχαίους προγόνους των. Τότε ἔκτισεν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου τὴν πρώτην ἀπὸ τὰς πολλὰς πόλεις, τὰς ὅποιας ἐγκατέσπειρεν εἰς τὰ ἐδάφη τῆς ἀχανοῦς περσικῆς αὐτοκρατορίας, τὴν διμώνυμον

Αλεξάνδρειαν. Ό ίδιος διέγραψε τὸ σχέδιον τῆς πόλεως καὶ ὥρισε τὴν θέσιν τῆς ἀγορᾶς, τῶν ἑλληνικῶν ναῶν καὶ τῆς Αἴγυπτίας "Ισιδος. Ή πόλις ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος ἔλαβε τεραστίαν ἀνάπτυξιν, ἔγινε τὸ κέντρον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου καὶ μετ' ὀλίγον ἐστία πνευματική, ἡ δποία ἔξεπεμπεν ἐπὶ μακρὸν εἰς ὀλόκληρον τὴν ἀνατολὴν τὴν λάμψιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Κατὰ τὴν παραμονὴν του εἰς τὴν Αἴγυπτον ἔλαβεν δὲ Ἀλέξανδρος τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ μαντεῖον τοῦ Διός Ἀμόν ἢ "Αμμωνος, δπως τὸ ἔλεγον οἱ "Ἐλληνες, εἰς τὴν θελκτικὴν ὅσιον Σεβᾶ τῆς Λιβύης. Οἱερεὺς τοῦ θεοῦ τὸν ὠνόμασε παῖδα Διός, δηλαδὴ τοῦ ἀπενειμε τὸν τίτλον, τὸν δποῖον ἔφερον ἄλλοτε οἱ Ισχυροὶ Φαραώ. Οἱ Ἀλέξανδρος ἐκολακεύθη καὶ ἀπὸ τότε ἔφρόντιζε νὰ ἐμπνέῃ εἰς τοὺς δεισιδαίμονας λαοὺς τῆς Ἀσίας τὴν ἰδέαν, δτι εἶναι πράγματι υἱὸς τοῦ Διός. "Ηλπιζεν, δτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐπιτυγχάνῃ εύκολωτερον τὴν ύποταγήν των. Μετὰ παραμονὴν πέντε μηνῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον διὰ τὴν διοικητικὴν καὶ οἰκονομικὴν ὁργάνωσιν τῆς χώρας δὲ Ἀλέξανδρος ἐπανῆλθε κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 331 π.Χ εἰς τὴν Φοινίκην.

Ἡ μάχη τῶν Γαυγαμήλων.

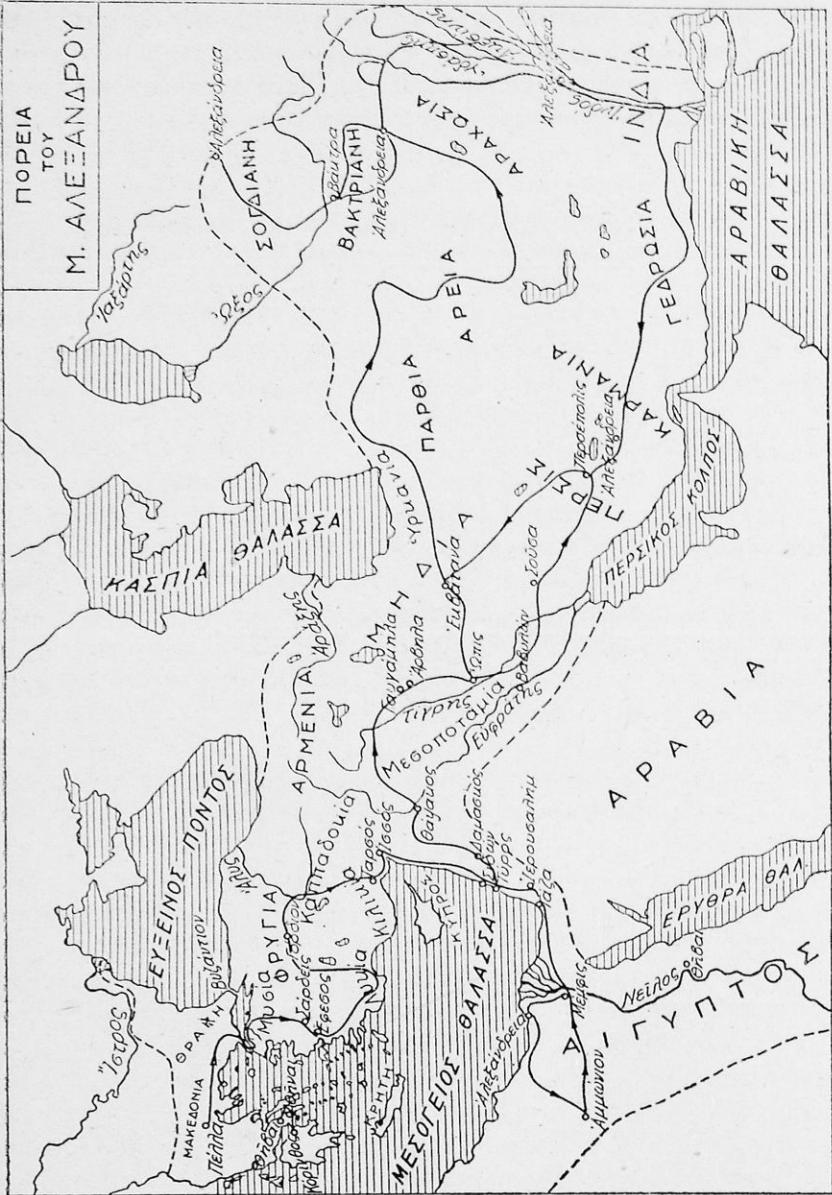
"Οταν δὲ Δαρεῖος ἔλαβε τὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἀλέξανδρου εἰς τὰς προτάσεις του, ἐνόησεν, δτι δὲν ἦτο δυνατὸς κανεὶς συμβιβασμός. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ δοκιμάσῃ ἄλλην μίαν φορὰν τὴν τύχην τῶν δπλων. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν συνήθρωισε κολοσσιαίαν στρατιωτικὴν δύναμιν ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς σατραπείας. "Ἐν ἑκατομμύριον πεζικοῦ, 40000 ἵππεῖς, 200 δρεπανηφόρα ἄρματα, ἀρκετοὶ ἐλέφαντες καὶ κάμηλοι συνεκεντρώθησαν εἰς τὰς ἐκτεταμένας πεδιάδας τῆς Ἀσσυρίας.

"Οἱ Ἀλέξανδρος ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ τὴν Φοινίκην ἐστράφη πρὸς τὸν Εύφρατην ποταμόν. Ο στρατός του εἶχε τώρα αὐξηθῆ μὲ νέας ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα εἰς 47000 μαχητάς, ἐκ τῶν δποίων 7000 ἦσαν ἵππεῖς. Χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν δὲ Ἀλέξανδρος ἐπέρασεν ἀνενόχλητος τὸν Εύφρατην καὶ τὸν Τίγρητα καὶ ἐπροχώρησε πρὸς συνάντησιν τοῦ Δαρείου. Οἱ δύο στρατοὶ

συνηντήθησαν εἰς τὴν θέσιν Γαυγά μηλα, πλησίον τῆς ἀσσυριακῆς πόλεως τῶν Ἀρβήλων (Σεπτέμβριος 331 π.Χ.). Ἡ σύγκρουσις ὑπῆρξε τρομερά. Οἱ Πέρσαι ἤγωνίσθησαν μὲ 331 π.Χ. γενναιότητα, ἀλλ’ ἐδείχθησαν καὶ ἐδῶ κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Δαρεῖος ἐπεχείρησε νὰ κυκλώσῃ τὴν δεξιὰν πτέρυγα τῶν Μακεδόνων, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσεν. Ἡ φάλαγξ εἰσέδυσεν εἰς τὴν μᾶζαν τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, ἐνῷ ὁ Ἀλέξανδρος μὲ δρμητικάς καὶ ριψοκινδύνους ἐπιθέσεις τοῦ ἵππικοῦ ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ Δαρείου καὶ τοῦ δεξιοῦ περσικῆς παρατάξεως ἔσπειρε τὴν ταραχήν, τὸν πανικόν καὶ τὸν θάνατον εἰς τὰς πολυπληθεῖς τάξεις τῶν ἀντιπάλων. Ὁ περσικὸς στρατός ἥρχισε νὰ ύποχωρῇ μὲ ἀταξίαν καὶ καταδιωκόμενος διελύθη. Τριακόσιαι χιλιάδες νεκροὶ κατὰ τὸν Ἀρριανὸν καὶ ἄλλοι τόσοι αἰχμάλωτοι ὑπῆρξαν αἱ ἀπώλειαι τῶν βαρβάρων. Ἀπὸ τοὺς Μακεδόνας ἐφονεύθησαν μόλις ἑκατὸν ἄνδρες καὶ ἔχαθησαν χιλιοὶ περίπου ἵπποι ἐκ τῶν τραυμάτων καὶ τῆς ταλαιπωρίας. Κατὰ τὴν μάχην ἐκινδύνευσε καὶ αὐτὸς ὁ Πέρσης μονάρχης. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀφοῦ ἐπλήγωσε τὸν ἡνίοχόν του, δρμᾷ νὰ φονεύσῃ καὶ τὸν ἴδιον. Ἀλλ’ ὁ Δαρεῖος προφθάνει νὰ πηδήσῃ ἀπὸ τὸ ἄρμα, ἀναβαίνει εἰς τὸν ἵππόν του καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἀποπνικτικοῦ κονιορτοῦ κατορθώνει νὰ διαφύγῃ.

Ἡ μάχη τῶν Γαυγαμήλων ἔκρινεν δριστικῶς τὴν τύχην τοῦ πολέμου. Ἡ μεγάλη στρατιὰ τοῦ Δαρείου εἶχε διαλυθῆ καὶ ὁ δρόμος πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Περσίας ἔμεινεν ἀνοικτός. Ἡ ἔνδοξος αὐτοκρατορία τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Καμβύσου εἶχε καταρρεύσει.

Ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην ἡ Βαβυλὼν ἦνοιξε τὰς πύλας εἰς τοὺς Μακεδόνας. Τὰ Σοῦσα μὲ τοὺς ἀμυθήτους βασιλικοὺς θησαυρούς ἐμιμήθησαν τὴν Βαβυλῶνα. Ἐκεῖ εὑρεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ τὰ καλλιτεχνήματα τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ὄποια εἶχε λαφυραγωγήσει ὁ Ξέρξης. Ἡ Περσέπολις ἐπίσης μὲ τὰ λαμπρὰ ἀνάκτορα τῶν παλαιῶν βασιλέων καὶ αἱ Πασαργάδαι, ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς Περσίας, πορεδόθησαν εἰρηνικῶς εἰς τὸν νικητήν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔκαυσε τὰ ἀνάκτορα τῆς Περσεπόλεως, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν πυρπόλησιν τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸν Ξέρξην. Ἀλλ’ ἡ πρᾶξις του εἶχε καὶ συμβολικὸν

νόημα. Ὡθέλησε νὰ δείξῃ, ὅτι ἡ δυναστεία τῶν Ἀχαιμενιδῶν ἔληξεν ὄριστικῶς καὶ ἡ περσικὴ αὐτοκρατορία κατελύθη. Τὸν χειμῶνα διῆλθεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Περσέπολιν. Ὡτο ἀνάγκη νὰ ἀναπαύσῃ τὸ κουρασμένον ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς ἀγῶνας στράτευμα.

Τὸ τέλος τοῦ Δαρείου. Συμπλήρωσις τῆς κατακτήσεως
τοῦ περσικοῦ κράτους.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦν 330 π.Χ. ὁ Ἀλέξανδρος βαδίζει πρὸς τὴν Μηδίαν διὰ τὴν καταδίωξιν τοῦ Δαρείου καὶ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του. Εἰς τὰ Ἐκβάτανα, τὴν πρωτεύουσαν τῆς χώρας, μανθάνει, ὅτι ὁ Πέρσης βασιλεὺς διευθύνεται πρὸς βορρᾶν. Ὁ Ἀλέξανδρος δρμᾷ ἀμέσως εἰς καταδίωξιν του. Καθ' ὁδὸν πληροφορεῖται, ὅτι ὁ συγγενὴς τῶν Ἀχαιμενιδῶν σατράπης τῆς Βακτριανῆς (σήμερον Τουρκεστάν) Βῆσσος, ὁ ὄποιος διέφυγε μετὰ τοῦ Δαρείου ἐκ τῆς μάχης τῶς Γαυγαμήλων, κρατεῖ αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα, ἐφόρεσεν αὐτὸς τὸ περσικὸν στέμμα καὶ ἔτοιμάζεται νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Μακεδόνων. Μὲ μικρὸν τμῆμα στρατοῦ ὁ Ἀλέξανδρος βαδίζει κατὰ τοῦ ἀπίστου σατράπου. Αὐτός, ἐπειδὴ ἔκινδύνευε νὰ συλληφθῇ, φονεύει τὸν Δαρεῖον καὶ φεύγει πρὸς τὴν σατραπείαν του.

‘Ο Ἀλέξανδρος ἥσθάνθη λύπην διὰ τὸ θλιβερὸν τέλος τοῦ ἀντιπάλου του, διέταξε νὰ θάψουν τὸν νεκρὸν μὲ βασιλικὰς τιμὰς καὶ ἀνεκήρυξε τὸν ἑαυτόν του διάδοχον τῶν Ἀχαιμενιδῶν (Ιούλιος 330 π.Χ.). Ἐπειδὴ δὲ ἐσχεδίαζε νὰ ύποτάξῃ τὰς χώρας, αἱ ὄποιαι εύρισκοντο πέριξ τῆς Κασπίας θαλάσσης, ἀνέβαλε προσωρινῶς τὴν καταδίωξιν τοῦ Βῆσσου. Ἐντὸς ὀλίγου ὁ Ἀλέξανδρος κατέλαβε τὴν Υρκανίαν, τὴν Παρθίαν, τὴν χώραν τῶν Μάρδων, τὴν Αρείαν (σήμερον Αφγανιστάν), ὅπου ἔκτισε τὴν ἐν Αρείοις Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Αραχωσίας (σήμερον νότιον Αφγανιστάν). Ἐκεῖ διῆλθε τὸν χειμῶνά του.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 329 π.Χ. στρέφεται πρὸς βορρᾶν. Ἀφοῦ ἐπέρασε μὲ ἀφαντάστους κακουχίας καὶ ταλαιπωρίας τὸν χιονο-

σκεπή Παροπάμισον ἢ 'Ινδικὸν Καύκασον (σήμερον 'Ινδοκούς), εἰσβάλλει εἰς τὴν Βακτριανήν, διόπου εἶχε καταφύγει διὰ Βῆσσος. Ἡ χώρα ὑπετάχθη οἰκειοθελῶς μέχρι τοῦ ποταμοῦ "Ωξίου (σήμερον 'Αμούρ - Ντάρια), ἀλλ' ὁ Βῆσσος διέφυγεν εἰς τὴν Σογδιανήν. Ὁ 'Αλέξανδρος τὸν ἡκολούθησε κατὰ πόδας καὶ μετὰ ἐπίπονον καταδίωξιν διὰ μέσου ἐρήμου χώρας τὸν συγέλαβε. Καὶ τότε μὲν ἥρκεσθη νὰ τὸν μαστιγώσῃ. Κατόπιν ἔστειλεν αὐτὸν εἰς τὰ Βάκτρα, διόπου ἐδικάσθη ἀπὸ περσικὸν δικαστήριον ἐκ συγγενῶν τοῦ Δαρείου καὶ ἐθανατώθη μὲν βασανισμούς.

Μετὰ τοῦτο ὁ 'Αλέξανδρος διὰ τῶν Μαρακάνδων (Σαμαρκάνδης), πρωτευούσης τῆς Σογδιανῆς, ἐπροχώρησε πρὸς τὸν Τάναϊν ('Ιαξάρτην, σήμερον Σίρ Ντάρια) ποταμόν. Εἰς τὸ ἀκρότατον αὐτὸν σημεῖον τοῦ κράτους ἔκτισεν ὁμώνυμον πόλιν, 'Αλεξάνδρειαν ἐγκατέστησε κυρίως "Ἐλληνας μισθοφόρους καὶ ἀπομάχους Μακεδόνας, ἀλλὰ καὶ ὅσους ἥθελον ἀπὸ τοὺς γειτονικούς λαούς.

Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Βακτριανῆς καὶ Σογδιανῆς συνεπληρώθη εἰς διάστημα ἐπτὰ ἑτῶν ἡ κατάκτησις τοῦ ἀπεράντου περσικοῦ κράτους. Εἰς τὴν Σογδιανὴν ἔμεινεν ὁ 'Αλέξανδρος ἐπὶ δύο περίπου ἔτη (328 - 327 π.Χ.). Ὡτὸν ἀνάγκη νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν μεθόριον ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν γειτόνων Μογγόλων, νὰ ἀπαλύνῃ τὰ σκληρὰ ἥθη τῶν ἐντοπίων μὲν τὴν ἡμερότητα τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ νὰ καταπνίξῃ τὰς ἔξεγέρσεις τῶν ἀτιθάσων τοπαρχῶν τῶν μερῶν ἔκεινων.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς παραμονῆς του εἰς τὴν Σογδιανὴν ἔλαβεν διὰ τοῦτο τὸν τίτλον τοῦ Βασιλέως τῆς Βακτριανῆς.

Μεταβολὴ εἰς τὰς συνηθείας καὶ τοὺς τρόπους τοῦ 'Αλεξάνδρου.

Μετὰ τὸν θάνατον του Δαρείου ὁ 'Αλέξανδρος ἀνεκήρυξεν, ὅπως εἴδομεν, τὸν ἑαυτόν του διάδοχον τῶν Ἀχαιμενιδῶν. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἔκεινην ἐπαυσε πλέον νὰ θεωρῇ τὸν ἑαυτόν του ἡγεμόνα καὶ στρατηγὸν τῶν 'Ελλήνων, ἀφῆκεν ἐλευθέρους

ὅσους ἥθελον ἐκ τῶν συμμάχων νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς ἑστίας των καὶ ἀπέβαλε τὴν παλαιὰν ἀπλότητά του. Τώρα ἡκολούθει τὴν ἔθιμοτυπίαν τῆς περσικῆς αὐλῆς, παρουσιάζετο εἰς τὰς ἔορτὰς μὲ τὴν στολὴν τῶν μοναρχῶν τῆς Περσίας, τὴν τιάραν καὶ τὸ πορφυροῦν ἐπανωφόριον, καὶ γενικῶς ἐμιμεῖτο τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν ἐπίδειξιν τῶν Ἀσιατῶν. Ἐκτὸς αὐτοῦ περιεποιεῖτο καὶ ἀπέδιδε τιμὰς εἰς τοὺς Πέρσας μεγιστᾶνας καὶ διετήρησε πολλοὺς σατράπας εἰς τὰς θέσεις των. Τὸ σημαντικώτερον ἦτο, ὅτι εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ τὸν προσκυνοῦν, ὅπως ἄλλοτε τὸν Πέρσην μονάρχην, ὅχι μόνον οἱ ἐντόπιοι ἀλλὰ καὶ οἱ ύπήκοοί του. Ἐξ ἄλλου εἰς δοκιμασμένους διὰ τὴν ἀφοσίωσίν των φίλους του καὶ στρατηγοὺς ἡρχισε νὰ συμπεριφέρεται μὲ τρόπον ἀπότομον καὶ ἐνίστε προσβλητικόν. Ἡ μέθη ἀπὸ τοὺς θριάμβους του καὶ αἱ κολακεῖαι τῶν Ἀσιατῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων σοφιστῶν τῆς ἀκολουθίας του ἐθόλωσαν τὴν ἔως τότε καθαρὰν καὶ ἥρεμον σκέψιν του.

Οἱ τρόποι αὐτοὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου προεκάλεσαν, ὅπως ἦτο φυσικόν, βαθεῖαν δυσαρέσκειαν εἰς τοὺς Μακεδόνας. Ἡ ἀξίωσις ἰδίως νὰ τὸν προσκυνοῦν ἔξήγειρε τὴν δυσφορίαν πολλῶν καὶ μάλιστα τῶν ἐκ τῆς νοτίου Ἑλλάδος συμμάχων, οἱ ὁπότοι εἶχον διαφορετικάς ἀντιλήψεις διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν καὶ ἀξιοπρέπειαν. Δὲν ἤδυναντο νὰ ἐννοήσουν, πῶς δὲ ἔως τότε καταδεκτικὸς βασιλεύς, δὲ ποτὸς τοὺς συνανεστρέφετο ὡς φίλος καὶ ἀδελφός, ἔγινεν ἔξαφνικά τυραννικός καὶ ἀπρόσιτος εἰς τοὺς συναγωνιστάς του.

Ἡ δυσφορία τοῦ στρατοῦ καὶ μάλιστα τῶν ἀνωτάτων ἀξιωματούχων μετεδόθη ἀπὸ τοὺς κόλακας εἰς τὸν Ἀλέξανδρον παραμορφωμένη. Οὗτοι παρέστησαν εἰς αὐτόν, ὅτι εἴς τὸ στενώτατον περιβάλλον του ὁργανώνεται συνωμοσία κατὰ τῆς ζωῆς του. Θύματα τῶν διαδόσεων ἔπεσαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἔξιχωτέρους ἑταίρους καὶ μάλιστα ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἵππικοῦ Φιλώτας, υἱὸς τοῦ Παρμενίωνος. Οἱ Ἀλέξανδρος, ὅταν κατήγγειλαν εἰς αὐτὸν τὴν συνωμοσίαν, εἰσήγαγε τὸν Φιλώταν εἰς δίκην ἐνώπιον τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν μακεδονικὴν συνήθειαν. Ἐκεῖ διετυπώθη ἡ κατηγορία κατὰ τοῦ στρατηγοῦ, ὅτι, ἀν καὶ ἔγνωριζε σχέδια στρεφόμενα ἐναντίον τοῦ βασιλέως, δὲν τὰ

ἀπεκάλυψε. Τὸ δικαστήριον κατεδίκασε τὸν Φιλώταν εἰς θάνατον καὶ ἡ ποινὴ ἔξετελέσθη ἀμέσως δι' ἀκοντισμοῦ.

Τὴν θανάτωσιν τοῦ Φιλώτα ἡκολούθησε χωρὶς διαδικασίαν καὶ ἡ θανάτωσις τοῦ Παρμενίωνος, ὁ δόποιος εύρισκετο εἰς τὰ Ἐκβάτανα ὡς διοικητὴς τῆς Μηδίας. Φαίνεται, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἔθεώρησε καὶ τὸν γηραιὸν στρατηγὸν ὡς συνένοχον εἰς τὴν συνωμοσίαν ἢ δὲν ἔτρεφε πλέον ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του.

Ἐν ἔτος ἀργότερα ἐφόνευσεν ὁ Ἀλέξανδρος ἰδιοχείρως εἰς τὴν Σογδιανὴν κατὰ τὴν διάρκειαν συμποσίου τὸν Κλείτον. Εἰς τὴν παράφορον αὐτὴν πρᾶξιν παρεσύρθη, διότι ὁ στρατηγὸς περιεγέλασεν ἀξίωσιν τῶν κολάκων τοῦ βασιλέως νὰ τὸν λατρεύουν ὡς θεὸν καὶ ἀπέδωκε μέρος τῶν κατορθωμάτων του εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν Μακεδόνων. Ἄλλ' ἡσθάνθη εὐθὺς ἀμέσως ὁ Ἀλέξανδρος τόσον βάρος εἰς τὴν συνείδησιν διὰ τὴν πρᾶξιν του, ὃστε, ἂν δὲν ἡμπόδιζον αὐτὸν οἱ ἄλλοι συμποσιασταί, θά νύτοκτόνει μὲ τὸ ἴδιον ξίφος ἐπάνω εἰς τὸ θερμὸν ἀκόμη πτῶμα τοῦ Κλείτου. Μετὰ κόπου τὸν μετέφερον οἱ ὑπασπισταὶ εἰς τὴν σκηνὴν του, ὅπου ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἔμεινεν ἄσιτος καὶ ἀνέφερε διαρκῶς τὸ ὅνομα τοῦ φονευθέντος, τοῦ Παρμενίωνος καὶ τοῦ Φιλώτα, κατηγορῶν τὸν ἔσαυτόν του ὡς φονέα τῶν φίλων του. Μόλις καὶ μετὰ βίας κατώρθωσαν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀκολουθίας του νὰ τὸν παρηγορήσουν ὅστερον ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας.

4. ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΙΝΔΙΩΝ

Διάθασις τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Ὅδασπου ποταμοῦ.

Οἱ ἄγων πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Πενταποταμίας Πᾶρον.

Ἡ ἀγάπη πρὸς τὰς περιπετείας, ἡ ἀκόρεστος δίψα πρὸς τὴν δόξαν καὶ τολμηρὰ πολιτικὰ σχέδια παρεκίνησαν τὸν Ἀλέξανδρον εἰς νέας ἐπικινδύνους ἐπιχειρήσεις. Αὐτὴν τὴν φορὰν ἐσκέφθη νὰ κατακτήσῃ τὴν μυστηριώδη χώραν τοῦ πλούτου καὶ τῶν μυθικῶν παραδόσεων, τὰς Ἰνδίας. Ὅπελόγιζεν, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θάξῃ ἔφερεν εἰς ἐπαφὴν τούς "Ελληνας μὲ δλον

τὸν ἀνατολικὸν κόσμον καὶ μὲ τὴν γνωριμίαν αὐτὴν θὰ κατώρθωνε νὰ συνδέσῃ καὶ νὰ συμφιλιώσῃ διὰ παντὸς τὴν Εύρωπην μὲ τὴν ἀσιατικὴν ἥπειρον.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 327 π.Χ. μὲ δύναμιν 100000 περίπου πεζῶν καὶ 15000 ἵππων, βαρβάρων κατὰ τὸ πλεῖστον, ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέρασε τὸ ὑψίπεδον τῆς Ἀσίας καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰνδικήν. Ἀμέσως ἔστειλε κήρυκας πρὸς τοὺς ἐντεῦθεν τοῦ Ἰνδοῦ ἡγεμόνας καὶ τοὺς προσεκάλει νὰ ἔλθουν πρὸς συνάντησίν του. Πολλοὶ ἐδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Ταξίλης, ὁ δόποιος ἔφερεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον πολύτιμα δῶρα καὶ 25 ἔλέφαντας. Ἐπὶ πλέον ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν του τὸν ἑαυτόν του καὶ στρατιωτικὴν δύναμιν 5000 Ἰνδῶν.

Ο Ἀλέξανδρος ἐδώκεν ἐντολὴν εἰς τὸν Ἡφαιστίωνα καὶ τὸν Περδίκκαν νὰ βαδίσουν μὲ δόηγὸν τὸν Ταξίλην καὶ ἰσχυρὸν τμῆμα τῆς στρατιᾶς πρὸς τὸν Ἰνδόν, διὰ νὰ ζεύξουν αὐτὸν μὲ γεφύρας. Ο Ἰδιος μὲ τὴν ὑπόλοιπον δύναμιν παρέμεινεν δόπισω. Ἡθελε νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὴν περιοχὴν ἐκείνην ἀπὸ τοὺς ἀνυποτάκτους Ἰνδούς ἡγεμόνας, οἱ δόποιοι μὲ σημαντικὰς δυνάμεις κατέφυγαν εἰς τὰ ὅρη. Καὶ πράγματι μὲ ραγδαίας καὶ αἰφνιδιαστικάς ἐπιθέσεις κατὰ τῶν καταφυγίων τῶν Ἰνδῶν κατέβαλεν ἐντὸς μικροῦ διαστήματος τὴν ἄμυνάν των καὶ ἐγκατέστησεν εἰς τὴν χώραν μακεδονικὴν διοίκησιν. Τότε κατέλαβε καὶ τὸ θεωρούμενον ὡς ἀπόρθητον φρούριον τῆς Ἀρνου, τὸ δόποιον, διπλῶς ἔλεγεν ἡ παράδοσις, δὲν κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ οὐδὲ αὐτὸς ὁ Ἡρακλῆς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν του εἰς τὴν Ἀσίαν.

Μετὰ τοῦτο ἐπροχώρησε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς τὸν Ἰνδόν, τὸν δόποιον διέβη μὲ τὸν στρατὸν ἀνενόχλητος. Ὅταν ἔφθασε πρὸ τοῦ παραποτάμου τοῦ Ἰνδοῦ ‘Υδάσπου, ἐπληροφορήθη, δτὶ πέραν τοῦ ποταμοῦ ἦτο ἔτοιμος νὰ ἀντισταθῇ ἐναντίον του ὁ βασιλεὺς τῆς Πενταποταμίας Πῶρος.

Ο Ἀλέξανδρος ἐπλησίασε πρὸς τὴν ὅχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ εἶδε πράγματι, δτὶ ἀπέναντι ἦτο παρατεταγμένος πρὸς μάχην ὁ στρατὸς τοῦ Πῶρου, ὁ δόποιος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 50000 πεζούς, 4000 ἵππων καὶ ἀρκετὰ ἄρματα. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν παραταξιν 300 πυργοφόροι ἐλέφαντες ἐσχημάτιζον συνεχές καὶ ἀκα-

τάβλητον τεῖχος. 'Αλλ' ό 'Αλέξανδρος δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Μὲ παραπειστικὰς μετακινήσεις καὶ τεχνάσματα καὶ μὲ τὴν προστασίαν καταρρακτώδους βροχῆς κατώρθωσε νὰ διαβῇ ἀπὸ ἀβαθῆ σημεῖα τὸν ποταμὸν καὶ νὰ ἐπιτεθῇ αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τοῦ Πώρου. 'Ο 'Ινδὸς βασιλεὺς ἡγωνίσθη γενναιότατα, ἀλλ' ἐνικήθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος. "Οταν τὸν ὀδηγησαν ἐνώπιον τοῦ 'Αλεξάνδρου, ὁ Μακεδὼν βασιλεὺς ἐθαύμασε τὸ παράστημα, τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν, μὲ τὴν δοπίαν παρουσιάσθη ἐμπρός του. Μὲ τὰς ἐντυπώσεις αὐτὰς ἡρώτησε τὸν Πώρον, πῶς θέλει νὰ τὸν μεταχειρισθῇ. Καὶ ὁ ἡτημένος βασιλεὺς ἡρκέσθη νὰ ἀπαντήσῃ « βασιλικῶς ». « Αὐτὸς θὰ τὸ κάμω, ἀπήντησεν ὁ 'Αλέξανδρος, χάριν τοῦ ἑαυτοῦ μου' ἀλλὰ σὺ ζήτησε δ', τι θέλεις διὰ τὸν ἑαυτόν σου ». Καὶ ὁ Πώρος ἀνταπήντησεν· « εἰς αὐτὴν τὴν λέξιν βασιλικῶς περιέχονται ὅλα ». 'Ο 'Αλέξανδρος ηύχαριστήθη διὰ τὴν ἀπόκρισιν καὶ γενικῶς διὰ τὴν διαγωγὴν τοῦ Πώρου καὶ ἀφῆκεν εἰς αὐτὸν τὴν χώραν του καὶ τὴν βασιλικὴν ἀρχήν. Εἰς διαιώνισιν δὲ τῆς νίκης του ἔκτισεν εἰς τὴν δυτικὴν ὅχθην τοῦ 'Υδάσπου τὴν πόλιν Νίκαιαν. Εἰς τὴν ίδιαν περιοχὴν ἴδρυσεν ἐπίσης ἄλλην πόλιν, τὴν Βουκεφάλειαν, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ περιφήμου ἵππου του Βουκεφάλα, ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν ἐκεῖ ἐκ τοῦ γήρατος καὶ τῶν κακουχιῶν.

Λῆξις τῆς ἐκστρατείας τῶν 'Ινδιῶν.

'Απὸ τὸν 'Υδάσπην ἐπροχώρησεν ὁ 'Αλέξανδρος πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς 'Ινδικῆς καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν "Υφασιν, παραπόταμον καὶ αὐτὸν τοῦ 'Ινδοῦ. 'Εδῶ ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ διαβῇ καὶ τὸν "Υφασιν, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν εὔφορον κοιλάδα τοῦ Γάγγου καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὸν 'Ινδικὸν 'Ωκεανόν. Εἰς τὰ νέα κατακτητικὰ σχέδια παρεκίνησαν αὐτὸν ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ αἱ πληροφόριαι τῶν ἐντοπίων, ὅτι εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Γάγγου ἔζη λαὸς γεωργικὸς μὲ εἰδικὰς γνώσεις καὶ ἰκανότητας εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς. 'Αλλ' ἐνῷ ἡτοιμάζετο διὰ τὴν νέαν ἐκστρατείαν, ἐδοκίμασε ἀπροσδόκητον καὶ ὀδυνηρὰν ἔκπληξιν. Στρατός καὶ ἀξιωματικοὶ κουρασμένοι ἀπὸ τοὺς διαρκεῖς ἄγω-

νας καὶ τὰς ταλαιπωρίας ἡρονήθησαν διὰ πρώτην φοράν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. 'Ο 'Αλέξανδρος ἐπεχείρησε νὰ τοὺς φιλοτιμήσῃ. « Πέρας δὲ πόρων, εἶπεν εἰς συγκέντρωσιν τῶν ἡγεμόνων τοῦ στρατοῦ, γενναίῳ μὲν ἀνδρὶ οὐδὲν δοκῶ ἔγωγε δτι μὴ αὐτοὺς τοὺς πόρους δόσοι αὐτῶν εἰς καλὰ ἔργα φέρουσιν... » Ή οὐκ ἵστε, δτι διόργονος διόμετερος 'Ηρακλῆς ούκ ἐν Τίρυνθι οὐδὲν "Αργει, ἀλλ' οὐδὲν ἐν Πελοποννήσῳ ἢ Θήβαις μέρων εἰς τοσόνδει κλέος ἥλθεν, ὃστε θεὸς ἐξ ἀνθρώπων γενέσθαι ἢ δοκεῖν; ἀλλὰ ὑψ' ἡμῶν καὶ ἡ "Αορος πέτραι ἢ τῷ 'Ηρακλεῖ ἀνάλωτος ἐλήφθη. Πονούντων, ὡς ἀνδρες Μακεδόνες καὶ σύμμαχοι, καὶ κινδυνεύοντων τὰ καλὰ ἔργα ἔστι καὶ ζῆν τε σὸν ἀρετῆς ἥδιν καὶ ἀποθνήσκειν, κλέος ἀθάνατον τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα ὑπολειπόμενον» ('Αρριανός). 'Αλλ' οἱ λόγοι τοῦ βασιλέως, δπως καὶ αἱ υποσχέσεις του διὰ μεγάλας ύλικάς ἀμοιβάς, δὲν συνεκίνουν κανένα. Μὲ νοσταλγίαν πρὸς τὴν ἄγονον γῆν τῆς πατρίδος τῶν καὶ τὸν ἀσβεστον πόθον νὰ ἐπανίδουν τοὺς ίδικούς τῶν ἔδηλωσαν, δτι θέλουν νὰ ἐπανέλθουν δπίσω. 'Υπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀνάγκης διό 'Αλέξανδρος ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ. 'Ο στρατὸς ἤκουσε τὴν ἀπόφασιν μὲ ἀλαλαγμούς χαρᾶς, « πολλοὶ δὲ καὶ τῇ σκηνῇ τῇ βασιλικῇ πελάζοντες ηὔχοντο 'Αλεξάνδρῳ πολλὰ ἀγαθά, δτι ὑπὸ σφῶν μόνων τικηθῆναι ἦνέσχετο ». Καὶ τὴν μὲν κατακτηθεῖσαν χώραν τῆς 'Ινδικῆς μέχρι τοῦ 'Υφάσιος προσέθεσεν εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Πάρου, αὐτὸς δὲ ἡτοιμάσθη πρὸς ἀναχώρησιν.

'Εν τῷ μεταξὺ μὲ ξυλείαν ἀπὸ τὰ ἀπέραντα δάση τοῦ 'Υδάσπου εἶχε ναυπηγήσει διό 'Αλέξανδρος στόλον ἐκ 2000 πλοίων. 'Επὶ τῶν πλοίων αὐτῶν ἐπεβιβάσθη μὲ μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ ἔπλευσε πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ 'Υδάσπου, τοῦ 'Ακεσίνου, ἀλλου παραποτάμου τοῦ 'Ινδοῦ, καὶ τέλος αὐτοῦ τοῦ 'Ινδοῦ. 'Ο ύπόλοιπος στρατὸς ἤκολούθει τὸν 'Αλέξανδρον ἀπὸ τὰς δύο δυχθας. Σκοπὸς αὐτῶν τῶν κινήσεων ἦτο νὰ φθάσῃ πέραν τοῦ 'Ακεσίνου, εἰς τὴν χώραν τοῦ Ισχυροτάτου καὶ πολεμικωτάτου λαοῦ τῶν Μαλλῶν καὶ νὰ τὴν κατακτήσῃ. Καὶ ἐπέτυχε μὲν πράγματι τὴν ύποταγήν της κατόπιν ἀγώνων ἐπικῶν, ἀλλ' διλγον ἔλειψε νὰ χάσῃ τὴν ζωήν του. 'Η ἐκστρατεία κατὰ τῶν Μαλλῶν ύπηρξεν ἀξιοθαύμαστος στρατιωτικὴ ἐπιχείρησις, ἡ δποία κατέπληξε καὶ τὴν σύγχρονον καὶ τὰς κατόπιν γενεάς.

Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν Μαλλῶν ὁ Ἀλέξανδρος ἔπλευσεν εἰς τὰ Πάταλα παρὰ τὸ Δέλτα τοῦ Ἰνδοῦ. Ἐκεῖ ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Περσίαν διὰ Ἑηρᾶς. Τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου ἀνέθεσεν εἰς τὸν παιδικόν του φίλον, Κρῆτα τὴν καταγωγὴν, ναύαρχον Νέαρχον. "Ἐδωκεν εἰς αὐτὸν ἐντολὴν νὰ πλεύσῃ πρὸς τὴν μεγάλην θάλασσαν, δηλ. τὸν Ἰνδικὸν ὥκεανόν, νὰ ἐρευνήσῃ τὴν παραλίαν του καὶ κατόπιν διὰ τοῦ Περσικοῦ κόλπου νὰ δόηγήσῃ τὰ πλοῖα εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εύφρατου ποταμοῦ. Μέρος τοῦ στρατοῦ εἶχεν ἀναχωρήσει προηγουμένως ὑπὸ τὸν Κράτερον διὰ τῆς Ἀραχωσίας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἡκολούθησε τὴν δόδον διὰ τῆς Γεδρῶσίας (σήμερον Βελουτχιστάν).

"Ἡ πορεία τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ τῆς ἐρήμου καὶ ἀνύδρου χώρας εἶναι μία ἀπὸ τὰς καταπληκτικωτέρας διαδρομάς, τὰς ὁποίας ἔξετέλεσε ποτὲ στρατὸς εἰς τὴν ιστορίαν. Ἐπὶ 60 ἡμέρας οἱ ἄνδρες ἐβάδιζον ἐπάνω εἰς ἀμμῶδες καὶ πυρακτωμένον ἔδαφος ὑπὲρ ἀφόρητον καύσωνα. Ἀπὸ τὴν δίψαν καὶ τὰς στερήσεις ἀπέθηκον καθ' ἡμέραν πολλοί. Διὰ νὰ προκαλήται ὀλιγώτερον ἡ δίψα μέσα εἰς τὴν κατάξηρον χώραν, δο Ἀλέξανδρος ἐπέβαλεν εἰς τὸ στράτευμα νὰ δοιπορῇ τὴν νύκτα καὶ νὰ ἀναπαύεται τὴν ἡμέραν ὑπὸ τὴν ὀλίγην σκιάν τῶν φοινίκων καὶ τοῦ εὐωδιαστοῦ σμυρνοδένδρου.

"Ἡ φθορὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ὑποζυγίων ἦτο μεγάλη. Στρατιῶται ἔσφαζον τοὺς ἵππους, τὰς καμήλους καὶ τοὺς ἡμιδόνους τοῦ στρατοῦ καὶ ἔτρωγον τὸ κρέας των. Οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ ἔξηντλημένοι ἀπὸ τὴν δίψαν καὶ τὴν πορείαν ἀφήνοντο εἰς τὴν τύχην των. "Οσοι ἔξ ἄλλου κατὰ τὰς νυκτερινὰς πορείας κατελαμβάνοντο ἀπὸ ὅπνον καὶ ἀπεκοιμῶντο, εὔρισκον θλιβερὸν τέλος. "Ἐχανον τὰ ἵχνη τῆς στρατιᾶς καὶ ἀποπλανώμενοι εἰς τὸ πέλαγος τῶν ἀμμολόφων τῆς ἐρήμου παρεδίδοντο εἰς τὸν βραδὺν θάνατον ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ὄντας καὶ τροφῆς. Ὁ ἴδιος δο βασιλεὺς δὲν ὑπέφερεν ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους. 'Ως ἀπλοῦς στρατιώτης ὑπεβάλλετο εἰς ὅλας τὰς κακουχίας καὶ τὰς στερήσεις. Τέλος ἔξηντλημένη καὶ ἀποδεκα-

τισμένη ἔφθασεν ἡ στρατιά εἰς τὰ Πούρα, πρωτεύουσαν τῆς Γεδρωσίας, ὅπου εὗρεν ἀφθονίαν ἀγαθῶν.

’Απὸ ἑκεὶ ἐπροχώρησεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Καρυανίαν (σήμερον Κερμάν), ὅπου ἔφθασε καὶ ὁ Κράτερος μὲ τὸν στρατὸν καὶ τοὺς ἐλέφαντας. Μαζὶ μὲ τὸν Κράτερον ἦλθον καὶ ἄλλοι στρατηγοί καὶ σατράπαι διαφόρων περιοχῶν. “Ἐφερον ἄνδρας, ύποζύγια καὶ ἄφθονα τρόφιμα διὰ τὴν στρατιάν.

Μερικοί ἀπὸ τοὺς σατράπας κατηγορήθησαν τότε, ὅτι εἶχον κάμει καταχρήσεις καὶ ἄλλας πράξεις προσβλητικάς διὰ τὴν μακεδονικὴν διοίκησιν. Ἡ ταχεῖα καὶ αὐστηρὰ τιμωρία ὅσων ἀπεδείχθησαν ἔνοχοι ἐπροξένησε βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἐντοπίους, τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς ἄλλους “Ελληνας.” Ολοὶ ἀντελήφθησαν καὶ ἔξετίμησαν τὴν ἀντιπάθειαν τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς πονηρούς καὶ τοὺς κερδοσκόπους. Εἰς τὸ πρόσωπόν του ἔβλεπον τὸν προστάτην τῶν εὐγενῶν καὶ ἀγαθῶν πράξεων καὶ τὸν διώκτην τῆς κακίας.

Κατὰ τὸν ἕδιον χρόνον κατέπλευσε καὶ ὁ Νέαρχος εἰς τὴν Καρμανίαν. Τότε ὁ Ἀλέξανδρος αὐτὸν μὲν διέταξε νὰ πλεύσῃ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τίγρητος, τὸν δὲ Ἡφαιστίωνα μὲ λιχυρὸν μέρος τοῦ στρατοῦ νὰ προχωρήσῃ διὰ τῆς παραλίας εἰς τὴν Περσίαν. Ο ἕδιος μὲ τὸν ύπόλοιπον στρατὸν διηυθύνθη εἰς τὰς Πασαργάδας.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 324 π.Χ. ἦλθεν εἰς τὰ Σοῦσα. ’Εκεῖ ἔφθασε καὶ ὁ Ἡφαιστίων. Μετ’ ὀλίγον κατέπλευσε καὶ ὁ Νέαρχος μὲ τὸ ναυτικόν. Ο Ἀλέξανδρος ἐνέθουσιάσθη ἀπὸ τὰς διηγήσεις τοῦ Νεάρχου καὶ τὸν ἐτίμησε μὲ χρυσοῦν στέφανον διὰ τὸ καταπληκτικὸν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἔξερευνητικόν του ἔργον εἰς τὸν Ἰνδικόν.

Τὰ πορίσματα τῶν ἔρευνῶν του ἔξέθεσεν ἀργότερα ὁ Νέαρχος εἰς εἰδικὸν σύγραμμα, τὸν «Παράπλουν», τοῦ ὁποίου ἐσώθησαν μόνον ὀλίγα ἀποσπάσματα. Ἄλλὰ καὶ τὰ ἐλάχιστα αὐτὰ τεμάχια προκαλοῦν τὸν θαυμασμὸν τῶν νεωτέρων ἔρευνητῶν διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς περιγραφῆς καὶ τὴν ἀπαράμιλλον τόλμην τοῦ θαλασσοπόρου.

5. ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

‘Ο Αλέξανδρος μαζί μὲ τὸ στρατιωτικὸν δαιμόνιον συνεδύαζε μοναδικὸν πολιτικὸν νοῦν. Κανεὶς “Ελλην πολιτικὸς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲν συνέλαβε τὸ μέγα σχέδιον, τοῦ δποίου τὴν πραγματοποίησιν ἐπεδίωξεν διθαυμαστὸς βασιλεὺς, χωρὶς καὶ νὰ κατορθώσῃ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ λόγῳ τοῦ προώρου θανάτου του. ’Ωνειρεύθη νὰ συγχωνεύσῃ δλον τὸν βαρβαρικὸν κόσμον μὲ τὸν ἔλληνικὸν εἰς ἐν εύρυταν κράτος, εἰς τὸ δποῖον δλοι οἱ λαοὶ θὰ εἶχον ἵσα δικαιώματα, χωρὶς φυλετικὰς διακρίσεις, χωρὶς ἔχθρότητας, μὲ κοινὰ χαρακτηριστικὰ τὴν ἐλληνικὴν γλώσσαν καὶ τὸν ἔλληνικὸν πολιτισμόν. ’Αλλὰ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μεγαλεπηβόλου αὐτοῦ σχεδίου ἥτο ἀνάγκη νὰ ἔξασφαλίσῃ προηγουμένως τὴν ἀγάπην καὶ τὴν συμπάθειαν τῶν ἀλλοφύλων. Διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων, ἔχει ἀσθὴ δλίγον στρατόν. Διὰ νὰ κατακτήσῃ τὰς ψυχάς, εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ μεγάλην διπλωματικὴν εὔστροφίαν. Μὲ αὐτὴν κατώρθωσεν δ ’Αλέξανδρος νὰ ἐπιβληθῇ πολὺ ταχέως ἐπὶ τῶν ἡττημένων λαῶν. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐσεβάσθη, ὅπως εἴδομεν, τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα, τὰς παραδόσεις καὶ τὰ μνημεῖα τῶν Αἰγυπτίων. Εἰς τὴν Περσίαν ἡκολούθησε τὴν ἔθιμοτυπίαν τῆς περσικῆς αὐλῆς, διετήρησε πολλοὺς Πέρσας σατράπας εἰς τὰς θέσεις τῶν, συμπεριεφέρθη ἡγεμονικῶς πρὸς τοὺς ἡττημένους, ἔλαβε Περσίδα σύζυγον. Διὰ νὰ φέρῃ ἔξ ἄλλου εἰς μεγαλυτέραν ἐπαφὴν τὸν ἔλληνικὸν τρόπον τῆς ζωῆς πρὸς τὸν βαρβαρικόν, ἔκτισε τὰς πολυπληθεῖς πόλεις καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα σημεῖα τῆς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας τὸν πυρῆνα τοῦ πληθυσμοῦ ἀπετέλουν οἱ παλαίμαχοι Μακεδόνες καὶ ἄλλοι “Ελληνες. Εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς ἔδιδε τὴν ὁργάνωσιν τῶν ἀστικῶν κέντρων τῆς ‘Ελλάδος μὲ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς πανηγύρεις τῶν, μὲ τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ λοιπὰ ἔργα τέχνης, μὲ τὰ ὁποῖα τὰς κατεστόλιζε. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον εἰς δσας πόλεις κατελάμβανεν ἐτέλει δ ἴδιος θυσίας, τελετὰς καὶ ἀγῶνας, διὰ τῶν ὁποίων ἐπεδίωκε νὰ ἐπιδράσῃ εἰς τὰ τραχέα ἥθη τῶν ἐντοπίων.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς Ἰνδικῆς, τῆς ὁποίας διενοήθη τὴν κατάκτησιν, διὰ νὰ δλοκληρώσῃ τὸ πρόγραμμά του, ἡ προσ-

πάθεια τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ τὴν συγχώνευσιν τῶν δύο κόσμων ἔγινεν ἀκόμη ἐντονωτέρα. Προσεκάλεσεν εἰς τὰ Σοῦσα ὅλους τοὺς Πέρσας μεγιστᾶνας μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰς θυγατέρας των, διὰ νὰ συνεορτάσουν τὴν ἀδέλφωσιν τῶν Ἀσιατῶν καὶ Ἐλλήνων. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν ὁ Ἰδιος νυμφεύεται τὴν μεγαλυτέραν κόρην τοῦ Δαρείου, ἐνῷ τὴν νεωτέραν ἔδωκεν ὡς σύζυγον εἰς τὸν ἀγαπητόν του Ἡφαιστίωνα. Ἐξ ἄλλου ὅγδοίκοντα ἀπὸ τοὺς ἔξεχοντας ἑταίρους ἔλαβον ὡς γυναῖκας κόρας ἀπὸ τὴν ἀνωτέραν περιστικὴν ἀριστοκρατίαν. Δέκα χιλιάδες ἐπίσης Μακεδόνες στρατιώται ἐνυμφεύθησαν ἀσιάτιδας, τὰς ὅποιας ἐπροίκισεν ὁ Ἰδιος ὁ Ἀλεξανδρος. Μὲ τοὺς γάμους αὐτοὺς ἐπραγματοποιήθη κατὰ τρόπον συμβολικὸν ἡ συγχώνευσις τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως.

6. ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Ἐν τούτοις τὴν ύψηλὴν πολιτικὴν τοῦ βασιλέως των δὲν ἥδυναντο νὰ ἀντιληφθοῦν οἱ Μακεδόνες. Εἶχον τὴν Ἰδέαν, ὅτι ὅλα αὐτὰ ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς προτιμήσεώς του πρὸς τὸν τρυφηλὸν βίον τῶν Περσῶν ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ καὶ λιτοῦ βίου τῶν Ἐλλήνων. Διὰ τοῦτο, ὅταν εἶδον νὰ σχηματίζῃ στρατιωτικὸν σῶμα ἐκ 30000 Περσῶν εὐγενῶν, οἱ ὅποιοι ὡνομάσθησαν Ἑπίγονοι μὲ ὀργάνωσιν καὶ ὀπλισμὸν μακεδονικόν, ἐδοκίμασαν πικρίαν μαζὶ μὲ ἀγανάκτησιν. Ἡ ἀγανάκτησις ἐμεγάλωσεν ἀκόμη περισσότερον, ὅταν μετ' ὀλίγον διασπείρησεν τὸν βασιλεὺς προσέλαβεν εἰς τὴν Ἰδιαιτέραν φρουρὰν ἀσφαλείας του βαρβάρους.

Ἄλλ' ὅτι κυρίως προεκάλεσεν ἀναβρασμὸν μεταξὺ τοῦ στρατοῦ, ἥτο ἡ ἀπόφασις τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ στείλῃ ὁπίσω εἰς τὴν Μακεδονίαν ὅλους τοὺς παλαιμάχους Μακεδόνας ὡς ἀχρήστους πλέον δι' αὐτόν. Τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς περιφρόνησις καὶ ἔξευτελισμὸς πρὸς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι κατηνάλωσαν τὰς δυνάμεις των ἀγωνιζόμενοι διὰ τὴν δόξαν τοῦ βασιλέως. Οἱ ζωηρότεροι ἔξήγειραν στάσιν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὴν ὅποιαν ἐκεῖνος ἀντιμετώπισε μὲ θάρρος, ἀλλὰ καὶ περίσκεψιν. Μὲ τὴν σκληρὰν τιμωρίαν τῶν πρωταιτίων ἀφ' ἐνός, μὲ τὰς περιποιήσεις καὶ τὴν συγγνώμην ἀφ' ἔτέρου κατώρθωσε νὰ κα-

ταπραύνη ἔγκαίρως τὸν ἐρεθισμόν. Εἶναι ἀξιοσημείωτοι διὰ τὴν σύνεσιν, τὴν πολιτικότητα καὶ τὴν μεγαλοψύχιαν τοῦ Ἀλέξανδρου οἱ λόγοι, τοὺς ὅποιους εἶπε πρὸς τοὺς μεταμεληθέντας διὰ τὴν στάσιν τῶν Μακεδόνας : « ‘Υμᾶς γε, ἔφη, σύμπαντας ἐμαυτῷ τίθεμαι συγγενεῖς καὶ τό γε ἀπὸ τούτου οὕτως καλέσω » (Ἀρριανός). Συγχρόνως προσέφερεν εὐχαριστήριον θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς διὰ τὴν συμφιλίωσιν καὶ κατόπιν παρέθεσε δεῖπνον, εἰς τὸ ὅποιον παρεκάθισαν 9000 πρόσωπα. Εἰς τοὺς Μακεδόνας ἔδωκε τιμητικὴν θέσιν πλησίον του. Καθ’ ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ συμποσίου δι βασιλεὺς ἔπινεν ἀπὸ τὸν ἔδιον κρατῆρα μὲ τοὺς στρατιώτας του. “Οταν ἐπλησίαζε τὸ τέλος τοῦ δείπνου, δι ’Αλέξανδρος προσέφερε σπονδὴν μὲ τὴν εὐχὴν νὰ δώσουν οἱ θεοὶ εἰς τοὺς Ἐλληνας καὶ τοὺς Πέρσας καὶ ὅλα μὲν τὰ ἄλλα ἀγαθά, πρὸ πάντων δόμως δόμονοιαν καὶ ἀγάπην καὶ συμμετοχὴν ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὰ ἔργα τῆς διοικήσεως. Τὴν ἰδίαν εὐχὴν ἐπανέλαβον καὶ οἱ ἄλλοι συμποσιασταὶ καὶ κατόπιν ἔψαλαν τὸν παιᾶνα.

’Αφοῦ κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον συνεφιλιώθη ὁ στρατὸς μὲ τὸν βασιλέα, 10000 Μακεδόνες ἀπόμαχοι ἐκ τῶν γηρατείων ἦ ἔξ ἄλλων ἀτυχημάτων ἀνεχώρησαν ἐκουσίως εἰς τὴν πατρίδα των. Εἰς ἔκαστον ἔξ αὐτῶν ἔδωκεν ὡς δῶρον δι ’Αλέξανδρος ἐν τάλαντον. Εἰς ἔνδειξιν δὲ τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ διαφέροντός του πρὸς τοὺς παλαιμάχους του ἀνέθεσεν εἰς τὸν πιστότατον ἐκ τῶν στρατηγῶν του Κράτερον νὰ τοὺς συνοδεύσῃ. ’Αλλὰ καὶ εὐγνωμοσύνην καὶ ἴδιαιτέραν τιμὴν ἡθέλησε νὰ ἀποδώσῃ εἰς τοὺς συναγωνιστάς του. Διὰ τοῦτο παρήγγειλεν εἰς τὸν Ἀντίπατρον « δπως ἐν πᾶσι τοῖς ἀγῶσι καὶ τοῖς θεάτροις προεδρίαν ἔχοντες ἐστεφανωμένοι καθέζοιντο » (Πιλούταρχος).

7. ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΑΒΥΛΩΝΑ. ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἀπομάχων ἀπῆλθε καὶ δι ’Αλέξανδρος μὲ τὸν στρατὸν εἰς τὰ Ἐκβάτανα. Ἐκεῖ ἐτέλεσεν εὐχαριστηρίους θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς καὶ ὠργάνωσεν ἑορτὰς καὶ μουσικοὺς ἀγῶνας. Κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν ἡσθένησεν ὁ ἐπιστήθιος φίλος του Ἡφαιστίων καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ ἄνθος

τῆς ἡλικίας του. 'Ο θάνατός του ἐπροξένησε βαθὺ τραῦμα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου. 'Επι τρεῖς ἡμέρας ἐκάθητο πλησίον τοῦ νεκροῦ ἄστος καὶ ἄποτος. "Αλλοτε ἔκλαιεν, ἀλλοτε ἔσιώπα ἀπὸ τὴν ὁδύνην καὶ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ πολυτίμου φίλου. Τέλος ὁ νεκρὸς τοῦ Ἡφαιστίωνος μετεκομίσθη εἰς Βαβυλῶνα καὶ ἐτάφη μὲν ἔξαιρετικάς τιμάς.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 324 π.Χ. ὁ Ἀλέξανδρος ἐγκατέλειψε τὰ Ἐκβάτανα. Διημοθύνετο πρὸς τὴν Βαβυλῶνα, τὴν ὅποιαν ἐσκέπτετο νὰ καταστήσῃ πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του. Καθ' ὁδὸν συνήντησε πρεσβείας ἀπὸ τὴν Σκυθίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Γαλατίαν (Γαλλίαν), τὴν Ἰβηρίαν ('Ισπανίαν), τὴν Καρχηδόνα, τὴν Λιβύην καὶ τὴν Αἰθιοπίαν. "Ηρχοντο ἄλλαι μὲν νὰ τὸν στεφανώσουν διὰ τὴν ύποταγὴν τῆς Ἀσίας, ἄλλαι δὲ νὰ ζητήσουν τὴν ἐπέμβασίν του ἐπὶ διαφορῶν τῶν μὲν γειτονικούς λαούς. 'Απὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐνισχύθη πλέον εἰς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὴν ἀκολουθίαν του ἡ πεποίθησις, διὰ τοῦτο εἶχε γίνει πράγματι κύριος τού κόσμου.

"Οταν ἔφθασεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, εὗρε πρέσβεις ἐκ τῆς Ἐλλάδος, οἱ ὅποιοι ἦλθον νὰ τὸν στεφανώσουν διὰ τὰς νίκας του καὶ νὰ τὸν συγχαροῦν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ζωῆς του εἰς τὸν ἀγῶνα κυρίως πρὸς τοὺς Μαλλούς. Εἰς αὐτοὺς παρέδωκεν ὁ Ἀλέξανδρος νὰ ἐπαναφέρουν εἰς τὴν Ἐλλάδα ὅλα τὰ ἀναθήματα, τὰ ὅποια εἶχεν ἀρπάσει ἀπὸ τὴν χώραν ὁ Ξέρξης κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν περσικῶν πολέμων. Εἰς τὴν Βαβυλῶνα κατέπλευσε καὶ δ στόλος ὑπὸ τὸν Νέαρχον, ἀφοῦ ἀνέπλευσε τὸν Εύφρατην.

Εἰς τὴν μεγάλην καὶ πλούσιαν πόλιν τῆς Ἀνατολῆς ἤρχισεν ὁ Ἀλέξανδρος νὰ ὀργανώνῃ κυρίως ἀπὸ ἐντοπίους νέον στρατόν. Μὲ ξυλείαν ἐπίσης ἀπὸ τὰς ἀφθόνους κυπαρίσσους τῆς Βαβυλωνίας ἐναυπήγει πολυάριθμον στόλον. Τώρα ὠνειρεύετο νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἀραβίαν, τὴν Καρχηδόνα, τὴν Ἰβηρίκην χερσόνησον, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Σκυθίαν (σημερ. Ρωσίαν) καὶ νὰ ἐνώσῃ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του. Αἱ ἔτοιμασίαι διὰ τοὺς νέους ἀγῶνας εἶχον φθάσει σχεδὸν εἰς τὸ τέλος των. Δέν τούτη παρὰ ὁ καθορισμὸς τῆς ἡμέρας διὰ τὴν ἔκκινησιν.

’Αλλ’ ή μοιραία ὥρα εἶχε σημάνει διὰ τὸν Ἀλέξανδρον. Ο χαλύβδινος ὀργανισμὸς μετὰ τοὺς συνεχεῖς ἀγῶνας, τὰς κακουχίας, τὰς στερήσεις, εἶχε χάσει τὴν ἀντοχὴν του. Εἰς αὐτὸ συνετέλεσε πολὺ ἡ θλῖψις διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡφαιστίωνος καὶ αἱ πικραὶ καὶ βασανιστικαὶ ἀναμνήσεις τοῦ φόνου τοῦ Φιλώτα, τοῦ Παρμενίωνος καὶ τοῦ Κλείτου. Υψηλὸς πυρετὸς κατέλαβεν αἱφνιδίως τὸν Ἀλέξανδρον κατὰ τὴν διάρκειαν συμποσίου. Ἐπὶ ήμέρας δὲ πυρετὸς ἐγίνετο σφοδρότερος καὶ ἥρχισε νὰ ἐμπνέῃ ἀνησυχίας. Ἡτο συγκινητικὴ ἡ ἀγωνία, ἡ ὁποία εἶχε καταλάβει τὸν στρατόν. Οἱ Μακεδόνες συνωστίζοντο διαρκῶς πέριξ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἔζήτουν νὰ ἴδουν τὸν βασιλέα.

Οταν ἡ κατάστασις τοῦ ἀσθενοῦς ἔφθασεν εἰς κρίσιμον σημεῖον, οἱ αὐλικοὶ ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Μακεδόνας τὴν εἴσοδον εἰς τὸν θάλασσαν του. Οἱ στρατιῶται διήρχοντο μὲ τάξιν καὶ κατήφειαν ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν κλίνην τοῦ βασιλέως, δὲ ὅποιος, ἀνίκανος πλέον νὰ ὀμιλήσῃ, ἔχαιρετιζεν αὐτοὺς μὲ τὸ θολωμένον του βλέμμα καὶ ἐλαφράν κίνησιν τῆς κεφαλῆς.

Τὴν ἐπομένην, 13 Ἰουνίου τοῦ 323 π.Χ., δὲ Ἀλέξανδρος ὑπέκυψεν εἰς τὸν θάνατον μόλις 33 ἔτῶν.

Ο νεκρός του ἐταριχεύθη καὶ ἐτοποθετήθη ἐντὸς χρυσῆς λάρνακος. Μετὰ δύο ἔτη μετεκομίσθη εἰς τὴν αἴγυπτιακὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐτάφη μὲ ἔξαιρετικὴν λαμπρότητα ἐντὸς τεμένους, τὸ δόποιον εἶχε κατασκευάσει δὲ ἡγεμών τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖος. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους διεξάγονται εὔρειαι ἔρευναι εἰς τὸ αἴγυπτιακὸν ἔδαφος πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ τάφου τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ.

8. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΝ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Τὸ καταπληκτικὸν ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔχει προκαλέσει τὸν θαυμασμὸν ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν. Κανεὶς ἄλλος περισσότερον ἀπὸ τὸν Μακεδόνα στρατηλάτην δὲν ἔλαβε τόσον ἐπαξίως τὸν τίτλον τοῦ Μεγάλου. Τὸ κατόρθωμά του εἶναι μοναδικὸν εἰς τὴν ιστορίαν. Μὲ ἐλαχίστας δυνάμεις καὶ εἰς πολὺ μικρὸν χρονικὸν διάστημα κατέλυσε τὴν Ισχυράν περ-

σικήν αύτοκρατορίαν, προήλασε μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ, κατέκτησε τὴν Αἴγυπτον καὶ ὡργάνωσε τὸ ἀπέραντον κράτος κατὰ τὸν ἐπιτυχέστερον τρόπον.

Ἄλλα πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τὸ στρατιωτικόν, τὸ δργανωτικὸν καὶ τὸ διοικητικὸν εἶναι τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου. Διὰ τῶν νικῶν του ἔφερεν εἰς φιλικὴν ἐπαφὴν τὸν ἀνατολικὸν μὲ τὸν ἐλληνικὸν κόσμον. Ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἐλλήνων εἰσεχώρησεν εἰς τὴν ζωὴν τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἴγυπτου καὶ τοὺς ἀφύπνισεν ἀπὸ τὴν πνευματικὴν νάρκην, εἰς τὴν ὄποιαν τοὺς ἐκράτει δι περσικὸς ζυγός. Μὲ τὴν ἐλληνικὴν παιδείαν καὶ γλώσσαν, μὲ τὸν ἐλληνικὸν τρόπον τῆς σκέψεως καὶ τῆς ζωῆς οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἀρχίζουν νὰ ἐκπολιτίζωνται. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δημιουργεῖται νέος βίος καὶ νέος πολιτισμός, δι ὅποιος ἔχει κοσμοϊστορικὴν σημασίαν διὰ τὴν κατόπιν πορείαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ ιστορία τῶν λαῶν μετὰ τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ συνέχεια τῆς ιστορίας τοῦ κόσμου, τὸν ὅποιον ἐδημιούργησεν δι μακεδονικὸς ἐλληνισμός.

Ἄλλα καὶ ἡ ἐπιστήμη ὥφελήθη πολὺ ἀπὸ τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου. "Εχων δι Ἀλέξανδρος ἔμφυτον τὸ κατ' ἔξοχὴν ἐλληνικὸν γνώρισμα τῆς περιεργείας καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν μάθησιν, ἐφρόντισε νὰ τὸν συνοδεύῃ εἰς τὰς ἐκστρατείας του ἐπιτελεῖον εἰδικῶν ἐρευνητῶν. Μὲ τὰ πορίσματα τῆς ἐρεύνης των ἐπλούτισαν τὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν μὲ νέα, ἀγνωστα ἔως τότε, στοιχεῖα. Ἡ ιστορία, ἡ γεωγραφία καὶ ἐθνογραφία, ἡ φυσική, ἡ ζωολογία, ἡ βοτανική, ἡ ἀστρονομία, τὰ μαθηματικὰ ἔλαβον σπουδαίαν ἀνάπτυξιν. Ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἔχομεν τὴν πληροφορίαν, διτι δι Ἀλέξανδρος ἔστελλεν εἰς τὸν Ἀριστοτέλην σπάνια φυτὰ καὶ ζῷα, διὰ νὰ τὰ μελετᾶ. Ἐξ ἄλλου αἱ περιγραφαὶ τῶν παραλίων τοῦ Ἰνδικοῦ, τῆς Ἀραχωσίας, τῆς ἐρήμου Γεδρωσίας κλπ. ἀπὸ τὸν Νέαρχον ἐπλάτυναν τοὺς ὄριζοντας τῆς γεωγραφικῆς ἐπιστήμης καὶ ἔδωκαν ἀργότερα τὴν πρώτην ὁθησιν εἰς τοὺς θαλασσοπόρους καὶ τοὺς ἄλλους ἐρευνητὰς διὰ τὴν ἀνακάλυψιν νέων κόσμων. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἔχαρακτήρισαν τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ως ἔνοπλον ἐξερεύνησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Η ΕΛΛΑΣ ΑΠΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Δ' ΑΙΩΝΑ. ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

1. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

‘Ο πελοποννησιακός πόλεμος καὶ ἡ νεωτεριστικὴ διδασκαλία τῶν σοφιστῶν ἐπέφερεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ εἰδικώτερον τὴν ἀθηναϊκὴν κοινωνίαν τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος βαθείας μεταβολάς. ‘Ο, τι χαρακτηρίζει τὴν περίοδον αὐτὴν εἶναι ἡ ἄρνησις τῶν παραδόσεων τοῦ παρελθόντος καὶ ἡ ἀλλαγὴ εἰς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς. ‘Ο σεβασμὸς πρὸς τὴν θρησκείαν ἔχει χαλαρωθῆ, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα ἔπαυσε νὰ ἐμπνέῃ καὶ νὰ παρακινῇ εἰς γενναίας καὶ ύψηλάς πράξεις. Οἱ ἀνθρώποι στρέφονται περισσότερον πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ύλικῶν ἀγαθῶν. ‘Η παλαιὰ ἀπλότης εἰς τὴν κατοικίαν καὶ τὴν τροφήν, ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ σωφροσύνη ἐγκαταλείπονται. ‘Η ζωὴ γίνεται πολυτελεστέρα καὶ περισσότερον δαπανηρά. ‘Η ἀφροντισία, ἡ ἀποφυγὴ τῆς κοπώσεως, ἡ «ρ̄ ὅθυμοία», δηπως τὴν λέγουν οἱ σύγχρονοι ρήτορες, ἀποτελεῖ διὰ τοὺς πολλοὺς τὴν εύδαιμονίαν. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ γυμναστική, ἡ δποία πρωτύτερα ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητη τὸν στοιχεῖον μορφώσεως τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου, παραμελεῖται. ‘Ενομίσθη, δτι κουράζει τὸ σῶμα καὶ τὸ προπονεῖ μόνον διὰ τὸν πόλεμον. “Ολα αὐτὰ εἶναι σημεῖα κοινωνικῆς καταπτώσεως.

Παρ' ὅλην ἐν τούτοις τὴν κοινωνικὴν παρακμήν, ἡ πνευματικὴ δημιουργία εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ὅχι μόνον δὲν ἔσταμάτησεν, ἀλλὰ παρουσίασε σπουδαίαν ἔξέλιξιν. Ο πεζὸς λόγος ίδιως καλλιεργεῖται ζωηρῶς καὶ ἡ ἴστορία, ἡ ρητορικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία λαμβάνουν τὴν τελειοτέραν αὐτῶν ἔκφρασιν καὶ μορφήν. Ἀντιθέτως ἀπὸ τοὺς δύο κλάδους τῆς δραματικῆς ποιήσεως ἡ μὲν τραγῳδία δὲν ἔδωκεν ἔργα ύψηλῆς καὶ πλουσίας ἐμπνεύσεως, ἡ δὲ κωμῳδία ἀλλάσσει μορφὴν καὶ παράγει ἀξιόλογα δημιουργήματα.

Ἡ ἴστορία.

Τὴν ἴστορίαν κατὰ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα ἀντιπροσωπεύει, ὅπως εἴδομεν, ὁ Θουκυδίδης. Τὸ ἔργον τοῦ Θουκυδίδου εἶναι ἀσύγκριτον ώς πρὸς τὸν τρόπον καὶ τὴν μέθοδον τῆς ἐκθέσεως τῶν γεγονότων καὶ τὴν δύναμιν τῆς περιγραφῆς. Ἡ ἀρχαία ὅμως ἀττικὴ διάλεκτος, τὴν ὄποιαν πρῶτος αὐτὸς χρησιμοποιεῖ εἰς τὸν πεζὸν λόγον, εἶναι δύσκαμπτος.

Κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα ἀντιθέτως οἱ ἴστορικοὶ συγγραφεῖς περιποιοῦνται τὴν μορφὴν τοῦ λόγου καὶ δίδουν εἰς τὴν ἀττικὴν διάλεκτον εὔκαμψιαν, χάριν καὶ δροσερότητα. Μὲ τὰ προσόντα τῆς αὐτὰ ἐπιβάλλεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ώς κοινὸν γλώσσικὸν ὅργανον εἰς ὀλόκληρον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον.

Κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ἔζησαν ἀρκετοὶ ἴστορικοί, ἀλλὰ δὲν ἐσώθησαν ὅλων τὰ ἔργα. Σπουδαῖα ἴστορικά συγγράμματα μᾶς ἀφῆκεν ὁ Ξενοφῶν. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 430 π.Χ. Ἡ πρώτη νεότης του διῆλθε μέσα εἰς τὰς συγκινήσεις καὶ τὰ πάθη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἐφηβος ἀκόμη εἶχε τὴν εὔτυχίαν νὰ γνωρισθῇ μὲ τὸν Σωκράτην, τοῦ ὀποίου ἡ διδασκαλία καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς ἐπέδρασαν βαθέως εἰς τὸν χαρακτῆρά του. Ἡκολούθησε τὸν Κύρον εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του βασιλέως Ἀρταξέρξου καὶ ἔγραψε τὴν Κύρου Ἀνάβασιν. Τὸ ἔργον διακρίνει ἀκρίβεια καὶ ἀμεροληψία, ἀπλότης καὶ δροσερότης εἰς τὴν ἔκφρασιν. Ἀλλὰ καὶ τὰ Ἐλληνικὰ δὲν ύστεροῦν τῆς Ἀναβάσεως. Εἶναι ἡ ἴστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸ 411 ἕως τὸ 362 π.Χ., δηλαδὴ μέχρι τῆς

μάχης τῆς Μαντινείας. Ἡ Κύρου Παιδεία εἶναι μᾶλλον μυθιστόρημα μὲν παιδαγωγικὸν σκοπόν. Τὰ Ἀπομνημονεύματα περιέχουν ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους. Εἰς δλα τὰ ἔργα τοῦ Ξενοφῶντος ἡ γλώσσα εἶναι ρέουσα καὶ γλαφυρὰ καὶ θεωρεῖται ύπόδειγμα τοῦ πεζοῦ ἀτικοῦ λόγου.

Ἡ ρητορική.

Ἡ ρητορική, ὡς τέχνη «πειθοῦς δημιουργός», ὅπως ἔλεγον οἱ σοφισταί, εἶναι τὸ κατ' ἔξοχὴν δημιούργημα τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος. Εἰς τὰ σχολεῖα τῶν σοφιστῶν καὶ τῶν ἐπαγγέλματος ρητοροδιδασκάλων ἐκαλλιεργήθη καὶ ἀνεπτύχθη εἰς βαθμὸν τελειότατον. Εἰς αὐτὸν συνετέλεσε κυρίως ὁ ἐλεύθερος δημοκρατικὸς βίος τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἔξαίρετος καλλιτεχνικὴ φύσις τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς.

Οἱ ρήτορες τῶν Ἀθηνῶν ἐπεδείκνυν τὴν τέχνην των εἰς πολλὰς εύκαιρίας. Ἡγόρευον ἄλλοτε ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων ὡς κατήγοροι ἢ κατηγορούμενοι, ἄλλοτε εἰς μεγάλας δημοσίας ἑορτὰς ἢ πανηγύρεις καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἐπὶ δημοσίων ύποθέσεων. Δι' αὐτὸν ἔχομεν τρία εἴδη ρητορικῶν λόγων, τοὺς δικανικούς, τοὺς πανηγυρικούς ἢ ἐπιδεικτικούς καὶ τοὺς συμβουλευτικούς ἢ δημηγορίας.

Μεταξὺ τῶν δικανικῶν ρητόρων τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος κατέχει ἔξεχουσαν θέσιν ὁ Λυσίας. Ἀνήκεν εἰς πλουσίαν οἰκογένειαν μετοίκων καὶ ἔγραφεν ἐπὶ πληρωμῇ λόγους χάριν ἄλλων κατηγορουμένων ἢ κατηγόρων. Τοῦτο συνέβαινε, διότι εἰς τὰ ἀθηναϊκὰ δικαστήρια οἱ ἔδιοι οἱ διάδικοι καὶ ὅχι διὰ συνηγόρων ἔπειρεν νὰ ὀμιλοῦν. Εἰς τὸ εἶδος αὐτὸν τοῦ λόγου διέπρεψεν ὁ Λυσίας καὶ ἀπέκτησε μεγάλην πελατείαν. Εἶχε τὴν ἴκανότητα νὰ προσαρμόζῃ τὸν λόγον του εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν κοινωνικὴν θέσιν τοῦ πελάτου, ὡστε νὰ φαίνεται φυσικός καὶ ὅχι τεχνητός καὶ ἀγοραστός.

Ο Ἰσοκράτης ὑπῆρξεν ἔξοχος ρητοροδιδάσκαλος. Εἰς τὴν σχολήν του συνέρρεον νέοι ἀπὸ δῆμην τὴν Ἑλλάδα, καίτοι

τὰ δίδακτρα ἦσαν πολλά. Οἱ λόγοι του εἶναι δικανικοί, πανηγυρικοί, συμβουλευτικοί. Ὁ περιφημότερος ἐξ ὅλων εἶναι διπλάσιος τῆς Ἑλλάδος κατά τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ 4ου π.Χ. αἰώνος καὶ δικαιολογεῖ τὴν ἀξίωσιν τῶν Ἀθηνῶν διὰ τὰ πρωτεῖα. Εἶναι ὁ μόνος λόγος, τὸν ὅποιον πιθανῶς ἔξεφωνησεν ὁ Ἰδιος. Διότι ὁ Ἰσοκράτης δὲν ἀπήγγελε τοὺς λόγους του. Τοὺς ἔγραφεν, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς ὑποδείγματα τῆς τέχνης του εἰς τοὺς μαθητάς του, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ κυρίως διὰ πολιτικούς σκοπούς. Δι' αὐτῶν δηλαδὴ ἐπεδίωκε νὰ ἐπιδράσῃ εἰς τὴν σύγχρονον πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος καὶ πρωτίστως νὰ ἐπιτύχῃ τὸ εὔγενες Ἰδανικὸν τῆς ζωῆς του, τὴν πολιτικὴν ἔνωσιν τοῦ ἐλληνισμοῦ.

‘Ως συμβουλευτικοὶ ρήτορες ἀνεδείχθησαν κυρίως διημοσθένης καὶ διστάσιοι, οἱ ὅποιοι ἥκμασαν κατά τοὺς χρόνους τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Δημοσθένης εἶναι διάρχηγός τῆς πολιτικῆς μερίδος, ἡ ὅποια ὀνειρεύεται νέαν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τῶν Ἐλλήνων. Εἰς τὴν ἐπιδίωξίν του αὐτὴν συναντᾷ, ὅπως εἴδομεν, ἐπικίνδυνον ἀνταγωνιστήν, τὸν πολιτικώτατον καὶ δραστήριον βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον. Διὰ τοῦτο ἐπολέμησεν αὐτὸν σφοδρῶς ἀπὸ τοῦ βῆματος τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Οἱ Φιλιππικοὶ καὶ Ὁλυνθιακοὶ λόγοι τοῦ Δημοσθένους στρέφονται μὲν ἔξαιρετικὴν βιαιότητα κατά τοῦ Φιλίππου. Διακρίνονται διὰ τὴν ἀπαράμιλλον πατριωτικὴν θέρμην, τὴν δύναμιν καὶ τὸ πάθος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ διὰ τὴν στενὴν πολιτικὴν ἀντίληψιν τοῦ ρήτορος.

Ἐκτὸς τῶν συμβουλευτικῶν ἔχομεν καὶ δικανικούς λόγους τοῦ Δημοσθένους. Αύτοὶ εἶναι δύο εἰδῶν, ἴδιωτικοὶ καὶ δημόσιοι. Ἐκ τῶν δημοσίων περίφημος εἶναι ὁ περὶ τοῦ στεφάνου λόγος. Δι' αὐτοῦ δημοσθένης ὑπεραμύνεται τοῦ φίλου του πολιτευομένου Κτησιφῶντος, τὸν ὅποιον κατηγόρησεν διστάσιος, ὅτι εισήγαγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου παράνομον ψήφισμα. Εἶχε προτείνει δηλαδὴ δικαιολογίαν τοῦ Κτησιφῶν τὸν Δημοσθένην διὰ τὰς σπουδαίας πρόσων αὐτὴν ὑπηρεσίας του.

‘Ο Δημοσθένης θεωρεῖται καὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς καὶ ἀπὸ

τούς νεωτέρους ώς δικορυφαῖος ρήτωρ τοῦ κόσμου διὰ τὴν δύναμιν, τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ζωηρότητα τῆς ἐκφράσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ἰδανικῶν.

Πολιτικὸς ἀντίπαλος τοῦ Δημοσθένους καὶ ἐξ Ἰσου νευρώδης ρήτωρ ἦτο δικορυφαῖος τῆς φιλομακεδονικῆς μερίδος τῶν Ἀθηνῶν. Τούτου διεσώθησαν ὀλίγοι λόγοι, ἀλλ' ὁ κατὰ Κτησιφῶντος μᾶς δίδει τὸ μέτρον τῆς ἀξίας του ως ρήτορος.

Δύο ἄλλοι ρήτορες κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι ἐπίσης ἀξιόλογοι, δικορυφαῖοι καὶ δικορυφαῖοι. Οἱ ‘Υπερείδης ἔθεωρετο δεύτερος τοῦ Δημοσθένους εἰς τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, ἀλλ' ἀνώτερος του κατὰ τὴν χάριν. Ἀνήκεν εἰς τοὺς φανατικοὺς ἀντιμακεδονίζοντας. Τῶν λόγων του διεσώθησαν μόνον ἀποσπάσματα, τὰ δόποια μαρτυροῦν δροσερότητα ὕφους καὶ εὐφύταν.

Απὸ τοὺς ἄκρους ἔχθροὺς τοῦ Φιλίππου ἦτο καὶ δικορυφαῖος, τοῦ δόποιου ἔφθασσαν μέχρις ἡμῶν δλίγα ἀποσπάσματα καὶ ἀκέραιος δικαίου κατὰ Λεωκράτους λόγος. Ἄν καὶ κατώτερος ἀπὸ τοὺς προηγουμένους εἰς τὴν εὐγλωττίαν, ὑπερέχει δῆμος εἰς τὸν χαρακτῆρα, τὴν αὐστηρότητα τοῦ ἥθους καὶ τὴν ἀγνότητα τοῦ αἰσθήματος.

Ἡ ποίησις.

Οπως εἴδομεν, κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα ἐκ τῆς δραματικῆς ποιήσεως μόνον ἡ κωμῳδία παράγει ἀξιόλογα ἔργα, ἀλλ' ὑπὸ νέαν μορφήν. Ἡ κωμῳδία τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος, ἡ παλαιὰ κωμῳδία, ὅπως λέγεται, σατιρίζει τὰ γελοῖα καὶ τὰ ἀξιακατακρίσεως ἐκ τοῦ δημοσίου βίου τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ πολιτικὰ ζητήματα τῆς ἡμέρας. Πολλάκις ἐπίσης παραλαμβάνει εἰς τὰ θέματά της δύνομαστικῶς ἀρχοντας, στρατηγούς, ἴδιώτας, φιλοσόφους, ποιητὰς κλπ., τῶν δόποιων τὴν διαγωγὴν ἔκρινεν ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν σύγχρονον ἥθικὴν ἢ τὴν πολιτείαν. Ἀλλὰ μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον, δτε τὸ διαφέρον τῶν πολιτῶν διὰ τὰ πολιτικὰ ζητήματα εἶχε χαλαρωθῆ, ἡ κωμῳδία ἐστράφη πρὸς ἄλλα θέματα. Περιωρίσθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν σάτιραν

τῶν φιλοσοφικῶν ἐν γένει θεωριῶν, τὴν διακωμῷδησιν τῶν ἡθῶν καὶ τὸν χλευασμὸν τῶν μύθων, τοὺς ὅποίους εἶχον χρησιμοποιήσει εἰς τὰ δράματά των οἱ τραγικοί. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς κωμῳδίας λέγεται μέση κωμῳδία καὶ ἀντιπροσωπεύεται κυρίως ἀπὸ τοὺς ποιητὰς Ἀντιφάνην καὶ Ἀλεξιν, τῶν ὅποίων ἔχομεν μόνον ἀποσπάσματα.

Κατὰ τὸ τελευταῖον ὅμως τέταρτον τοῦ 4ου π.Χ. αἰώνος ἡ κωμῳδία ἀλλάσσει μορφὴν καὶ παρουσιάζεται ως νέα κωμῳδία. Αὐτὴ σατιρίζει πρὸ πάντων γεγονότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ κοινωνικάς κακίας, πολλάκις ὅμως καὶ ἴδιωτας καὶ ἴσχυρὰ ἀκόμη πολιτικὰ πρόσωπα. Τὴν νέαν κωμῳδίαν ἀντιπροσωπεύει κυρίως ὁ Φιλήμων καὶ πρὸ πάντων ὁ ἐφάμιλλος τοῦ Ἀριστοφάνους εἰς τὴν ποιητικὴν μεγαλοφυΐαν, ἀλλ’ ἀνώτερός του εἰς τὸ ἥθος καὶ τὴν εὐπρέπειαν Μένανδρος ὁ Κηφισιεὺς (342–290 π.Χ.).

Ἡ φιλοσοφία.

Εἰς τὴν φιλοσοφίαν κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ 5ου π.Χ. αἰώνος ἔδωκεν, ὅπως εἴδομεν, διαφορετικὴν κατεύθυνσιν ἀπὸ τοὺς προηγουμένους φιλοσόφους ὁ Σωκράτης. Οἱ πολυπληθεῖς μαθηταί του ἡρμήνευσαν τὴν διδασκαλίαν του σύμφωνα μὲ τὰς ἴδιας του ἔκαστος ἀντιλήψεις. Ἐξ αὐτοῦ προήλθον αἱ λεγόμεναι σωκρατικαὶ σχολαῖ.

‘Ο ἐπισημότερος ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Σωκράτους ἦτο ὁ Πλάτων. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 427 π.Χ. ἀπὸ πλουσίων καὶ ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν. Φύσις ποιητικὴ ὥπως ἦτο, ἐστράφη κατ’ ἀρχὰς εἰς τὴν ποίησιν. ‘Αλλ’ ἡ ἐπιβολὴ τῆς προσωπικότητος τοῦ Σωκράτους, τοῦ ὅποίου ἔγινε πιστὸς καὶ ἀφωσιωμένος μαθητής, ἔφερεν αὐτὸν ἐνωρίς εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Μὲ αὐτὴν ὧνειρεύετο νὰ ἀναμορφώσῃ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς πατρίδος του καὶ, ἀν ἦτο δυνατόν, δλοκλήρου τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου. “Όταν ὅμως ἐπείσθη, ὅτι ὁ πόθος του αὐτὸς ἦτο ἀνεκπλήρωτος, ὕδρυσε φιλοσοφικὴν σχολὴν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν Ἀκαδήμειαν, τὴν ὅποίαν διηγύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του (347 π.Χ.). ‘Ο Πλάτων ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος καὶ γονιμώτερος θεωρητικός νοῦς τῶν αἰώνων.

Οἱ μεταγενέστεροι ἡγάπησαν τὸν Πλάτωνα, ὁ δὲ Χριστιανισμὸς ἔτιμησεν ἰδιαιτέρως αὐτὸν ἀπὸ δλους τοὺς φιλοσόφους, διότι ἡ ἡθικὴ διδασκαλία του πλησιάζει πολὺ τὴν χριστιανικήν. Τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος διακρίνονται διὰ τὴν βαθύτητα τῶν σκέψεων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν κομψότητα καὶ τὴν χάριν τοῦ λόγου. "Ολα, ἐκτὸς τῆς Ἀπολογίας τοῦ Σωκράτους, εἶναι εἰς διαλογικὴν μορφὴν καὶ διὰ τοῦτο λέγονται διάλογοι. Εἰς αὐτοὺς ἔξετάζονται τὰ προβλήματα τοῦ πνευματικοῦ, ἡθικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι, αἱ δόποιαι ἀναπτύσσονται ἐκεῖ, εἶναι μὲν ὡς ἐπὶ τῷ πολὺ πλάσματα τοῦ δαιμονίου νοῦ τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ παρουσιάζονται ὡς ἰδέαι τοῦ Σωκράτους, δὲ δόποιος διευθύνει τὴν συζήτησιν εἰς δλους σχεδὸν τοὺς διαλόγους. Ἀπὸ τὴν ποιητικὴν παραγωγὴν τοῦ φιλοσόφου διεσώθησαν μόνον δλίγα ἐπιγράμματα.

Μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος ἦτο ὁ Ἀριστοτέλης. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Στάγιρα τῆς Μακεδονίας (παρὰ τὸν σημερινὸν

Σταυρὸν τῆς Χαλκιδικῆς) τὸ 384 π.Χ. Συνεδύαζε τὸν πρακτικὸν καὶ ψύχραιμον νοῦν τῶν βορείων Ἑλλήνων μὲ σπανίαν ἰδιοφυῖαν δι' ἐπιστημονικάς καὶ φιλοσοφικάς ἐρεύνας.

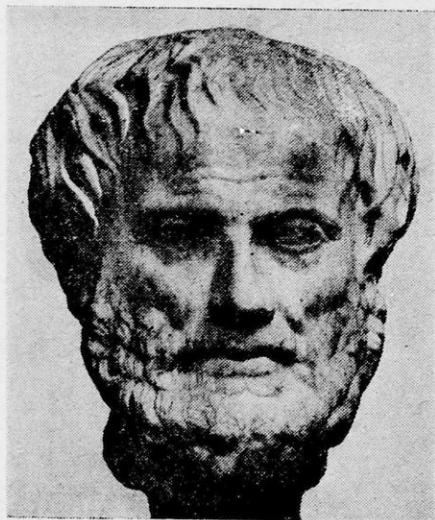
Δεκαεπταετὴς ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἔμεινεν ἐδῶ ἐπὶ 20 ἔτη. Κατὰ τὸν χρόνον τῶν σπουδῶν του διεκρίνετο διὰ τὴν ἔξαιρετικὴν εύφυΐαν του, τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν ἀκόρεστον φιλο-

Πλάτων

Μαρμαρίνη προτομή. Μουσεῖον
Βατικανοῦ.

μάθειάν του, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔμφυτον ἰκανότητα νὰ ταξινομῇ τὰς γνώσεις του. Κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου. "Οταν ἐκεῖνος ἔγινε βασιλεύς, ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἴδρυσε σχολήν, ἡ ὁποία εἶχε περίπατον, δηλαδὴ ύπόστεγον χῶρον κατάληλον διὰ διδασκαλίαν. Δι' αὐτὸν ὠνομάσθη περιπατητικὴ καὶ ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο, Λύκειον. Εἰς τὴν σχολὴν αὐτὴν δὲ Ἀριστοτέλης ἐδημιούργησε τὴν περίφημὸν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν. "Ἐγραψεν ἔργα φιλολογικά, ἴστορικά, πολιτικά, φιλοσοφικά, ψυχολογικά, φυσικὰ κλπ. καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τῶν σημερινῶν ἐπιστημῶν. Εἰς τὰ πολυάριθμα συγγράμματά του ἔχει ἀποθησαυρίσει δλας τὰς γνώσεις τῆς ἐποχῆς του, ἀφοῦ τὰς ὑπέβαλεν εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς μεγαλοφυΐας του. Μὲ αὐτὰς ἐτράφη ἐπὶ μακρὰς γενεὰς ὁ κόσμος. "Ἐλληνες καὶ Ρωμαῖοι καὶ Βυζαντινοὶ καὶ Ἀραβεῖς καὶ Εύρωπαιοι τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων εἰς τὴν πανσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους προσέφευγον, διὰ νὰ λύσουν τὰς ἐπιστημονικὰς ἀπορίας των. 'Αλλ' ὁ τετράγωνος ἐκεῖνος νοῦς εἶχε καὶ ποιητικὰς ἐμπνεύσεις. 'Εκτὸς ἀλλων ποιημάτων ἔγραψε καὶ περίφημον ὅμνον εἰς ἀρετὴν.

Ἀριστοτέλης

"Οπως ἡ πνευματική, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ κίνησις κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα δὲν ἐσταμάτησεν. Αἱ ἀναστατώ-

2. ΑΙ ΚΑΛΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

"Οπως ἡ πνευματική, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ κίνησις κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα δὲν ἐσταμάτησεν. Αἱ ἀναστατώ-

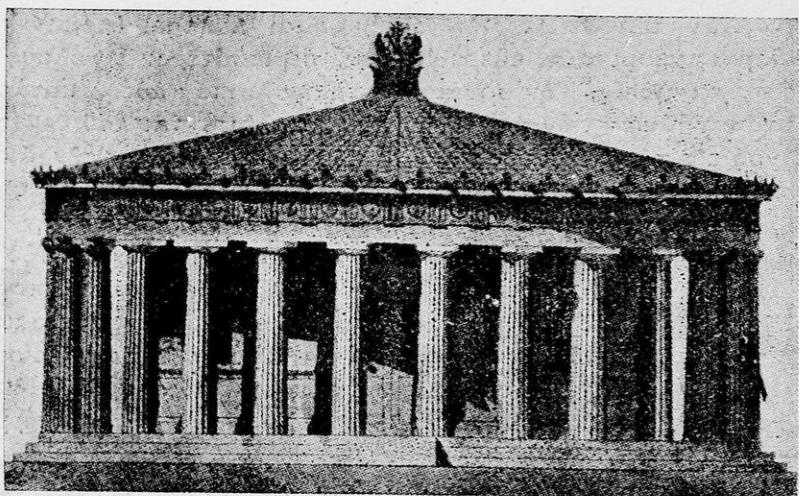
σεις καὶ αἱ καταστροφαὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ τῶν ἄλλων ἐμφυλίων ἀγώνων δὲν ἀνέκοψαν τὴν καλλιτεχνικὴν πρόσοδον. Ἀντιθέτως μάλιστα καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν παρήχθησαν ἔργα ἐφάμιλλα τῶν προηγουμένων. Διὰ τοῦτο ὅταν δμιλοῦμεν περὶ κλασσικῶν χρόνων, ἐννοοῦμεν τὸν 5ον καὶ 4ον π.Χ. αἰῶνα. Καίτοι δμως ἡ καλλιτεχνικὴ κίνησις κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα εἶναι ἐξ ἵσου ζωηρά, σπως καὶ ἡ τοῦ προηγουμένου, ἐν τούτοις αἱ κλίσεις τῆς εἶναι διαφορετικαί. Οἱ καλλιτέχναι τοῦ 5ού π.Χ. αἰῶνος ὡς κυρίαν πηγὴν ἐμπνεύσεως ἔχουν τὸ ἥρεμον μεγαλεῖον τῶν θεῶν. Ἀλλ’ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἔκαμαν τοὺς “Ἐλληνας νευρικούς, εὔερεθίστους, περισσότερον εὐκόλους εἰς τὰς συγκινήσεις. Τὴν συναισθηματικὴν λοιπὸν αὐτὴν κατάστασιν τῶν χρόνων των ἀπετύπωσαν οἱ καλλιτέχναι τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος εἰς τὰ προϊόντα τῆς ἐμπνεύσεώς των.. Καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ προσπαθοῦν νὰ τὴν πλησιάσουν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην μορφὴν καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάθη καὶ ὅχι νὰ τὴν ἀναβιβάσουν εἰς τὰ δυσθεώρητα ὑψη τῆς φειδιακῆς τέχνης. Μὲ τὴν τάσιν αὐτὴν τῶν καλλιτεχνῶν τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν παρουσιάζονται ἀπαλώτερα, ζωηρότερα, μὲ λεπτοτέρας καὶ ὠραιοτέρας γραμμάς. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οἱ τεχνῖται ἀρχίζουν νὰ προσέχουν πολὺ εἰς τὴν κατεργασίαν τοῦ μαρμάρου, ἡ ὁποία πραγματικῶς ἔφθασε κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα εἰς ἀνυπέρβλητον τελειότητα.

Καὶ αἱ περιστάσεις δμως, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔργαζονται οἱ καλλιτέχναι τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος, ἔχουν ἀλλάξει σημαντικῶς. Κέντρον τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ἔξακολουθοῦν νὰ εἶναι αἱ Ἀθῆναι. Ἀλλ’ ἐνῷ κατὰ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα οἱ καλλιτέχναι ἀναλαμβάνουν τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων δημοσίων ἔργων καὶ ἡ ἐμπνευσίς των προσαρμόζεται πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῶν ἀρχόντων καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ κοινοῦ, τώρα τὰ πράγματα μεταβάλλονται. Ἡ ἀθηναϊκὴ πολιτεία κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶναι πτωχή. Πολὺ σπανίως ἀναθέτει εἰς τοὺς καλλιτέχνας τὴν ἐκτέλεσιν δημοσίων ἔργων. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν πάντοτε εἰς τὰς Ἀθῆνας ἰδιώται μὲ πλοῦτον καὶ λεπτὴν αἰσθησιν τοῦ ὠραίου. Αὐτοὶ δίδουν ἔργασίαν εἰς τοὺς ἀρχιτέκτονας, τοὺς γλύπτας, τοὺς ζωγράφους. Τοῦτο εἶχε μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἔξελι-

ξιν τῆς τέχνης. Ὁ καλλιτέχνης ἔργαζεται τώρα μὲ ἀπόλυτον ἐλευθερίαν καὶ πρωτοβουλίαν καὶ ἡ ἔμπνευσίς του δὲν δεσμεύεται ἀπὸ κανένα περιορισμόν.

Ἡ ἀρχιτεκτονική.

Ο 4ος π.Χ. αἰώνα ἀκολουθεῖ εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τὴν παράδοσιν τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος. Καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ

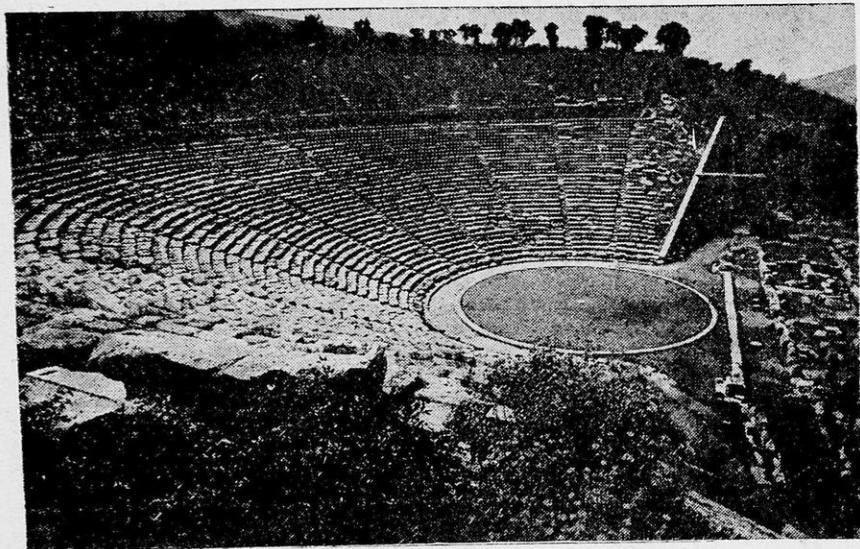
Θόλος τῆς Επιδαύρου (ἀναπαράστασις)

Ἐκείτο παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀλλ’ εἶναι ἄγνωστον πρὸς τί ἔχρησιμοποιεῖτο.

καλλιτέχναι κτίζουν ναοὺς δωρικούς καὶ ιωνικούς. Σιγὰ σιγὰ ἐν τούτοις τὸν ιωνικὸν ρυθμὸν παραμερίζει ὁ πολυτελέστερος κορινθιακὸς καὶ τὰ οἰκοδομήματα λαμβάνουν σχῆμα κυκλικὸν μὲ κωνικὴν στέγην. Θαυμάσιον δεῖγμα κορινθιακοῦ ρυθμοῦ ἦτο ἡ θόλος τῆς Ἐπιδαύρου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐσώθησαν μόνον δλίγοι κίονες. Τὸ κτίριον εύρισκετο πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ('Ἀσκληπιείου), ἀλλὰ δὲν εἶναι ἔξηκριβωμένον, ποῖος ἦτο ὁ προορισμός του. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐντὸς αὐτοῦ

καὶ κυρίως εἰς τὰ ύπόγεια διαμερίσματά του διέμενον οἱ ἀσθενεῖς, οἱ δόποιοι ἡρχοντο ἀπὸ δλην τὴν Ἑλλάδα πρὸς θεραπείαν τῶν νόσων των διὰ τῆς θαυματουργοῦ ἐπεμβάσεως τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Εἰς τὰς Ἀθήνας τοιούτον στρογγύλον οἰκοδόμημα κορινθιακοῦ ρυθμοῦ μὲ μονολιθικὴν στέγην ἔχομεν τὸ μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους (σήμερον φανάρι τοῦ Διογένους). Ἐπάνω εἰς αὐτὸν εἶχε τοποθετηθῆναι χορηγικὸς τρίποιος, δηλαδὴ τὸ ἀναμνηστικὸν ἀνάθημα πρὸς τὸν Διόνυσον διὰ τὴν

Τὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου ὅπως εἶναι σήμερον

νίκην, τὴν δποίσαν ἐκέρδισεν ὁ Λυσικράτης ὡς χορηγὸς εἰς δραματικὸν ἀγώνα.

Αντιθέτως πρὸς τὴν εύρωπαϊκὴν Ἑλλάδα, εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κυριαρχεῖ καὶ κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα ὁ Ἰωνικὸς ρυθμός. Θαυμαστὸν οἰκοδόμημα εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο ὁ νέος ναὸς τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος καὶ ὁ μικρός, ἀλλὰ κομψότατος ναὸς τῆς Πολιιάδος Ἀθηνᾶς εἰς τὴν Πριήνην τῆς Καρίας.

Κατά τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα καίτοι ἡ παραγωγὴ τῆς τραγῳδίας δὲν εἶναι ἀξιόλογος, αἱ πόλεις τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀποικιῶν φιλοτιμοῦνται νὰ κτίζουν θέατρα. Εἰς αὐτὰ ἐπαίζοντο ως ἐπὶ τὸ πολὺ αἱ τραγῳδίαι τῶν μεγάλων δραματουργῶν τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος καὶ τὰ προϊόντα τῆς μέσης καὶ νεωτέρας κωμῳδίας. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἀνεγείρεται μαρμάρινον τὸ Διονυσιακὸν θέατρον. Εἰς τὴν Ἐπίδαυρον κατασκευάζεται τὸ περιφημότερον διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀρμονίαν του θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου. Εἰς τὴν Μεγαλόπολιν ἰδρύεται παραπλεύρως τοῦ βουλευτηρίου ὅμοιον μεγαλοπρεπὲς κτίσμα διὰ 40000 θεατῶν. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ μικρὰ κωμόπολις τοῦ ἀρκαδικοῦ Ὀρχομενοῦ εἶχεν ἀποκτήσει τὸ θέατρόν της. Τὸ διαφέρον αὐτὸ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου πρὸς τὸ θέατρον ἔξηγεῖται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Ἕλληνες, ὅπως εἴδομεν, ἐθεώρουν αὐτὸ ὡς λαϊκὸν σχολεῖον, τὸ δποῖον δὲν ἔτερπε μόνον τὴν ψυχήν, ἀλλὰ ἐφώτιζε τὸν νοῦν καὶ ἐξηγένειζε τὴν καρδίαν.

Εἰρήνη τοῦ Κηφισοδότου

τεχνῶν τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος γίνονται φανεραὶ εἰς τὴν γλυπτικήν. Οἱ μεγάλοι γλύπται αὐτῆς τῆς περιόδου εἶναι Ἀθηναῖοι ἢ εἰργάσθησαν εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Ἀθηναῖος Κηφισόδοτος κατεσκεύασε χάλκινον ἄγαλμα τῆς θεᾶς Εἰρήνης μὲ τὸ τέκνον της, τὸν Πλούτον, εἰς τὴν ἀγκάλην της. Τοῦ

Περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν αἱ κλίσεις τῶν καλλι-

τεκτονικὴν αἱ κλίσεις τῶν καλλιτεχνῶν τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος γίνονται φανεραὶ εἰς τὴν γλυπτικήν. Οἱ μεγάλοι γλύπται αὐτῆς τῆς περιόδου εἶναι Ἀθηναῖοι ἢ εἰργάσθησαν εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Ἀθηναῖος Κηφισόδοτος κατεσκεύασε χάλκινον ἄγαλμα τῆς θεᾶς Εἰρήνης μὲ τὸ τέκνον της, τὸν Πλούτον, εἰς τὴν ἀγκάλην της. Τοῦ

άγαλματος σφύζεται μαρμάρινον ἀντίγραφον εἰς τὴν γλυπτοθή-
κην τοῦ Μονάχου. Ἡ βαθεῖα καὶ ἐντελῶς ἀνθρωπίνη ἔκφρασις
τῆς μητρικῆς ἀγάπης εἰς τὸ ώραῖον πρόσωπον τῆς θεᾶς προ-
δίδει μεγάλον καλλιτέχνην. Ὁ Πλούτος εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖ-
ρα κρατεῖ τὸ κέρας τῆς Ἀμαλθείας, σύμβολον τῆς ἀφθο-
νίας, τὴν δὲ δεξιὰν ἀπλώνει μὲν παιδικὴν ἀφέλειαν πρὸς τὸ πρό-
σωπον τῆς θεᾶς, ὡσάν νὰ θέ-
λῃ νὰ τὴν θωπεύσῃ.

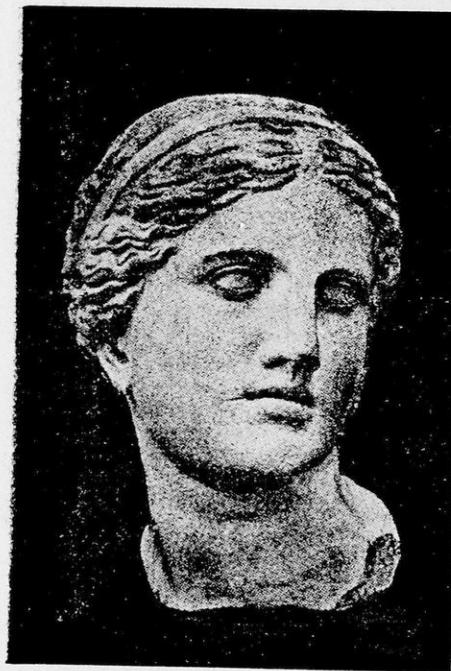
Υἱὸς τοῦ Κηφισοδότου ἦτο
ὁ Πραξιτέλης, ὁ ἐπιφανέ-
στερος γλύπτης τοῦ 4ου π.Χ.
αἰώνος. Είργασθη διὰ λογα-
ριασμὸν πολλῶν πόλεων τῆς
Ἐλλάδος καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀ-
σίας καὶ τὰ περισσότερα ἐκ
τῶν ἔργων του παριστάνουν
θεούς. Τὴν καλλιτεχνικὴν με-
γαλοφυΐαν τοῦ Πραξιτέλους
δυνάμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν καὶ
ἀπὸ ἀρκετὰ ἀντίγραφα ἀγαλ-
μάτων του, ἀλλὰ πρὸ πάντων
ἀπὸ τὸ πρωτότυπον ἔργον, τὸ
ὅποῖον ἐσώθη ἐλαφρῶς ἡκρω-
τηριασμένον εἰς τὴν Ὀλυμπί-
αν, τὸν Ἐρμῆν. Ἡ κατερ-
γασία τοῦ ἀγάλματος εἶναι
μοναδική. Ἡ σμίλη τοῦ Πρα-
ξιτέλους εἶχε πράγματι τὴν
δύναμιν νὰ μεταβάλῃ τὴν ψυχρὰν ἐπιφάνειαν τοῦ μαρμάρου
εἰς λεπτοτάτην ἐπιδερμίδα, ἡ δποία δίδει τὴν ἐντύπωσιν θερμῆς
ζωντανῆς σαρκός. Τὸ σῶμα τοῦ Ἐρμοῦ εἶναι εύρωστον ἀλλ’
ἀπαλόν, μὲ λεπτάς γραμμάς καὶ ἀσύγκριτον χάριν. Καὶ πρέπει
νὰ ἔχωμεν ύπ’ ὅψει μας, δτι, σύμφωνα τούλαχιστον πρὸς τὰς
μαρτυρίας τῶν παλαιῶν, δὲν ἐθεωρεῖτο τὸ ἀγαλμα τοῦτο ἀπὸ
τὰ καλύτερα ἔργα τοῦ καλλιτέχνου. Πολὺ περισσότερον ἔφη-
μίζετο τὸ ἀγαλμα τῆς Ἀφροδίτης, τὸ δποῖον εἶχε τοποθετηθῆ

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἐρμοῦ
τοῦ Πραξιτέλους
(Μουσεῖον Ὀλυμπίας)

έντος τοῦ ναοῦ τῆς θεᾶς εἰς τὴν Κνίδον τῆς Μ. Ἀσίας, ἡ Κνιδία Ἀφροδίτη. Τὸ ἄγαλμα εἶναι γνωστὸν ἀπὸ ἀπεικονίσεις νομισμάτων καὶ ἀντίγραφα. Τὸ κάλλος τῆς θεᾶς ἦτο θαυμβωτικὸν καὶ ἡ ἔκφρασις τόσον ζωντανή, ὅστε παλαιὸν ἐπίγραμμα ἔλεγε περὶ τοῦ ἔργου: «Ποῖος ἔδωκε ζωὴν εἰς τὴν πέτραν; Ποῖος εἶδε μέσα εἰς τὸ μάρμαρον τὴν Ἀφροδίτην; Αὐτὸς ἔδω τὸ δημιουργη-

μα ἐβγῆκε πραγματικῶς ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Προαξιτέλους ἢ μήπως χηρεύει ὁ Ὄλυμπος, ἐπειδὴ ἡ Παφία (Ἀφροδίτη) ἐπέταξε μαρτὰν εἰς τὴν Κνίδον; » Ἐνδεικτικὰ τῆς τέχνης τοῦ μεγαλοφυοῦς πλάστου εἶναι καὶ ἀντίγραφα ἄλλων ἔργων του, ὅπως ὁ Ἔρως τῶν Θεσπιῶν, ὁ ἀναπαυόμενος Σάτυρος, ὁ Ἀπόλλων, σαυροκτόνος.

Κεφαλὴ τῆς Κνιδίας Ἀφροδίτης
(Ἀντίγραφον)

δεξιοτεχνίας εἶχε καὶ σπουδαίαν. Τοῦτο γνωρίζομεν ἀπὸ μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων, ὅτι ἦτο ἀρχιτέκτων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς εἰς τὴν Τεγέαν τῆς Ἀρκαδίας. Ἀπὸ τὸν ἴδιον ναὸν σχηματίζομεν ἰδέαν καὶ διὰ τὴν πλαστικὴν ἰδιοφυΐαν του. Ἐσώθησαν κάπως κολοβωμένα

β) Σκάπας καὶ Λύσιππος

Ἐξ ἵσου μεγάλης ἐμπνεύσεως καλλιτέχνης ἦτο καὶ ὁ Σκόπας. Ἐγεννήθη εἰς τὴν νῆσον Πάρον, ἀλλ' εἰργάσθη εἰς πολλὰ μέρη τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς μικρασιατικῆς Ἑλλάδος. Ἐκτὸς τῆς γλυπτικῆς ἀρχιτεκτονικὴν μόρφωσιν.

τὰ ἀγάλματα τῶν ἀετωμάτων τοῦ ναοῦ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα φαίνεται, δτὶ δὲ Σκόπας κατεγίνετο πολὺ εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ σφρυδοῦ καὶ βιαίου πάθους. Τὴν ἰδίαν ἄλλωστε ἐντύπωσιν μᾶς ἀφήνουν καὶ τὰ ἄλλα ἀντίγραφα τῶν ἔργων του, ὅπως ἡ Βακχίς (μαινάς) τοῦ Μουσείου τοῦ Μονάχου καὶ ἡ κεφαλὴ ἀγάλματος τοῦ Μελεάγρου, τοῦ μυθικοῦ ἥρωος τῶν Αἰτωλῶν. Εἰς τὴν ὕριμον τέχνην τοῦ Σκόπα ἀνήκει καὶ ὁ ἀνάγλυφος στολισμὸς τοῦ τάφου τοῦ Μαυσώλου, τοῦ Μαυσωλείου, ὅπως λέγεται, εἰς τὴν Ἀλικαρνασσόν.

Νεώτερος τοῦ Σκόπα καὶ τοῦ Πραξιτέλους καὶ σύγχρονος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο ὁ τρίτος μέγας γλύπτης τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος, ὁ Λύσιππος. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Σικυώνα καὶ κατειργάζετο κυρίως τὸν χαλκόν. Κατεσκεύαζεν ἀγάλματα θεῶν, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἀνδριάντας ἀθλητῶν καὶ συγχρόνων ἐπισήμων προσώπων. Ἀπὸ τοὺς παλαιούς πληροφορούμεθα, δτὶ δὲ Λύσιππος ἦτο ὁ προνομιούχος ἀνδριαντοποιὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἡ προτίμησις αὐτὴ πρὸς τὸν Σικυώνιον καλλιτέχνην ὠφείλετο εἰς τὸ γεγονός, δτὶ αὐτὸς μόνον ἀπέδιδεν εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ Μακεδόνος ἥρωος τὸν ἀρρενωπὸν καὶ λεοντόκαρδον χαρακτῆρά του. Φαίνεται ἐπίσης, δτὶ μόνον δὲ Λύσιππος κατώρθωνε νὰ παριστᾷ τὸν Ἀλέξανδρον νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ ἐπάνω, ὅπως συνήθιζεν εἰς τὴν πραγματικὴν

·Ο Μελέαγρος
(Μαρμάρινον ἀντίγραφον)

ζωήν. Εἰς τὸν περιφημότερον τούλαχιστον ἀπὸ τοὺς ἀνδριάντας τοῦ Ἀλεξάνδρου, δπως ἀναφέρουν οἱ παλαιοί, παρέστησε τὸν Μακεδόνα βασιλέα δρθόν, μὲ τὴν λόγχην εἰς τὴν χεῖρα καὶ τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὸν οὐρανόν. Ποίαν ἐντύπωσιν προεκάλει τὸ ἔργον, μᾶς λέγει παλαιὸν ἐπίγραμμα:

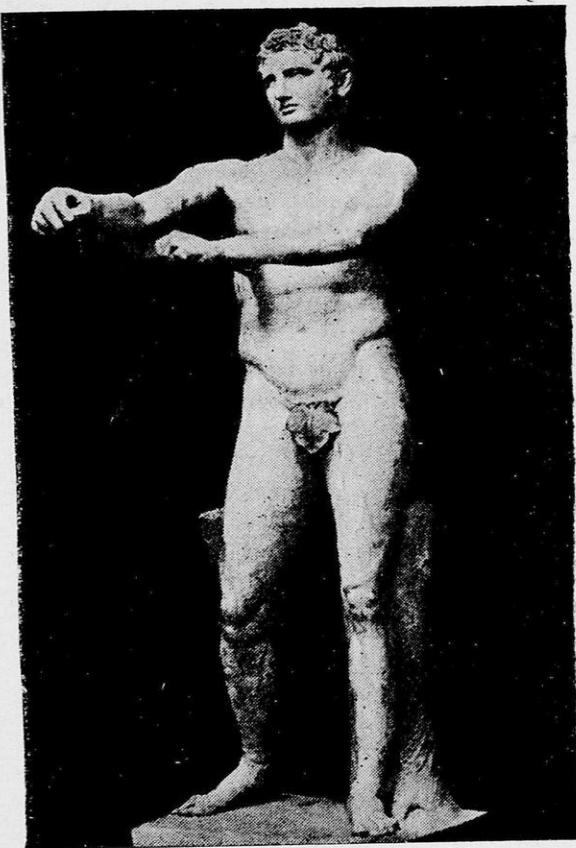
Μοιάζει ὁ χαλκὸς σὰν νὰ μιλᾷ κοιτώντας πρὸς τὸ Δία·
τὴ γῆ ἔχω ἐγὼ ἅποδι μου, τὸν "Ολυμποῦ ἐσν κοάτα.

Πρωτότυπον ἔργον τοῦ Λυσίππου δὲν ἔσωθη. "Εχομεν δμως ἀρκετὰ μαρμάρινα ἀντίγραφα τῶν ἔργων του. 'Εξαίρετον εἶναι ἀντίγραφον χαλκοῦ ἀνδριάντος, τοῦ ἀποξιμένου, δπως τὸν ὡνόμαζον οἱ παλαιοί. Παριστάνει ἀθλητήν, δ ὁποῖος μετὰ τὴν νίκην του ἀποξέει μὲ τὴν στλεγγίδα (ξύστραν) τὸ ἔλαιον καὶ τὴν σκόνην ἀπὸ τὸ δέρμα του. 'Η στάσις τοῦ σώματος τοῦ ἀθλητοῦ μὲ τὸ πλατύ ἄνοιγμα τῶν σκελῶν εἶναι φυσικωτάτη. 'Ο κορμὸς φαίνεται ὡς νὰ λυγίζεται ἐπάνω εἰς τὰ λισχία. Εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου διακρίνεται ἀκόμη ἡ ὑπερέντασις τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων ἀπὸ τὸν ἀγῶνα. "Αλλα μαρμάρινα ἀντίγραφα χαλκῶν ἔργων τοῦ Λυσίππου εἶναι ὁ 'Ηρακλῆς, ὁ "Αρης καὶ ὁ παγκρατιαστῆς 'Αγίας.

Εἰς τὰ γλυπτικὰ προϊόντα τοῦ 4ου π.Χ. αἰώνος κατατάσσεται καὶ τὸ σύμπλεγμα τῆς Νιόβης μὲ τὰ τοξευόμενα τέκνα της καὶ ὁ 'Απόλλων, δ ὁποῖος εύρισκεται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ (Μπελβεντέρε) εἰς τὴν Ρώμην ('Απόλλων τοῦ Μπελβεντέρε).

Δύο ἐπίσης χάλκινα ἀγάλματα, τὰ δποῖα εύρεθησαν εἰς τὸν βυθὸν τῆς ἑλληνικῆς θαλάσσης, ὁ ἔφηβος τῶν Ἀντικυθήρων καὶ δ παῖς τοῦ Μαραθώνος, εἶναι ἔργα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς.

Εἰς τὴν ἰδίαν δημιουργικὴν ἔμπνευσιν ἀνήκουν καὶ μερικὰ ἔξαίρετα ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα. Μεταξὺ αὐτῶν τὸ ἀνάγλυφον τοῦ Δεξίλεω εἶναι ἔργον διασήμου καλλιτέχνου. Παριστᾶ τὸν εἰκοσαετῆ ἵππεα τοῦ ἀθηναϊκοῦ στρατοῦ Δεξίλεων τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν δποίαν δρμῆ ἐναντίον τοῦ ἀντιπάλου του κατὰ τὸν κορινθιακὸν πόλεμον (394 π.Χ.), τὸν ἀνατρέπει καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸν τρυπήσῃ μὲ τὴν λόγχην του.

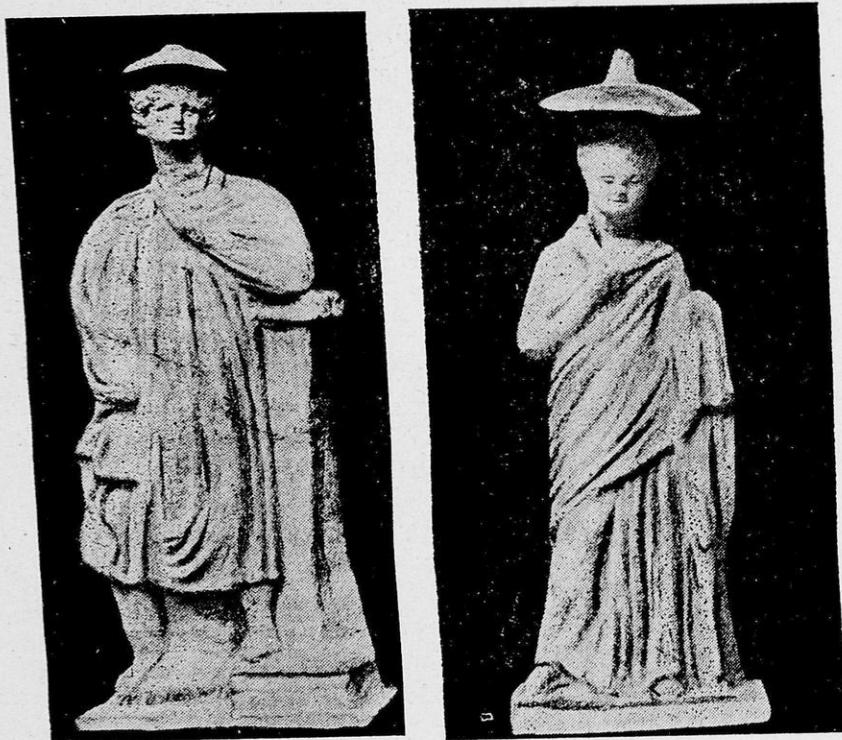
Ο αποξυόμενος τοῦ Λυσίππου
(Μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ)

Η κεφαλή του παιδός του Μαραθώνος (Χάλκινος ἀνδριάς. Ἐθνικὸν Μουσεῖον)

γ) Εἰδώλια.

Κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰώνα ἀναζῇ παλαιοτάτη βιοτεχνία, ἡ δποία κατὰ τοὺς δύο προηγουμένους αἰώνας εἶχε παραμεληθῆ. Εἶναι ἡ βιοτεχνία τῆς κατασκευῆς μικρῶν πηλίνων ἀγαλμάτων

Εἰδώλια Τανάγρας

*Ανὴρ καὶ γυνὴ μὲν ἔνδυμα περιπάτου καὶ σκιάδιον.

ἢ εἰδωλίων, δπως λέγονται. Πλῆθος τοιούτων εἰδωλίων εύ-
ρεθη εἰς τοὺς τάφους Ιδίως τῶν ἀρχαίων νεκροταφείων τῆς Τα-
νάγρας εἰς τὴν Βοιωτίαν. Παριστάνουν δως ἐπὶ τὸ πλεῖστον
γυναῖκας μὲν ἔνδυμασίαν περιπάτου, δηλαδὴ χιτῶνα καὶ ίμά-

τιον, συχνά μὲ σκιάδιον εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ μὲ ριπίδιον εἰς τὴν χεῖρα. Συνηθισμέναι εἶναι ἐπίσης κωμικαὶ παραστάσεις, δῆπος π.χ. ἄσχημοι γραῖαι τροφοὶ μὲ παιδιὰ εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν, δόῦλοι παιδαγωγοί, οἱ δόποιοι σύρουν τὰ διτα τῶν μαθητῶν των κλπ. Πολλὰ ἀπὸ τὰ εἰδώλια αὐτὰ εἶναι ἀληθινὰ κομψοτεχνήματα. Ἡ ἐπεξεργασία των μαρτυρεῖ γενικῶς, πόσον ἀνεπτυγμένον καὶ διαδεδομένον ἦτο τὸ αἴσθημα τοῦ ὥραίου εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν κοινωνίαν.

Ζωγραφικὴ καὶ ἀγγειογραφία.

Καὶ ἡ ζωγραφικὴ ἀντιπροσωπεύεται κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα ἀπὸ ἐπιφανεῖς καλλιτέχνας. Οἱ μεγαλύτεροι ἔξι δλῶν ἦτο δ 'Απελλῆς ἀπὸ τὴν Κολοφῶνα τῆς Ἰωνίας. Τὴν ζωγραφικὴν ἐδιδάχθη εἰς τὴν "Ἐφεσον. Διὰ νὰ τελειοποιηθῇ, ἥλθε κατόπιν εἰς τὴν Σικυῶνα. Τὴν ὅξιαν του ὡς ζωγράφου πιστοποιεῖ τὸ γεγονός, δτι, δῆπος ὁ Λύσιππος εἰς τὴν γλυπτικήν, τοιουτότροπως καὶ ὁ Ἀπελλῆς εἰς τὴν ζωγραφικὴν εἶχε μόνον αὐτὸς τὸ προνόμιον νὰ ζωγραφῇ εἰκόνας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Ἀπελλοῦ ἔξυμνησαν οἱ ἀρχαῖοι τὴν ἀναδυομένην Ἀφροδίτην, ἀφιερωμένην εἰς τὸ Ἀσκληπιεῖον τῆς νήσου Κᾶ. Οἱ πίνακι παρίστανε τὴν γέννησιν τῆς θεᾶς ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Τὸ ἐπάνω ἥμισυ τοῦ κορμοῦ ἦτο ἔξω ἀπὸ τὰ κύματα, ἐνῷ τὸ ὑπόλοιπον ἦτο διαφανὲς μέσα εἰς τὸ ὅδωρ. Ως περιφήμοι ἐπίσης ἔργον τοῦ Ἀπελλοῦ ἀναφέρεται ἡ "Ἄρτεμις, τὴν δόποιαν ἔζωγράφησεν δικαλλιτέχνης νὰ κυνηγῇ εἰς τὰ βουνά μαζὶ μὲ τὰς νύμφας τῶν ὄρέων. "Οχι διλιγώτερον ἔθαυμάζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἄλλος πίνακι τοῦ Ἀπελλοῦ, δούποιος παρίστανε τὸν Μ. Ἀλέξανδρον μὲ τὸν κεραυνὸν τοῦ Διός εἰς τὴν χεῖρα.

Σύγχρονος τοῦ Ἀπελλοῦ ἦτο ὁ Πρωτογένης ἀπὸ τὴν Καρίαν τῆς Μ. Ἀσίας. Διὰ τὴν ὅξιαν του ὡς ζωγράφου μαρτυρεῖ ἡ ἀρχαία παράδοσις. Λέγεται δηλαδή, δτι ὁ Ἀπελλῆς τὸν ἔθεωρει ἵσον ἡ καὶ ἀνώτερόν του, τὸν κατέκρινεν ὅμως, διότι ἐπέμενε πολὺ εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν ἔργων του.

Μὲ τὴν πρόσδον τῆς ζωγραφικῆς κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα ἡ

διακοσμητική τῶν ἀγγείων παρακμάζει. Τοιουτορόπως ἡ μοναδική εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἐλληνικὴ τέχνη τῆς ἀγγειογραφίας, ἡ ὅποια ἔδωκεν ἄλλοτε ἀριστουργήματα, ἔπαινε πλέον νὰ παράγῃ ἐκλεκτὰ προϊόντα. Ἐν τούτοις καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τοῦ μαρασμοῦ οἱ Ἀθηναῖοι τεχνῖται δὲν παύουν ἐντελῶς νὰ κατασκευάζουν ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα, τὰ ὅποια ὅμως δὲν ἔχουν πλέον μεγάλην ζήτησιν. Αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας, αἱ ὅποιαι πρὸ τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν εἶχον ἀνοικτὰς τὰς ἀγοράς των εἰς τὰ ἀττικὰ ἀγγεῖα, τώρα ἔχουν διακόψει μὲ τὰς Ἀθηναῖς κάθε ἐμπορικὴν συναλλαγήν. Διὰ τὰς εἰς ἀγγεῖα ἀνάγκας των ἀναπτύσσουν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος ἰδικήν των βιομηχανίαν, ἐφάμιλλον πρὸς τὴν ἀττικήν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ ἔξαγωγαι τῶν ἀττικῶν ἀγγείων ἔχουν περιορισθῆ κυριώς εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν ἀποικιῶν τῆς Σκυθίας (Ρωσίας) καὶ τῆς Κυρηναϊκῆς. Τὰ σχέδιά των δεικνύουν πλουσίαν ἔμπνευσιν καὶ μεγάλην εύχερειαν εἰς τὸν χειρισμὸν τοῦ χρωστῆρος, ἀλλὰ μαζὶ καὶ προχειρότητα καὶ ἀμέλειαν εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν. “Ολα προμηνύουν, διτὶ ἡ ἀγγειογραφία βαδίζει γοργῶς πρὸς τὴν δύσιν της. Καὶ πράγματι κατὰ τὸν ἐπόμενον αἰῶνα ἔσβησε σχεδόν ἐντελῶς.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

Ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέλος τῆς ἐνδοξοτέρας περιόδου τῆς ιστορίας μας. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τὸ Ἐθνος μας, τὸ ὅποιον ὁ Θεός ἐπροίκισε μὲ σπανίας ἀρετάς, ἔκαμεν, ὅπως εἴ-δομεν, ἔργα παγκοσμίου ἐνδιαφέροντος, τὰ δόποια κανὲν ἄλλο Ἐθνος εἰς τὸν κόσμον δὲν ἔχει παρουσιάσει.

Ἐν πρώτοις ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἑλευθερίαν καὶ ἡ στοργὴ πρὸς τὴν πτωχὴν ἄλλὰ προνομιούχον γῆν, τὴν ὅποιαν ἔταξεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός νὰ κατοικήσῃ, τοῦ ἔδωκε τὴν δύναμιν νὰ στα-ματήσῃ τὴν ἔξαπλωσιν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἥπειρον τῆς ἀσια-τικῆς δουλείας καὶ βαρβαρότητος. Εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ ὄψις τοῦ κόσμου θὰ ἥτο σήμερον διαφορετική, ἂν οἱ Ἐλληνες, ὅπως τό-σοι ἄλλοι μεγαλύτεροι λαοί, ὑπέκυπτον εἰς τὴν τρομακτικὴν ύ-λικὴν ὑπεροχὴν τῆς περισικῆς αὐτοκρατορίας.

Μετὰ τὸ μεγαλούργημα τοῦτο οἱ πρόγονοί μας μὲ τὴν δρο-σερὰν καὶ γόνιμον φαντασίαν, τὸν δυνατὸν καὶ πρωτότυπον νοῦν καὶ τὴν λεπτὴν καλαισθησίαν των παρήγαγον ὅ,τι ἔξωρατ-ζει τὸν ὄνθρωπον καὶ τὸν ἀναβιβάζει εἰς τὴν σφαῖραν ἀνωτέ-ρας πνευματικῆς ζωῆς. "Ισως μάλιστα ἡ ἀπόδοσις τοῦ ἐλληνι-σμοῦ θὰ ἥτο ἀκόμη πλουσιωτέρα καὶ διὰ τὸν ύλικὸν βίον τοῦ ἄνθρωπου, τὰς ἀνέσεις καὶ τὰς εὐκολίας του, ἀν μέγα μέρος τῆς ζωτικότητος καὶ δραστηριότητός του δὲν ἔξηντλει εἰς τοὺς μακρούς καὶ καταστρεπτικούς ἐμφυλίους πολέμους. Ποία εἶναι ἡ ἀξία τοῦ πολιτισμοῦ, τὸν ὅποιον ἔδημοιούργησε τὸ μικρὸν ἄλλὰ μεγαλουργὸν Ἐθνος μας, ἀποδεικνύει τὸ ἔξῆς γεγονός: "Ολοὶ οἱ μεγάλοι καὶ πολιτισμένοι λαοὶ ἀναγνωρίζουν, ὅτι ἡ πρόδοσίς των ἐθεμελιώθη εἰς ὅ,τι ἐδιδάχθησαν ἀπό τοὺς ἀρ-χαίους Ἐλληνας. Δι' αὐτὸν καὶ τὴν γλωσσαν καὶ τὰ ἀριστουρ-

γήματα τῆς φιλολογίας των διδάσκονται καὶ μὲ τὴν ἔνδοξον ἴστοριαν των καταγίνονται μὲ ἀγάπην καὶ τὰ καλλιτεχνικά των δημιουργήματα ἔχουν πάντοτε ὡς πρότυπα οἱ καλλιτέχναι τῶν.

’Αλλὰ τὸ κοσμοῖστορικὸν ἔργον τοῦ ἐλληνισμοῦ εἶναι, ὅτι τὸν πολιτισμόν, τὸν ὃποῖον ἐδημιούργησε, μετέδωκε μὲ τὰς κατακτήσεις τοῦ Μ. ’Αλεξάνδρου εἰς ὅλον τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Εἰς τὴν ἀσιατικὴν καὶ ἀφρικανικὴν ἥπειρον κινοῦνται συνεχῶς “Ἐλληνες, φέρουν παντοῦ τὴν φιλομάθειαν, τὴν δίψαν πρὸς ἔρευναν, τὴν ἡμερότητα, τὴν γλῶσσάν των, τὰ ἔξιχα προϊόντα τῆς διανοίας τῶν μεγάλων πνευματικῶν δημιουργῶν τοῦ ἐλληνισμοῦ, μὲ μίαν λέξιν τὸν πολιτισμόν των.

Δι’ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν ἀποτελεῖ ἀξιοκατάκριτον ἔθνικὸν ἐγωισμόν, ἢν λέγωμεν μὲ σεμνὴν ὑπερηφάνειαν, ὅτι ὁ ἐλληνικὸς λαὸς εἶναι ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς τῆς Θείας Προνοίας, ὁ δόποιος ἐδίδαξεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀξίαν τῆς ἐλευθερίας, ἐφώτισε τὸν νοῦν των καὶ ἐξηγένισε τὴν καρδίαν τῶν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελίς Στύχος

10	22	'Αντὶ τίποτα	γράφε : τίποτε
20	10	> προ- σώπων	> προσ- ώπων
81	30	> οὗτε χρυσός ἐπὶ γῆς οὐδαμόθι τοιοῦτος	> οὗτε χρυσός ἐστι γῆς οὐδαμόθι τοσοῦτος.
92		> δστρακον μὲ τὸ δ- νομα καὶ τὸν δῆμον τοῦ Θεμιστοκλέους	> δστρακον μὲ τὸ δνομια τοῦ Θε- μιστοκλέους καὶ τοῦ πατρός του.
128	18	> Δήμητρας	> Δήμητρος
176	15	> ἐχθ- φῶν	> ἐ- χθρῶν
188	τίτλος	> Η ἀκμὴ καὶ παρακ- μὴ κ.τ.λ.	> Ακμὴ καὶ παρακμὴ τῆς δυνά- μεως τῶν Ἀθηνῶν.
245	21	> ἔχει μετακομισθῇ	> ἔχει μετακομισθῇ.
252	8	> τὴν ἄνοιξην τοῦν	> τὴν ἄνοιξιν τοῦ
262		> 'Επιγόνοι	> 'Επίγονοι

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

1. ΑΙΓΥΠΤΙΟΙ

- 4000 π.Χ. "Ενωσις τῆς Αίγυπτου εἰς ἓν κράτος.
1800-1530 » 'Επιδρομὴ τῶν 'Υκσώς.
670 » Οἱ Ἀσσύριοι ὑποτάσσουν τὴν Αἴγυπτον.
525 » 'Υποταγὴ τῆς Αίγυπτου εἰς τοὺς Πέρσας.

2. ΒΑΒΥΛΩΝΙΟΙ ΚΑΙ ΑΣΣΥΡΙΟΙ

- 4000 » Οἱ Σουμέριοι εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς κάτω Μεσοποταμίας.
2000 » "Ιδρυσις τοῦ ἀρχαίου βαβυλωνιακοῦ κράτους.
1100 » 'Υποταγὴ τῶν Βαβυλωνίων εἰς τοὺς Ἀσσυρίους.
612 » "Ιδρυσις τοῦ νέου βαβυλωνιακοῦ κράτους.
539 » Κατάλυσις τοῦ νέου βαβυλωνιακοῦ κράτους ὑπὸ τοῦ Κύρου.

3. ΕΒΡΑΙΟΙ

- 2009 » 'Εγκατάστασις τῶν 'Εβραίων εἰς τὴν Παλαιστίνην.

4. ΦΟΙΝΙΚΕΣ

- 800 » Μεγίστη ἀκμὴ τῆς Τύρου. Κτίσις τῆς Καρχηδόνος.

5. ΧΕΤΤΑΙΟΙ

- 1400-1300 » 'Ακμὴ τῶν Χετταίων.

6. ΜΗΔΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΣΑΙ

- 550 π.Χ. Ὁ Κῦρος γίνεται βασιλεὺς τῶν Μῆδων καὶ τῶν Περσῶν.
- 546 » Ὁ Κῦρος ὑποτάσσει τοὺς Λυδούς.
- 538 » Ὁ Κῦρος κυριεύει τὴν Βαβυλῶνα.
- 528 » Θάνατος τοῦ Κύρου

ΕΛΛΗΝΕΣ

5ος Αἰών.

- 499 » Ἰωνικὴ ἐπανάστασις.
- 492 » Ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος.
- 490 » Μάχη τοῦ Μαραθῶνος.
- 480 » Μάχη τῶν Θερμοπυλῶν. Ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος. Μάχη τῆς Ἰμέρας.
- 479 » Μάχη τῶν Πλαταιῶν καὶ τῆς Μυκάλης.
- 478 » Ἰδρυσις τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας.
- 467 » Νίκη τοῦ Κιμωνος παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εύρυμέδοντος.
- 449 » Κιμώνειος εἰρήνη. Θάνατος τοῦ Κιμωνος.
- 431-404 » Πελοποννησιακὸς πόλεμος.
- 421 » Νικίειος εἰρήνη.
- 415-413 » Ἡ ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν.
- 406 » Ἡ ναυμαχία εἰς τὰς Ἀργινούσας.
- 405 » Ἡ καταστροφὴ τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου εἰς Αίγας ποταμούς.
- 404-403 » Οἱ τριάκοντα τύραννοι.

4ος Αἰών.

- 396 » Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Ἀσίαν.
- 395-387 » Βοιωτικὸς ἢ Κορινθιακὸς πόλεμος.
- 387 » Ἀνταλκίδειος εἰρήνη.
- 382 » Κατάληψις τῆς Καδμείας ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν.
- 371 » Ἡ μάχη τῶν Λεύκτρων.
- 362 » Ἡ μάχη μῆς Μαντινείας. Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινῶνδου.

- 360 π.Χ. Ὁ Φιλίππος καταλαμβάνει τὸν Μακεδονικὸν θρόνον.
- 358-355 » Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος.
- 348 » Καταστροφὴ τῆς Ὀλύνθου ὑπὸ τοῦ Φιλίππου.
- 338 » Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας.
- 336 » Διολοφονία τοῦ Φιλίππου. Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος βασιλεύει.
- 335 » Καταστροφὴ τῶν Θηβῶν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.
- 334 » Ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἡ μάχη τοῦ Γρανικοῦ.
- 333 » Ἡ μάχη τῆς Ἰσσοῦ.
- 331 » Ἡ μάχη τῶν Γαυγαμήλων. Κατάλυσις τοῦ περσικοῦ κράτους.
- 330-328 » Ὑποταγὴ τῆς Βακτριανῆς καὶ Σογδιανῆς (ἄνω Ἀσίας).
- 327 » Ἐκστρατεία εἰς τὰς Ἰνδίας.
- 323 » Θάνατος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

ΕΙΚ Ο Ν Ε Σ

1. Αιγύπτιος	Σελ.	12
2. Ιερογλυφικά	»	13
3. Άι πυραμίδες καὶ ἡ μεγάλη Σφίγξ	»	15
4. Ὑπόστυλος αἴθουσα τοῦ ναοῦ τοῦ Καρνάκ	»	18
5. Ἀμένεμχετ Γ'	»	19
6. Κυνήγιον λεόντων (ἀσσυριακὸν ἀνάγλυφον)	»	25
7. Πτερωτὸς ταῦρος	»	26
8. Σφηνοειδῆς γραφὴ	»	27
9. Ἀσυρριακός ναός	»	28
10. Ὁ τάφος τοῦ Κύρου εἰς τὰς Πασαργάδας	»	44
11. Περσικὸν ἀνάκτορον	»	46
12. Περσικὸς κίων	»	47
13. Δαρεῖος Α'	»	51
14. Πέρσαι πολεμισταὶ	»	52
15. Ἔλλην δπλίτης	»	61
16. Μιλτιάδης	»	65
17. Ἀριστείδης	»	66
18. Θεμιστοκλῆς	»	67
19. Ὁ χρυσοῦντι τρίπους τῶν Δελφῶν καὶ ἡ ἐπὶ τῶν σπειρῶν τῶν ὄφεων ἐπιγραφὴ	»	85
20. Ὅστρακον μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλέους	»	92
21. Κεφαλὴ τοῦ Κίμωνος	»	96
22. Περικλῆς	»	102
23. Τριήρης	»	114
24. Ἄνήρ μὲ χιτῶνα καὶ ἀνήρ μὲ ἱμάτιον	»	118
25. Γυνὴ μὲ χιτῶνα καὶ γυνὴ μὲ ἱμάτιον	»	119
26. Σχολεῖον	»	120
27. Παλαίστρα (ἀπὸ ἔρυθρόμορφον ἀγγεῖον)	»	121
28. Ἐσωτερικὸν σιδηρουργεῖον	»	124
29. Παναθηναϊκὸς ἀμφορεὺς	»	127
30. Αἰσχύλος	»	132
31. Σοφοκλῆς	»	133
32. Εὐριπίδης	»	134

33. Ἡρόδοτος	» 135
34. Θουκυδίδης	» 136
35. Σωκράτης	» 138
36. Δωρικός, ίωνικός καὶ κορινθιακός κίων	» 142
37. Ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς ('Απτέρου) Νίκης	» 143
38. Κούρος	» 145
39. Κόρη	» 146
40. Κεφαλὴ τοῦ Διὸς τῆς Ὄλυμπίας	» 147
41. Μαρμάρινον ἀντίγραφον τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς	» 149
42. Ὁ δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος	» 151
43. Ὁ δορυφόρος τοῦ Πολυκλείτου	» 152
44. Μελανόμορφος ἀμφορεύς	» 153
45. Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν	» 155
46. Ὁ Παρθενών	» 156
47. Τὸ Ἐρέχθειον. Στοὰ τῶν Καρυατίδων	» 157
48. Ἀλκιβιάδης	» 172
49. Στήλη Ἐρμοῦ	» 175
50. Νόμισμα Συρακουσῶν	» 177
51. Φίλιππος Β'	» 218
52. Μακεδῶν ἵππεύς	» 220
53. Δημοσθένης	» 225
54. Ἰσοκράτης	» 226
55. Ὁ λέων τῆς Χαιρωνείας	» 230
56. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος	» 236
57. Ἡ μάχη τῆς Ἰσσοῦ	» 244
58. Πλάτων	» 273
59. Ἀριστοτέλης	» 274
60. Θόλος τῆς Ἐπιδαύρου	» 276
61. Τὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου ὅπως εἶναι σήμερον	» 277
62. Ἡ Εἰρήνη τοῦ Κηφισοδότου	» 278
63. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἐρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους	» 279
64. Κεφαλὴ τῆς Κνιδίας Ἀφροδίτης	» 280
65. Ὁ Μελέαγρος	» 281
66. Ὁ ἀποξύμενος τοῦ Λυσίππου	» 283
67. Ἡ κεφαλὴ τοῦ παιδὸς τοῦ Μαραθῶνος	» 284
68. Εἰδώλια Τανάγρας	» 285

ΧΑΡΤΑΙ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

1. Ἀρχαία Αἴγυπτος	Σελ.	11
2. Βαβυλωνία καὶ Ἀσσυρία	»	21
3. Παλαιστίνη καὶ Φοινίκη	»	33
4. Φοινικικὴ ἔξαπλωσις	»	37
5. Τὸ Περσικὸν κράτος ἐπὶ Δαρείου Α'	»	45
6. Χάρτης τῶν Περσικῶν πολέμων	»	59
7. Σχεδιάγραμμα τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος	»	63
8. Σχεδιάγραμμα τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν	»	73
9. Σχεδιάγραμμα τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμῖνος	»	79
10. Σχεδιάγραμμα τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν	»	83
11. Σχέδιον τῶν μακρῶν τειχῶν	»	105
12. Σχέδιον ἀρχαίας οἰκίας	»	117
13. Ναός ἐν παραστάσι	»	140
14. Ναός πρόστυλος - Ναός ἀμφιπρόστυλος	»	141
15. Ναός περίπτερος	»	142
16. Σχέδιον Πύλου καὶ Σφακτηρίας	»	169
17. Χάρτης τοῦ Κορινθιακοῦ πολέμου	»	199
18. Σχεδιάγραμμα τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης	»	213
19. Χάρτης τῆς πορείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μέχρι τοῦ ποταμοῦ Γρανικοῦ	»	241
20. Σχέδιον τῆς Τύρου	»	247
21. Χάρτης τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου	»	251

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

Αἱ χῶραι τῶν πρώτων πολιτισμῶν. Οἱ Αἰγύπτιοι: Ἡ Αἴγυπτος καὶ δὲ Νεῖλος—Οἱ κάτοικοι—Κοινωνικὴ δργάνωσις—Ἴστορικαὶ πηγαὶ—Τὰ ιερογλυφικά—Ἴστορία τῆς Αἰγύπτου—Ἡ θρησκεία—Βιοτεχνία καὶ ἐπιστήμαι—Αἱ καλαὶ τέχναι—Μνημεῖα.—Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι: Οἱ ἀρχαίοτεροι λαοὶ τῆς Μεσοποταμίας—Τὸ ἀρχαῖον βαβυλωνιακὸν κράτος—Τὸ ἀσσυριακὸν κράτος—Τὸ νέον βαβυλωνιακὸν κράτος—Ἴστορικαὶ πηγαὶ—Σφηνοειδῆς γραφὴ—Θρησκεία—Πολιτισμὸς τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν Βαβυλωνίων—Ἡ Βαβυλών.—Οἱ Ἐβραῖοι: Χώρα καὶ κάτοικοι—Ἴστορία τῶν Ἐβραίων.—Οἱ Φοίνικες: Χώρα καὶ κάτοικοι—Ἡ θαλασσοκρατόρια τῶν Φοίνικων—Ἐμπόριον—Βιομηχανία—Τέχνη.—Οἱ Χετταῖοι.—Μῆδοι καὶ Πέρσαι: Τὸ δροπέδιον τοῦ Ἰράν—Οἱ λαοὶ τοῦ δυτικοῦ Ἰράν—Τὸ Μηδικὸν κράτος—Κύρος δὲ ἰδρυτὴς τοῦ περσικοῦ κράτους—Τὸ περσικὸν κράτος μετὰ τὸν Κύρον—Οἱ πολιτισμὸς τῶν Περσῶν.—Οἱ Ἀνατολικοὶ λαοὶ καὶ οἱ Ἐλληνες.

$$\sum \in \lambda$$

9-49

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β

ΑΚΜΗ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΗΔΙΚΟΙ "Η ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Τὰ αίτια τῆς συγκρούσεως Ἐλλήνων καὶ Περσῶν.—Οἱ Πέρσαι κατὰ τὸ τέλος τοῦ δου π. Χ. αἰώνος : Ὁ Δαρεῖος—Αἱ ιωνικαὶ πόλεις ὑπὸ τοὺς Πέρσας—Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν—Ἡ ιωνικὴ ἐπανάστασις.—Ἡ Ἐλλὰς πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων.—Οἱ ἀμυντικὸς πόλεμος τῶν Ἐλλήνων : Ἀτυχῆς ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἐλλάς

297

δος—Ἐκστρατεία τοῦ Δάτιδος καὶ τοῦ Ἀρταφέρνους—Μαραθών: α) Αἱ προετοιμασίαι διὰ τὴν μάχην, β) Ἡ μάχη.—Ἡ σημασία τῆς νίκης τοῦ Μαραθῶνος.—Ο Μιλτιάδης—Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.—Νέαι προετοιμασίαι τῶν Περσῶν.—Θάνατος τοῦ Δαρείου.—Ο Ξέρξης ἐκστρατεύει κατὰ τῆς Ἑλλάδος—Συνέδριον τῶν Ἐλλήνων εἰς τὸν Ἰσθμὸν—Θερμοπύλαι: α) Τὰ πρὸ τῆς μάχης, β) Ἡ μάχη—Ο Ξέρξης καταστρέφει τὰς Ἀθήνας—Σαλαμίς: α) Πολεμικὸν συμβούλιον τῶν Ἐλλήνων εἰς τὴν Σαλαμῖνα, β) Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος—Φυγὴ τοῦ Ξέρξου—Τιμαι εἰς τὸν Θεμιστοκλέα—Προτάσεις τοῦ Μαρδονίου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους—Πλαταιαί: α) Συγκέντρωσις τῶν ἀντιπάλων, β) Ἡ μάχη — Ἄλλαι νῦν τοῦ τῶν Ἐλλήνων: α) Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης, β) Ἡ μάχη τῆς Ἰμέρας.—Τὰ αἴτια τῆς νίκης τῶν Ἐλλήνων

50—89

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ' Η ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΗΓΕΜΟΝΙΑ

Ο ἐπιθετικὸς πόλεμος τῶν Ἐλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν—Ο χύρωσις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς—Τὸ τέλος τοῦ Παυσανίου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους—Ἡ ἀθηναϊκὴ συμμαχία—Θάνατος τοῦ Ἀριστείδου—Ο Κίμων—Αἱ νῦν τοῦ Κίμωνος κατὰ τῶν Περσῶν—Κιμώνειος εἱρήνη—Οι σύμμαχοι χάνουν τὴν αὐτογομίαν των—Ο ἀνταγωνισμὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης—Ο Περικλῆς—Ἐσωτερικὴ διοίκησις καὶ πολιτικὰ σχέδια τοῦ Περικλέους

90—105

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ' ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Η λαμπρὰ πεντηκονταετία: α) Ἡ ἀθηναϊκὴ κοινωνία, β) Τὸ πολίτευμα, γ) Οι στρατηγοί, δ) Τὰ δικαστήρια—Αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τῶν Ἀθηνῶν: α) Ὁ στρατός, β) Ὁ στόλος.
Τὰ οἰκονομικά: Ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ κράτους 106—115

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε' Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ ΖΩΗ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Η κατοικία—Ἡ ἐνδυμασία—Ἡ μόρφωσις τῶν νέων—Αἱ στρατιωτικαὶ ὑποχρεώσεις τῶν Ἀθηναίων—Βιομηχανία καὶ ἔμποριον—Αἱ μεγάλαι ἔορταί καὶ πανηγύρεις—Αἱ λειτουργίαι. 116—130

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'
Ο ΑΙΩΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

Σελ.

- Πνευματική καὶ καλλιτεχνική ἀκμή: Ἡ ποίησις—Ἡ ιστορία—Ἡ φιλοσοφία: α) Οἱ φυσικοὶ φιλόσοφοι—Οἱ σοφισταὶ β) Ὁ Σωκράτης. Ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῶν καλῶν τεχνῶν: Ἡ ἀρχιτεκτονική: Οἱ ρυθμοὶ—Μορφαὶ ἐλληνικῶν ναῶν—Ἡ γλυπτική: Ἀρχαῖκὴ τέχνη—Οἱ μεγάλοι γλύπται τοῦ 5ου αἰώνος—Ζωγραφικὴ καὶ ἀγγειογραφία—Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν 131—158

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'
Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

- Αἱ παραμοναὶ τοῦ πολέμου — Αἴτια καὶ ἀφορμαὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου — Συνέδριον εἰς Σπάρτην—Ἡ ἀπόφασις περὶ τοῦ πολέμου — Πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου: Ἀρχιδάμειος πόλεμος—Οἱ λοιμὸς τῶν Ἀθηνῶν—Δυσφορία τῶν Ἀθηναίων — Θάνατος τοῦ Περικλέους — Ἀποστασία τῆς Λέσβου — Κατάληψις τῆς Πύλου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων — Νικείος εἰρήνη — Ὁ Νικίας — Ὁ Ἀλκιβιάδης — Δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου: Τὰ πολιτικὰ σχέδια τοῦ Ἀλκιβιάδου διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Σικελίας — Ἡ ἔκστρατεία τῆς Σικελίας — Φυγὴ τοῦ Ἀλκιβιάδου — Ἡ καταστροφὴ — Τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου: Δεκελεικὸς πόλεμος—Ἀποστασία τῶν συμμάχων — Ἀνάκλησις τοῦ Ἀλκιβιάδου εἰς τὰς Ἀθήνας.—Ἡ ναυμαχία παρὰ τὰς Ἀργινούσας — Ἡ καταστροφὴ τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου εἰς τοὺς Αίγας ποταμοὺς — Πολιορκία καὶ παράδοσις τῶν Ἀθηνῶν — Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου — Ἀκμὴ καὶ παρακμὴ τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν. 159—189

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'
Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

- Αἱ νέαι διλιγαρχίαι: Ἡ διλιγαρχία τῶν τριάκοντα εἰς τὰς Ἀθήνας—Ἀποκατάστασις τῆς δημοκρατίας εἰς τὰς Ἀθήνας—Ἡ Σπάρτη καὶ οἱ Πέρσαι—Ἡ Κύρου Ἀνάβασις—Ἡ κάθοδος τῶν μυρίων—Πόλεμος μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσῶν. Ἀπόβασις τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν — Ὁ

Αγησίλαος—Οι νέοι έμφύλιοι δγώνες εἰς τὴν Ἑλλάδα —
Ανάκλησις τοῦ Ἀγησίλαου ἐκ τῆς Ἀσίας. Ο βοιωτικὸς
ἢ κορινθιακὸς πόλεμος — Ἡ μάχη τῆς Κορωνείας. — Κατά-
λυσις τῆς ναυτικῆς ἡγεμονίας τῆς Σπάρτης — Προσέγγισις
Σπάρτης καὶ Περσῶν — Ἀνταλκίδειος εἰρήνη. 190—203

Σελ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ' Η ΗΓEMONIA ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

Κατάληψις τῆς Καδμείας ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων — Ἀπελευθέ-
ρωσις τῶν Θηβῶν — Ἀνασύστασις τῆς δευτέρας Ἀθηναϊκῆς
συμμαχίας — Ἡ πάλη μεταξὺ Σπάρτης καὶ Θηβῶν — Πελο-
πίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας — Συνέδριον τῶν Ἑλλήνων εἰς
τὴν Σπάρτην — Ἡ μάχη τῶν Λευκτρῶν — Ἐκστρατεία τοῦ
Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον — Τὸ κράτος τῶν Θη-
βῶν — Ἡ μάχη τῆς Μαντινείας — Θάνατος τοῦ Ἐπαμει-
νώνδου 204—215

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι' Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΗΓEMONIA

Μακεδονία καὶ Μακεδόνες: Ἡ παλαιοτέρα ιστορία τῆς Μακε-
δονίας — Φίλιππος ὁ Β' — Ἡ στρατιωτικὴ δργάνωσις τοῦ μα-
κεδονικοῦ κράτους — Αἱ πρῶται κατακτήσεις τοῦ Φίλιπ-
που — Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος — Πρώτη ἐπέμβασις τοῦ Φίλιππου
εἰς τὰ πράγματα τῆς νοτίου Ἑλλάδος — Ἡ κατα-
στροφὴ τῆς Ολύνθου — Φιλομακεδονικὰ καὶ ἀντιμακεδο-
νικὰ κόμματα — Φιλοκράτειος εἰρήνη — Ὑποταγὴ τῆς Φωκί-
δος — Ἡ νέα ἀνάμειξις τοῦ Φίλιππου εἰς τὰ πράγματα τῆς
νοτίου Ἑλλάδος — Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας — Τὰ τελευταῖα
ἔτη τοῦ Φίλιππου — Ἡ σημασία τῆς ἐπικρατήσεως τῶν
Μακεδόνων 216—233

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ' Η ΑΚΜΗ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

Ο' Μέγας Ἀλέξανδρος: Ἡ παιδικὴ ἡλικία καὶ ἡ μόρφωσις τοῦ
Ἀλεξάνδρου — Ἐπανάστασις καὶ καταστροφὴ τῶν Θηβῶν —

Η κατάστασις τοῦ περσικοῦ κράτους—'Εκστρατεία τοῦ Μ. Αλεξάνδρου κατὰ τῶν Περσῶν: 'Από τὴν Μακεδονίαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν—'Η μάχη τοῦ Γρανικοῦ—Κατάκτησις τῆς Μ. Ἀσίας—'Ο Γόρδιος δεσμὸς—'Η μάχη τῆς Ἰσσοῦ—Κατάκτησις τῆς Φοινίκης καὶ Παλαιστίνης—'Εκστρατεία κατὰ τῆς Αιγύπτου—'Η μάχη τῶν Γαυγαμήλων—Τὸ τέλος τοῦ Δαρείου—Συμπλήρωσις τῆς κατακτήσεως τοῦ περσικοῦ κράτους—Μεταβολὴ εἰς τὰς συνηθείας καὶ τοὺς τρόπους τοῦ Ἀλεξάνδρου—'Εκστρατεία κατὰ τῶν Ἰνδῶν—Διάβασις τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Ὑδάσπου ποταμοῦ—'Ο ἀγών πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Πενταποταμίας Πῶρον—Λῆις τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἰνδῶν—'Επάνοδος εἰς τὴν Περσίαν—Τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ Ἀλεξάνδρου—'Αντίδρασις τῶν Μακεδόνων εἰς τὰ σχέδια τοῦ Ἀλεξάνδρου—'Επάνοδος εἰς τὴν Βαβυλῶνα—Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου—'Η σημασία τῶν κατακτήσεων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου 234—266

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν ΙΒ'

Η Ε Λ Λ Α S Α P O Κ O I N O N I K I S H S K A I P N E Y M A T I K I S H S A P O W E O S K A T A T O N Δ' A I O N A. G R A M M A T A K A I T E X N A I

Η κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ κατάστασις: 'Η ιστορία—'Η ρητορικὴ—'Η ποίησις—'Η φιλοσοφία — Αἱ καλαὶ τέχναι: 'Η ἀρχιτεκτονικὴ—'Η γλυπτική: α) Κηφισόδοτος καὶ Πραξιτέλης—β) Σκόπας καὶ Λύσιππος—γ) Ειδώλια — Ζωγραφικὴ καὶ ἀγγειογραφία	267—287
'Ανακεφαλαίωσις	288—289
ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	297—301
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ	291—293
ΕΙΚΟΝΕΣ	294—295
ΧΑΡΤΑΙ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ	296
ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ	290

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουσι τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνη-
σιότητος αὐτῶν.

Ἄντιτυπον στεφούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ο
διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸν διώχεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἔργου
7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946 A 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ Α', 1953 (VIII) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 105.000

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ "ΑΣΠΙΩΤΗ ΕΛΚΑ", Α.Ε.

2
92,
922
104

